

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA ÜÇ KUŞAK ARASINDA GELENEK
AKTARIMI: SAMSUN ÖRNEĞİ

ASLIHAN ARSLAN

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. EVRİM ÖLÇER ÖZÜNEL

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK HALK BİLİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRK HALK BİLİMİ BİLİM DALI

HAZİRAN - 2019

**TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA ÜÇ KUŞAK ARASINDA
GELENEK AKTARIMI: SAMSUN ÖRNEĞİ**

ASLIHAN ARSLAN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK HALK BİLİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK HALK BİLİMİ BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

HAZİRAN 2019

Aslıhan ARSLAN tarafından hazırlanan "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Üç Kuşak Arasında Gelenek Aktarımı: Samsun Örneği" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ/~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı/ Türk Halk Bilimi Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Evrim ÖLÇER ÖZÜNEL

Türk Halk Bilimi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

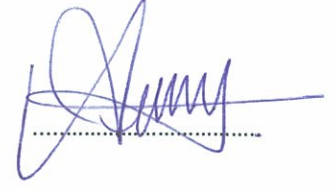
Bu tezin kapsam ve kalite olarak yüksek lisans tezi olduğunu onaylıyorum

Başkan: Doç. Dr. Adem KOÇ

Türk Halk Edebiyatı, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Bu tezin kapsam ve kalite olarak yüksek lisans tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Dilek TÜRKYILMAZ

Türk Halk Bilimi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin kapsam ve kalite olarak yüksek lisans tezi olduğunu onaylıyorum

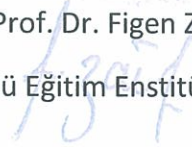

Tez Savunma Tarihi 20/ 06 / 2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin yüksek lisans tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen ZAİF

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

ASLIHAN ARSLAN

20.06.2019

Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Üç Kuşak Arasında Gelenek Aktarımı: Samsun Örneği

(Yüksek Lisans Tezi)

Aslıhan ARSLAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EğİTİM ENSTİTÜSÜ
Haziran 2019

ÖZET

Kültürel öğelerin kuşaklar arası aktarımı her ulus için önemli bir gündem oluşturmakta fakat bu aktarım sırasında pek çok engelle karşılaşılmaktadır. Küreselleşme ile birlikte genç kuşaklar yabancı kültürleri kendi kültürlerinden daha iyi tanımakta, hakim olan eğilimleri sorgusuzca kabul etmekte, kendilerine dayatılan “tüketim” algısına karşı koyamamaktadırlar. Bu durum yaşlı ve orta kuşak tarafından sert bir dille eleştirilmekte ve ortaya çıkan kuşak çatışması müşterek noktaları yok etmektedir. Kuşaklar arası kültürel aktarımın zayıflamasının temel unsurunun genç kuşak olduğu varsayılmakta, gençlerin kültürel değerlerine karşı giderek yabancılaştıkları düşünülmektedir. Fakat orta ve yaşlı kuşağın yaşadıkları hayat merkeze konularak; medya, pazarlama, marka ve şirketler, değerler, alışkanlıklar, teknoloji, küreselleşme gibi gündelik hayatı şekillendiren pek çok parametre göz önüne alındığında değişimin tek bir kaynağa bağlanamayacağı görülmektedir. Bu ve benzeri değişkenler çerçevesinde üç kuşak kadının hayatları, düşünceleri, değerleri, alışkanlıkları ve bu alanlardaki değişimlerin karşılaştırmalı analizleri bu çalışmada ele alınmaktadır.

Bilim Kodu: 31003

Anahtar Kelimeler: Gelenek, Aktarım, Kuşak, Samsun

Sayfa Adedi: 168

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Evrim ÖLÇER ÖZÜNEL

Tradition Transfer Between Three Generations In The Context Of Gender: The Case Of Samsun

(M.S. Thesis)

Aslıhan ARSLAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
June 2019

ABSTRAC

The transfer of intangible cultural heritage from generation to generation become an important issue, however, during this transfer, there are some obstacles. Along with the globalization, young generations know foreign cultures better than their own culture, accept the dominated tendencies without question and can't resist the consumption sense that is imposed to them. This situation is criticised by old and middle aged people strongly and the conflict between generations demolishes the common points. It is assumed that the cultural transfer among the generations is getting weak because of the young generation and it is thought that they are getting alienated to the cultural values. By putting the life that old and middle aged people live in the center, if a lot of parameters like media, marketing, brands, companies, values, habits, technology and globalization which are shaping the daily life are taken into account, it can be seen that the change isn't depend on only one source. Within the frame of these variables, three women's life, thoughts, values, habits that are belong to different generations and the comparative analysis of the changing in this field are handled in this study.

Science Code: 31003

Key Words: Tradition, Transmission, Generation, Samsun

Page Number: 168

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Evrim ÖLÇER ÖZÜNEL

TEŐEKKÖR

Çalıőmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren, kıymetli tecrübelerinden faydalandığım danışman hocam Doç. Dr. Evrim Ölçer Özünel'e, tez hazırlığı sürecinde pek çok konuda yardımcı olan Ergin Altunsabak'a, manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan çok değerli aileme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	IV
ABSTRACT	V
TEŞEKKÜR	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR	X
GİRİŞ.....	1
1. ALAN ARAŞTIRMASININ HİKÂYESİ	3
2. KÜRESELLEŞEN DÜNYADA KUŞAKLARARASI KÜLTÜR AKTARIM.....	5
2.1. Neden Kuşaklar Arası Aktarım?.....	6
2.2. Değişen Kuşaklar Arası Aktarım Bağlamları.....	7
2.3. Aktarım Sorunları	10
3. AKTARDIKLARIMIZ AKTARAMADIKLARIMIZ.....	19
3.1. Sözlü Kültür Unsurları	19
3.1.1. Aklımda Ne Kadarı Kaldı?	19
3.1.2. Yerini Ne Aldı?	25
3.1.3.Üçüncü Kuşak Ne Aktaracak?.....	29
3.2. Geçiş Ritüelleri	33
3.2.1. Doğumla İlgili Uygulamalar.....	33
3.2.2. ‘Doğdu Gördü’den Doğum Günlerine.....	45
3.2.3. Evlilikle İlgili Uygulamalar.....	50
3.2.4. Gelinlik Etmek.....	64
3.2.5. Çeyiz.....	66
3.2.6. Askerlik	69

3.2.7. Ölüm	70
3.2.8. Yeni Geçiş Ritüellerimiz	73
3.3. Efsane mi Gerçek mi?.....	75
3.3.1. Yaratılışa Dair İnanmalar	75
3.3.2. Mekânın Kutsiyeti	77
3.3.3. Ruhlar Dünyası.....	82
3.3.4. Adak	83
3.3.5. Fal	85
3.3.6. Büyü	85
3.3.7. Muska	88
3.3.8. Nazar.....	90
3.3.9. Bereket.....	92
3.3.10. Yağmur Duası.....	93
3.3.11. Kısmet Açma	95
3.3.12. Rüya.....	95
3.4. Kutlamalar	98
3.4.1. Bayramlar Tatil midir?	98
3.4.2. Hac, Aşure, Yılbaşı Hıdırellez, Mevlit.....	99
3.5. Gündelik Hayat.....	104
3.5.1. Ailemiz Kaç Kişilik Olsun? Akralalık İlişkileri Nasıl Olmalı?.....	104
3.5.2. Köyde mi Kalsak Şehre mi Göçsek?	107
3.5.3. Mahalle mi Site mi?.....	108
3.5.4. Pazara mı Gidelim Marketten mi Alalım?.....	112
3.5.5..Veren Al Alan Eli Görsün mü?	112
3.5.6. Oyun Dünyamız Neresi?	113

3.6. Sağlığımız Kime Emanet: Alternatif Tıp mı Modern Tıp mı?	115
3.7. Sosyal Medya	117
4. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ VE DÖNÜŞÜMLER	123
SONUÇ	141
EKLER	145
KAYNAKLAR	151
ÖZGEÇMİŞ	157

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamalarıyla birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

ABD

Amerika Birleşik Devletleri

Ans.

Ansiklopedi

BM

Birleşik Milletler

UNESCO

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

GİRİŞ

İnsanlar günümüzde buldukları konumları geçmişleriyle kurdukları bağ ile anlamlı hale getirirler. İçinde bulunulan çağın; hızı ve sürekli bir değişimi gerekli kıldığı göz önüne alındığında, geçmişle kurulan bu bağın önemini yitirdiği görülmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar kimi zaman teknolojik gelişmeler, kimi zaman mekânsal dönüşümler, kimi zamansa eskiye rağbet kalmaması gibi nedenlerden dolayı kuşaklar arası gelenek aktarımının zayıfladığını ortaya koymaktadır. Bu da kuşaklar arası gelenek aktarımının günümüzdeki durumunun incelenmeye değer olduğunu düşündürmektedir. Bu nedenle bu tez kuşaklar arası gelenek aktarımına odaklanmıştır. Tezde öncelikle Samsun il genelinde kuşaklar arası gelenek aktarımını inceleyebilmek için 10 aile seçilmiştir. Seçilen bu aileler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Anne, kız ve kız torun ekseninde yürütülen görüşmelerde ‘geçiş ritüelleri’, ‘kutlamalar’, ‘inanmalar’, ‘gündelik hayat’ ve ‘toplumsal cinsiyet’ başlıkları altında her üç kuşağa da aynı sorular yöneltilmiş, alınan cevaplara göre gelenek aktarımı incelenmiş, günümüze aktarılabilen unsurların hangi yöntemlerle aktarıldıkları, aktarılamadan son bulmuş geleneklerin ve inançların neden varlıklarını sürdüremedikleri araştırılmıştır.

Evrim Ölçer Özünel kültürel mirasın neden müdahale edilmeden, yönlendirilmeden korunamayacağını şu şekilde ifade etmektedir: Kültür doğası gereği sürekli bir devinim hâindedir ve uzam, bağlam ve insanların koşullarına göre biçimlenerek dönüşür. Miras kavramı ise bugüne kadar daha çok geçmişten geleni ya da geçmişte kalanı işaret eden bir durağanlıkta görülmüştür. Aralarındaki bu paradoksal ilişkiye karşın miras ve kültür, sürekli birlikte anılan kavramlardır. Bu iki kavramın yan yana duruşundaki tezat, kültürel miras alanında yapılan akademik, siyasi ya da proje bazlı çalışmalara da yansır. Miras kavramının özünde bir yanıyla ‘geçmişte kalanı’ anımsatan diğer yanıyla ‘geçmişten geleni’ işaret eden bir ikilik vardır. Her iki durumda da bu ikili yapı bireyi, toplumu ya da kültür üzerine politika üretenleri beklenmedik bir anda geçmişten kendisine kalanı geleceğe aktarma sorumluluğuyla yüzleşmeye zorlar. Bu ani yüzleşme, mirasın sürdürülebilir olması için mutlaka korunması gerektiği algısını perçinler. Öte yandan mirasyedi olmak yerine, mirası sürdürülebilir politikalarla desteklemek ‘atalara’ ya da ‘geçmişe’ duyulan saygının da bir göstergesidir (Özünel, 2013).

Kültürel unsurların pek çoğu geçmişten gelir ve köklüdür. Bu nedenle de çoğunlukla tek bir coğrafyada var olmazlar. Özellikle göç olgusu kültürel unsurların coğrafyalar arası yolculuğuna ivme kazandırmıştır. Bu sebeple kültürün; kişileri, mekânları, zamanı kuşatarak kapsayan bir kavram olduğunu söyleyebiliriz. Bozkurt Güvenç’e göre kültür; yaşanan,

yaşatan ve yaşayan bir varlık olarak geçmişten geleceğe olan sürekliliktir (Güvenç,1993: 231). Kültür doğuştan getirilen bir kavram olmadığı için kuşaktan kuşağa aktarılarak varlığını sürdürür. Her kültür varlığını sürdürebilmek için sürekli değişir, başka kültürler ile karşı karşıya kalır; zayıf yönleriyle asimile olurken, kuvvetli yönleriyle başka kültürleri etkisi altına alır. Hail'e göre, kültür insanın aktarıcısıdır; insan yaşamının kültürle ilintili olmayan ve onun tarafından etkilenmeyen hiçbir yönü yoktur. Bu, kişiliğin, duygularını belli etme de dahil olmak üzere, kendini ifade etmenin, düşünce tarzının, hareket şekillerinin, problemlerin nasıl çözüldüğünün, ulaştırma sisteminin nasıl işlediği ve düzenlendiğinin, ekonomi ve yönetim sisteminin nasıl çalışıklarının, bütün bunların nasıl yerine getirildiklerinin kültürle ilintili olduğu anlamına gelmektedir (Hail, 1976: 16). Bu bağlamda kültür ve insan karşılıklı bir etkileşim içindedir; insanı içinde yaşadığı kültür şekillendirir ve insan bu aktarım sırasında aktardığı unsurları kendi arzuları doğrultusunda şekillendirebilmektedir.

1. ALAN ARAŞTIRMASININ HİKÂYESİ

Alan araştırması sırasında yapılan sohbetlerde, kaynak kişilerin akıllarında nasıl bir akademik çalışma çıkacağı konusunda soru işaretleri vardı. Çalışmaya baŐlamadan önce ihtiyaç duyulan cevaplara kendileri vasıtasıyla ulaŐılamayacađını, bir teze gerekli malzemeyi verecek birikimde olmadıklarını ifade etmiŐlerdi. Kaynak kişilere soruların cevaplarının kendi düşünce dünyaları ve gündelik yaŐantılarından oluŐtuđu ve gündelik hayatın bu derinlikli yapısının ancak geçmişin bilgisine vakıf bireylerle, bu günün gençlerinin ortak çalışması ile analiz edilebileceği açıklandıktan sonra görüŐmeye gönüllü hale gelmiŐlerdir. I. kuşağın genellikle “Benim aklım sarar mı? Ben sana ne anlatacağımı bilemem ki yavrum” tedirginliği, geçiş ritüellerine gelindiğinde “Vuuuuy bak bana neler anlattırdın sen, 30 sene olduydu hatırlamayalı” gülümseyiŐiyle ifade bulmuştur. Kadın erkek arkadaŐlıđı bölümünde “Bak bunu da kimse bilmez, ilk defa burada anlatıyorum” diyecek kadar kendilerini rahat hissetmiŐ ve “Anam bunun üniversitede bölümü de mi varmış” ŐaŐkınlıđının ardından “Aslında bak ne kadar güzel bir Şey yapıyorsunuz, bunlar ne kadar önemli, bakma biz önemsemiyoruz” farkındalığı oluşmuştur. Tüm kaynak kişiler çalışma sırasında evlerine davet etmiş ve misafir ağırlama adabı bölümünü henüz bitirmiŐken bir Şey ikram etmeden evlerinden çıkılmasına izin vermemiŐlerdir.

2. KÜRESELLEŞEN DÜNYADA KUŞAKLARARASI KÜLTÜR AKTARIMI

Küreselleşme; artan akışkanlıkları ve insanların, nesnelere, mekânların, bilginin büyüyen çok yönlü akışları ile bunların karşılaştığı ve yarattığı yapıları içeren gezegen çapındaki bir ya da bir dizi süreçtir; bu yapılar da bu akıntıları engeller ya da hızlandırır... Küresel çağ öncesinde insanlar, mallar, bilgi, mekânlar ve nesnelere zaman içinde sertleşme eğilimindeydiler. Böylece bunların ortak özelliği 'katılık' yani bir yerde var olmakla sınırlı bir nitelik olmaktaydı. Katılık aynı zamanda insanların, bilginin ve nesnelere o dönemde serbest hareket etmesini önleyen engellerin varlığına da işaret eder. Katılık hala var olsa da küresel çağın karakteristik özelliği 'akışkanlık'tır... Son yirmi, otuz yıl boyunca bir zamanlar katı gibi bilinenler erimeye yatkın hale geldiler ve giderek hareketli ya da 'sıvı' oldular... Bu artan hareketlilik süreci devam ettikçe sıvılar da 'gaz' hale dönmeye meyletteler. Bu durum hafif olma ve daha hızlı, daha kolay akabilme kapasitesi gibi ilave özellikler kazanılması anlamına gelir. Küresel çağdaki bilgi akışı işte bu gaz hali özelliğiyle yakından ilgilidir (Ritzer, 2011: 46,47). Mahiyetteki bu büyük değişim beraberinde ekonomiye, politikaya, kültüre, dine, bilime, sağlığa, spora, eğitime, müziğe, moda, eğlenceye, mutfığa ve daha pek çok alana etki etmiş durumdadır. Ali Mazrui küreselleşmenin kavram olarak yeni oluşturulmuş olsa da fiilen tarih boyunca dört büyük güç olan din, teknoloji, ekonomi ve imparatorlukla var olduğunu öne sürmektedir. Keşif yolculuklarının küreselleşme sürecindeki bir diğer önemli güç olduğunu, Vasco De Gama ve Kristof Kolomb'un Coğrafi Keşifler'le küreselleşme tarihinde yepyeni bir sayfa açtığını, bunu 'Mayflower' gemisiyle simgelenen insan göçünün takip ettiğini söylemiştir (Mazrui, 2012: 141). İlhan Tekeli ve Selim İlkin'in çalışmalarında da belirttikleri gibi teknolojik gelişmeler, insanlığın karşısında gerçekleştirilebilecek toplumsal oluşumlara ilişkin seçenekler yelpazesini genişletir. Bu olanaklar içinde hangisinin gerçekleşeceğini toplumdaki güçler dengesi belirler. Bu durumda teknolojik gelişmeler, toplumsal oluşumların tek belirleyicisi değildir (Tekeli ve İlkin, 2001: 113).

Gustave Le Bond medeniyetlerin değişmesinden hemen önce oluşan büyük karışıklıkların genellikle istilalar, imparatorluk yıkılmaları gibi baskın siyasi olayların neticesinde oluştuğunun zannedildiğini fakat aslında değişikliğin temel sebebinin toplumların düşüncelerinde meydana gelen fikri değişimler olduğunu ifade etmektedir (Le Bond, 2016: 7). Bu bağlamda küreselleşme çok kısa bir süre içinde tüm dünya topluluklarını az ya da çok, olumlu ya da olumsuz etkisi altına almış, ret ya da kabul yoluyla muhakkak onun etki alanına girmek zorunluluğu doğurmuştur.

Amerikalılaş(tır)ma; Amerika ve Amerikalılarla yakından ilişkili olan ürünlerin görüntülerin teknolojilerin uygulamaların ve davranışların ihracı olarak tanımlandı... Daha yakın dönemlerde de ABD tarafından dayatılan endüstriyel tehdidin yerini, Coca-Colalaştırma, McDonalddaştırma ve Starbucklaştırma gibi süreçler aracılığıyla küresel tüketimdeki Amerikan hakimiyeti korkusu aldı. Ekonomik alanın dışında Amerikalılaş(tır)ma süreci Avrupa'da ve dünyanın dört bir yanında politika, hukuk, askeriye ve kültür gibi alanlarda da belirgindir... Yerli Amerikalılaş(tır)ma ise bütünüyle ABD'ye atfedilir olmak yerine başka ülkelerin kendi bünyelerinde ortaya çıkan (örneğin Coca-Cola'ya Müslüman dünyanın bir tepkisi olarak Mekke Cola) süreçlerini kasteder (Ritzer, 2011: 125, 126).

2.1. Neden Kuşaklar Arası Aktarım?

Türk kültürü son dönemde küreselleşme ve teknoloji alanındaki atılımlarla dünya üzerindeki diğer pek çok kültür gibi büyük bir değişimle karşı karşıya kalmıştır. Bir milletin geçirdiği maddi ve manevi tüm merhaleler kültüre yansiyacağı için bu değişim de kültürün bir parçası, yeni bir unsuru olmuştur. Le Bond zamanımızda kitlelerin kararsız fikirlerinin her zamankinden daha fazla olduğunu, bunun sebeplerini; eski inançların nüfuzlarını kaybetmesi, kitlelerin gittikçe kuvvetlenen destekler bulduklarından fikirlerinde bir kararsızlık göstermesi ve birbirine karşıt düşüncelerin birbiri ardına basın yayın tarafından basılması olarak göstermektedir (Le Bond, 2016: 118). Erman Artun; kültürünü korumayan, gençlere aktarmayan milletlerin yabancı kültürlerin etkisiyle yok olacağını, bu korumada ilkenin statik değil dinamik olması gerektiğini söyler. Kültürel değişimin ve kültür yozlaşmasının farklı durumlar olduklarına dikkat çektikten sonra bir gencin kendi kültürüne yabancılaşması, beğeni yönünden halktan kopmaması için ona ortak millî kültürün alt yapısının öğretilip sevdirmesi gerektiğini ve gençleri milletin ortak kültür değerleriyle beslemenin ailenin ve eğitimcilerin görevi olduğunu ayrıca gençlere millî kültürün tarihi ve kültürel bir miras olduğunu, millî kültür donanımı almadan evrensel kültürde yer alınamayacağı bilincinin verilmesi gerektiğini aktarmaktadır (Artun, 1998). Bu sebeple bir ulusun geleceğe güven içinde bakabilmesi için sahip olduğu değerleri genç kuşaklara aktarmayı başarmış olması gerekmektedir.

Basit bir tanımlamayla, gittikçe artan küresel benzerlikler karşısında önemi artan ve "biz"e "biz" dememizi sağlayan farklılıklar temelinde biçimlenen ulusal kalıtımız nedir, bunu nasıl belirleriz, ne kadarını müzeleyerek, ne kadarını yeniden üreterek yaşatabilir, ne kadarını unutulmaya terk edebilir, ne kadarını öteki ülke ve kültürlerle aktarabiliriz gibi soruların

bilimsel cevaplarından ve bu cevapların doğurması gereken kurumlaşmalardan Türkiye yoksun olduğu için, bu yoksunluk, küreselleşen diğer kültürlerin süzgeçsiz olarak "içselleştirilmesi" sonucunu doğurmakla kalmıyor, küresel merakın bir parçası olan "yerellik arayışına cevap verilemediği için, ulusal kalıtın yorumlanarak ve yayılarak yaşatılması, ticarileştirilmesi, kültür turizmüne kazandırılması gibi süreçlerden de yeterince yararlanılamamaktadır (Oğuz, 2002: 5).

2.2. Değişen Kuşaklar Arası Aktarım Bağlıları

Kuşaklararası aktarım önceki nesillerin kendinden sonra gelenlere bilgi, birikim ve tecrübelerini aktarması ile gerçekleşmektedir. Dünyanın her yerinde kısa bir süre öncesine kadar üst kuşaktan alt kuşağa doğru yaşanan bu bilgi geçişi; küreselleşme ve gelişen teknoloji ile birlikte formunu değiştirmiştir. VelittinKalınkara'nın yaptığı araştırmaya göre geçmiş dönemlerden birkaç örnek vermek gerekirse; Avustralya yerlileri yaşam tecrübeleri fazla olan mistik, majik ve dinsel gelenekleri iyi bilen yaşlılar tarafından yönetilmekteydi. Bergdamalar'da ihtiyar heyeti toplumun en önemli işlerini karara bağlardı. Buşmanlar'ın yönetimi yaşlıların ve yetenekli bir avcının elinde bulunurdu. Doğu Afrika yerlilerinde, devlet düzenine kavuşmamış yerlerde klanların yönetimi yaşlılar kurulunun elindeydi (Kalınkara, 2004: 17). Görüldüğü üzere yaşlı kişilerin tecrübeleri ile genç kuşaklara yol gösterici olmaları, çok eski topluluklarda da görülmektedir. Tarihin en eski dönemlerinden beri yönlendirici olan bu yaş grubunun kısa süre içinde, hayatları boyunca inandıkları ve uyguladıkları her şey "boş inanç" olarak kabul edilmiş, sahip oldukları birikim yenedünyada karşılık bulamadığı için değersizleştirilmiştir. III. kuşağın üst kuşakların yönlendirmelerine olan bakış açısına birkaç örnek vermek gerekirse; "Kırk basmasında insan bilinçaltında neyi yaşıyorsa, onu düşünür. Korkmuyorsa da ben "böyle bir şey olacak" diye korkarım zaten (KK27). Batıl inanç bunlar, kanıtlanmış bilimsel bir şey yok, eskilerden gelmiş. O zaman kahve iç, çocuğun esmer olsun, saçma bence (KK14). İnanmıyorum tabi ki ama hamileyken klasik müzik dinletince farklı, metal müzik dinletince bebek daha farklı olur diye okumuştum ve bu bilimsel bir şey (KK3)."

Bunun yanı sıra genç kuşaktaki bu değişimi olumlu karşılayıp, kendisi de fikirlerini zamanla değiştirmiş I. kuşaklar da vardır: "Belki batıl inanç ama güzel olan insanlara bakarlardı, "ona benzer" denilirdi, kitapta böyle şeyler yok, hiç okumadım. Şimdi mesela şu çizgi filmleri gözünün önüne al, hep hamile kadınlar bakıyor. Öyle deniliyordu ki "Kurbağaya baktı.", o Allah vergisi aslında, öyle olmuş olsa şimdi kadınlar hep çizgi film gibi acayip şeyler

doğurur. Eskiden bilmiyorduk, inanıyorduk. Bunlar batıl inanç aslında. Şimdi inanmam, eskiden bir şeyi bildiğimiz yoktu, televizyon yoktu, radyo yoktu, gördüğün bildiğin öğrendiğin bir şey yoktu, şimdi her şey evimizin içinde Allah'a şükür, akli beyni olan hepsi evimizin içinde (KK1). "Çocuk basılır" derler. Bir şey olduğundan değil, duyular, koca karı lafları (KK26). "Hurafe" deniyor ama yapıyoruz (KK16). Onu biz 41 mezara götürürdük eski mezara ama. 1 ibrik su yanımızda, 40 mezar gezince 41. mezarda çocuğun başından aşağı koyardık, yıkayıp, arkaya bakmadan geri gelirdik. Torunumu dahi götürdüm ben mezarlığa. Bunu yaptım, iyi oldu çünkü itikat meselesi her şey. (Şimdiki insanların buna inanmamasına nasıl bakıyorsunuz?) İyi bakıyorum yavrum. Şimdiki asırla o zamanki zaman bir değil. O zaman herkes ondan biliyordu ama şimdi öyle değil, şimdi onu yaparsak biz geri görüşlü sayılırız, doğru konuşacağız işi (KK1) Eskiden mum yaptırılıyordu. Suya atınca zaten şekil değiştirir, şifa niyetine yapıyorlardı, o zamanlar inanıyorduk. O zaman kulaktan dolma yaşıyorduk biz, şimdi okuyarak araştırarak yaşıyorsun. O zaman büyükler ne derse o olur. Büyük derse ki "akşam dışarı çıkarsın çarpılırsın, biz korkardık çıkamazdık (KK10)."

İnsanî gerçekliği göz ardı edemeyeceğimiz için yetiştirilme tarzının, kişilerin olaylara yaklaşımını da etkilediğini kabul etmek gerekmektedir. "Ben 26 yaşındaydım, hayalim araba almak, ehliyet almaktı. Ailem "Bu araba da alırsa daha evlendiremeyiz" diye beni evlendirdiler. "İstemiyorum" diyemedim, o şans yoktu. "Olacak" dendi, oldu. Ben o gece 3'e kadar ağladım. Ben hala daha onun ezikliğini yaşarım, annem çok disiplinli bir insandı. Bir insan bir şey deyince, o an ne diyeceğimi bilemem, ezik ve baskın yetiştik, hazır cevap değilim. O da çocukluktan demek ki (KK20). İlk kızımın ismini ben "İdil" istedim ama dede ile babaanne kabul etmediler, "İdil olursa, çocuğu görmeye gelmeyeceğiz" dediler. Müsaade ettim, kötülük olsun istemedim. Bu gün yine olsa yine de susarım. Torunuma karışmadım asla çünkü herkesin arzusu var (KK18)." diyen orta kuşağın karşısında, kararlarını kendi alan bir nesil olmuştur; "Ben çocuğun göbeğini çöpe atarım. Büyüklerin bir şey söyleyebileceğini sanmıyorum, benim çocuğum olduğu için ama söylerse bunun yanlış olduğunu açıklarım. Çocuğuma da iyi bir örnek değil "Annem istedi, senin göbeğini şuraya gömdük" olmaz yani (KK3). Müsaade etmem, belki 1 tane çocuk yapacağım. Benim çocuğum, istediğimi yaparım, kimse karışamaz (KK6)." Çünkü genç kuşak genellikle bir önceki kuşağı kendine ve çevresine karşı pasif görmüş, bu sebeple onlara benzememeye çalışmıştır. "Onların verdiği ismi koymam. Zaman değişti, devir değişti, özgüven arttı. Şu an her kadın kendi ayakları üzerinde durabilir ya da bir erkek ailesine bağlı kalıyordu, babasıyla işlerini yürütüyordu ama aileden uzaklaşma, kendi bireysel kararlarını alabildikleri için illa ailenin kararlarını yapmak

zorunda kalmadılar (KK14). Müdahale ediyorlar çocuğa ama müsaade etmiyorum. Onlar büyütüyor sadece seviyor, ödün verebilirler ama benim kurallarım içinde büyümeli. Çok müdahale ettikleri zaman bir süre mesafe koyuyorum araya, görüşmüyorum (KK19).”

Her kuşak değişimin temel nedeninin televizyon ve internet olduğu konusunda hem fikir olmuştur. “Önceden televizyon yoktu, şimdi internet var, her şey. Bizim elektriğimiz bile yoktu, ben ilk 20 yaşında telefonla konuştum. Şimdiki gençler bizim gibi olmaz, sosyal olur. Destekliyorum daha güzel (KK26). Değişimin nedeni internet, farklı kültürlerle tanışmak (KK3).” Öyle ki “Türkünün hikâyesini biliyor musunuz?” sorusuna II. kuşak: “Bilmiyorum ama internette bir araştıracağım, merak ettim (KK10)” yanıtını vermiştir. “Sabah kapı açmaya inanmıyordum. İnternette bir makale okudum, sabah ezanı zamanında ozon tabakası yere iniyormuş ve o havayı soluduğun zaman birçok hastalıktan korunuyormuşsun. Bunu bizim dedelerimizin âdetiyle bağdaştırıyordu, ondan sonra ben de açıyorum artık. Demek ki aslı varmış dedim (KK8). Hiç inanmıyordum ama internette bir şey okudum, kurşun döküldüğü anda bir enerji yayıyormuş diyorlar, ne kadar doğru bilmiyorum. O şekilde, o kötü güçler uzak tutuluyormuş gibi (KK8). Mesela firavun için Nil nehri yarılmıştır. Sonra bilim adamları araştırıyorlar, bir ceset mumyalanmamış, diz çökmüş bir şekilde secde ederken buluyorlar, internette okudum (KK27). Büyük oğlumun kulağına dayısı ezan okudu. Bu ezan okuma geleneği çok eskiden beri kuranda da yeri geçer ki “Muhteşem Yüzyıl”ı seyrederken de padişah çocuklarının kulağına ezan okudu, demek ki çok eskiden geliyor (KK20). Kötü rüya görünce suya anlatırım, etkisini kıracağına inanmıyorum ama bunu dizilerden gördüm (KK6). Yağmur duasını televizyonlarda görüyoruz (KK23). Nazar boncuğu, televizyonda hocalar onu “Günah” dediler (KK1). Onu televizyonda hoca dedi, o nazar boncuğu çok günahmış (KK9). Bu anlatılanlara inanıyorum tabi ki çünkü hocalar programlarda açıklayınca inanıyorum (KK16). Tören ve partilere, herhalde zamana mı ayak uyduruyoruz, ben şimdi çok normal görüyorum. Şimdi insanlar daha ayrıntılı bakıyorlar; internet, televizyon var. Eskiden biz yabancı filmleri izlerdik, o sahneleri izlerdik, 25 sene önce yadırgadığımız şey şu an bize çok normal geliyor, oğlumuz yapınca mutlu oluyoruz (KK20).” cevabıyla kendilerine çok da uygun olmayan şeyleri bir zamanlar televizyonlarda izledikleri için aradan yıllar geçtikten sonra Avrupa ile aynı hayatı yaşıyor olmanın duygusu ile hoş karşıladıkları görülmektedir. Görüldüğü üzere anneden, anneanneden gelen bilgi mantık süzgecinden geçememiş fakat internette okunduğunda, televizyonda izlendiğinde kabul görmüştür. Aktarımda ilk iki kuşak için televizyon medyası (özellikle diziler ve kadın kuşağı programları), genç kuşak için internet ve sinema büyük bir etki alanına sahip olmuştur. Araştırmaya göre; dünyanın

yarısından fazlası en az 1 adet akıllı telefon kullanıyor. Dünya nüfusunun neredeyse üçte ikisi en az bir cep telefonu sahibi. Dijital dünya 2015'e kıyasla 2016'da muazzam bir büyüme yaşadı. Rakamlara göre günümüzde 3.77 milyarı bulan global internet kullanıcı sayısı %50'lik bir penetrasyona eşit. Bu nüfusun 2.80 milyarı aktif olarak sosyal medya kullanıyor. İnternet kullanıcıları 2015 yılına kıyasla %10 büyüyerek 354 milyon; aktif sosyal medya kullanıcıları %21 büyüme ile 482 milyon arttı. Türkiye'de nüfusun %60'lık penetrasyonunu oluşturan 48 milyon kişi internete bağlanıyor. Aktif sosyal medya kullanıcı sayısı 48 milyon, cihaz kullanıcılarının %95'i cep telefonu sahibi ve %75'i akıllı telefon kullanıyor. Dizüstü ve masaüstü bilgisayar kullanımı %51 oranındayken, TV'nin %98 ile hayatımızda hala önemli bir yeri var. Türkiye'de en çok kullanılan sosyal medya kanalı Youtube ve onu Facebook takip ediyor. Diğer popüler sosyal medya kanalları ise Instagram ve Twitter¹. Hayatımıza girdikten sonra bu kadar hızlı bir şekilde vazgeçilmez hale gelen medya, geleneğin aktarımında da büyük rol oynamaktadır.

2.3. Aktarım Sorunları

Stephan Zweig "Buluşmalar" adlı kitabının "Tek Düze Bir Dünya" bölümünde alışkanlıkların uluslararası hale geldiğini, insanların bile belli bir şemaya göre yaşayıp, kentlerin de dış görünüşleriyle birbirlerine benzemeye başladığını söylemektedir. Dansta, modada, sinemada, radyoda hep tektipleşmenin olduğunu, insanın canının çektiğinin değil o anda dünyada geçerli olana uyum sağladığını, Hristiyanlığın sosyalizmin başarıya ulaşım, insanları peşlerine takmaları, kurallarıyla milyonları etkilemelerinin yüzlerce yıl sürdüğünü fakat günümüzde Parisli bir terzinin milyonları kendine bağımlı yapması için 1 haftanın yeterli olduğunu ifade etmektedir. Kişisel özgürlük alanlarının yitirildiğini, bütün insanların üzerinde aynı giysilerin olduğunu, kadınların bir örnek giyindiğini, makyajlarının da birbirinden farksız olduğunu, aynı heyecan ve coşkularla yüzlerin birbirini andırıp, aynı sporla aynı vücutların oluştuğunu eleştirmektedir. Bu kültür emperyalizmi ile adeta üstün kültür daha aşağıda olan kültürü uygarlaştırmaya çalışmakta; bunun için teknoloji, eğitim, medya, edebiyat gibi araçları kullanmaktadır (Zweig, 2016). Bu sebeple genç kuşakların devrin moda anlayış ve alışkanlıkları karşısında direnci oldukça zayıflamıştır. Alan araştırması sırasında kültür aktarımı konusunda karşılaştığımız problemleri şu başlıklar altında toplayabiliriz:

¹ Dijital pazarlama ajansı We Are Social, Hootsuite işbirliği ile hazırladığı "Digital in 2017 Global Overview" raporunda 238 ülkeden toplanan verilerle hazırlanan 106 sayfalık raporda; internet ve dijitalin gelişimi ile ilgili güncel bilgiler, istatistikler ve trendler yer alıyor.

(<http://www.dijitalajanslar.com/internet-ve-sosyal-medya-kullanici-istatistikleri-2017>)

a) Kaynak Kişiyeye Saygı Eksikliği: Genç kuşakta 'kendinden önce dünyaya gelmek' gibi bir saygı kodu mevcut değildir. Bu sebeptendir ki genç kuşak kendinden önce dünyaya gelmiş insanlara tecrübelerinden yararlanılacak bir grup olarak bakmamakta hatta bilgiye erişimin kendi içine doğduğu zamanda daha kolay olması ile kendisine yapılacak herhangi bir yönlendirmeye kapalı halde yaşamaktadır. "Güvensizlik var artık. Ben şu dönemde yaşamaktan memnunum. Büyüklerin günlük hayatta karşılaştıkları sorunlara karşı ya da uzun vadede çözebilecekleri sorunlara karşı yaptıkları şeyleri çocuk mantıksız buldukça ve yanlış sonuçlar doğurduğunu gördükçe, çocuk onların yaptığı şeyin yanlış olduğunu ve hep yanlış olacağını düşünüyor olabilir. Geleneksel şeyleri mantıksız bulduğum için o geleneksel bir şeyse direkt kafamda ön yargı ile 'mantıksızdır' diyorum, araştırmak istemiyorum, yapmak istemiyorum (KK3). Saçma sapan cahil cüheyle işi. Kafamdan aşağı dökülen şey beni nasıl koruyabilir (KK14)."

b) Mantıksal Sorgulama: Orta ve yaşlı kuşağa gündelik hayatta var olan adetleri neden uyguladıkları sorulduğunda; "Yani inanıyoruz bu var demek ki. Eskiler şimdiki durumdan daha güzel bilgili (KK25). Bu da batıl inanç derler ama ben birini evin üzerine birini sağlık ocağına attım o meslek sahibi olurmuş. İnansan da inanmasan da öyle diyorlardı biz de öyle yapıyorduk (KK23). Söylüyorlar ben bilmem, demek ki oldu da söylüyorlar (KK4). Çok değil de inanıyoruz daha ne yapalım? (KK23). Varsa inanmışızdır daha (KK23). İnanıyorum ama anlatamıyorum (KK10)" gibi yanıtlar alınmıştır. Ayrıca orta kuşağın gelenek noktasında inandıklarına karşı o derece bir bağlılığı var ki değişen zaman şartları için gelenek analizini şu şekilde yapabilmektedirler; 'İlk 3 gün cenaze evinde yemek yapılmaz' derler önceden ama şimdi yapılıyor. O da neden biliyor musun? Azrail a.s. canı alırken bu evin her yeri kan dolarmış evi bir kırklamak, temizlemek gerekirmiş ama şimdi hastanede ölüyorlar, ölünü alıp eve geliyorsun ama eskiden evde ölmüş (KK13)." Herhangi bir fikre inanmak ya da herhangi bir eylemi yapmak noktasında genç kuşaklar mantıklı bir açıklama beklemekte ve bunu bulamadıkları için geleneği reddetme eğilimine gitmektedirler. Bu durumun sağlamlasını yapmak için görüşülen on ailenin ikisinde çeyize olumlu bakmayan genç kuşaklara biraz yönlendirici bir soru sorulmuş ve düşünce değişimi yaşayıp yaşamayacakları gözlenmiştir:

- "Çeyiz yaptınız mı?"

KK3: "Yok. Gerekli bulmuyorum. Ben süs sevmiyorum bir de çocuk 6 yaşında çeyiz yapılıyor, o zamanın zevki aynı olacak mı bakalım. Modaya uymak isteyecek belki. Gereksiz yani. Annemin emek verdiği şeye boş şeyler diyemem ama. Benim için manevi değeri; annemin emek vermesi. Ben çocuğuma yapmam, kendi zamanıma da yazık."

-“Bir milletin acıları, umutları, hayalleri; mani, türkü olmuş ve belki asker yolu gözlerken, belki büyük bir toplumsal olayın ardından, belki savaş sonrasında bu manilerin, türkülerin hikayeleri desen desen nakışlara işlenmiş. Dünya üzerinde sizi bir Fransız’dan ayıran temel şeylerden biri olmuş çeyiz kültürü. Daha önceki kuşaklardan size doğru uzanmış yüzyıllar boyunca. Fakat siz bunun çok makul olmadığını düşündüğünüz için kendi çocuğunuza yapmayı düşünmüyorsunuz. Aktarım da son bulacak yani, buna nasıl bakıyorsunuz?”

KK3: “Böyle hiç düşünmemiştim, böyle deyince de üzüldüm. Ama bazı boşa zaman harcatan gelenekler yok olmalı, ne yapayım yani? ”

-“Çeyiz yaptınız mı?”

KK 14: “Bilmiyorum ki annem ne yapmıştır. Saçma çünkü gereksiz, kullanmayacağım. Dantel, çember falan niye kullanayım. Zaman kaybı, lazım olacak şeyler için bir sürü mağaza var, her şey satılıyor” (Aynı soru kendisine de yöneltilmiştir.)

KK 14: “Böyle düşününce birazcık dramatik oldu ama. Yani çok değerli bir şey olursa saklarım.”

Yöneltilen tek bir soru ile genç kuşakta küçük de olsa bir düşünce farklılığı meydana gelmiştir. Bu da göstermektedir ki yapılacak planlı bir çalışma ile belirlenen konu üzerinde daha iyi sonuçlar alınabilecektir. Sadece genç kuşak değil, orta kuşak da mülakatlar esnasında daha önce durup bu konular üzerine hiç düşünmediklerini ifade etmişler; hem anlatıp hem de o anda bir şeylerin farkına varmışlardır.

- “Erkeğin sünneti saklanmazken, kadının adeti neden saklanmaktadır?”

KK13: “Saklanılacak şeyleri saklayacaksın, bir erkeğe bunu belirtmeyeceksin. Bu da yetişme tarzı, dediğin doğru. Haklısın. Değil mi? Evet...”

KK27: “Bu toplumdaki kaynakları. Soru çok güzel, soru bomba. Bu yanlış bir şey, olmaması gereken bir şey ama bu kurallara uymak zorunda bırakılıyorum.”

-“Gelinin önce kayınvalidenin evine çıkması gerekirken, siz gelininize buna gerek olmadığını söylemişsiniz, bu gereklilik dengesini neye göre kuruyorsunuz? Siz istemediğiniz geleneği rafa kaldırırken, kızınızın istemediği gelenek için neden direniyorsunuz?”

KK2: “Çelişkili öyle mi? Ay onu bilemeyeceğim, ay zor sorular bunlar, gerçekten onu neye göre ayarlamışım, onu bilmiyorum ama yani sıkıştım bu soruda ben, bu soru beni sıkıştırdı, bunu geçsek, bunu cevaplandırmam.”

KK5: “Ben kırmızı kuşak bağlattırmadım. Hani bu ‘kız’ diye, ben kimseye ispatlamak istemedim. Anlamı hoşuma gitmediği için.”

-“Kırklamanın anlamını bilmeden yaptınız, bu adetin anlamını bilince yapmamışsınız”

KK5: “Onu da araştırıp da bulsam onu da yapmayabilirim. Bilinçsizlik işte, 40 kabuktan bilmem ne. Belki çoğu şeyin manasını bilmem. Aslında araştırmak lazım şimdi kafamda bir ışık yandı. Bundan sonra her şeyi araştıracağım (KK20).” Bu ve benzeri konular hakkında daha önce geleneği sorgulayıcı bir tavır takınmamış olan yetişkinlerin aktarım yaparken genç kuşaklar tarafından sıklıkla eleştirildiği gözlenmiştir.

Bir başka husus din ve kültürün iç içe geçmiş halidir. Orta ve yaşlı kuşak tarafından ne batıl, ne sevap, ne günah, ne gereklilik, ne kültür ayırt edilememektedir. Kuran’ın tam olarak okunmamış oluşu ve kültürün dinin içinde eriyik halde bulunuşu zihinleri biraz karıştırmaktadır. Örneğin yörede yılbaşı kutlanması yaygın olarak ‘günah’ kabul edilmiştir. Ardından ‘Bizim bir yılbaşımız var onu kutlamalıyız’ denilmiştir. Yani yılbaşı kutlamak günahdır. Fakat kendi yılbaşını kutlamak günah değildir. Dünyaya geldiğin günü kutlamak günahdır ama okuldan mezun olduğun günü kutlamak günah değildir. Bu arada bahar bayramını kutlamak günah değildir ve aşure yapmamak günahdır. Ayrıca ‘Kitaplarda batıl olarak geçtiği’ ya da ‘kitapta bu geçmez’ denildiği kitabın ne olduğu sorusuna cevap alınamamıştır.

“Yılbaşı günah hiç yapmadım. Bizim kendi sayılı yılbaşımız var, Ocak 14. O zaman eskiden öğlene kadar kimse kimseye gitmez. O gün evden bir şey verilmez, evin bereketi gider ama bir şey almak çok iyi. Şimdi yapılmıyor. Yeniler inanmıyor onlara. Batıl inanç sayıyorlar. Herkes öyle yapardı (KK1). Doğum günü kitapta ‘batıl inanç’ olarak geçiyor, bir okutsan ne kadar güzel (KK1)”. Yani ilk iki kuşak genellikle: “Dini bir şeyse asla karşı çıkmam. İçinde din varsa aykırı gelmem ama içinde din yoka sorgularım. Dualarla yapılan benim için kutsaldır. Duayla yapılan şey kötü olmaz (KK20).” düşüncesi içinde olmuştur. Herhangi bir uygulamanın içine besmele, abdest, sure girdiğinde sorgulanamaz duruma gelişi genç kuşak tarafından sıklıkla eleştirilmiştir.

“Kırklama dinimizce yapılmalı. Kızımın ‘yapma’ demesi kabul değil, bizim dinimizde var, gavurlar belki yapmazlar (KK23). Biz göbeği camiye attık dinine bağlı olsun diye. Batıl olabilir ama ben Allah’a şey olduğum için batıl inançlara inanıyorum (KK16)”

Halkı bu konularda uyarmak ve aydınlatmak zorunda olan din görevlileri genellikle bu tür âdetleri ve inanmaları sadece batıl olarak nitelemekle yetinmekte; fakat bunların kök

nedenlerine inememekte, halk düşüncesini ve geleneksel halk hayatını oluşturan etkenleri değerlendirmeyi önemsememekte, başka bir söyleyişle etnoloji, folklor ve sosyoloji gibi dinsel hayatı yakından ilgilendiren toplumsal bilimlerin yöntem ve verilerinden gereğince yararlanmamaktadırlar. Kanımızca din görevlileri yetiştiren okullarda ve kurslarda toplum hayatını başka açılardan da aydınlatmaya ve çözümlenmeye çalışan bilim dallarına da yeterince yer vermek gerekir (Örnek, 1979: 107, 108).

c) Güncel Dil İhtiyacı: Eski kültürleri, eski bağlamlarda üretmeye devam etmek ne mümkündür ne de gereklidir. Modern insanı eski kültür üretmeye zorlayarak kültürlerin sürekliliğinin sağlanması olmaz bir hayalden başka bir şey değildir (Oğuz, 2013: 105). Bu bağlamda kamu spotu mantığından uzakta, kültürel öğelerin güncel bir dille işlendiği ve genç kuşaklara büyük bir başarıyla aktarıldığı birkaç yerli örneği incelemek gerekirse:

-Leyla ile Mecnun Dizisi

İzleyicilerinin tamamına yakını gençlerin oluşturduğu, İMDB puanı 9.2 olan tek Türk dizisidir. Dizi asgari düzeyde sanat, arkeoloji, tarih, edebiyat, biyoloji, kimya, fizik, astronomi, matematik, psikoloji, sosyoloji, siyaset, teknoloji, tarihi karakterler, bilimsel gelişmeler, komik videolar, edebî eserler gibi konularda bilgi sahibi olunmasını gerektirmektedir. Fuzuli'nin "Leyla ile Mecnun" mesnevisinin modern uyarlaması olan dizide gündelik olay ve kahramanlarla, tarihin iç içe geçtiği bir serüven dizisi oluşturulmuştur. Dizide İsmail abi karakteri sürekli iş arayan ve çok temiz kalpli olduğu için her şeye inanan bir kişidir. Babası ona tarihteki tüm olay ve şahsiyetlerin sanki onların ailesi çevresinde geliştiğini anlatmış ve İsmail abi her bölümde iş aramak için gittiği yerlerde büyük büyük dedesinin aslında o işi yaptığını anlatmıştır. İsmail abinin büyük büyük dedeleri Pisagor, Noel Baba, Shakespeare, Kazıklı Voyvodo, Sherlock, Nostrodamus, GrahamBell, Hipokrat, Hz. Adem, Karacaoğlan, Mimar Sinan, Dede Korkut, Nasreddin Hoca... gibi karakterlerdir.

•Dizide "Benim büyük büyük dedem Karacaoğlan'dı" diyerek o döneme gidip, günümüz bakışı ile yorumlar yaparak absürt bir mizah oluşturulmuştur:

Karacaoğlan: "Hadini de Karacoğlanhadini, bulamadım gurbet ile gideni....."

Köylü: "Karacaoğlan madem bu denli seversin, var git yârinle hasbihal edesin"

Karacaoğlan: "Nasıl?"

Köylü: "Seviyorsan git konuş abi, yedin bitirdin kendini"

Karacaoğlan: ‘‘Yürü git be, sazı indirecem kafana, Karacaoğlan’a söylediği lafa bak be’’
(Günümüze geçiş yapılır)

Yavuz: ‘‘şimdi aslında hiç muhatap olmasa daha iyiymiş’’

İsmail Abi: ‘‘Ama Yavuz o da insan sonuçta, dolmuşsa demek ki’’

•Bir bölümü sadece masallara ayrılmış olan dizide Mecnun’un babası, çizmeli kedi; Yavuz, beyaz atlı prens; Kamil, RobinHood; Leyla’nın arkadaşları, Kulkedisi; Metin amca, Küçük Prens; Erdal bakkal, kurt; Çıracak Kağan, Pinokyo; İsmail abi, Keloğlan; şirin de Pamuk Prenses olmuştur. Gerçeklerle masalların birbirine karıştığı bölümde Mecnun, Pamuk prensesi yatarken görünce ‘‘Kız üşütcek burada, üzerini örtün şunun. Hişt, pişt, kalk hadi’’ der.

Beyaz tavşan: ‘‘Ya böyle mi yapılır? Sen hiç mi masal dinlemedin? Prensesi kurtaracaksın’’

Mecnun: ‘‘HeeMario gibi mi?’’

Beyaz tavşan: ‘‘Ya biz sana evvelinde bir masal mı öğreterek, ya bir insan masal nasıl bilmez ya?’’

•Mecnun yolda Keloğlan olan İsmail abi ile karşılaşır: ‘‘Oyalama beni, daha gideceğim padişahtan iş isteyeceğim.’’

‘‘İş mi? Ya kızını vermeyecek mi?’’

‘‘ Ya Mecnun ne kızını? Abartma.’’

Saraya gittiklerinde soru kitapçıkları dağıtılır, 160 soru için 90 dakikanın verildiği; İşe Alınacaklar Seviye Tespit Sınavı (İASTS) yapılır.

Bölümün sonunda Mecnun giderken gökten 3 elma düşer: ‘‘Kim attı? Hayvaan! Ya bu benim kafamı yarardı. Pislik beee!’’ diyerek gözden kaybolur. Dizi masallarda uygulanan kalıp tavrı ve ifadeleri günümüzde sosyal medyada ve gündelik hayatta kullanılan kalıp ifadelerle harmanlamış ve gençler arasında kısa sürede hızla yayılmış bir ifade biçimi oluşturmuştur.

-Dede Korkut Hikâyeleri

Leyla ile Mecnun’un senaristinın kaleminden çıkmış Dede Korkut Hikâyeleri serisi de yine absürt mizah türündedir.

•-‘‘Oğlum sen işe geç kalmıyor musun?’’

Deli Dumrul: ‘‘Yok baba ya, kendi işimi kurup, kendi işimin patronu olacağım. Köprü yapacağım, gelenden geçenden akçe alacağım.’’

Baba: ‘‘Böyle deyince valla kulağa da fena gelmedi ha’’

Köylü: ‘‘Senin oğlan köprü yapıyormuş’’

Deli Dumrul’un babası: ‘‘Yapıyor öyle bir şeyler ya’’

Köylü: ‘‘Kuru dereye yapıyor diye duyduk da biz’’

• Deli Dumrul: ‘‘Her geçenden 100 akça alacağım’’

Eşi: ‘‘Çok değil mi ya’’

Deli Dumrul: ‘‘50 akçe’’

Eşi: ‘‘9.90 mı yapsak’’

Deli Dumrul: ‘‘Daha ilk günden süpermarkete çevirdiniz ya’’

• Obanın beyine gelerek; ‘‘Oba da eskimiş baya, yenilemek istemez misin?’’ diye sorulur. Bey; ‘‘Nasıl yenilemek?’’ diye sorar. Bu sırada reklam metni başlar; ‘‘Oba Vadi. Oğuzun ortasında yükselen bir değer. Tripleks çadırlarda konforun tadına varın...’’

• Verilen toy esnasında ağlayan Püre Bey’e; ‘‘Yeter artık Püre, ne ağlıyorsun ya?’’ derler. ‘‘Baksana burada bütün beylerin oğlu var, benim yanımda oğlum yok.’’ ‘‘Dert ettiğin şeye bak, bizim var da ne oluyor?’’ Oğlu o sırada toya gelir; ‘‘Baba atın eyerini alabilir miyim? Çocuklarla biraz turlicaz.’’ ‘‘Al işte geldi bizim faydasız.’’

• Hikâyenin ilerleyen bölümlerinde oğlan doğunca; ‘‘Oğlum oldu, Dede Korkut’u çağırın ad koysun.’’ ‘‘Aman beyim, erkek çocuk kahramanlık yapmadan ad koymaz, bilmez misin?’’ ‘‘İnı şey. Bilirim de, ben sizi denedim. Gidin oğlanın ‘babyshower’ı için hediye getirin.’’

• Oğlan hala ad alamayınca; ‘‘Arkadaş el âlemin çocukları tek tek adını alsın, bizimki akşama kadar yiyip içip yatsın. Anaç Hatunun oğlunun adı da ‘Ayı Boğan’ olmuş, Dirse Han’ın oğlu da adını almış, ‘Boğaç Han’ koymuşlar. Ya git boğayla güreş, sincapla dalaş, tavşanla yarış, ya artık bir kahramanlık yap, al şu adını yavrum.’’ ‘‘Ya baba ben istemiyor muyum bir adım olsun? Obada bana ‘hişt, pişt, baksana, babyface’ diyorlar, yaşlı teyzelerin çuvallarını taşıyorum, hatta yaşlı teyzeleri taşıyorum.’’ ‘‘Ya sen nakliyecisi misin? Çuval taşınarak ad alındığı nerde görülmüş?’’ ‘‘Baba uğraşıyorum ama fırsat geçmiyor.’’ Bu ve benzeri pek çok diyalogla Dede Korkut Hikayeleri’nde yer olan pek çok unsur, Burak Aksak tarafından günümüz bakış açısıyla yeniden yorumlanmış ve gençlere hikayelerdeki kalıpların aktarımı konusunda önemli bir vazife üstlenmiştir.

-Komedi Dükkânı

Komedi Dükkânında, sözlü kültür tiyatro geleneklerinin kahramanları olan komik çiftlerin (Karagöz-Hacivat, Kavuklu-Pişekâr, İhtiyar-İbiş) çağdaş benzerleri (Tolga Çevik-Salih Kalyon) yer almaktadır. Programın "doğaçlama" olarak gerçekleştirildiği izlenimi verilmektedir... Bu doğaçlama izlenimi, tuluat tiyatrolarını andırmaktadır, Orta Oyunu'ndaki gibi bu programda da sıkça soyutlamalara başvurulmaktadır. Sahnedeki piyanist ise, Orta Oyunu'ndaki çalgıcı takımını andırmaktadır. Pinokyo, Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler, Romeo ve Juliet, Polyanna, Nasreddin Hoca, RobensonCruzoe gibi sözlü ve yazılı edebiyat geleneklerinin temel eserleri ve kahramanları da bu programda canlandırılmaktadır. Karagöz ve Orta Oyunu'nun devamı güncellenerek günümüze taşınmış ve hatta dönüştürülmüş hali olarak düşünülebilir (Dursun,2010: 250).

Bunların yanı sıra çocuklar için çizgi filmler, tema parklar, oyuncaklar, bilgisayar oyunları yapılmaktadır. Örneğin Dede Korkut Hikâyeleri'nin çizgi filmleri ya da "Maysa ve Bulut" adlı iki arkadaşın ozanı aradıkları göçebe yaşam hikâyelerinin anlatıldığı çizgi filmler mevcuttur. Geleneksel unsurların yer aldığı metinler, gerekli güncellemeler yapılarak genç kuşaklara sunulduğu takdirde onlar tarafından kabul görmektedir.

3. AKTARDIKLARIMIZ AKTARAMADIKLARIMIZ

Çalışmamızın bu bölümünde “sözlü kültür unsurları” başlığı altında kaynak kişilere tekerleme, efsane, atasözü, fıkra, masal, ninni ve türkü hakkında muhtelif sorular yöneltilmiş ve alınan cevaplar karşılaştırılmıştır.

3.1. Sözlü Kültür Unsurları

3.1.1. Aklımda Ne Kadarı Kaldı?

Pertev Naili Boratav tekerlemeyi “... genellikle uyumsuz bir söz dizisinin az ya da çok ustalıklı bir biçimde zincirlenmesidir: basit düzyazı biçiminde küçük anlatılar, uyaklı ya da yinelemeli ahenkli düz yazı biçiminde kalıplaşmış sözler, manzum biçimde aktarılan kısa söylevler ya da halk şiirinin çeşitli türlerinden alınmış bağımsız dizeler...” (Boratav, 2000: 10) olarak tanımlamaktadır. Çalışmanın yapıldığı yörede her üç kuşakta da tekerleme bilinmemektedir. İlk kuşak için Karadeniz bölgesinde halk hikâyeleri ve masal anlatımı geleneği olmadığı için, üçüncü kuşakta ise çocukların çoğunlukla sokakta oyun oynamamalarından kaynaklı olarak bağlamı ortadan kaldırılmış bir ürün artık aktarılamamıştır. III. kuşaktan bazı kişiler “Sadece derste öğreniliyor artık kullanım alanı yok (KK6)” gibi cevaplar vermişlerdir.

Efsane; bir kişi, mekân ya da olay hakkında çoğu zaman içinde olağanüstülüğü barındıran bir anlatım şekline sahip ve toplum tarafından kabul görmüş hikâyedir. Saim Sakaoğlu efsanelerin müşterek noktalarını şöyle sınıflandırmaktadır:

1. Efsaneler kişi, yer ve olaylar hakkında anlatılırlar.
2. Anlatılanların inandırıcılık özelliği vardır.
3. Genellikle kişi ve olaylarda olağanüstü olma özelliği görülür.
4. Belirli bir şekilleri yoktur. Kısa ve konuşma diline yer veren anlatılardır (Sakaoğlu,1992: 10). Yörede sözlü anlatı türleri içerisinde en zayıf halka efsane olmuştur; çünkü her üç kuşaktan da “En son ne zaman efsane dinlediniz? Bildiğiniz bir efsaneyi anlatır mısınız?” sorularına tek bir olumlu yanıt alınamamıştır: “Hatırlamayacağım kadar uzak (KK21)”

Atasözleri beşer cemiyetiyle beraber doğmuş, onunla birlikte oba, boy ve oymak olarak asırlarca göçebe hayatı yaşamış ve nihayet gelişip özleşerek de ulus haline yükselmiş, medenileşmiş törelerdir. Bir söz töre halini alabilmek için şüphesiz ki mensup bulunduğu ulus

arasında her sınıf halk tarafından türlü vesilelerle ve binlerle tekrarlanması, bu suretle bütün bir milletin tecrübe mihenkinden ve vicdan süzgecinden geçtikten sonra, ayarı tam altın gibi ortaya çıkması, revaç bulması lazımdır (Dilçin, 2000: XIII). Bu sebeple atasözleri içinde şekillendikleri toplumun kültürel hazinelerini oluşturmaktadır.

“Atasözü kullanıyor musunuz?” sorusuna I. kuşak genellikle “Evet onu kullanıyorum (KK1)” yanıtı vermiştir. II. kuşak “Çok kullanırım (KK16-KK7-KK26-KK13-KK12). Kullanırım yaşanmış şeyler olduğu için (KK18). Pekiştirme oluyor, annemden kulağımda kaldı, annem çok kullanırdı. Benim için de ‘annesinin kızı’ derler (KK10).” yanıtlarını vermiştir. III. kuşakta ise II. kuşağın tam tersi olarak az sayıda ‘kullanırım’, çok sayıda ‘kullanmam’ yanıtı alınmıştır: “Aklıma geldikçe seviyorum (KK8). Yeri gelince çok da değil (KK17). Bazen (KK27). Sık kullanmam (KK6). Nadir (KK14). Çok sık kullanmıyorum galiba (KK11). Atasözü günlük hayatta kullanmıyorum, kullanınca da bir garip geliyor, o söz için ortam yok (KK3). Kullanmam daha güncel şeylerden bahsederim (KK19). Çok fazla da bilmem zaten çok fazla da gerek duymuyorum (KK21)”. Atasözü kullanımı genç kuşağın atasözlerinin büyük bölümüne hâkim olmasına rağmen onu kullanabileceği uygun bir ortamın olmadığı düşüncesi ile oldukça azalmış durumdadır. Burada III. kuşağa aktarım gerçekleşmiş fakat kullanımı tercih edilmemiştir.

“Bir dirhem et bin ayıp örter” atasözüyle imlenen estetik beğenin günümüzde geçerli olmadığı anlayışı yazılı ve görsel basında sıklıkla işlenmekte ve bu anlayış etkili bir satış politikasına temel oluşturmaktadır. Son yıllarda neredeyse hemen her ürünün düşük kalorili olanları piyasaya sunulmuş ve bunların tanıtımı yapılmaya başlanmıştır. Tanıtımların yapıldığı reklâmlarda “kilolu” mutsuz, kimse tarafından beğenilmeyen, bedenine uygun kıyafet bulamayan kadınlarla “zayıf” ve çekici, her giydiği kendisine yakışan kadınlar bir araya getirilmiştir. Bu reklâmların birinde kilolu kadın bindiği asansörden ağırlık yaptığı için çıkmak zorunda kalmış, elinde diyet bisküvi bulunan, (diyet bisküvi yediği için de zayıf [güzel ve çekici olduğu] vurgulanan) kadın “form ye, formda kal” diyerek toplumsal güzellik anlayışını dile getirmiştir. Bu ifade atasözlerinin taşıdığı biçimsel özelliklere sahiptir ve yaygın bir kullanıma olanak tanımaktadır (Selvi, 2005). Burada da ifade edildiği gibi pek çok atasözünün oluşturulduğu zihniyet dairesi artık değişmiş olduğu için III. kuşak yeni alanın bu kalıp ifadelerin kullanımı için uygun olmadığını düşünmektedir. Genç kuşakların kendi aralarında ağırlıklı olarak sosyal medyadan etkilenecek oluşturdukları jargona göre atasözleri ‘çağ dışı’ ve ‘demode’ olarak algılanmaktadır. Kendi oluşturdukları on yıllık ortak dil, asırlardır bir milletin oluşturduğu ortak dili gölgelemiş ve bu sözlerin kullanılacağı ortamların

olmaması, kullanımı halinde garip bir his oluşturmaması, daha güncel şeylerden bahsetme isteği gibi sonuçlar doğurmuştur.

Fıkra; vücuda geldiği topluluğun inançlarını, âdetlerini, ilgi, istek, tutum ve beklentilerini, toplumun kahramanlarını, mizah algısını, kurgu yeteneğini ve tüm bunları harmanlayabilecek zeka seviyesini bir nevi insanlığın değerlendirmesine sunduğu çok önemli bir halk edebiyatı ürünüdür. Fıkralar kuşaktan kuşağa aktarılırken değişime uğradıkları için bir milletin yaşadığı tüm sürecin izlerini taşımaktadırlar.

Fıkraların bir toplumun kültürüne dair bilgileri bünyesinde barındırması ve bunu gelecek kuşaklara aktarması onların birer sözlü tarih materyali olarak görev yapmasını sağlamaktadır. Nasrettin Hoca fıkralarından yola çıkarak 13. yüzyıl Anadolu'sunun kültürüne ait pek çok bilgi edinilebilmektedir (Çalış, 2010).

“Fıkra anlatır mısınız?” sorusuna I. kuşak genel itibarıyla eskiden anlatıldığını fakat şu an hatırında bir şey kalmadığını söylemiştir. II. kuşak “Bazen anlatıyorum (KK10). Dinlerim (KK16). Pek anlatmam (KK18).” gibi yanıtlar vermiştir. III. kuşakta “Çok eskiden (KK19). Hatırlamıyorum (KK27). Şu an hatırlamıyorum bile yani o derece uzağım (KK11).” gibi yanıtlar ağırlıkta, bir kişi “Aklıma geldikçe öğrencilerime anlatıyorum (KK8)” yanıtı vermiştir.

Masal kelimesi ile halk arasında yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü kişilerin olağanüstü olayların bulunduğu, “bir varmış, bir yokmuş” gibi klişe bir anlatımla başlayan, sonunda “yedi, içti, muratlarına erdiler” yahut “onlar erdi muradına, biz çıkalım kerevetine” “gökten üç elma düştü; biri anlatana, biri dinleyene, biri de bana” gibi belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekan kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türü kastedilmektedir (TDEA, 1986: 149)

Masalın kaynağı hakkında çeşitli görüşler bulunmaktadır...Masalın Hint mitolojisinden, Eski Yunan'dan, çeşitli kültür ve dinlerden de etkilenerek yayıldığı yolunda görüşler bulunmaktadır... Masal araştırmacıları masalın asıl kaynağını Aryalara dayandırmaktır. Bunlara göre Batı'da yaygın olan masalların pek çoğunun ilk biçimine Hint kültüründe rastlanmaktadır... Masalın kaynağı yaygın bir kanaat olarak Hint olsa da; Arap, İran, Yunan gibi farklı kültürler yoluyla yayılması, onun genel karakterini de etkilemiştir. Masallar Müslüman, Hristiyan ve Budist anlatıcılar tarafından her seferinde yeniden şekillenerek adeta milli bir karaktere bürünmüştür (Bilkan, 2009: 15,16)

“Bin Bir Gece Masalları”nda yer alan ve yüzlerce kadının ölmesine karşı çıkmak için kahramanca zihnini ve bilincini gözü dönmüş krala açan ve anlattığı masallarla ve hikayelerle onu bir nevi uyku haline getiren onu güçsüzleştiren biridir Şehrazat... Ölmek için anlatmak, Şehrazat halidir. Masalların içine erdem, bilgiye susuz öznenin durumları, hikmet-tarı düşünce, yüksek ahlak, epistemik açıklıklar ve sıkıştırılma; yine masalın olağanüstülükler, mutlu ve mutsuz durumlar, insanın kalp gözünü açan kıssadan hisseler, duyunun ruh ve yaşam zenginlikleri gibi tipik unsurlarıyla da süslendirilme yoluyla bu masallar bizlere sonuçta ölmek için anlatıya sığınan Şehrazat’ın, bir efeminen anlatıcının ruh dünyasını verirler. Bu dünya Şehrazat’ın dışı dünyasıyla birlikte koskoca bir doğu dünyasının da manevi panoromasıdır (Sarı ve Ercan, 2008: 14). Ahmet Sarı ve Cemile Ercan masalın Doğu’da ölmek için, çölde ateşin etrafında uyumamak için anlatıldığını; ölümün (mevt) ve uykunun (nevm) tasavvufta kardeş olduğu düşünüldüğünde doğudaki masal geleneğinin bir anlamda karanlığa top yekûn sessizliğe, cansızlığa sükût ve sükûta (düşüşe) karşı savaşımı içinde barındırdığını ifade etmişlerdir (Sarı ve Ercan, 2008: 17)

“Yakın bir zamanda masal anlattınız mı?” sorusuna I. kuşak % 0 ‘evet’ yanıtını vermiştir. Diğer sözlü kültür ürünlerindeki düşüşün aksine masal, III. kuşakta % 0’dan % 80’e yükselmiştir. Soru ‘yakın zamanda’ diye sorulduğu için II. kuşak % 50 ‘evet’ yanıtını vermiştir. Fakat çocuklarına masal anlatma alışkanlığı olmayan II. kuşağın sahip olduğu bu oran torunlar vesilesiyle yükselmiştir. II. kuşak: “Ben çok pişmanım, çocuklarım büyürken bizim çok işimiz vardı. Biz “gelen evimizi dağınık görmesin” dedik, “aman gelene hizmet edelim” dedik, şimdiki gençlerin çocuk yetiştirmesi daha çok hoşuma gidiyor, şu an çocuk büyütme isterim. Şimdi herkes çocuğuna öncelik veriyor (KK5).” demiştir. III. kuşak ise: “Her gece anlatırım (KK19). Yatmadan önce okuyorum kızıma. Bizde öyle çok dededen, nineden masal geleneği yok. Masal anlatılmadı bize (KK8). O anda uydururum genelde kızımın olumsuz bir hareketini gözlemlediysem onu düzeltmek için uydururum (KK27). Yakın zamanda dinledim. İnternette okudum. Bebeğime okudum. Annesinin sesini duysun diye kitaplar alırım, internette de faydalanırım. İnternette araştırdığım kadarıyla hamileyken çocuk annenin sesini duyabiliyormuş ve anneye çocuk arasında bir bağ oluşuyormuş, ben de dikkat ediyordum (KK21).” diyerek çocuklarına, yeğenlerine, çevrelerindeki çocuklara sıklıkla masal anlattıklarını ifade etmişlerdir. I. ve II. kuşak çocuklarına masal anlatan bir ebeveynlik süreci geçirmemesine rağmen III. kuşağın ¾’den fazlası masal anlatma kültürüne sahiptir. Bu durumun çok farklı alanlarda tetikleyicileri olmuştur. Örneğin medyada; televizyon dizilerinde son dönem moda olan akıma göre genç, yakışıklı, holding sahibi baba çok yoğun

çalışıyor ve evine yorgun şekilde gece yarısı dönüyor. Eşi ile sürekli kavga ediyor. Fakat ne mutsuz evliliği ne de yoğun iş hayatı her gece kızına masal okumasına engel olamıyor. Seyirci olarak babalık vazifesini en iyi şekilde yerine getirdiğine her gece hiç aksatmadığı masal seansları ile tanık oluyoruz.

Ninniler bir annenin evladı için taşıdığı tüm korkuları, temennileri, umutları içerdiği gibi, çocuğun bu iyi dilekleri gerçekleştirebilecek kadar donanımlı olabilmesi için nasihatleri de barındırmaktadır. “Çocuklarınıza ninni söylediniz mi?” sorusuna I. kuşak: “Çocuklarıma değil ama torunlarıma söyledim. Hem iş hem de itaat dolayısıyla çocuklarımızla hiç ilgilenemedik. Ben çocuklarımı sadece emzireceğim zaman kucağıma aldım daha kucağıma alamadım ki. Torunlarımda sevgimi yendim (KK1)” derken; II. kuşak: “Torunuma söylüyorum (KK7). Beynimizde bile kalmadı televizyon, bilgisayar, telefon var (KK13).” demiştir. III. kuşak ise: “Geçen hafta söyledim (KK14). Dün söyledim. İnternette dinletiyorum eşlik ediyorum (KK21). Her gün kızıma söylüyorum (KK27). Kuzenimi uyutmak için söyledim en son (KK6).” cevaplarını vermiştir. İlk kuşakta %10 oranında olan ninni söylemek ikinci kuşakta %20, üçüncü kuşakta ise %60 seviyelerine yükselmiştir. Görüldüğü üzere nesilden nesile geçtikçe genellikle sözlü ürünlerin aktarımında sorunlar oluşurken, masal ve ninni türlerinde aksi bir yönde artış meydana gelmiştir. Burada ilk kuşaktaki anneler fazla çalıştıklarını ve büyüklere saygısızlık olmaması adına çocukları ile ilgilenemediklerini, çocuklarını sevmenin hatta isimlerini söylemenin bile kabul edilemez bir tavır olarak görüldüğünü ifade etmişlerdir. Bu artışta kentleşme ile birlikte annelik bilincinin artması, çocukların eğitimi konusunda artan yayınların takip edilmesi, devlet politikası olarak annelere bilinçlendirici seminerler verilmesi gibi etmenlerin büyük payı olmuştur.

Kültürün en önemli unsurlarından biri de müziktir. Türk müziği, coğrafi yönden oldukça geniş bir alana yayılmış, değişik coğrafyalarda değişik şekillerde gelişimini sürdürerek kendi içerisinde son derece renkli ve zengin bir yapı oluşturmuştur. Anadolu da bu coğrafyalardan birisidir. Anadolu’nun, her bölgesinin her şehrinin hatta bazı ilçelerinin bile kendine özgü bir müzik icrası vardır. Türk halk müziği dediğimiz bu müzik, Türk insanının çeşitli olaylar sonucunda değişik şekillerde duygulanması ve bu duygularını değişik şekillerde ifadesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Ekici, 2002: 217). Türküler insanoğlunun başına gelen olayları bunun toplum içindeki iz ve akislerini aşk hasret gurbet gibi yeryüzünün ortak duygularını mertlik ve kahramanlık gibi milli karakteri tarihi olayları konu alan bir kültür hazinesidir (Özbek, 1994: 63). Atatürk bir toplantıda Tamburacı Osman Pehlivan’ı dinledikten sonra; “Beyler bu bir Türk sazıdır. Bu küçük sazın bağrında bir milletin kültürü

dile geliyor. Bir milletin kültür ve sanat hareketlerini ve seviyesini, millî geleneklerine bağlı kalarak, medeni dünyanın kendisine ayak uydurmaya mecbur olduğumuzu unutmamalıyız, bunu bu vesile ile de söylemekten memnunum. Bu küçük sazın bağrından kopan nağmeleri, bu istikamette geliştirmeye ve değerlendirmeye kıymet ve ehemmiyet verilmelidir” (Ataman, 1991: 13).

Türküler bir milletin, bir coğrafi bölgenin o dönem içinde yaşamış olduğu şartları ve o şartların hissettirdiği tüm duyguları anlamamıza yardımcı olur. Fakat çalışma yaptığımız yörede ‘‘Çarşambayı sel aldı türküsünün hikâyesini biliyor musunuz?’ sorusuna ilk kuşak %0 oranında ‘evet’ cevabı vermiştir. Aktarılabacak bir bilgi ilk kuşakta da bulunmadığı için III. kuşak diğer kuşağa oranla daha fazla bilgi sahibi durumdadır. %30 civarında olan bu oran ikinci kuşakta da %10’dur.

Turgut Çeviker’in hazırladığı "Çarşamba Kitabı I" adlı eserde türkünün hikâyesi şöyle anlatılmış: "Ahmet, Abdal Deresi'nin kıyısında yerleşmiş yoksul köy ailelerinden birinin oğludur. Kendisi orduya yollandığında Ağaoğlu Mehmet Ali, nişanlısı Melek'e göz koyar fakat Melek Mehmet Ali'yi reddeder. Bunun üzerine Ağaoğlu adamlarıyla Melek'i dağa kaldırır. Kötü haber Ahmet'e ulaşınca koşar gelir, onu arar her yerde. Derken bir fırtına kopar. Gökyüzü çatırdar. Tufan ikinci kez yaşanır sanki. Yağmur Yeşilirmak'ı boğuverir. Sel Caniklerden aşağılara doğru bir çığ gibi önüne kattığı her şeyi sürükler evler, insanlar, bebek beşikleri, hayvanlar, öküz arabaları, ağaçlar, büyük küçük kayıklar. Sonunda durur yağmur. Sular günbegün çekilir. Çekildikçe hayat yeniden kurulmaya başlar. Abdal Deresi'nin - Yeşilirmak'a katılmak üzere- döküldüğü yamanın başında ahali toplanmaya başlar. Derenin eğimle indiği yamanın dibinde büyük bir kaya parçası vardır; onun üstünde ise iki insan. Melek ile Ahmet... El ele tutuşmuş sırtüstü öylece yatıyorlar. Taş, yedi yerinden yarılr ve her birinden bir servi boyu su fişkırmaya başlar. Derler ve hikâye ederler ki Çarşamba'yı Sel Aldı türküsü bu acı mırıltılardan doğdu. Yedi yerinden su fişkiran kayanın olduğu yerde bir su değirmeni kuruldu. Ve o yöre o gün bu gündür Değirmenbaşı olarak anıldı. Çınar ağaçlarının gölgelediği ahşap değirmenin yedi taşı vardı. Yedi oluğuna su veren set üzerinden yedi kez yürümek, sağ ve sol omuz üzerinden yedişer kez su atmak uğur sayıldı. Her Hıdırellez'de bu yaşandı..1970'lerde değirmenin yıkımına değin bu gelenek sürdü." (<http://www.akasyam.com/carsambayi-sel-aldi-turkusunun-hikâyesi-149962/>). Kaynak Kişi: Alpaslan Sandıkçı, Derleyen: Hikmet Gürcan, Notaya Alan: Ümit Bekizağa (GÜRCAN, 2006: 129)

III. kuşaktan ise diğer iki kuşaktan daha fazla fakat yetersiz düzeyde bilgiler alınmıştır: ‘‘Bir çocuk bir kızını seviyor, Çarşambada sel oluyor. Selle beraber sevdiği kızla ırmağa düşüyor, sazı alıp bu türkü söyleniyor. Kız zengin çocuk fakir olduğu için ailesi vermemiş (KK17). Çarşamba birmiş. İki sevgili konuşurken Çarşamba ikiye ayrılmış, sel çıkmış öyle bir şeyler (KK6).’’

Yetişme çağında olan bir çocuğun sözlü kültürün soyut ve derinlikli yapısını anlamaya çalışması zihinsel gelişimi açısından gerekli bir durumdur. Fakat bu konuda yörede zayıf bir aktarım söz konusu olmuştur. Zamanında yaşlı kuşağın da çok hakim olamadığı ve gün geçtikçe çeşitli sebeplerle varlığı silikleşmiş olan sözlü kültür ürünlerinden masal ve türkü gibi formların, dizi ve sinema gibi alanlara aktarıldığı için daha iyi bir konumda olduğunu söyleyebilirsek de genel itibariyle aktarım sağlanamamıştır.

3.1.2. Yerini Ne Aldı?

İlk iki kuşak yaşam koşulları ve toplum kuralları gereği çocuklarının eğitimi ile yeterince ilgilenememekten yakınmaktadırlar. ‘‘Hem iş hem de itaat dolayısıyla çocuklarımızla hiç ilgilenemedik. Ben çocuklarımı sadece emzireceğim zaman kucağıma aldım, daha kucağıma alamadım ki. Torunlarımda sevgimi yendim (KK1)’’ diyen I. kuşağın pişmanlıkları sonraki kuşakları da etkilemiş ve III. kuşak çocuk yetiştirme alışkanlıklarının çoğunu değiştirmek istemiştir. Değişen bu algı medyada kendine sıklıkla yer bulmuş, konu ile ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Bu durumun örneklendirildiği bir reklamı anlatmak gerekirse; reklam bir çocuğun gözünden anlatılır. Çocuk annesini oyuna davet etmesine rağmen, annesi ‘çocukla çocuk olmayarak’ yanındaki kadınlarla sohbetine devam eder ve çocuk kendi başına oyun oynar. Aradan yıllar geçer ve çocuk büyür. Bu kez kendisi anne olduğunda çocuğuyla birlikte oyunlar oynar. Ana karakter çocuğuyla oynarken, kapıda anneanne görünür ve yine onları seyrediyordur fakat bu defa keşkelerle... Reklam şarkısının sözleri şudur:

Çocuktum, oynardım tek başıma, isterdim katılsın oyuna

O günler daha farklıydı, büyükler oyun oynamazdı

Vakti gelince, anne olunca, benim elimde, beraber o anları paylaşmak

Çocukla çocuk ol sende, anılar biriktir birlikte #anıbiriktir

Bu ve benzeri pek çok çalışma III. kuşakta bir zihniyet değişimi yaşandığını göstermektedir. Fakat bu düşünce değişikliğinin yanında kadının aktif olarak iş hayatına girmesi ile birlikte

çocuğu ile yeteri düzeyde ilgilenebilecek ne zamanı ne de enerjisi olmuştur. Bu da beraberinde pek çok sorunu doğurmuştur.

Çalışan anneler her gün sabah erken saatlerde çocuklarını kreşe ve ya bakıcı anneye bırakmak, akşam iş çıkışı ve çoğu zaman geç saatlerde almak durumundadır... Böyle bir anne-çocuk iletişimi içinde "ana dili" ve bu dille aktarılan kültürden ne kadar söz edebiliriz? Kaldı ki böylesine "zaman fakiri" bir annenin sözlü kültürün yoğun olarak aktarıldığı misafirlik, düğün, bayram, cenaze, festival, imece usulü yapılan iş ve benzeri sohbet ortamlarında çocuğuyla birlikte ve ona da kültür aktaracak tarzda eylemli bir şekilde bulunamayacağı da öngörülebilecek bir husustur... Böylesi bir kentsel ortamda büyüyen çocuğa "Zümrüdü Anka" masalını kim anlatacak? Doğdu görmeye gitmeyi ve "gözün aydın" demeyi ve ya yas almaya gitmeyi ve "mekanı cennet olsun" demeyi kim öğretecek? Hediye dağıtan Noel Baba'nın yanı başında "bolluk ve bereket getiren Hızır"dan kim bahsedecek? Zenginden alıp fakire veren RobinHood'u öğrenirken Köroğlu'yu kim hatırlatacak? Ölümüne aşkın sembolü olarak Romeo'dan söz edilirken çektiği bir "ah" ile yanan Kerem'in, külüngü havaya atıp başını altına tutan Ferhat'ın hikayesini kim anlatacak?...Türk ailesi kentleşme süreçlerinde hızla değişti ve çekirdek ailenin yaygınlaşmasıyla çocukların geleneksel kültür kodlarını tanımalarında ninelerin ve dedelerin rolü en aza indi... kentte çalışan anne olgusunun yanında kuşkusuz "doğal" olarak bir de "çalışan baba" vardır... Türk toplumunda somut olmayan kültürel mirasın kuşaktan kuşağa aktarımının hemen hemen bütün yollarının tıkanmakta olduğu hemen görülüyor (Oğuz, 2013: 71, 72).

Aktarım yukarıda ifade edilen ve benzeri pek çok sebepten kaynaklı zayıflamıştır. Bu durum karşısında aile içinde ya da orijinal döngüsünde kaybolan gelenekler profesyonel bakış açılarıyla yeniden yorumlanmıştır. Öcal Oğuz'un ifadesi ile kültürün sürekliliği "korunarak" değil "yayılarak" sağlanabilecektir (Oğuz, 2001). Bu bağlamda örneğin aile içinde aktarılamayan masal/hikâye anlatma geleneği bu iş için var olmuş kurumlar tarafından yaşatılmaktadır.

Aşıklar geçmişte sazlarıyla kasaba kasaba, köy köy dolaşarak hikaye anlatırlardı. Bugün ise bu geleneğin devamı gibi görebileceğimiz profesyonel anlamda hikâye anlatıcılığı yapan JudithMalikaLieberman, Nazlı Çevik Azazi, Sunay Akın gibi isimler vardır. Erman Artun günümüz âşıklık geleneği ile ilgili; aşıklık geleneğini besleyen sözlü geleneğin zayıflaması, usta-çırak ilişkisi çözülme noktasına gelmesi, yeni âşıklar geleneği tam olarak öğrenemeyip uygulayamaması, sözlü geleneğin zayıflamasıyla gibi nedenlerle âşıklık geleneğinin zayıfladığını öne sürmüştür (Artun, 2000). Aşıklar teşkilatında çıraklıktan başlayarak aşık

oluncaya kadar geçirilmesi icap eden bir çok dereceler vardır. Mahlas alma, fasıllara girme, seyahate çıkma ve nihayetinde aşık olabilmek... Geleneksel Halk Hikâyeciliği'nde usta-çırak ilişkisi içerisinde uzun yılları kapsayan aşıklık geleneği günümüzde hikâye anlatıcılığı eğitimleri veren alternatif kurumların oluşması ile farklı bir hüviyete bürünmüştür. Cihangir Akademi, Tiyatro Medresesi, İzgören Akademi gibi kurumlar yılda bir ya da iki kez hikâye anlatıcılığı eğitimi vermektedirler.

Eğitim programlarını incelemek gerekirse;

İzgörenAkademi'nin 28.06.2018 tarihinde üç gün sürecek 'Çembere Yolculuk' adlı hikâye anlatıcılığı eğitimi:

1. Gün – KEŞİF: Felsefe Yolculuğu, Masal Yolculuğu
2. Gün – YÜZLEŞME: Bilinç 6'na Yolculuk
3. Gün – EYLEM: Kızılderililerin Yaşamlarına Yolculuk, Eylem Ağacında Yolculuk
4. Gün – AKIŞ: Yaratıcı Drama ile Yolculuk, Ses ve Ritim Yolculuğu²

Anlatıcının Yolu Eğitimi

Ekim 2018-Haziran 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilecek eğitim programı 20 farklı patikadan oluşmaktadır ve toplam 370 saat sürecektir. Her patikada Hikâye Anlatma Sanatı'na dair ayrı bir temaya odaklanılır. Patikalar birbirini takip eden, tamamlayan ve anlatıcı adaylarının dönüşüm süreçlerini teşvik eden bir yapı esas alınarak tasarlanmıştır. "Anlatıcının Yolu"nda her ay bir buluşma gerçekleştirilir, bir patikadan geçilir. Her buluşma 3 gün sürer. Her ay bir Cuma ve onu takip eden hafta sonu buluşur. Ekim 2018- Haziran 2019 tarihleri arasında eğitimin ilk bölümü olan 9 patika tamamlanır. Bu süreçte anlatıcı adayları Hikâye Anlatma Sanatı'nın temel bilgilerine vakıf olurlar. Birinci yılın sonunda katılımcılar değerlendirmeye tabii tutulur. Eğitim sürecinin gerekliliklerini tam olarak yerine getirmeyen katılımcılar ikinci yıla devam edemezler.³

Günümüz hikâye anlatıcılığı, geleneksel hikâye anlatıcılığında olduğu gibi bir eğitim programına tabi tutulan bireylerin yeterlilik kazanmaları ile birlikte son bulmaktadır. Geleneksel kültürde usta çırak ilişkisi içinde çırak ustaya herhangi bir ücret ödemezken, burada eğitimlerin alınabilmesi için katılımcı tarafından ücret ödenmektedir. Çıraklıktan ustalığa geçmek uzun yıllar gerektirirken modern anlatıcılıkta günlük, üç günlük, haftalık ya

²<http://izgorenakademi.com/genel-tr/cembere-yolculuk-2/>

³<http://seibaanlatimerkezi.com/tr/anlaticinin-yolu/>

da yıllık eğitimler alınmaktadır. Ayrıca geleneksel kültürde icazet alınmadan icraya başlanılmıyor oluşuna karşılık günümüzde böyle bir icazet hiyerarşisi bulunmamaktadır. Çoğu zaman ustanın çırağı seçtiği geleneksel düzenin tersine, modern hikaye anlatıcılığında eğitimciyi sizin tercih ettiğiniz bir yapı oluşturulmuştur. Geleneksel halk hikâyeleri kıraathane, köy odası, kahvehane gibi halka açık yerlerde genellikle akşam saatlerinde anlatılırlar. Bu hikâyelerin büyük bir çoğunluğu birkaç bölümden oluşur ve günlerce devam etmektedir. Aşıklar icra sırasında nazım nesir karışık olan metni, kendi çaldıkları saz ile anlatmakta iken günümüz hikâye anlatıcılığında çoğunlukla sahnede bu iş için bir müzisyen bulunmaktadır. Ayrıca köy odalarında yapılan fasıllar yaz döneminde iş yoğunluğu olmasından kaynaklı genellikle sonbahar veya kış aylarında gerçekleştirilir. Modern hikâyecilikte ise zaman için herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır. Aşık fasılları geçmişte kahvehanelerde yapılırken; günümüz hikâye anlatıcılığı kültür merkezleri, kitap kafeler, yaşayan müzeler gibi alanlar kullanılmaktadır.

Halk şairliği aynı zamanda seyyahlık demek olduğu için köylü aşık çok defa hayatının büyük bir kısmını gurbet diyarda yetiştiği köy muhitinin dışında geçiriyordu. Halk şairlerinin büyük bir kısmında bu gurbete çıkış bir hikâyeye bağlanır. Şair rüyasında gördüğü sevgilisini aramaya çıkar (Boratav,2000: 90). Günümüz hikâye anlatıcıları gerek ülke içinde, gerekse ülke dışında hikâye anlatımı için ‘seyyahlık’tan ‘turne’lere bir geçiş yaşamışlardır.

Kaynak kişimiz Mustafa Uslu (1994) köy odasının yapısı ve fonksiyonları konusunda: “O odalarda sadece erkekler toplanırdı. Fakat odalarda konuşulan her şey ertesi sabaha kadar kadın kız çocuk bütün köy sakinlerine ulaşıyordu.” (Çobanoğlu, 2000: 227) ifadesinden de anlaşılacağı üzere halk hikâyelerini yalnızca erkekler dinleyebiliyorken günümüz modern hikâyeciliği herhangi bir cinsiyetsel ayırım gözetilmemektedir.

Bu ve benzeri pek çok örnekte görüldüğü gibi kültürel öğelerin bir kısmı güncellenmiş, bir kısmı aynen korunmuş ve bir kısmı da yaşamın dışına itilmiştir. “Kültür Turizmi” de bu konuda verilebilecek bir başka örnektir.

Bütün dünyada farklı kültürler cazibe merkezidir. Halk kültürü ürünlerini tanıtarak uluslararası platformlara taşıyan devletler uluslararası ilişkilerde başarılı olmuşlardır. Dünyanın her toplumundaki bireyler kendi özgün kültürlerinde bulamadıkları ve göremediklerini dünya kültüründe bulmakta ve kendilerini bu kültürle özdeşleştirmektedir. Küreselleşme, en küçük bir kültürel farklılığı bile vurgulayarak, elektronik medya aracılığı ile bunu tüm dünya kamuoyunun dikkatine sunarak, kültürel farklılıkların korunması ilkesi

anlayışını yaygınlaştırmaktadır. Küreselleşmenin kültürel ayağının ikinci sonucu, özellikle tüketici davranışını etkileyerek, dünya çapında kültürel bir örnekliğin önünü açmış olmasıdır (Kongar,1997:3). Bu noktada kültür turizmi yeni bir aktarım bağlamı oluşturmaktadır. Ülkeler sahip oldukları maddi ve manevi unsurları dünyaya tanıtarak hem kendi kültürlerinin yayılım alanlarını genişletmekte hem de büyük bir kazanç piyasası oluşturmaktadırlar.

İspanyolcada ‘Dia de Muertos’ olarak bilinen ‘Ölümler Günü’, 31 Ekim-2 Kasım tarihleri arasında Meksika’da kutlanmaktadır. Yılın bu zamanında Meksikalılar, ölmüş sevdiklerini hatırlarlar ve onurlandırır. Bugün kasvetli ya da yas gerektiren bir durum değil, aksine daha sonra kaybedilen kişilerin hayatlarını kutlayan renkli ve şenlikli bir tatil havasında geçmektedir. Meksikalılar ölen arkadaşları ve aile üyelerinin huzurunda mezarlıkları ziyaret ederek mezarları süsler ve orada vakit geçirirler. Ayrıca evlerinde ruhları ağırlamak için özenle süsledikleri sunakları hazırlarlar. Meksika kültürünün belirleyici bir özelliğini temsil eden ve nesiller boyunca kutsanmış, kendine özgü olan Meksika’nın ölüme adanan yerli bayramı, 2008’de UNESCO tarafından insanlığın maddi olmayan kültürel mirasının bir parçası olarak kabul edilmiştir. Ölümler Günü, Meksika’ya ziyaret etmek için mükemmel bir zamandır. Bu özel kutlamalara tanık olmanın yanı sıra, sonbahar sezonunda Meksika’nın diğer avantajlarının da keyfini çıkarabilirsiniz. Meksika turlarımız için tıklayınız.⁴

Yukarıdaki metinde de görüldüğü üzere artık geçerliliğini yitirmiş bir inanç, o toplum için kültürel bir zenginlik olarak kabul edilmiştir. Bu ve benzeri pek çok özel gün kültür turizmi bağlamında çok sayıda insanı yılın farklı zamanlarında başka coğrafyalara akın akın sürüklemektedir.

3.1.3. Kuşak Ne Aktaracak?

İlkel kabilelerden günümüze dek erginlenme ritüellerinin erkek çocuklar için yapılması bağlamında incelemeye esas alınan sosyal gruplarda da bu ritüel kalıntıları; erkek öğrenci yurtları, acemi askerler ve zeytin çırpma çalışan gençlerde de görüldüğü üzere... zeytincilikte adayı erginlenebilmesi için sol eliyle de zeytin çırpabilmesi yetisini kazanması gerekirken, askerlikte bir alt devrenin gelmesi, öğrenci yurdunda ise ilk vizelerin bitmesi yeterlidir (Abalı, 2016). Tıpkı bu çalışmada olduğu gibiyenidünya kendierginlenme basamaklarını kendisi oluşturmuştur. Örneğin yaşlı kuşak için ‘geçiş ritüelleri’ toplumsal statüyü belirlemektedir. Oysa genç kuşağın böyle bir hassasiyeti yoktur. ‘Askere gitmek vergi

⁴<https://blog.gazella.com/2017/11/20/meksikada-oluler-gunu>

vermek gibi bir şey bunun neden kutlaması yapılıyor? (KK3)' diyen genç kuşak elbette bunun toplum içinde bir erginlenme basamağı olduğunu düşünmemektedir. Günümüz toplumunda iyi bir eğitim almak, iş sahibi olmak, KPSS'yi geçmek, girişimci olmak, yurt dışında eğitim görmek ya da gezgin olmak gibi farklı erginlenme basamakları vardır. Fakat evlilik, askerlik genç kuşak için bir merteye değildir. Herkes tarafından yapılabilir oldukları müddetçe kişiye bir saygınlık kazandırmayacaklardır. Mesela tercihler neticesinde herkes kayıvalide olabilir ve bu bir genç için kendini tanımlayacağı bir sıfat değildir. Fakat yaşlı kuşak için kayıvalidelik toplumsal bir statü, ev içi otoritesi anlamına gelmektedir. Bu sebeple çocuk eğitimi sorusuna cevap veren yaşlı kuşak: "O terbiyesizlik. O denmez. Kaynana ne derse onun lafına gidilmeli. Toruna annesi isim vermek istedi, ben kabul etmedim çünkü benim bir tek oğlumun ilk çocuğu. Benim ilk torunumun adını, benim vermem lazım. Büyüğün lafından dışarı çıkmayacaksın. Karıştırmayan aynı zamanı gelir, onlar da çekerler. Ama ben zamanında demedim de çekmedim de (KK15)." Yaşlı kuşak tek oğlunun ilk çocuğuna isim verememeyi bir ceza, çekilecek bir çile olarak görmektedir. Oysa genç kuşağın böyle bir talebi olmamıştır. Genç kuşak; 'Ben yetiştirdikten sonra, yetişen kişi kendi çocuğunu kendi kuralları ile yetiştirmeli (KK3).' demektedir. "Çocuksuz kadın dışlanırdı, bir şeyden anlamaz olarak görülürdü (KK26)" diyen yaşlı kuşağın karşısında anneliği bir statü olarak görmeyen genç bir kuşak vardır. Örneğin genç kuşağın büyük bir ilgi ile takip ettiği gazeteci: Hasan Söylemez. Bu kişi çok kısa bir sürede dünya çapında bir tanınırlık kazanmıştır. Afrika kıtasının kıyı şeridini yalnızca bisikletle dolaşarak insanların hayallerinin bir haritasını çıkarıp internette kısa belgeseller halinde yayınlamaktadır. Parasız çıktığı bu yolculukta ilk hedefinin kendini tanımak olduğunu söylemiş ve doğadan kopan insanın gündelik hayatının ne kadar gereksiz şeyle dolu olduğunu göstermeye çalışmıştır. Yaşadıklarını sosyal medya üzerinden aktaran bu gezgin genç kuşak tarafından saygı duyulacak bir basamakta kabul edilmektedir.

Evde öğrenemezseniz, kitapçada bulamazsanız, okulda göremezseniz, televizyonda izleyemezseniz, bir kültür ögesini nasıl ortak belleğe mal edeceksiniz ve yeri geldiğinde nasıl hatırlayıp kullanacaksınız? (Oğuz, 2013: 75) Bu bağlamda geleneğin aktarımı konusunda medya artık çok önemli bir yer tutmaktadır. Genç kuşaktan bildikleri masalları saymaları istendiğinde; "Çirkin Ördek Yavrusu, Aç Tavuk (KK6). Pamuk Prenses, Külkedisi, Pinokyo, Tom ve Jerry, Şirinler (KK11)" gibi yanıtlar alınmıştır. Son dönemde şarkıcıların modern formatta ninniler çıkarmış olmaları (Toygur Işıklı), dizi oyuncularının ve mankenlerin masal anlatım geceleri düzenlemeleri (Hande Doğandemir, Çağla Şikel), türkücücover'larından oluşan albümlerin çıkarılması (Kıraç), eğlence programlarında ağıt, bozlak, deyiş gibi türlerin rağbet

görmesi (O Ses Türkiye) vb... orijinal halin korunamadığı fakat farkındalığın arttırıldığı birkaç yöntemden biri olmuştur.

Genç kuşak tarafından dolaşıma sokulmasa bile, aktarımın gerçekleştiği bilgilerin yok sayılamayacağına dair pek çok beyan olmuştur: ‘Kulaktan dolma da olsa, bir inancımız var sanırım. Çevreden de kaynaklı (KK5). Makası açık bırakırsan annem; ‘Cenaze çıkar.’ derdi. İnanmıyorum ama makası şu an ben kapatıyorum, kızıma da söylemiyorum. Bu zihnimde gereksiz bir bilgi yani (KK27)’. Fakat bazen bu aktarım olumsuz bir şekilde tezahür etmiştir. ‘Köyde mi yoksa kentte mi yaşamayı tercih edersiniz?’ sorusuna öğretmenlik yapan bir genç kuşak; ‘Küçüklüğümde verilen fikir ile ilgili. Bize köy hep yoksulluk, köydeki çocukların yeterli kıyafeti yoktur, istediğini giyemez, yiyemez, her yere gidemez, okuyamaz... Köy demek bence ‘yoksulluk’ demek. Artık bu kırıldı ama bana yine de öyle geliyor, bu yüzden köyde yaşamak istemem (KK8).’ yanıtını vermiştir.

Bir III. kuşak kısmet açmak için geleneksel kültürde yapılanları şöyle değerlendirmiş; ‘Hiç yapmadım. Hoca yanına götürülür, Hıdırellez’de ağaca bir şey bağlanır. Batıl inanç onlar.’ dedikten sonra; ‘Gelinin ayakkabısının altına isim yazılır; o bir eğlence, onu yaparım (KK27).’ ifadesiyle aynı motivasyonla yapılmalarına rağmen geleneksel olanı reddedip, günümüzde yapılanı tercih etmektedir. Fakat kültür aktarımı konusunda olumlu tavır takınmak gerektiğini düşünen genç kuşaklar da mevcuttur: ‘Çocuğun göbek bağı kesilince bir yere atılır. Yani aslında çok saçma ama yaparsam bir şey kaybetmem ki. İnanmıyorum ama büyüklerimiz bunları yapmış zamanında. Bu bize bir gelenek olarak gelmiş, tamam inanmıyor olabilirim ama şu anda yaparsam çocuğuma ve bana bir zararı var mı? Yok (KK11). Saçma ama âdetlere de uymak lazım. Geçmişten gelen bir şey sonuçta, geleneklere karşı insanların biraz hoşgörülü olması gerekiyor ya. Kültürün devamlılığı için (KK14). Bir zararı olmayan şeyi yaparım gelenekler devam etsin (KK20).’

Twitter adlı sosyal mecrada geleneksel unsurlar genç kuşak tarafından mizah için sıklıkla kullanılmaktadır.

Leyla ile Mecnun mesnevisi hakkında atılan birkaç tivit:

@savuranadam: anladık mecnunsun da bu kaçınıcı leyla be kardeşim

@ykpgrp: anladık leylasın da bu kaçınıcı mecnun be kızım

@boyleolmadı: mecnuna sormuşlar senin o aldığın ayakkabı o kadar da güzel değil. Bir şeyi de beğenin qq demiş

@yinemihakliyim: mecnunsun çölleri aşip leylaya gitmişsin leyla diyor ki bende bipolar bozukluk var

@krstaltan: düşünsene mesela mecnunsun çölleri aşmışsın leyla diyor ki ya şu sarışın çocuk çok tatlı değil mi kanka

@burkyoldas: mecnunsun çölleri aşip leylaya gelmişsin leyla diyor ki ben tus'a kadar ilişki düşünmüyorum

Kul Nesimi'nin "Melamet Hırkası" şiiri hakkın atılan birkaç tivit:

@brezbdrttn: nesimiye sormuşlar nesimi de cevap vermemiş

@satrayni: nesimiye sormuşlar neye gülüyorsun diye. Herkes kendi yediğinden ikram eder demiş

@jantibiabiniz: nesiminin soruya verdiği aşırı tepki sevgilisiyle arasının limoni olduğunu gösteriyo

@berkingham: nesimiye sormuşlaryarin ile hoş musun iyi akşamlar arkadaşlar diyiprangeroverına binmiş

@NekrofilZombi: nesimiye sormuşlar "o yar ile hoş musun" "Çoxxoştur ama senena" demiş

@littleiv3: nesimiye sormuşlar "o yar ile hoş musun" nesimi de demiş ki böyle mi sorulur bu? Nesimi bey öncelikle yakşamlar ilişkiniz nasıl gidiyor

Atasözleri hakkında atılan birkaç tivit:

@picadambaattin: tavşan dağa küsmüş, dağın haberi olmamış, sonra tavşan whatsapp'tan yazmış gitmemiş dağ engellemiş tavşanı, tavşan çok üzölmüş

@daniyelpanku: tavşan dağa küsmüş dağ da demiş ki özür dilerim. dağ balık burcuymuş

@Semttegezer: atalarımız çok yakışıklı değildi heralde ki bu kadar ağızları laf yapmış

@boyleolmadı: güzelliğın on pare etmez sözü eski zamanlar içindi. Şimdi instagramdaa baya takipçi ediyo

Masallar hakkında atılan birkaç tivit:

@AslihanElif: saat 12ye gelirken külkedisi saraydan koşar adımlarla uzaklaşır ve "öyle hemen instagramdan eklemiyim ya çok meraklı gibi görünürüm" der

@AslihanElif: sindirella gece yarısı saat on ikiyi vurduğunda şatodan koşar adım ayrılırken annesine mesaj atmış ‘’ anne babamı oyalasana yoldayım’

@AslihanElif: kırmızı başlıklı kız kurda der ki ‘’ büyükanne senin burnun neden bu kadar büyük, kenarına kontür uygulayıp ortasını highlight yapsana

3.2. Geçiş Ritüelleri

İnsanın hayatının üç önemli geçişi vardır: doğum, evlenme ve ölüm. Bu üç önemli geçişin çevresinde bir sürü adet ayin tören dinsel ve büyüsel işlem kümelenmekte, söz konusu geçişleri yönetmektedir. Bunların hepsinin amacı insanın yeni durumlarını kutlamak ve kutsamak aynı zamanda da onu geçiş sırasında yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır... Geleneksel halk hayatının başarılı bir bileşimine varabilmek için bu üç önemli geçiş döneminin sistemli bir biçimde araştırılması başka bir söyleyişle monografilerinin yapılması gerekmektedir (Örnek, 1979: 11).

Gustave La Bond ‘’Bir toplum geçmiş yılların oluşturduğu bir organizmadır. O da ancak ağır ağır olan kalıtsal birikimler sonucunda değişebilir’’ (Le Bond, 2016: 64) diyerek her ne kadar içinde bulunulan zamanın kişi üzerinde etkisi olsa da geçmişin izlerinin tümden silinemeyeceğini beyan etmektedir.

Halk kültürü ürünleri halk arasında mayalandığı için, halkın kültür yapısını ve dokusunu ortaya koyar. Halk kültürü toplumsal yaşamda birlikteliği pekiştirici, dayanışmayı arttırıcı özelliklerini sürdürerek bir işlev üslenir, halkın kendi kültürüyle yabancılaşmasını önler. Halk kültürü ürünlerinin halkın ortak duygu ve düşüncelerini dile getirmeleri bakımından Türk kültürünün korunmasında, yaşatılmasında önemli işlevleri vardır. Halk kültürü, uygarlıkların yaratıcısı olan insanların kimlik ve kişiliğinin temel belirleyicisidir (Günay, 1999: 24). Bu bağlamda geçiş ritüelleri başlığı altında doğum, evlilik, askerlik, ölüm ve yeni üretilmiş olan ritüeller hakkında her üç kuşağa da aynı sorular yöneltilmiş ve alınan cevaplar karşılaştırılmıştır.

3.2.1. Doğumla İlgili Uygulamalar

Türk halk kültüründe geçmişten günümüze kadar kadın, doğurganlığı ile çok önemli bir yere sahip olmuştur. Öyle ki çocuk sahibi olamamak çoğu zaman kişi için bir eksiklik sayılmış hatta bunun yaratıcı tarafından bir ceza olduğu düşünülmüştür. Bu düşünce Dede Korkut Hikâyeleri’nde de işlenmiştir. İlk hikâyede Boğaç Han'ın doğumu şöyle gerçekleşir: Yılda bir

kere Hanlar Hanı Bayındır Han toy verip, “Kimün ki oğlu kızı yok kara otağa kondurun, kara kiçe altına düşen, kara koyun yahnısındanöninegetürün, yir ise yisünyimez ise tursun gitsündimiş idi. Oğlu olanı ağ otağa kızı olanı kızıl otağa kondurun, oğlu kızı olmayanı Allah Ta’alakargayupdur, biz dahıkargaruzbellübilsün” (Ergin, 2008: 78). En eski metinlerde bile örneklerini görebileceğimiz çocuksuzluğun bir lanet, bir eksiklik, bir kusur olduğu algısı ilk iki kuşağın tamamı tarafından kabul edilmiştir. ‘Çocuksuz kadına eksik olarak bakılır mı?’ sorusuna her iki kuşak da %100 oranında ‘evet’ yanıtını vermiş fakat genç kuşakta %80’lik bir inanç kaybı yaşanarak %20 ‘evet’ cevabı alınmıştır. I. kuşak ‘Eskiler çok yadırgardı eksik gibi bakılırdı. Bazı ailelerde çocuğu olmadı diye oğlunu evlendirirdi üstüne, eskiden bunlar çok vardı şimdi yok şükür Allah’a (KK1). Konu komşu sinirlenince ‘Kurubaş’ derler, eltiler falan (KK22). Mahcup olur. Şöyle denilirdi ‘meyvesiz ağaç’. Onu bir dışlama olurdu (KK15). Kimisi kariyer de yapsa bir çocuk olsun istiyorlar ama bazı insanların düşünceleri değişik çocuk yapmak istemiyorlar. Kazandıkça daha çok kazanalım yükseldikçe daha çok yükselelim ama ilerisi için onlar için de iyi değil (KK9).’ II. kuşak ‘Şu anda da aynı, eskiden de aynıydı. Çocuğu olmayan kadına ‘meyve vermeyen ağaç’ derler ‘onun dibine kimse gitmez’ derler (KK18). Çocuk gelince hayat renkleniyor meyve veren ağaç gibi diyelim. Yarın boş kalır etrafı, bir anneler günü insan eziklik duyar (KK13). Çocuğu olmayan kadın eltileriyle kıyaslanır. Çocuğu olan daha fazla değer görür, en ağır işler çocuksuza yaptırılır. Çocuğu olan daha becerikli olsa bile göze gelmez yaptıkları. Ama bundan sonraki nesil değişiyor (KK20). Geçmişte daha yalnız görülürdü ama şimdi millet bilinçlendi olmayabilir daha itilmiş gibi görünmüyor (KK13).’ III kuşak ise ‘Evin ‘altın topu’’dur derler. Kesinlikle gereklidir. Çocuksuz ev düşünemiyorum (KK27). Hayır, saygı görmek değil de neslini devam ettirmek için olabilir, eksiklik değildir bir tercihtir (KK11). Anne olmak için çocuk şarttır, kadın olmak için şart değildir. Eskiden kadın sadece çocuk doğuran bir şey gibi görülüyordu, çok fazla önemsenmiyordu ve kadınların hakları da yoktu. Şimdi daha fazla hakları da var daha olumlu bir hale geldi (KK6). Toplum baskısı. Ben hissetmem, ben çocuk yapmayı düşünmüyorum. Sorumluluk fazla, sürekli bir ikinci kişiyi düşünmeye ne kadar alışabilirim ve o süremde çocuğa yazık olur (KK3). Eksik değildir, kadınlığın şartı değil. Allah seni yaratmış, insanların içine katmış, ömür vermiş, zihin vermiş. Ama olmalı. Durumu, sağlığı olanın bence muhakkak olmalı (KK8). Her kadın çocuk yapmak zorunda değil. Bir kadının kadınlığını azaltmaz, kadın her zaman kadındır (KK14).’ yorumları yapılmıştır.

Türk halk kültüründe hamile bir kadının hamilelik süreci boyunca yaptıklarının ve yapmadıklarının bebeğin üzerinde fiziksel ya da karakterel olarak bir etki oluşturacağına dair yaygın bir inanç vardır.

Doğum, hayata başlangıç, atılan ilk adımdır. Bu yüzden doğum anında ve hatta ondan çok daha önce başlamak üzere, doğum sonrasında da devam edebilen, çocuğa gelecek yaşantısında iyi ve kötü etki edebileceğine; ona temel karakter ve davranışlar kazandırabileceğine inandıkları, ilkin çocuğu, sonra anneyi daha sonra da, anne ve çocuğu çevreden gelebilecek tehlikelere karşı korumak amacıyla birçok geleneksel yöntemler, birtakım âdet ve inanışlar uygulanmaktadır (Karataş, 1991: 63). Bu inanışın kaynağı hakkında çeşitli görüşler öne sürülmektedir.

Hamilelik aşamasında doğacak çocuğun cinsiyeti ile ilgili bu pratiklerin ve pratiklerle ilişkilendirilen tahminlerin ötesinde bir başka inanma konusu onun fiziksel görünümü ve beden yapısı ile ilişkili olmaktadır. Bu inanmalar büyük ölçüde temas büyüsü ve aktarma büyüsü şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu temas ve aktarmaların bir kısmı olumluyu gerçekleştirme anlamında değerlendirilirken önemli bir diğer bölümünü de kaçınma ve korunma teşkil etmektedir. (Cemiloğlu, 2015: 139)

Bu inanış I. kuşak ve II. kuşak tarafından tamamen bilinmekte ve %70 oranında “inanılır” kabul edilmektedir. Fakat III. kuşakta böyle bir inanışın var olduğu, mevcudun yarısı tarafından bilinmemektedir. Bilenlerin de %20 oranında inandığı görülmektedir. I. kuşak “Aş erirken bütünleme yumurta yerse çocuk tumbul olurdu, beyaz olurdu. Kırmızı elma yeme çocuk kırmızı olur, şeftali yersen tüylü olurmuş, zeytin yersen siyah olurmuş. Öyle denirdi, biz de yemezdik (KK15)” bilgisini verir. “Bunun gerçek olduğuna inanıyor musunuz?” sorusuna ise “Yani inanıyoruz, bu var demek ki. Eskiler şimdiki durumdan daha güzel bilgili (KK25). ‘Yeme’ diyordu büyükler, biz de onların sözüyle ‘yeme’ derdik. Şimdi öyle bir şey demiyoruz (KK22).” gibi yanıtlar alınmıştır. Bu kuşağın büyüklere bilmedikleri konularda büyük itimadı vardır. Onların tecrübelerine kendi yaşantılarıyla denemeye ihtiyaç duymayacak kadar güvenmektedirler. “Şimdikilere söylesen de şimdikiler duymuyor ki onlar kendi bildikleri gibi hareket ediyorlar, karışılmıyor (KK9).” II. kuşak: “Bana söylendi, ben uyguladım. Ben inanırım, “batıl inanç” diye geçer ama bunlar gerçek şeyler. Mesela ben kızıma hamileyken kömüş yoğurdu yedim. Bana “Sen artık 10 ayda doğurursun” dediler. Kızım 9 ay 10 gün de doğdu. Komşu bana dedi ki “Sen ne kadar şişmişsin, sen kömüş yoğurdu yedin mi? E kayınvaliden bilmiyor mu, sana tartılmamış kömüş eti alıp yedirsinler” dedi. Sabah kayınpederim aldı. Bir lokma yedim ve ertesi gün doğum yaptım. Kızlarıma da

söyledim, pek inanmazlar ama (KK18). Tabi ki inanıyorum. Eskilerin dedikleri hep yaşayarak öğrenilmiş şeyler (KK13). Ben eskiden ‘inanmam’ derdim ama oğlumda hamileyken tarla kenarında elimin içiyle yediğim böğürtleni. Terlemiştim, burnumun altını ve iki kaşımın ortasında leke kaldı (KK20)’’ gibi tecrübelerin şekillendirdiği bir süreçle ağırlıklı olarak inanmaktadırlar. III. kuşakta bu duruma inanan kişiler yoktur fakat az bir kesim inanmıyor olmasına rağmen tedbir amaçlı yapacağını söylemektedir: ‘‘Öyle bir durum olduğunda büyüklerime sorup kesin öğrenirim çünkü önemli şeyler. İnanmasam da uygulamam herhalde. Çok mantıklı değil ama sonuçta bu yaratılmış bir bebek, yani fiziksel özelliğini değiştiremeyiz işte ‘ya olursa’’ diye aslında inanmak yok ama akıllı olması için niye riske gireyim? Aman yapsam ne olur ne kaybederim ki (KK11). Şu anda hamile olduğum için bizzat yaşadım. İnanmıyorum ama inanmak denmez buna, etkileniyor insan çevreden dolayı. Bilmiyorum yapmakla bir şey kaybetmemek (KK21). İnanmıyorum ama o dönemde annelik içgüdü ile uygulayabilirim (KK17).’’ Genç kuşağın kahir ekseriyeti bu durumu gülünç, saçma, dayanaksız bulmaktadır: ‘‘İnanmıyorum kesinlikle bir dayanağının olduğunu düşünmüyorum (KK8). Batıl inanç, kanıtlanmış bilimsel bir şey yok eskilerden gelmiş. O zaman kahve iç çocuğun esmer olsun saçma bence (KK14).’’

Ad kelimesi: ‘‘Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya yarayan söz, isim’’ (Türkçe Sözlük, 1988). ‘‘İnsanın toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünü de belirten bir simge’’ (Örnek, 1973). İsmi Türk kültüründe yalnızca bir adlandırma olmadığına, tanımladığı kişiye sirayet ettiğine, onu iyi ya da kötü manada etkilediğine inanılmıştır. Diğer pek çok konu gibi isim de içinde bulunduğu kültürden etkilenmiştir. Varis Abdurrahman’ın Abliz Orhun’dan aktardığına göre; Göktürk ve Uygur kabilelerinin zor bir tarihi süreçten geçmekte olduğu devirlerde halk gönlündeki isteklerini çocuklarına Bumin, İstemi, Kapgan (günümüzde Fatih anlamındadır), Turan vb... isimler koymuş; Uygurlar ise bilim gücünü doğa güçlerinden daha üstün görmeye başladıkları için Gün, Ay, Yıldız gibi adlar yerine, Köl-bilge, Kölöge, Bilge-köl, Bilge Kağan ve Böğü Kağan gibi ilimle alakalı olan adları yoğun olarak kullanmışlardır (Orhun’dan akt. Abdurrahman: 2004). Yine Varis Abdurrahman’ın Abdukeyyum’dan aktardığına göre; 762 yılında Uygurlar Manihaizm’i kabul etmeye başlayınca hükümdarların adlarına Manihaizm ile ilgili terimler karışmaya başlamıştır. M.S.IX-XII. yüzyıllar Uygur Türk Budist kültürünün altın çağları olduğu için bölgedeki Uygur Türk çocuklarına Buda dinindeki ilahların, kurtarıcıların isimleri konulmaya başlanmıştır. Mesela; Toyın (Rahip), Açita (Gökteki Sazıcı), Tutung, Entsang (Abdukeyyum’danakt. Abdurrahman: 2004). Türk İslam Kültürünün oluşması ve

geliştirilmesinde önemli bir yere sahip olan Fars Kültürü doğal olarak Türk İslam Kültürünün diğer dallarında olduğu gibi ad koyma âdetlerini de etkilemiştir. Türklerin bir kısmı Farsça: Gül, Dil, Mihrî ve Mirza gibi sözlerden, Gülbahar, Gülistan, Gülhan, Gülnisa, Dilara, Mihriban gibi isimleri çocuklarına ad olarak koymuşlardır (Abdurrahman, 2004). Görüldüğü üzere ismin mahiyeti, konuluş şekli, kim tarafından konulduğu gibi birçok konu devrin şartlarına göre değişmektedir. Şu an yalnızca kulağa modern geldiği için verilen isimler, kendi adına uyumlu olduğu için verilen isimler, internetten araştırıp yabancı isimlerin Türkçeleştirilmesi şeklinde verilen isimler, evlendikleri ayın adıyla verilen isimler ya da kişisel olarak etkilendikleri anlatılardan esinlenerek verilmiş isimler vardır. Bugün Anadolu’da aile büyükleri tarafından ad verilmesi geleneği Dede Korkut Hikâyeleri’nde de geçmektedir. Dede Korkut metinlerinde kahramanlık gösteren çocuğa Dede Korkut gelerek ad koyar. Dede Korkut Hikâyeleri’nde ilk ad verme olayı Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi’nde karşımıza çıkar:

Çocuğa ad koymak için Dede Korkut gelir: “Hey Dirse Han biglikvirgil bu oğlana / Taht virgilerdemlüdür /Boynı uzun bidevi at virgil bu oğlana /Biner olsun hünerlüdür /Ağayıldan tümen koyun virgil bu oğlana /Şişlik olsun erdemlüdür /Kaytabandan kızıl deve virgil bu oğlana /Yüklet olsun hünerlüdür /Altunbaşlu ban iv virgil bu oğlana /Kölge olsun erdemlüdür /Çigni kuşlu cübbe ton virgil bu oğlana /Geyer olsun hünerlüdür.” (Ergin, 2008: 83) “Bayındır Han’ın ak meydanında bu oğlan cenk etmiştir, bir boğa öldürmüş senin oğlun, adı “Boğaç” olsun, adını ben verdim yaşını Allah versin.” diyerek çocuğa ad koyar.

“Büyüğünüzün isim vermesini kabul eder misiniz?” sorusuna I. ve II. kuşak %100, III. kuşak ise %10 ‘evet’ yanıtını vermiştir. Ve ilk iki kuşağın 22.11.2001 tarihinde kabul edilip 8.12.2001 tarih ve 24607 sayı ile ResmiGazete’de yayımlanan Türk Medenî Kanunu’nda 339. Maddesinde, çocuğun adını ana ve babasının koyacağı hükmü yer almasına rağmen, kendi çocuklarına isim vermeye hakları olmadığını ama genç kuşağın büyüklerin böyle bir hareket alanına artık sahip olmadıklarını düşünmeleri ile bu âdetin değiştiğini görmekteyiz. Bebeğe büyükler tarafından isim konması Anadolu’da yüzyıllardır devam eden bir gelenektir fakat bireyler bu durumdan memnun değildir. Her ne kadar bu durum onları mutsuz etse de geleneği bozacak bir hamle yapmaktan kaçınmışlardır. Hem yaşlı kuşağın hem de genç kuşağın baskın tavrı neticesinde orta kuşak ne çocuğuna ne de torununa isim verememiştir. I. kuşak: “Koyamıyorduk, biz keder ederdik, eskiden itaat vardı, kabul etmezlerdi (KK22). İsimlere o zaman hiç karışma yoktu yavrum, büyüklerimiz verdi (KK1). Kaynanam verdi. Ben istedim ama müsaade etmediler. Bir şey diyemezdim (KK12).” diyerek aslında kendileri

isim vermeyi arzu ettiklerini fakat büyüklerin buna müsaade etmediklerini ifade etmişlerdir. II kuşak: “İlk kızımın ismini ben ‘İdil’ istedim ama dede ile babaanne kabul etmediler ‘İdil olursa çocuğu görmeye gelmeyeceğiz’ dediler. İkinci kızıma ‘Aslı’ istedim, onu da babaannesi kabul etmedi. Torunuma karışmadım asla çünkü herkesin arzusu var. Ben anne oldum ama istediğimi yapamadım ben çocuklarıma karışmadım (KK18). Sormadılar bana, itaat etmek zorunda kaldık (KK26). Benim hiçbir fonksiyonum olmadı ve çok üzgün ve pişmanım, içimde eziklik var. Benim ismim de babaannemin ismi. Onu da annem değil, büyükler koymuşlar. Şimdiki şartlarda ‘Kimse müdahale edemez’ diye düşünebilir. Ama eski zamanda öyle düşünülüyordu. Bir tek sende görülmüyordu çünkü. O zaman herkes aynı düşüncede oldukları için. Kızım kendi aralarında koydular (KK13).” III. kuşakta ise büyüklerin isim vermesi geleneği %100’den %10’a kadar düşmüştür: ‘Yok herkes kendi çocuğuna koysun ismi (KK11). İnternette aradık Cansın’ı bulduk, Jhonson’ın Türkçesi gibi hem de ‘canımsın’ anlamında, ben beğendim (KK27). Fikir verdiler ama direktmediler, diretselerdi müsaade etmezdim. Kuranda adı geçen tek kadın Meryem, bir çağa yön veren, güçlü bir kadın olduğu için koydum (KK8). Kayınvalidem müdahale etmedi ama ben zaten müsaade etmezdim çünkü ömür boyu biz kullanacağız. Mesela bizden önceki nesil kim ne derse onu koymuş ama ben müsaade etmedim (KK20).’ diyerek aslında II. kuşağın yapmak isteyip yapamadığını yapmışlardır. Bunun yanında ismin bir törenle ve bir dizi ritüelle verilmesi geleneği vardır.

Ad konulması hususunda Türkler arasında geçerli olan pek çok usul vardır. Çocuğa adın konulması sırasında yapılan törenler, Türklerin bu konuda zengin bir kültüre sahip olduğunu göstermektedir (Sakaoğlu, 2015: 185). Eski Türklerde de adın gerçek ve kutsal olduğuna inanmak ve yeni doğan çocuğa ad koyma merasimi yapmak gibi gelenek vardı. Bu gelenek günümüze kadar devam etmektedir. Mesela çocuğa ad koyma merasiminde bebeği beyaz bir keçeyle sararak keçe ile birlikte kapı eşiğinden üç, yedi veya dokuz defa geçirirlerdi. Bu bebeğin hayatı boyunca ak (temiz) olmasını ve uzun ömürlü olmasını dilediği anlamını taşırdı (Abdurrahman, 2004).

Samsun yöresinde isim verme âdeti kaynak kişilerden derlenen bilgilere göre şöyle olmaktadır: Çocuk doğunca meme vermeden önce (KK9), bebeğin kulağına abdestli bir erkek tarafından; baba (KK2-KK10) dayı (KK19-KK20) dede (KK24-KK8), sağ tarafına (KK10) ezan okur (KK17-KK14-KK18-KK11-KK23-KK2). 1 kere ezan okunur 3 kere çocuğun ismi ‘senin ismin şu, senin ismin şu’ denir (KK21- KK2).

“Çocuğunuzun kulağına ezan okuttunuz mu/okutur musunuz?” sorusuna ilk kuşak %50 oranında ‘evet’ yanıtını vermiştir. I. kuşak ailelerin yarısında ezan okuma âdetinin olmaması bize bu geleneğin çok yaygın bir şekilde uygulanmadığını göstermektedir. II. kuşak: ‘Ezan okundu. Babası abdest aldı ‘‘Senin ismin bu’’ dedi ezanla (KK2).’’ diyerek tüm kuşakta çocuğun kulağına ezan okuyarak isim verme âdeti olduğunu ifade etmişlerdir. III. kuşak: ‘Ezan okunur. Bende okuttururum, sonuçta Müslüman bir ülkedeyiz (KK14). Ezanı dedem okudu. ‘‘Okusun’’ dediler. Zaten herkes söyler bunu. Sonuçta ezan kötü bir şey değil, karşı çıkmadım (KK8).’’ diyerek %90 olumlu görüş beyan etmişlerdir. Ezan okutma âdetine olumsuz bakan tek III. kuşak: ‘Ezan okuma olayını biliyorum. Ben yaptırımam. Ortada kutsal bir şey varsa eğer isim o inanca göre kulun koyduğu bir şey, onu ezanla okumanın bir anlamı yok ki. (Yetiştirilme sürecinde kutsal öğelerin yer almasından mı hoşnut olmazsınız?) Evet bu daha doğru (KK3).’’ ifadelerini kullanmıştır. Fakat genel olarak ezan okuma âdeti hemen herkes tarafından yapılmaya devam etmektedir.

Doğumdan sonra çocuk ile anne arasındaki bağ olan ‘göbek bağı’ kesilir. Çocuğun göbek bağının kesilmesi sırasında bazı uygulamalar gerçekleştirilir. Bu uygulamalar, göbek bağının çocuğu etkileme gücüne sahip olduğu inancına dayanmaktadır... Göbek bağının çocuğun geleceğini, toplumdaki yerini, mesleğini, kişiliğini etkileyeceğine inanılır. Göbek bağı iyi bir yere atılmalı ya da saklanmalıdır. Bu sebeple çeşitli uygulamalar gerçekleştirilir. Cami ve okul yakınına gömmek, ev içine veya yakınına gömmek, yastığa, sandığa koymak, ağaç diplerine gömmek, muska gibi çocuğun boynuna asmak vb. en yaygın geleneksel uygulamalardır (Örnek, 2000:142).

“Göbek bağı ne yapılır biliyor musunuz?” sorusuna ilk kuşak %90, ikinci kuşak %100, üçüncü kuşak da %70 oranında ‘biliyorum’ yanıtı vererek açıklama yapmışlardır. Kendilerine aktarılmış olan bu bilgilere inanıyor ve uyguluyorlar mı diye sorulduğunda ise sırasıyla %66, %88 ve %0 oranında ‘‘evet’’ yanıtları alınmıştır. I. kuşak; ‘‘Biz camiye götürdük. Biz büyüklerimiz öyle deyince yapıyorduk, içimizde o zaman inanç vardı (KK25). O yana, bu yana çalışmaya gitmek yoktu. Ahıra, hayvanların behnisine atarlardı ki ahırcı, hayvancı olsun çok çalışsın; eve atarlardı, tavana evcimen olsun. Attık, ‘‘atmadık’’ dersek yalan konuşuruz (KK1).’’ sözleri ile bu âdetin tamamen uygulandığını görmekteyiz. II. kuşak ‘‘Ben fakülteye attım ama oraya attığımızdan oldu diye değil. O zaman bir cahillik varmış, onlar azmetti kazandı. Şimdi olsa atmazdım (KK10). İnanma olarak değil de umut diyelim (KK13). Öyle yapılırsa ‘‘çocuk başarılı olur’’ derler. Ama küçük kızımın göbeğini kaybettim, çok geziyor. Ona diyorum ‘‘Zaten senin göbeğini kaybettik’’ diye (KK7)’. III. kuşak ‘‘Babaanesi aldı

üniversiteye gömdü. Ben saklamak istedim. Ben torunuma yapmam, annesinin saklamasına saygı duyarım (KK27). Yani aslında çok saçma ama yaparsam bir şey kaybetmem ki. İnanmıyorum ama şöyle düşünürüm; büyüklerimiz bunları yapmış zamanında. Bu bize bir gelenek olarak gelmiş, yaparsam ne kazanırım ya da ne kaybederim, tamam inanmıyor olabilirim, belki çocuğum olduğunda şu andaki fikirlerim de değişecek onu da bilmiyorum; belki tam olarak geleneklere bağlı bir insana dönüşeceğim ama şu anda yaparsam çocuğuma ve bana bir zararı var mı, yok, o zaman yapmamın da bir sakıncası yok. Yani ne olur ki atsam bir okulun bahçesine? (KK11). İnanmıyorum. Büyüklerin bir şey söyleyebileceğini sanmıyorum, benim çocuğum olduğu için ama söylerse bunun yanlış olduğunu açıklarım. Çocuğuma da iyi bir örnek değil ‘Annem istedi senin göbeğini şuraya gömdük!’ (KK3).’ beyanları ile bu uygulamayı ağırlıklı oranda terk ettiklerini görmekteyiz.

Doğumun hemen ardındaki 40 gün bebeğin ve annenin dış dünyadaki tüm tehditlere açık halde bulunduğu, bu sebeple üst düzey hassasiyet gösterilmesi gerektiği inancı sözlü kültürde ‘loğusanın mezarı kırk gün açık olur’ şeklinde ifade edilmiştir. Bu süreç içerisinde bebeğin ve annenin zarar görmesinden endişe edildiği için, musallat olacağından korkulan kötü bir ruhun onlara zarar verebileceği uygun ortamı bulamaması için kültürümüzde pek çok önlem alınmıştır. Yörede ‘al basması inancı’ mevcudiyetini sürdürmektedir. Anne ve çocuğun doğumun ardından 40 gün geçmesiyle bir arınma ritüeli olarak yıkanması aslında kökü çok eskilere dayanan bir gelenektir.

Şamanizm anlayışına göre sıkça yapılan âdetlerden biri de çocuğun kırkını çıkarma (kırk gün çıkartma) âdetidir. Bebek kırk gününü doldurduğunda kırk kaşık suyla yıkayıp, kırk kuraktuu (kırk çeşit kumaştan birleştirilerek dikilmiş) gömleği giydirme adedi bugünlerde kullanılmaktadır⁵... Bir de burada kırk kutsal sayısı ilgi çekmektedir. Belki 40 sayısını sihirli sayı olarak saymalarının bir sebebi de şaman anlayışlarına dayanmaktadır.⁶

Yörede kırklama işleminin nasıl yapıldığı şöyle anlatılmıştır: I. kuşak: ‘40 tane taş topladı, ilistirin (süzgecin) üzerinden su dökerek yıkadı (KK8). 40 tane çift taş küçük küçük taşlar, iki tanesi bir tane sayılacak çiftlikte taş 1 tane tek taş ilistire konur. Makas, iğne başından su akıtarak kırklanırdı. Kız olursa 41-43 günde, oğlan olursa 41 günde, büyüklerimiz hep öyle yapardı (KK15). Başından süzgeç var ya onların delikleri 41 tane oluyor, deliklerden başından su dökülür, suyun içine sabun konulur, sabuna iğne batırılır, bıçak mı makas mı bir şey

⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız : Çüy Üniversitesinin Folklor Malzemelerinden <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBİLİM/55.php> (02.01.2019)

⁶ Çüy Üniversitesinin Folklor Malzemelerinden. <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBİLİM/55.php>

konulurdu (KK9). II. kuşak: ‘‘40 ağaç kabuğuyla ateş yaktı, ısıtılan suyla yıkandım (KK20). 40 bardak mı, 40 kaşık mı suyla bir su hazırlanmış (KK21). Ya 40 kaşık sayarsın ya da ilistirle dökübilirsin çocuğun kafasından aşağı dua ederek (KK13). 40 tane taş topladık, ilistirin içine koydum, ellerimi 40 40 diye 10 parmağımı suyun içine soktum, taşların üzerinden döktüm (KK7). Fasulye ve mısır koyarlardı çocuk gelişkin olsun diye (KK26). III. kuşak: ‘‘İlistire iğne takıldı (KK27). Bir tepsi içinde makas o tarz şeyler (KK17).’’

‘‘Neden kırklama yapıldığını biliyor musunuz?’’ sorusuna ise şu yanıtlar alınmıştır: I. kuşak: ‘‘Neden bilmiyorum eskiden öyleydi, öyle gidiyor düzen (KK25). Ağlar, zayıf olur bebek (KK12).’’ II. kuşak ‘‘Basılır derler (KK26). Bir arınma bu ondan sonra çocuğumun gelişeceğini düşündüm, kendimin de sağlığa kavuşacağına inandım. Yapılmasa çocuk gelişmez (KK2).’’ III. kuşak: ‘‘Çocuğun ağırlığını almak için derler (KK24). Nazar değmesin diye dua (KK27).’’

Loğusalık ve bebeğin ilk ziyareti ile ilgili dikkat edilmesi gerekenler hususunda ise şunlar anlatılmıştır: I. kuşak: ‘‘Mesela ben ve sen aynı ayda doğum yaptık, ne sen bana gelebilirsin ne ben sana gelebilirim. Çocuğu 40 basar. 40 basınca çocuk hasta oluyor, zayıflıyor, iyi olmuyor, öyle 40 bastığı zaman ölen çocuklar da çok oluyordu. Loğusa kadın 40 gün biz evden hiç çıkmadık. İkindiden sonra ne biz ne çocuklarımız hiç çıkmadık (KK9). İğne takardık birbirimizin yüzüne bakmadan kafaları arkaya çevirerek (KK12).’’ II. kuşak: ‘‘Kim geldiyse önce ben ona doğru çıkarım. O insan eğer sağlıksızsa zarar vereceğine inanırım. Oğlum kırklıyken yeni gelin olmuş bir kadın geldi, ben hemen iğneyi gidip ona batırdım, onun da elinde iğne varmış o da bana batıracakmış. Ben ona basmış oldum, o benim üzerime gelirse benim çocuğum hastalanır, zayıflar. Birbirinden uzak durması daha sağlıklıdır. Bir bebek geldiyse yumurta veririm 6 aya kadar ilk geldiyse. Tatlı bir şey verirsin, anne babaya değil direkt çocuğa verirsin, çocuk hırsız olmasın bir hediye alsın ki gözü tok olsun (KK2). Annemler kapıya un eleği asarlardı gelen kişi gelmeden anneye iğne takılır (KK13).’’ III. kuşak: ‘‘Birbirini basar. Düğün salonuna gittik ilk ben evlendiğim için benim ayağa kalkmam gerekiyormuş, o adım atmadan benim adım atmam gerekiyormuş. Doğum yaptığımda da birbirimizin kırkı çıkmadan birbirimize göndermediler (KK19). Cenazeden gelirken çocuğu ayağa kaldırırsın, üzerine gelmezsin (KK27). Boy abdesti olmayan bir insan ve ya adetli bayan 40’ı çıkmamış bebeğin yüzünü açıp bakmasın, derler (KK21).’’

İlk kuşağın tamamı, ikinci kuşağın ise %60’ı kırk basmasına inanıyor. Üçüncü kuşağın ise %10’u daha önce bu kavramı duyduğunu, %30’u ise büyüklerin o dönem geldiğinde kendilerine böyle bir uyarıda bulunmaları halinde gerekleri ne ise yerine getirebileceklerini,

bu durumun kendileri için ‘olsa da olur, olmasa da olur’ düzeyinde olduğunu söylemişlerdir. Kırk basması tedavisinin nasıl olduğunu ilk kuşak tamamıyla bilmekte ve sorunu çözüme kavuşturduğuna inanmaktadır. İkinci kuşağın yalnızca %30’u tedavinin nasıl olduğunu biliyor olmasına rağmen %100’ü bu tedaviye inandığını söylemektedir. Üçüncü kuşakta ise böyle bir tedavinin olduğunu hiç kimse bilmiyor iken gerekli kalınması halinde %50’si bu duruma başvuracaklarını ve bu tedavinin kendilerine yardımcı olabileceğine inandıklarını söylemişlerdir.

I. kuşak: ‘Kırkı çıkmadan diyelim dışarı çıkaracaksa; ufak kuran, iğne, ekme, şeker bir kâğıda sararsın, koynuna koyarsın öyle çıkarsın evden (KK9). Biz onları at başının kemiğiyle banyo yaptırırdık eskiden. Çocuğun başının altına kuran koyacaksın. Kırklı gelin onun yanına gelmeyecek (KK25). Gelini kırk basmışsa eğer gelinin elbisesinden bir parça alacaksın, onu ateşin altına alacaksın, su ısıtacaksın, çocuğu yıkayacaksın, kırk kırk diye yıkayacaksın. Ölü kırkı olursa mezarlığa götürüyorduk, mezarının üzerinde yıkıyor. Bak ben sana bir şey söyleyeyim. Ben gelin oldum beni gelin kırkı basmış, kim geldiyse kaç tane düğün oldu. Anam ben bir mızımız oldum, o rahmetli bana bir şey söylese ben ağlıyorum, yani böyle kendimden vazgeçtim. Bir öyle iki öyle ondan sonra rahmetli kaynatam bir hoca vardı beni oraya götürdü. ‘Bunu gelin kırkı basmış’ dedi, adam beni kırkladı. Orda benim başımdan bir acı duman çıktı rahatladım ben. Eve geldim, hani mızımızdım ya koşuyorum iş yapıyorum. Önceden iş yapamıyorum daha gidemiyorum, ayaklarım dolaşiyor birbirine, öyle oldum bu kırk adamı büzüyor. Onların kitapları var. Sonra bir şey verdi kaynanamın eline, bir sefer de onun yapması için bir şey verdi, ölü insanın başının kemiği ile yapmıştı bir şey daha vardı elinde, bide kitap aldı eline beni böyle karanlık bir yerde kırkladılar (KK15). Kırk basan çocuk mezarlığa götürülür, kırk mezara bastırırdık gün doğmadan (KK22). 40 tane mısır tanesi sayardık mezarların üzerine atardık (KK4).’ Görüldüğü üzere genellikle su, mezarlık ve 40 sayı motifi ekseninde bir arınma ritüeli uygulanmaktadır.

II. kuşak: ‘O kişinin en sevdiği şeye zarar vereceksin yırtıp yakıp. Ama o görecektir, canı yanmalı. Ölü kırkı ise öldüğü zaman cenaze çocuğun üzerine geldiyse o yeni mezarın üzerine çocuğu bastıracağını, yıkayacağını. Olan bir şey bu batıl inanç derler ama (KK23). Yaşlıların deyişle kimisi demiş ki kümeşe koy güneş doğmadan çocuk ezik olduğu için bırak sen dışarı çık çocuk peşinden ağlarsa iyi olacak ağlamazsa yaşamayacak. Çocuk peşimden ağlamadı ölecek diye annem çok üzülmüş ama şükür olsun ki yaşamış. Tekkeye götürürlermiş, ermişlerin olduğu yerde güneş doğmadan duş aldırırlarmış, atletini bırakırmış, yeni bir mezarlığın üzerinde duş aldırırlarmış. Benim büyük kızım da isilik çıkmıştı biz de getirmiştik,

sabah ezanında yıkamıştık, çamaşırını bırakmıştık ve de düzelmişti yani demek ki inanmak, inanırsan olur (KK13).”

III. kuşakta kırk basması inancı olmamasına rağmen %50 oranında bu tedaviyi “mecbur kalırsam, yaparım” demeleri halk inanç ve uygulamalarının işlevsel yönüne vurgu yapmaktadır. Her yolu deneyip çözüm bulamayan kişiler, bir alternatif olarak atalarının tecrübelerine başvurumaktadırlar. “Bunları duydum ama ne olduğu bilmiyorum. Ne kadar gerçek bir şey bilmiyorum ama insan çocuğunu gözünden sakınacağı için yaparım herhalde olabilme ihtimaline karşılık (KK21).” Fakat genç kuşağın yaklaşık yarısı böyle bir uygulamayı kabul etmemektedir: “İğne batırmam, daha bilinçlenildi, okumayla alakalı (KK24). Mantıksız hastanede aynı odada 2 kadın yatabiliyor sonuçta. Ben iğne batırmam (KK14). Hiç bilmiyorum, dikkat etmem. Büyüklere doğrusunu açıklarım. Onları kırmamak adına dediklerini yapmam (KK3). İnanmıyorum, insan bilinçaltında neyi yaşıyorsa onu düşünür korkmuyorsa da ben böyle bir şey olacak diye korkarım. O anda bana denilse bende giderdim (KK27).” yanıtları alınmıştır.

“Varsayalım ki kızınız kırklama uygulamasını yapmak istemiyor, ona karşı tutumunuz ne olurdu?” sorusu sorulduğunda II. kuşaktan şu yanıtlar alınmıştır: “Yapılmasa çocuğun gelişmeyeceğine inanıyorum. Torunuma aynısını isterim, gelinim istemezse ben gizliden kırklarım, aynı gününe denk gelmese bile gelinimin olmadığı gün eleğe 41 tane iğneyi koyarım üzerinden dökerim. Olmazsa olmaz bir şey benim için öyle illa da kırklayacağım (KK2). Karşı çıksaydı da ben karşı çıkardım çünkü 40 basıp ölen çocuklar da çok derlerdi (KK18). Bizim dinimiz onu gösteriyor inançlarımızda o var ben çok ayrıntısını bilemiyorum ama hep öyle gördük kırklanmadan da olur belki ama bizim dinimizde öyle annem de aynını yaptı (KK13). Kırk ağaç kabuğundan ısıtılan su, eşim 40 ağaç kabuğuyla ateş yaktı ısıtılan suyla yıkandım. Nedenini bilemiyorum annemlerden gördük biz de sürdürüyoruz, anlamını bilmesem de yaparım dünya ayet üzerine kuruludur, kırklarken dua ediyorsun kötü bir şey yapmıyorsun ki (KK20). Dinimizce yapılmalı. Kızımın demesi kabul değil, bizim dinimizde var, gavurlar belki yapmazlar (KK23). Kızım istemeseydi “hayır yapılması lazım” derdim çünkü eskiden beri olan bir şey (KK7).” Çoğunlukla bunun dini bir gereklilik olduğu ve buna karşı çıkılamayacağını söylemişlerdir. Orta kuşağın bu konudaki keskinliği genç kuşak tarafından da bilinmektedir ki genelde ‘ben yapmam ama annem yapar’ şeklinde bir tutum sergilenmiştir: “Tam olarak bilmiyorum ama kabataslak olarak kırkı dolduğu gün ana ve bebeğe duş aldırılır. 40 bardak mı 40 kaşık mı suyla bir su hazırlanmış, tam net olarak bilmiyorum ama o tarz bir şeyler var olduğunu biliyorum, ayrıntılı bilmiyorum ama yapıldığı

için yapacağım (KK21). Bence bir nedeni yok, eskilerden kalma bir âdet, annemin de gönlü olsun dedim. Ben direktmem yapalım diye o zaman da hala hatırlanan bir şeyse yapılır (KK8). Ben kırklarım bu da bir gelenek haline gelmiş ben kırklamasını bilmiyorum ama annem falan yapar herhalde (KK6). Bir bebeğin kırk günü bekleniyor ve yıkanıyor ve bence saçma. 40 gün geçince bebeğe ne olabilir ki 30 gün geçince de aynı şey olacak ha 50 ha 41. yapmazsan hiçbir şey olmaz. Ben çocuğumu kırklamam ama annem yapar muhtemelen. Annem istiyorsa yapsın (KK14). Mezara bastırma falan yapmam. Elimden gelen her şeyi yaparım, doktora götürürüm ama hala daha iyileşmezse denerim (KK8). Çocuğum rahatsızsa denerim, doktor fayda vermedi ise (KK24). Mezara bastırmam, hayır yapmam. Çocuğumu öyle bir şeye sokmam, batıl inanç olduğuna inanıyorum, böyle şeyleri yapmam. Büyüklerimiz de böyle yapmış geri gelenler de hep bu şekilde inanmış ama artık saçma geliyor modern tıp var, artık bunu doktorlar söylemediyse yapılmamalı (KK6).

Yeni doğan çocuğun tırnaklarının ilk kez kesilmesi, belirli dönemlerde çeşitli törelilik uygulamalar eşliğinde gerçekleştirilmiştir. I. kuşak %80 bu uygulamaları biliyor ve uyguluyor durumdadır. “Babanın cebinden para almadan kesilirse o çocuk hırsız olurdu. Olacak şey değil ama (KK1). İlk tırnağını kestiğin zaman babasının cebine atacaksın, hırsız olmasın diye, onun eline vereceksin eliyle attıracaksın (KK15).” II. kuşakta bu âdet %40 oranında biliniyor ve uygulanıyor. “Tırnak kesilmeden paraya batırılır. Dışarıda gözü olmasın, hırsızlık yapmasın diye (KK2). Babasının cebinden para alacakmış. Neden bilmiyorum (KK23). Elini babasının cebine sokup da kestik hırsız olmayacakmış diye, öyle dediler biz öyle yaptık bilmiyorum. Yaptırmasaydım, hırsız olsaydı “keşke yaptıraysaydım” derdim (KK5).” III. kuşakta ise %20 oranında biliniyor, %10 oranında inanılıp uygulanıyor. “Tırnağı kesilmeden babasının cebinden para aldırılır hırsız olmasın diye (KK22).” Görüldüğü üzere bu âdetde giderek yaşanan bir azalma mevcuttur.

Diş hediği: Çocuğun biyolojik gelişmesinin belirtilerinden biri olan diş çıkarma halkımızca genellikle bir törenle kutlanır... Yiyeceğin ezilmesinde parçalanmasında ve öğütülmesinde birinci dereceden rolü olan dişin ortaya çıkışı nedeniyle düzenlenen bu tören- eğlencede yiyeceği kutsama çocuğun rızkını artırma bereketi çoğaltma gibi dileklerin yanı sıra çocuğun dişinin sağlam olması isteği de yer almaktadır. Değişik bölgelerde değişik adlarla anılan bu tören-eğlencelerin halk arasındaki yaygın adı “diş hediği”dir. Hedik; buğdayın suda kaynatılmasına verilen addır. Ayrıca buna “diş aşısı, diş bulguru, diş buğdayı” adları da verilmektedir (Örnek, 2000: 162,163). Buğday; Anadolu topraklarında her zaman bolluğun,

bereketin çok kuvvetli bir sembolü olmuş durumdadır. Çocuğun dişinin çıkması ile birlikte ona karşı iyi dileklerde bulunmak, bu sağlıklı adımı kutlamak için ona armağanlarda bulunulur. Bu âdet I. kuşakta %80 oranında bilinip uygulanmaktadır: ‘‘Çocuğun dişini görünce demir kaşık sürerlerdi ki dayanıklı olsun (KK1). Bakır kapla çocuğun dişine vururlardı, ömürlü olsun diye (KK22). Dişine bakır koyarlar kayın olurmuş. Herkese yaptık. Güldüler ama öyle yapıyorlardı eskiden ben de yaptım (KK4). Birkaç komşuyu toplardık, hedik yapardık. Buğdayı kaynatıp içine ceviz, üzüm, şeker koyardık, çay demlerdik, pastamızı yapardık, çocuğun başından dişleri çabuk çıksın diye dökerdik (KK9).’’ II. kuşakta bilgi aktarımı %70 sağlanmış fakat inanılrlık ve uygulama %40’a düşmüştür: ‘‘Dişi gören hediye alır. Kaşıkla vuracaksın, bardakla değil çok sağlıklı oluyormuş (KK23). Buğday mı gezdiriyorlardı, hediye mi alınıyor tam hatırlamıyorum (KK10). Büyük raf, dam üstü, yüksek yerde saklarsın yüksek mevkilere ulaşsın diye yükseğe bırakacaksın (KK13).’’ III. kuşakta ise bilgi aktarımı bir hayli azalıp %30’a düşmüşken uygulama ve inanılrlıkta %0 oranı görülmektedir. ‘‘Dişi gören hediye alır. Büyükler derse yaparım (KK17). İlk dişi çıktığında bebeği ilk gören kişi bebeğe bakır bir hediye alır dişleri sağlıklı çıksın diye (KK6). Bir şey yapılmaz. Bir sürü âdet türedi diş buğdayı gibi, ‘babyshower’ gibi, diş partisi falan yapıyorlar. Facebook’da arkadaşlarda görüyorum, ilk dişi çıktığında bunu kutluyorlar, doğum günü partisi gibi kutluyorlar, diş şeklinde süsler yapılıyor, bir konsept ve renk belirleniyor, akrabaları komşuları çağırıyorlar. Ben yapmadım bir anlamı olmadığı için, bütün çocukların dişi çıkıyor, gelenekte yok dinde yok hiçbir yerde yok, durup dururken yapma gereği duymadım (KK8). İlk dişi çıktığında bebeği ilk gören kişi bebeğe bakır bir hediye alır, dişleri sağlıklı çıksın diye. Aslında inanmam ama alırım (KK6)’’

3.2.2. ‘‘Doğdu Gördü’’den Doğum Günlerine

‘‘Doğum günü kutluyor musunuz?’’ sorusuna I. kuşak %20 ikinci ve üçüncü kuşak ise %90 ‘evet’ yanıtı vermiştir. Doğum günü kutlamaları yörede ilk kuşakta olmayan bir âdet iken II. ve III. kuşakta oldukça yerleşmiş bir durumdadır. I. kuşak: ‘‘Benim doğum günüm hiç kutlanmadı bu zamana kadar. Eskiden yoktu. Güzel bir şey. Benim zamanımda zaten ne vardı (KK15). Hiç yapmadım. Doğum günü kitapta batıl inanç olarak geçiyor ama gençleri hoş karşılıyorum (KK1)’’diyerek kendileri için önemsiz olduğunu fakat genç neslin eğlenceli bulunduğunu ifade etmişlerdir. II. kuşakta: ‘‘Çocukları kutluyoruz güzel bir şey (KK13). Önemsiz bence ama çocuklar önemsiyor (KK23).’’ demişler ve artık yerleşmiş bir uygulama olarak kabul etmişlerdir. III. kuşak ise: ‘‘İnsana yılda 1 kere özel olduğu hissettirilebilir. Bir

pasta kesilir gelenek yani öyle gelmiş gider çok büyük bir şey değil, dilek tut falan, hediyeleşme. Kutlanmaması beni mutsuz eder (KK11). Kutlarınız. Pasta ve mum olmazsa olmaz (KK19)” fikirleri ile bu kutlamaları iyice hayatlarına yerleştirmiş durumdadırlar.

Dede Korkut Hikâyeleri’nden Bamsı Beyrek Hikâyesi’nde de Beyrek doğduktan sonra Pay Püre Bey bezirgânlarını yanına çağırır ve “Mere bezirganlar Allah Ta’ala mana bir oğul virdi, varun Rum iline menüm oğlum içün yahşı armağanlar getürün menüm oğlum böyüince” diyerek oğluna hediye getirmelerini emreder (Ergin, 2008: 117). Bugün Anadolu’nun bütün yörelerinde yeni doğan çocuğa yakın akrabaları başta olmak üzere tanıdıkları tarafından çeşitli hediyeler getirilir.

I. kuşak yarı yarıya bu töreni gerçekleştirmiş. O dönemin ağır iş koşulları ve büyüklere saygı ifadesi olarak çocuklarla çok ilgilenilmemesi bu tür etkinliklerin alanını biraz kısıtlasa da genel olarak içinde ukde kalan I. kuşak çocuklarına ve torunlarına bu törenleri organize ederek kendilerini mutlu hissetmişlerdir: “Eskiden kuran okunuyordu çocuğa hediye veriyorlardı (KK15). Çocuk 1 haftalık olunca komşular çağırılır, kuran okutulur. Çocuğa hediye getirilir (KK9). Yapıyorduk baya düğün gibi yaptık keşkekler, yemekler... (KK4).” II. kuşakta ise bu organizasyonlar daha sistemli bir hal almış ve %80 oranında kutlamalar yapılmıştır: “Bu bebek, gelin tevhitleri bir 30 yıldır var, genç kızlığımdan beri. Güzel bir şey, toplu bir görüşme oluyor, okunuyor. Önceden yoktu, zaman ilerledikçe insanlar daha detaylı bakıyor (KK20). Çocuğum olmuş, herkes bir araya toplanmış, kuran okunmuş. Eskiden padişahlar önemli şeyleri anons ettirmiş, öyle hissederim ben de. Herkes bir araya gelsin, ona özel dua etsin, şahsa özel. Yemek verilir, kuran okutulur, hediye dağıtılır. Kuran olabilir, tespih, bebeği onlara hatırlatacak biblo gibi şeyler (KK2). Gelenek olarak güzel. Çocuk dine bağlı olur, evine bereket gelir (KK16). Torunuma yapmak çok istedim annesi istemedi (KK7).” III. kuşakta ise %70 oranında beşik töreni yapılmasına olumlu bakılmaktadır: “Zorunlu olduğunu düşünmüyorum yapmadım. Bir gelenek (KK8). Kendi inanışları için çok normal ve mantıklı bir şey onun yolunun doğru olması için onu biliyorlar, onu yapıyorlar ben yaptırmam. Bu inanışla alakalı o an okunan şeyin ben çocuğun geleceğini çok etkileyeceğini düşünmüyorum, kendim çocuğuma daha farklı yardım edebilirim bu konuda. Çocuk onu anlamayacak (KK3). Ben de yaparım çünkü bu artık bir gelenek olmuş herkes kendi çocuğuna yapıyor (KK6). Bebeği görmek isteyenleri tek tek ağırlamamak için hep bebek için evde bir kuran okunsun istedim (KK19). Bir gelenek bu. Müslümanlık konusunda bunu devam ettiririm, din konusunda her şeyi devam ettiririm (KK17).”

Beşik töreninin organizasyon şirketleri tarafından daha sistemli bir şekilde yapılması ile üretilmiş yeni bir kutlama şekli de ‘‘babyshower’’ olmuştur. Birkaç yıl içerisinde çok hızlı bir yayılma ile anneler arasında son derece popüler olan bu kutlama türü; belli bir ücret karşılığında, profesyonel bir ekip tarafından, belirlenen konseptlerle ve kişiye özel tasarımlarla bebeğe yapılan ‘‘karşılama’’ partisidir. Yurt dışında annenin ihtiyaçlarının belirlenerek davetliler tarafından hediyelerin getirildiği bu doğum öncesi partileri Türkiye’de davetlilere ihtiyaç listesi gönderilmeden yalnızca ebeveyn tarafından düzenlenen bir kutlamaya evrilmiştir.

‘‘Türkçe karşılığı tam olarak vermese de aslında yıllardır örfümüz ve âdetimiz olarak gerçekleştirilen bir eylemin daha modern ve daha elit karşılığı olan bu eylem için sizlerin de birtakım hazırlıklar yapması şart! Doğum öncesi gerçekleştirilen bu eylem, ebeveynlerin yakın arkadaşları ve ailesi ile birlikte düzenlediği hoş bir etkinlik olarak hafızalara kazınıyor. Site olarak bu özel günde ihtiyacınız olacak ürünlere yer vermek istedik. Heyecanınızı paylaşacak olan dostlarınız ile birlikte eğlenceli bir babyshower günü sizleri bekliyor ve mutluluğunuzu perçinleyecek olan bu güzel günde dekorasyon da büyük önem taşıyor. Sizinle birlikte olmak ve sizlere yardımcı olmak için buradayız .’’⁷

Yukarıda yer alan metin bir sitenin babyshower partisi için tanıtım yazısıdır. Bu partinin örf ve âdetlerimizde yer aldığını fakat âdet haliyle demode ve bayağı olması sorununu(!) ‘modern’ ve ‘elit’ bir karşılık bularak çözüme kavuşturmuştur. Belli hazırlıkların şart olduğunu söyleyen site dekorasyonun o günün ruhuna hazır olması için; satışını yaptığı yüzlerce ürünü tavsiye etmektedir. Ortalama bir ‘‘babyshower partisi’’ organize etmek için ise; öncelikle mekân belirlenir, ardından bir konsept oluşturulur, konsepte uygun anne-kız kostümleri tasarlatılır, davetiyeler bastırılır, yiyecek ve içecek listesi oluşturulur, hediyelik eşyalar hazırlanır. Profesyonel kişiler tarafından dış çekimler yapılır, çocuğun fotoğraflarının basılı olduğu eşyalar ve hediyelik eşyalarla dizayn edilmiş mekânda müzik eşliğinde vakit geçirilerek babyshower oyunları oynanır.

‘‘Babyshower kutlamalarına nasıl bakıyorsunuz?’’ sorusuna ilk kuşak %70 oranında olumlu baktığını ifade etmiştir: ‘‘Severim çok. Torun yaptı. Benim çok hoşuma gitti (KK12). Onlar hoşuma gidiyor. Yeni yapılanların hepsini seviyorum (KK1). İkinci ve üçüncü kuşağın ise yarısı olumlu görüş bildirirken diğer yarısı da kutlamanın kapitalist yönünden rahatsızlıklarını dile getirmişlerdir. II. kuşak: ‘‘Gereksiz. Her yıl bir şey çıkıyor (KK23). Çok da gerekli bir şey değil de eğlenceli hoş anı (KK1). Abartı (KK16). Herkesin kendi kültürü bizde yok

⁷<https://www.partisepeti.com/baby-shower>

(KK7). Çok hoş oluyor, torunuma hep yaptık. Doğduğu gün özel kurabiyeler yaptık, masa süsledik (KK18).” III. kuşak: “Fazla batılı. Kapitalist bir sistem, belli malzemeleri satmak için (KK8). Günümüzün yeni trendleri. Eğlenceli bence. Doğum bir ameliyattır sonrasında bir araya gelmek, kutlamak hoş bir andır bence (KK27). İlk dişi çıktı hadi kutlayalım çok saçma (KK14). Yakın akrabalarımı çağırıp eğlence amaçlı, bebeğimin gelişini kutlamak gibi ve ya dış çekim için ileride bu hallerimin anısı kalsın diye yapmak isterim (KK21). Saçma ve gösteriş (KK3). Yaptık. Yaş pastasını yaptırdım, kolonyalarını yaptım, küçük küçük şişeler ad-soy ad-tarih yazdırıp tüllerle süsledim, su şişelerini adı soyadı doğum tarihi yazıp kapladım, masasını, stikirlarını, evi süsledim. Şeker hamurundan kurabiyeler yaptım. Helyum balonlarıyla her balonun altına kızımın bir fotoğrafını astım masanın arkasına ad-soy ad-resim koydum. Kızıma da kendime de tütü yaptım, bluzlarımızı kelebeklerle işledim, aynıydı. Sevdiğim için farkı olsun diye yaptım. Belli şeyler önemlidir, ilkler önemlidir (KK19).”

“Cinsiyeti belirlemek için ne yapılır?” sorusuna ilk kuşak %50, ikinci kuşak %100, üçüncü kuşak %80 oranında bu konuda yapılan geleneksel tahmin yöntemlerini bildiğini söylemişlerdir. “Bu yöntemlere inanıyor ve bunları uyguluyor musunuz?” sorusuna ise sırasıyla %70, %50 ve %0 oranında “evet” yanıtı alınmıştır. I. kuşak; “Bir minder altına bir bıçak bir yere makas konulurdu, makasın üzerine oturursun kız derler. Bunlar çıkarlar bunlardan ben denedim ben kendime çıktı benim her denediklerim çıktı. Karnı sivri olursa erkek baseni geniş olursa kız olur (KK15). Bir de pırasayı kesip kestiğin bıçağı suya koyarsın paslanacak mı diye deneme yaparlardı. Eskiden inanıyorduk (KK25). Tavuk kestiğimiz zaman tavuğun ödünü köze atardık. Olduğu yerde şişip yarıldığı zaman “kız” derler, ileri atıldığı zaman “erkek” derlerdi. İneklerimize bile yapardık yani meraktan (KK1).” II. kuşak; “Kızıma yapmadım. Ultrasonda hemen söylediler fırsat olmadı ben yapardım tabi ki eğlenceli oluyor, Allah’ın işi diyelim rast geliyor. Ben eğlencesine yapardım merak ederim (KK13). Ben inançsız bir insan değilim, ataların sözlerine inanıyorum hep yaşanmış şeyler, ben 56 yaşındayım, kendim de yaşadım, büyükler bunu görmüş yaşamış da bu lafları söylüyorlar (KK18). Kız olacağı zaman hamilenin yüzü güzelleşirmiş. Ben gelinime yapmadım hemen doktor söyledi (KK2). Makasa ve bıçağa oturtulurdu. Ben inanmam artık tıp ilerledi (KK10).” III. kuşak; “Yüzüğe saç teli bağlanır yuvarlak çizerse erkek miydi (KK24) İşte makasa oturursa bir şey bıçağa oturursa farklı cins zaten çok mantıklı değil de bide şey mesela karnı sivri olursa erkek yuvarlak olursa kız böyle tahminlerim oldu kesin erkek bu diye. Doğru çıktığı da oldu çıkmadığı da yok ya yapmam herhalde (KK11). Kalçası büyükse erkek

küçükse kız. Karnı dikse bir şeyler. İnanmıyorum (KK6). Tuz var hamilenin başından aşağı tuz dökülüyor burnunu kaşırsa kız çenesini ellerse erkek gibi (KK17).’’

Son dönemlerde ‘‘babyshower partileri’’nin tutması ve pek çok ailenin bu tür kutlamalara olan yoğun ilgisi ile yeni bir bebek partisi üretilmiştir. Yüzyıllardır Anadolu’da belki öngörü belki de eğlence amaçlı bebeğin cinsiyetini tahmin etme uygulamaları yapılmaktadır. Bu yöntemler ışığında geliştirilmiş olan ve tüm dünyada yaygınlık kazanan ‘‘genderreveal’’ partileri organizasyon şirketleri tarafından düzenlenmektedir. Ultrason günü geldiğinde organizasyon şirketinden bir görevli aile ile birlikte doktora gidiyor, bebeğin cinsiyeti bir zarfla görevliye veriliyor. Mekân, süsler ve pasta seçimi yapılıyor. Bebek erkekse mavi, kızsaa pembe bir pasta yapılıyor. Dışı nötr bir renge boyanıyor. Bu sırada evde etraf mavi ve pembe balonlarla süsleniyor. Aile üyeleri ve arkadaşlar toplanıyor. Evde bir maç havası yaratılıyor; davetliler iki gruba ayrılıyor. Bir grup pembe kıyafetlerle ‘kız takımı’, diğeri mavi kıyafetlerle ‘erkek takımı’ oluyor. Tezahürat yapılıyor; cinsiyetin ne olacağına dair bahisler oynanıyor. Pasta geliyor. Pasta kesilince içindeki renge göre alkışlar arasında bebeğin cinsiyeti kutlanıyor. Ya da kocaman bir kutunun içine bebeğin cinsiyetine göre rengi (pembe/mavi) seçilen uçan balonlar dolduruluyor, kutunun ağzı sıkıca bağlanıyor, sıra cinsiyeti öğrenmeye geldiğinde kutu açılıyor ve her yer tek renk balon oluyor.

Bebeğinizin Cinsiyetini ‘‘Tahmin Etme’’: Bu yöntemler bilimsel olmasa da, gebeliğin erken dönemlerinde olan anne adayları için eğlenceli olabilir.

Sayı Testleri: Modern bilim kadar olmasa da, bu eski Çin tıbbı metodu, yeni bebeğin cinsiyetini belirlemek için matematiksel yollara başvuruyor. Modern ultrasonlardan en az altı yüz yıl daha eski olan bu yöntemde, Çin’in cinsiyet belirleme takvimi, yeni annenin yaşını gebe kalma ayıyla karşılaştırıyor. Kadınlar bu takvimi, pembe veya mavi bir çocuk odasında karar kılmadan önce hangi ay gebe kalmak istediklerini belirlemek için bile kullanmışlar.

Yön Testleri: İpliğe bir yüzük geçirin ve karnınızın üzerinde sallandırın. Daire çizen bir yüzük kızınız, ileri ve geri sallanan bir yüzük ise oğlunuz olacağı anlamına gelirmiş.

Görünüm Testleri: Karnınız yüksekse erkek, düşükse kız bebeğiniz olacak demektir. Karnınız basketbol şeklindeyse kız, karpuz biçimindeyse erkek.

Sitede cinsiyet tahmini için yapılan geleneksel pek çok yöntemin bilgisi verilmiş. Ardından bu parti için tüm aşamalar açıklanmış, hemen altına da ürünün üyeliği karşılığında 1 yıllık bedava bebek bezi çekilişi reklamı yerleştirilmiştir.⁸

Organizasyon şirketinin parti paketi içeriğinde: Giriş Süsleme (Kız Mı, Erkek mi? Posteri) Balon Süsleme (uçan Balon ve Balon Serpme) Masa Süsleme (Hatıra Çerçevesi, Sıralı Asma Fener Süs, Ponpon Süs, Konuşma Çubuğu, Hediye Çantası, Dilek Kartı, Amerikan Servis, Bardak, Tabak, Çatal ve Bıçak, Peçetelik Şişe Etiketli, Cupcake Standı Sürpriz Pasta 4 Çeşit şekerleme) Online Davetiye, Anı Defteri, Pembe Limonata Servisi, Profesyonel Fotoğrafçı, Organizasyon Yöneticisi oluyor⁹

Görüldüğü üzere organizasyon şirketleri kişilerin hayatında kutlamaya değer buldukları her unsuru yine onların arzuları doğrultusunda hazırlayarak, seçilen günün profesyonel bir düzenlemesini yapmaktadırlar. Fakat geleneksel kutlamalar sırasında inançların, manevi tatminlerin ve iyi dileklerin ön planda olmasına karşılık; organizasyon şirketleri tarafından düzenlenen eğlence ve kutlamalarda maddi unsurların daha fazla önem kazandığını görmekteyiz. Diş hediği kutlamasıyla bebeğin sağlıklı bir gelişim göstermesi temennisi, cinsiyet tahmini âdetinin ise bir merakın giderilmesi gibi manevi beklentileri vardır. Geleneksel düğün törenlerinde köyün gençlerinin, komşuların ve akrabaların görev alması bu toplantıların aynı zamanda toplumsal birlikteliği sağlamak için önemli bir unsur olduğunu göstermektedir. Buna karşılık; organizasyon şirketleri için kutlamalar sırasında kullanılacak eşyaların, giyilecek kostümlerin, toplanılacak mekânın günün en önemli başlıkları olduğunu; bu toplantıların manevi taraflarının içinin boşaltıldığını görmekteyiz. Bu bağlamda geleneksel halk kültüründe sahip olunan maddi ve manevi unsurların kuşaklararası aktarımın bağlamından koparılmadan gerçekleştirilebilmesi oldukça önem arz etmektedir (Arslan, 2018).

3.2.3. Evlilikle İlgili Uygulamalar

“Görücü usulü mü evlendiniz/evlenmeyi kabul eder misiniz?” sorusuna ilk kuşağın tamamı, ikinci kuşağın ise tamamına yakını “evet” yanıtını vermiştir. “Bu uygulamayı kabul eder misiniz?” sorusuna ise üçüncü kuşaktan %20 “evet” cevabı alınmıştır. I. kuşak: “Eski düzen oldu, öyle sevişme mevişme, elde telefon yoktu ki. Büyükler karar verdi (KK22). Ne sorması, sormazlardı ki. Eskiden kızlar hiç karışmazdı, ana baba verirdi (KK4). Yok kim

⁸<https://www.prima.com.tr>.

⁹<https://kiymetlim.net/anne-bebek-parti-paketleri/kiz-mi-erkek-mi-partisi>

soracak gönlümü. Mecbur evlenecektik. Şiar böyleydi, o ne derse ‘‘hıhı’’ (KK12). Eskiden nerde sorma, gittiğin akşam göreceksin. Ben o zamana kadar görmedim, gittiğim akşam gördüm. Eğer ‘‘Onla evlenmek istemiyorum’’ deseysen topa koyarlardı (KK22). Beni görmüşler yolda, ‘‘Verirlerse Allah’ın izniyle isteriz, vermezlerse kaçıırız’’ demişler. ‘‘Ben kızımı nasıl kaçıtırırım, kepaze olurum’’ demiş babam, o zaman utanma-ayıp-günah vardı. Ben ‘‘istemiyorum’’ dedim ama olmadı ama bu eski kafa, şimdi olsa kendini anlatıyorsun (KK9). Büyük amcamız geldi. Önce bir kızları denerlerdi. Bu kız evin içinde bakmaya gelen kadın süpürge atar ortalığa, bakalım onun üzerinden mi geçecek kaldıracak mı? Geçerse makbul saymazlar. Mesela arkan dönük arkandan gelen sese çatırtıya bakıyor mu? Beni denediler. Kuyudan su çekiyordum ben, zaten disiplinli yetiştik öyle bakamazdık, başladı firaktının (çitin) çalılarını kırıyor çatır çatır, ben suyumı doldurana kadar kırmaya devam etti, beni baktıramadı. Sonra bırakmadılar peşimi. Bir erkekle konuşmak yok, dışarı çıkmak yok, biz çocukluğumuzda oyun bilmedik. Biz okula gittik, camiye gittik, eve geldik. Nereye verirse oraya gideceksin, öyleydi o zaman (KK1)’’. Görüldüğü üzere yaşlı kuşakta büyüklerin kararı ile olan evliliklerde, kızlar için tercih etme hakkının ötesinde tercih edilmek için de belli başlı kriterleri sağlıyor olmak gerekiyor idi. Kadının etrafı ile ilgilenmeyi, hamarat olanı ve itaat edeni makbul sayıldığı için bir nevi kadınlar tercih edilebilmek için toplumun oluşturduğu şablona uygun bir karaktere bürünmek zorunda kalıyorlardı.

II. kuşak: ‘‘Bana soruldu ama ben hiç nişanlımı görmedim. Nişan alınırken gördüm (KK23). Bizim zamanımızda gezme yoktu. Ya eve gelirdi, bir kere geldi nişanlıyken. Babam istemezdi, zaten öyle bir ortam olmadı. Mektup yazıyordu. Açıkta görüşülüyordu. Babama laf gelir diye çekinirdik ‘‘senin kızın dolanıyor’’ denirdi. Biz okula giderken bile ‘‘Niye okula gidiyorlar, koca bulmaya mı gidiyorlar?’’ dendi (KK10). Benim normal arkadaşımı ama çevre ve aileler duyunca evlenme ortamı oldu. Eşimle ‘‘Hadi biz evlenelim’’ muhabbetleri olmadı, duyulunca iş birden evliliğe döndü (KK5)’’ II. kuşakta biraz daha serbest olan ortam yine de karakter olarak ilk kuşaktan fazla bir değişiklik göstermemiştir. Buraya kadar her iki kuşakta da benzer hikâyeler ve tavırlar mevcuttur. Büyüklerin kararı ve onayıyla verilen sözler çocukların fikirleri sorulduğunda ‘‘Büyükler nasıl uygun görürse’’ klişesi ile hiçbir zaman bozulmamıştır. Hatta; ‘‘Şimdiki gibi tanışma yok, eve gelecek, görecek; beğenirse beğendim, beğenmezse ne kadar eziklik değil mi? Allah razı olsun, beğendi o da (KK13).’’ diyerek ‘beni beğendiği için Allah razı olsun’ denilecek kadar kadının ve erkeğin farklı konumlarda olduğu gözlenmiştir. Çevrenin düşüncesi bu dönem için ana etken olmuştur. Her aile kızının dışarıda bir erkekle gezdiğinin duyulmasını aile şerefi için

büyük bir yıkım olarak görmekte ve aile içinde görüşülmesine onay verilse dahi bunu insanların göremeyeceği yerlerde yapmalarını telkin etmişlerdir. Yani aile için aslında uygun olan durum çevre için uygun olamayacağı için baskılanmıştır. “Benim ailem tutucuydu, gezmemiz olmazdı. Ben hep anlaşılarak evlilik yapmak isterdim ama ailem buna müsaade etmezdi. 5 dakika kadar evin başka bir odasında baş başa görüştük. Zorla oldu “İstemiyorum” diyemedim, o şans yoktu. “Olacak!” dendi oldu. Bana yüzük takıldı, ben o gece 3’e kadar ağladım. Ablam eniştemle nişanlı iken bir kere görüşmüşler, onda da yanlarında yeğenim vardı. Benim işim zorla olduğu için abim demiş ki “Biz bunu istemeyerek verdik, bizim çevremizde nişanlıyken görüşmek ters ama kimsenin haberi olmadan görüşsünler.” Biri görür diye yine dışarıda gezemiyorduk. Düğünlere birlikte gittik. Ablam benden 3 sene önce evlendi ama ona öyle bir tolerans yoktu (KK20).”

III. kuşakta kadının tercih hakkı oluşmuş; fikrine başvurulmayan ve kendisine söz hakkı verilmeyen bir konumdan tamamıyla kendi kararlarını kendi alan bir duruma gelmiştir. “Önce biz sevgili olduk. Evlilik teklif etti. Teklifi bekliyordum zaten çiçek ve yüzükle geldi. Evlilik teklifi zaten muhakkak yapılır. Biz kendimiz karar verdik. “Nasıl yapalım senin istediğin gibi olsun” dedi bana. Uygun ortamını bulduğumda anneme söyledim, o da babama söylemiş. Çekindiğim için babama söylemedim, bizde anneye söylenir o babaya söyler. Önce tanışmaya geldiler, sonra benim ailem de gitti, karşılıklı birer kere gidildi, gelindi (KK8). 4 yıl normal arkadaşlık, sonra evlenme teklif etti. Anneme söyledim, o babama söyledi (KK27). Aynı işyerinde çalışıyorduk. Biz kendimiz görüştük, karar verdik 1 yıl (KK19).

İlk kuşak ortalama olarak 17 yaşında evlenmiş ve bir kadın için ideal evlilik yaşının ortalama 24 olduğunu söylemiştir. İkinci kuşak ortalama 21.7 yaşında evlenmiş ve ideal yaşın 25 olduğunu ifade etmiştir. Üçüncü kuşak ise 23.25 yaşında evlenmiş, ideal evlilik yaşının ise 27 olduğunu düşünmektedir. Evlilik yaşı her kuşakta artarken, ideal kabul edilen yaş da artmış fakat her kuşakta evlenilen yaş ile idealize edilen yaş arasındaki makas gittikçe azalmıştır. I. kuşak; “Doğrusu geç evlenmek, neyin ne olduğunu öğrensin. 16 yaşındaki çocuğu gelin etmişin, bir de görünce, kayınvalide, kayınpeder... Ne yapacak o çocuk? Tabii ki 27-30 çok normal. İyi günün yaşı hiç geçmez, 50’ye kadar önü var. Ne zaman mutlu olacaksa o zaman evlenilmeli. Eskiden “evde kaluk kaldı” derlerdi 20’yi geçince. Ama şimdi yok öyle bir şey, efendi gibi oturan 50 yaşına kadar otursun ne olacak? (KK1) Bir kız 23 yaşında evlenebilir. Ezdirmeyecek kendini (KK12). Gençten evlenilmemeli (KK22).” II. kuşak: “Erken evlilikte cahil olunuyor, 23’ten sonra çok seçici oluyorlar, her şeyi beğenmiyorlar. Seçenek artıyor, sorun oluyor (KK23). O dönem için 15-16’da bize evde kalmış muamelesi yapılmıştı (KK13).

Şu an 30. Evlenecek vakit yok; okul, iş... Bunlar zaten 30'dan önce olmuyor. Rastgele bir evlilik yapıp işsiz başsız, sonra ne oluyor boşanmalar tez zamanda oluyor. Bir de çocuğun özgüveninin verilmesi lazım (KK10). Bence geç evlenmek de iyi değil, çocukların da geç büyüyor. Bence 24'ü geçmemeli. Her şeye aklın eriyor ama okuyorsa 26-28 olur. Yaşı ilerledikçe çocuklara sabrın tükeniyor, her şeyin belirli bir yaşı var (KK20).'' III. kuşak; 22'de evlendim. Eğitimimi tamamlayamadım (KK27). Evde kalmak diye bir şey yok. O zamana kadar anlayabildiği birini bulamamıştır. Normal bir şey (KK3). 30'u geçmemeli 30'a kadar insanın alışkanlıkları oturur ve uyum sağlamak belli bir yaştan sonra zorlaşır (KK8).''

Evlilik yaşının belirlenmesi için ilk kuşakta tek parametre çevredir. Belli bir yaşa gelip evlenmemiş olan insanlara lakap takarak onların tercih edilmeyecek kadar eksik insanlar oldukları ifade edilmiştir. II. kuşakta ise bu yaş biraz daha yukarılara çıkmış fakat akranlarının içinde kariyer yaparak kendi kazancını sağlayan kadınların sayısı artmaya başlayınca bu kuşağın kadınları yavaş yavaş fikir değişikliğine gitmişlerdir. Kendilerinin erken evlilik yaptıklarını, bu sebeple çocukları için evliliğin değil bir meslek sahibi olmanın daha öncelikli olduğunu vurgulamışlardır. III. kuşakta ise ortalama evlilik yaşı 23'ü geçmiştir.

Araştırmamızın kuramsal alt yapısını oluşturan kültürel emperyalizm/medya emperyalizmi kuramına göre, gelişmiş ülkelerin egemen kültür ve değerlerinin medya yardımı ile diğer ülkelere empoze edildiği, özellikle televizyon programlarının, Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin kültürel değerlerinin tahrip edilerek, Amerikan/Batılı kültürel değerlerinin egemen kılınması amacıyla kültür endüstrisi tarafından, bilinçli bir şekilde, seri, tek tip ve yapay olarak ürettiği ürünlerin, tek yönlü olarak akmasıyla, o ülke vatandaşlarının kapitalist değer ve amaçlarını benimsemesine ve kendi değerlerine yabancılaşmasına neden olduğu varsayılmaktadır (Işık 2002: 95-97). Evlilik teklifi bu duruma uygun düşen bir örnektir. İki kişinin hayatını birleştirmesi kararının bir tek taş yüzük eşliğinde gerçekleşmesi, genç kuşak için olmazsa olmaz bir gelenek halini almıştır. Ortalama şartları sağlayan bir evlilik teklifi; romantik bir ortamda (muhtarlar, çiçekler, müzisyenler eşliğinde yapılan organizasyonlar ki bu da başka bir iş sektörünü doğurmuştur) tek taş yüzükle (bu âdetin adabını moda blogları, erkeğin maaşının 3 katı olarak belirlemişlerdir), erkeğin kadının önünde diz çökmesiyle (Burada ''evlenirken rızası sorulmayan annenin, bir erkeği diz çöktüren kızı'' olarak, toplumsal cinsiyet algısında yaşanan değişim görülmektedir), ''Benimle evlenir misin?'' sorusunun sorulması ile gerçekleşmektedir. Bu teklifin herkesin önünde olması; çocuklara, torunlara anlatılmaya degecek bir prodüksüyonla yapılması genç kuşak tarafından daha fazla tercih edilmektedir.

III. kuşak: “Bir teklif olmadan evlenecek hali yok. Yüzük gerekir, teklif olur. Sade, şaşalı ikisi de olur (KK14). 3 kere aldım. Her insanın yaşamak istediği bir şey. 2’si özel sonuncusu prodüksiyonlu idi. Arkadaşlarımızla bir mekân ayarlamış, sanatçı getirmişti, yüzükler, pastalar... Yüzsüz olmaz, “Benimle evlenir misin?” sorusu sorulmalı (KK19). Aldım. Baş başa iken oldu (KK21). Beklerim. Çok ağzımı açık bıraktıracak güzel bir organizasyon olmalı, tek taşsız zaten olmaz, diz çökmeli (KK6). Dört dörtlük “evet” dedirtecek kadar olmalı, çiçek, mum, yüzük, büyük bir şey olmalı. Ben kafasına kakarım (KK24). Olmalı. Genelde mekân, çiçekler, süsler isteniyor. Karşıdaki kişiden eminsen 1 yüzük, küçük bir çiçek de olur (KK17). Aslında gereksiz, o zamana kadar uzun süredir birliktesiniz muhtemelen ortak bir karar verilir, bir teklife gerek yok ama romantik olabilir (KK3). Olsa güzel olur büyük bir şey, yüzük muhakkak (KK11).”

I. kuşak: “Yok yavrum ben 1 sene nişanlı durdum akraba olduğu halde simasını da unuttum, görmedim ki hiç. Baş başa gezmeyi bırak birbirimizi bile görmedik. “Bu bununla evlenecek, bu bunu görsün” denilmezdi bile hiç görmeden evleniliyordu. Kızın annesi babası beğenirdi, evlenilirdi. Ne oğlana sorulurdu, ne kıza sorulurdu. Mesela bizim komşumuzda oldu. 16 yaşındaki erkeğe 36 yaşındaki kıızı getirdiler. Çocuk istemedi, sonra ayrıldılar. Ben de akrabamız olduğu için gelip gittiğimiz için biliyorum, yoksa görme şansımız yok. Şimdi kızım da torunumda gezdi tanıdı. Çünkü doğru olan tanımak (KK1).”

“Kız isteme” yaşlı kuşak için bir tören şeklinde gerçekleşmemiştir. Zaten yakın ilişkilerin neticesinde verilen evlilik kararı bir aile sohbeti havasında geçmiştir. Çoğu zaman aile büyüğünün tek başına geldiği, gelin ve damadın hiç ortada olmadığı bir aileler arası söz verme diyalogu olarak kabul edilebilir. “Kaynanam eltim geldi. Yemek verdik, kahve yoktu (KK12). Kahve falan yoktu. Bir sofraya yemek veriyorduk (KK1). Kahve geleneği yoktu. Aile arasında yüzük takıldı (KK25). Kaynatam geldi sadece. Kardeşinin kıızı olduğum için öyle insan getirmedi. O zaman kahve yoktu. Çay vereceksin, yemek vereceksin. Kahve şimdi çıktı (KK15). “Allah’ın emri” falan yoktu. Ev oturması gibi. Biz zaten ortada hiç yokuz, hizmet etmek falan da yok, yasaktı (KK1).” II. kuşakta ailelerin tanışması şeklinde gerçekleşen törende yine gelin ve damat ortamda bulunmamaktadır. “Ben kahve yapmadım (KK10). Annesi, yengesi, komşular falan istemeye geldi. Kahve yaptım. Tuz yapmadım. Eşim istemeye gelmedi zaten (KK5). Bayanlar geldi önce, sonra aile büyükleri geldi. “Allah’ın emri peygamberin kavliyle sizin kızınızı bizim olana layık gördük” denildi. Ben kahve yapmadım (KK13). Kahve yapmadım. Tuz yoktu ama hiç dışarı çıkartmazlardı zaten (KK23). Ben evde değildim. Ayıptı. Söz keserken bile evde yoktum. Damatta yoktu (KK26). Genç

kuşakta ise olay tam bir tören hüviyetine bürünmüştür. Öncelikle gelin ve damat genellikle yıllar süren bir arkadaşlığın neticesinde evlilik kararı verdiği için tarihler, ilişkiler, olaylar onlar tarafından yönlendirilmektedir. Aileler birbirlerini tanımadıkları için o gece bir tanışma gecesi hükmündedir. İlk kuşakta hiç var olmayan kalıp ifade II. kuşakta ‘kızınızı oğlumuzaya layık gördük’ haline gelmişken artık III. kuşakta ‘gençler aralarında anlaşmış, bize de onaylamak düşer’ haline gelmiştir. Ayrıca genç kuşakta kahveye tuz atma geleneğinin yüzyıllardır var olduğu inancı hâkimdir: “Allah’ın emri peygamberin kavliyle kızınızı oğlumuzaya istiyoruz gençler aralarında anlaşmışlar, denir. Hiç bulunmadım böyle bir ortamda, sadece duyduğum kadarıyla. Kahve yapılır; kız oğlanın kahvesine biber, tuz falan atar onun ne kadar dayanıklı olacağını görebilmek için. Ben de yaparım. Eğlenceli olduğu için başka bir amacı yok (KK6). Erkek tarafının aile büyüğü der ‘Çocuklarımız birbirini görmüş beğenmiş, evlenmeye karar vermişler. Biz de geldik Allah’ın emri peygamberin kavliyle kızınızı oğlumuzaya istiyorum’ tarzında bir konuşma olur. Kız tarafının büyüğü de nasıl bir cevap vermesi gerekiyorsa orada verir. Verirse ‘verdik Allah mesut etsin’ der. Tuzlu kahve içmeden olmaz eğlence amaçlı, geleneklerde olduğu için ben de uyguladım (KK21). Tabi isterim geleneklerimizi sürdürmek isterim. Erkeğe tuzlu kahve yapılır galiba kız ne kadar istediğini görmek için (KK24).”

Nişan evlenmeden önce kadın ve erkeğin, ailelerin gözetiminde, birbirlerini tanımaları için, içinde buldukları topluma bir ilan niteliği taşıyan yüzük takma törenidir. Bu âdetin kökeni Türklere çok eskilere dayanmaktadır.

Çin kaynaklarının verdikleri haberlere göre, nişan âdeti Orta Asya uluslarında çok eski devirden beri mevcut olmuştur. Proto-Moğol kavimlerinden olan İlovlarda nişanlanma erkeğin, kızın saçına bir tüy takmasıyla sembolize edilmiştir (Eberhard, 1996). Dede Korkut Hikâyeleri’nde İç Oğuzlardan Kam Püre Bey oğlu Beyrek, Dış Oğuzlardan Pay Püre Bey’in kızı Banu Çiçek’i üç öpüp, bir dişledikten sonra nişan sembolü olarak altın yüzük takıyor (Ergin, 2008). Küpenin zamanla erkekler tarafından kullanılması ve İslâmiyet’in kabulüyle beraber kadınların başlarını örtmek zorunda olması nişan sembolü olma fonksiyonunu yitirmesine sebep olmuştur. Türk kadınlarının en azından XI. asırda başlarını örttüklerini dönemin yazılı kaynakları hususiyle vurguluyor (Aydemir, 2010). Dede Korkut Hikâyeleri’nin kadın kahramanlarının ‘çenber’ denilen bir başörtüsü kullandıkları görülüyor (Ergin, 2008: 165). Kadınlarda başörtüsünün nişan ve evlilik sembolü olan küpeyi örtünce, nişan sembolü olarak yüzük tercih edilmeye başlanmıştır.

I. kuşak; “Nişan kalabalık oldu ama ben orta yere çıkmadım. Çıkartmadılar. İnsanlar geldi oynadılar, zıpladılar herkes evine gitti. Ben komşudaydım, yattım uyudum. Orta yere çıksam nişan masrafı olacak daha ayakkabı kıyafet. Masraf etmediler (KK15). Nişan düzmeye giderken beni götürmediler. Biri geldi parmağımdan yüzük aldı ölçü için, kendim ona bile gidemedim. Ne aldılarsa onu getirdiler (KK22).” II. kuşağın nişanı genellikle kuyumcуда takılmış bunun için özel bir tören düzenlenmemiştir. “Damat gelmezdi zaten yüzüğü sadece bana taktılar (KK16). Nişan kuyumcуда takıldı tam fındık zamanıydı (KK20)” III. kuşak; “Nişana eşimle ben karar verdim. Salonda yaptık (KK8).” Zamanla evlilik sürecindeki geçiş ritüelleri daha fazla kutlama havasında geçmeye başlamıştır. Artık nişan törenleri için özel mekânlar tutulmakta ve âdeta küçültülmüş bir düğün olarak organize edilmektedir.

“Şayet anlayamayacağınızı düşünseydiniz nişan atabilir miydiniz?” sorusuna sırasıyla %0, %20, %90 oranında “evet” yanıtı alınmıştır. Nişan; yaşlı kuşak için evlilik kadar geçerli bir konumdadır. Yine ataerkil bir zihniyetle, ideal kadının erkek tarafından tercih edilecek konumda olması gerektiği ve nişanı atılan bir kadının erkekler tarafından beğenilmeyecek duruma düşmüş olması gibi sebeplerle, bunun kişi için büyük bir sorun olduğu düşünülmüştür. Kaynak kişiler nişan atabilecek bir aile ortamına sahip olmadıklarını beyan etmişlerdir. “Kötü bakmamalısın. Düşene yardımcı olmalısın. Kötü yola düşer, bunalır. Sahip çıkacaksın nişan atan kıza (KK25). Mesela onu gittiği yerde bile bir huzursuzluk olsa “Zaten iyi biri olsan, atılmazdı” denilirdi. Ben nişan atmaya cesaret edemezdim (KK1).” II. kuşakta da bu öğreti ile yetişmiş ebeveynlerin çocuklarını da bu yönde eğittikleri ve çoğu orta kuşağın yine ailelerinden çekindikleri için böyle bir karar veremeyecekleri görülmüştür. “Babam çok otoriterdi, babamdan biz çok çekinirdik ve iyi gözle bakılmazdı. Gezdi tozdu gibi, şimdi kaç tane arkadaş değiştiriyorlar. İnsanların fikirleri değişti. Desinler için önceden tasa edilirdi. Şimdi herkes kendi derdinde, çekirdek aile herkes. Önceden “Komşu ne der, anam ne der?” önemliydi. Bizler disiplinli yetiştik, şimdi gençler daha farklı (KK10). Yadırganırdı. Şimdi evlenip ayrılan bile yadırganmıyor (KK5).” III. kuşakta ise kendi fikirlerini uygulayabileceği aile ortamı olmayan orta kuşağın çocuklarını bu doğrultuda yetiştirmek istemeyişi ve artan bireysellik fikri ile genç kuşağın hayatı ile ilgili bir kararı toplum baskısı ile değiştirmeyeceği fikriyle %90 oranında “yapabilirim” denilmiştir. “O ne der, toplum ne der diye düşünmezdim. Kendim mutsuz olsantsa insanlar istediğini söyleyebilir hayat benim sonuçta (KK19). Bu değişim insanın çevresine bağlı; köy yerinde söylenti çok olur, baba “benim kasketimi yere düşürdün” der (KK27). Toplum eskiye oranla daha iyi. Biraz daha insanlar modernleşti (KK17). Toplum baskısından çekinmezdim. Kızım durumuyla ilgili; ev

kızı olsam, çalışmasam, yaşıım küçük olsa eskisi kadar değil ama benim için de aynı durum söz konusu olabilirdi ama okuduğum için, kültürlü olduğum için herkes bunu saygıyla karşıladı (KK8).”

İlk kuşağın sistemli bir kına gecesi organizasyonu yapmadığını görmekteyiz. Nişan ve düğünde bile ortalıkta rahatça hareket edemeyen gelin için kına gecesi düzenlenmemiştir. Bu durumu biraz da ekonomik koşullar şekillendirmiştir. Bunun yerine yörede duvak âdeti uygulanmakta imiş.

I. kuşak: “Kına gecesi olmadı (KK9)” II. kuşak: “Kına gecesi; erkek tarafı geldi, kına yakıldı, çalgı oldu. Arkadaşlara hediye falan yoktu (KK20) Köyde kına yapıldı; kına yakıldı, çalgı tutuldu. Genç arkadaşlar geldi, gelin alma oldu (KK13).” III. kuşak: “I. derece akrabalarla bir kafede olmalı (KK24). Salonda olsun isterim, şatafatlı olsun, sade bir şey istemem. Kınaya çok önem veriyorum. Organizasyon şirketleri tutulur, onlara göre hareket ediliyor. Gelin ve arkadaşlarına bindallı giydiriyorlar, gelini ortaya alıp tahta oturtup renkli kumaşlarla etrafında arkadaşları döner (KK6). Organizasyon şirketleri çıkmaya başladı. Bindallı giydim, kına yakıldı (KK8). Neden yakıldığını bilmiyorum. Ben açıkçası düzenlemek istemiyorum çok şeyden hoşlanmıyorum müzik son sen olsun, oynayalım, hoplayalım ama bir kına yakılabilir yani farklı bir şekilde konsept yapılabilir. Kim nasıl isterse öyle yapsın ben mesela geleneğin sadece bir kısmını almışım kına kısmını, kimisi iki tarafını birden alır. Mesela bindallı giymek hoşuma giden bir şey, ben kıyafeti beğenmesem giymem illa gelenek diye almıyorum kıyafet hoşuma gidiyor yani güzel kırmızı sarılı yıldızlı falan hoş bir kıyafet. Kına yakma olayı orada da “gelin avcunu açmıyor” muhabbeti oluyor, kaynana küçük altın verir. Bu güzel bir gelenek bence (KK11).”

Görüldüğü üzere kına, nişan, düğün gibi kutlamalar ilk iki kuşak için “büyüklerin uygun gördüğü” durumdan “nasıl istersem öyle olsun” haline evrilmiştir. Bu haliyle yeni nesil organizasyonlarda öncelikle konsept bir pasta olmaktadır. Şeker hamurundan gelin ve damadın özel bir anını, bir hikâyelerini ya da istedikleri bir görüntüyü pasta haline getiren profesyonel yerler vardır. Bu zamana kadar hep düğüne gelenlerin hediye getirmesi âdet olmuşken artık gelin kutlamaya gelen misafirleri için o günün anısına ufak hediyelikler hazırlamaktadır. Geceye dair geleneksel kalıplar ya da internetteki komik karakterlere gönderme yapan pankartlar, instagram için büyük afişler tasarlanmaktadır. Kutlama sırasında yörede aktif olarak hizmet veren bir organizasyon şirketini incelemek gerekirse;

Kına organizasyonları bizim geleneğimiz, kültürümüzün ta kendisi. Atalarımızdan gelen bu geleneğimizi unutulmaz yaşayıp tek telefon ile çözmek isteyeceğinizi düşündük. Dilerseniz Osmanlı konsepti ile davullar etrafınızda çalsın ve cariyeler etrafınızda dans etsinler. Siz kına için içeri girerken gül yaprakları ayaklarınıza serilsin ve tüllerle süslü tahtınızda otururken eğlenen eş ve dostlarınızı seyredin. Samsun kına gecesi organizasyon şirketimiz sizin için Hint kınası konsepti de uyarlamaktadır. Özel ikramlar, şerbetler, tüllü davullar, kostümler, kına yakacak ekip, ekipman, abajur, yelpaze, kına cariyeleri, nedime, tef, davul, karşılama hizmeti, özel tasarım kına tahtlarımız, cibinlik ve minderler, damat bey için özel kostüm, yelek, fes, Osmanlı kıyafetleri mekân süsleme gibi hizmetler verilmektedir.

Kına Gecesi Organizasyon Önerileri:

Havuz kenarında kına gecesi organizasyonu yapmanız oldukça fazla ses getirebilir. Kız kıza harika bir havuz başı party sonrası kına yakabilirsiniz... Arkadaşlarınız ile birlikte kafede kına gecesi organizasyonu ayarlayabilirsiniz... Hamamda kına gecesi fikrine ne dersiniz? Günümüzde artık lüks hamamlar bulunuyor. Sizde bu tarz bir mekânda kızlarla birlikte kına organizasyonu yapabilirsiniz. Bindallı, gelin kınası, kına mumu, kına süslemesi, kına töreni, zenne ya da oryantal gibi seçeneklerin de dahil olduğu hamamda ayrıca ikramlar da bulunuyor.¹⁰

İktisadın yaşayan insanları bütünüyle boyun eğdirmesi ölçüsünde, gösteri de onları kendine tabi kılar. Gösteri, bizzat kendisi için gelişen iktisattan başka bir şey değildir. O, şeylerin üretiminin sadık yansıması ve üreticilerin aslına bağlı olmayan nesneleştirilmesidir... Modern üretim koşullarının hâkim olduğu toplumların tüm yaşamı devasa bir gösteri birikimi olarak görünür. Dolaysızca yaşanmış olan her şey yerini bir temsile bırakarak uzaklaşmıştır (Debord, 1996: 13, 17)Geleneğin kendi dinamiği içinde mutlu bir evlilik yapan biri ya da yenge tarafından yakılan kına, organizasyon şirketleri ile birlikte profesyonel bir ekip tarafından yakılmaktadır. Bu ekip gece boyunca göbek atacak, gelinin ağlarken, kına yakarken, diğer âdetleri uygularken hep yanında olacaktır. Aile ve arkadaşlık bağları kuvvetli olan toplumlarda, önemli bir olayın yüzyıllardır bir hikâye ile etrafında uygulanan âdetleri bu vesileyle ücretli bir ekibin gecelik gösterisi olmuş durumdadır: “Kırmızı kuşağı erkek kuzenim bağladı. Bildiğim kadarıyla bekaretin simgesi. Çok anlamı olan bir şey değil. Gelinlik malzemelerimiz içinde vardı, arkadaşlar da yapıyordu, bizde yaptık. İnandığım için değil eğlenceli olduğu için yaptım (KK8).”

¹⁰<http://asirkinaorganizasyonu.com>

Şehirleşme sürecinin doğal sonucu olarak pek çok halk kültürü pratikleri ya kaybolmakta ya da mahiyetini dönüştürüp farklı bir terkiiple devam etmektedir. Bu konuda şehirleşme ve modern hayatın geleneği öldürdüğü ve yaşam alanını tamamen ortadan kaldırdığına dair görüşlerin yanı sıra geleneğin canlı, dinamik bir olgu olduğu ve sosyokültürel şartlar ve değerlerin yeniden tanımlanmasına paralel kendisine bir yaşam alanı bulduğuna dair görüşler de mevcuttur (Alangu, 1983:81, 87).

‘‘Düğün nasıl oldu/olur?’’ sorusuna I. kuşak; ‘‘Erkek tarafı okuma ise okuma çalgı ise çalgı yapılır, yemekler yenilir, sonra gelin almaya gelinir. Yol yoktu o zaman öküz arabasına koca çanları takmışlar, tangır tangır geldiler. Öküz arabasının üzerine çadır gibi dokuma el kilimlerini örtmüşler, gelini içine oturttular. Herkes öküz arabasıyla gelirdi. Öküz arabasının çanlarını duyan damat bir yere saklanır, sonra arabanın önünü keser ve kaçır 1 hafta görünmez. Kime kaçtı mesela komşuya kaçtı; orada yatar, bir hafta o ev evinin masrafını çeker yemek ekmek falan. Damat bir haftadan sonra el öpmeye çıkar. Düğünde damat yok. Saklanır. Gece herkes yatınca gelinin yanına gelir, sabah hoca ezanı okurken yine saklandığı eve gider. Düğünler çok telaşlıydı. Bir hafta önceden baklavalar açılırdı. Etlikler kesilecek. 3 harenni yani 4 harenni keşkek, 4 tava pilav bunlar hep yenirdi. Düğün günü bunlar yenirdi, bir de duvak vardı. Onda kız tarafı gelirdi tekrar o gün. Düğün pazar diyelim, pazartesi duvak olur, tekrar gelinlik giyecek, yemekler yapılacak. Sabah da duvak olurdu sonra kız tarafı giderdi. O zaman duvak da yoktu şimdiki krep, onlara iğne oyası yapılır bir de gelin çiçeği (KK1). Sabahtan kalkılır, keşkek pilav baklavalar yapılır. Eskiden öyleydi, şimdi yok öyle âdet. Şimdi düğünü kur, git gelin almaya öyle nerde, eskiden bolluktu. Mal keselerdi, koca harennilerle et yemekleri pişerdi. Müzik yoktu, bir tek geline tef çalınırdı. Erkek kadın ayrı yerlerde olurdu (KK15). Yemek ekmek gelen giden misafir doyuracaksın. Davetiye yok; sabunu 4 parçaya kesip dağıtıyorlardı, mum birde (KK4).’’ Düğün yaşlı kuşakta büyüklerin tekelinde bir eğlence hükmündedir. Yüzük almaya bile gitmeyen, düğün hakkında hiçbir kararı veremeyen gelinler ve damatlar düğünde bile bulunmazken, uzak yoldan düğüne gelen kişiler için yemek ikramı olmazsa olmaz durumdadır. Civar köylerden ya da daha uzak yollardan gelen insanların aç olmaları tabii bir sonuçtur ki bir sonraki kuşak da bu ikram geleneğini sürdürmeye devam etmiştir. Fakat düğünler için salon tutulmaya başlanınca misafirleri önce evde ağırlayıp, yemek yedirip sonra salona geçilmeye başlanmıştır. Bu gelenek artık ulaşım olanaklarının artması sonucunda, insanların uzak yoldan uzun sürede gelmemeleri sebebiyle düğünde yemek ikramının terkedilip yalnızca kurabiye, meyve, kuruyemiş ve içecek gibi salonda küçük tabaklar halinde sunulmasına dönüşmüştür. Burada

ihtiyacı karşılamayan geleneğin dönüşümünü açıkça gözlemlemekteyiz. Neredeyse toy geleneğinin devamı olarak devam eden düğün ziyafetleri artık son bulmaya yaklaşmıştır.

II. kuşak; “Yemek yapılır. Eve gelmeyecek olanlar eve hediye getirip ‘hayırlı olsun’ a gelir. Salonda oldu benimki. Köyden gelin almacılar geldi, beni aldılar, eşimin anne babasının yanına götürdüler, koyun kestiler eve çıktım. Gelinin ilk kayınvalidesinin evine çıkması o evle bütünlüğünü sağlarmış, direkt kendi evine giderse ‘ilişkisi bozuk olur’ derler. Eve eşim, ben, eşimin annesi, halası geldi. Benim evime geldiler âdet öyle. Üst kata çıkıp yattılar. Yerine yerleştirmek için (KK2). Ablam, abim ve eşi salondan çıkınca bizim eve geldiler eşim onlara çay demledi, çay içtik. Kızı teslim etmek için (KK20). Salonda oldu benimki, evde yemek yapıldı (KK7). Sabah yemekler yapılır. Köyün delikanlıları yağmur yağar diye çadır yapar (KK20). Duvak olurdu ama yine eşe dosta götürülürdü (KK26).” Bu kuşakla birlikte “duvak” geleneği de son bulmuştur. Kadın ve erkeğin düğünlerde ayrı ayrı eğlenmesinden kaynaklı yalnız kadınlar için yapılan bu düğün eğlencesi, düğünlerin salonda kadın ve erkeklerle karışık yapılması ile son bulmuştur. Aslında duvak pek çok millet tarafından benimsenen çok köklü bir gelenektir fakat çağın tercihleri ile artık yaşatılamamıştır.

“Duvak töreni”; Anadolu, Orta Asya ve Balkanlarda yaşayan Türklerin gelenek, görenek ve inanışlarında günümüzde de canlılığını korumaktadır. Genellikle düğünün ertesi günü tertip edilen “duvak” törenine gelenlere yemek ikram edilir, yöreye has çalgılar eşliğinde türküler söylenir, oyunlar oynanır. “Duvak” genel olarak, hem kız, hem de erkek tarafından bayanların katıldığı, ortak bir eğlence görünümündedir. Evlenme gelenekleri dizisi duvak günüyle sona erer... Aralarındaki coğrafi uzaklığa rağmen, bu kültürel unsurun canlılığını koruması ve uygulamalardaki benzerlikler aynı kültürel kaynaklardan beslenen tek bir millet olduğunun açık göstergesidir (Eroğlu ve Özkanat, 2014)

III. kuşak; “Salonda oldu. Davullu zurnalı gelin alma olamadı, beş gün önce cenaze vardı. Ben de istemedim ama istesem de ailem kabul etmezdi (KK27). Genelde bizim kararlarımız şekillendirdi müdahale ettirmedik. Aileleri çok karıştırmak istemedik, onların emirleri ile olduğu zaman biz mutsuz olacaktık, bu daha uygun. Bildiğim doğrudan vazgeçmem (KK19). Büyükler benim hiçbir şeye karışamaz, herhalde ben belirleyeceğim (KK6).” Genç kuşağın ağırlıklı kesimi düğünün fazla telaşlı olduğunu ve daha sade bir töreni tercih ettiklerini ifade etmişlerdir: “Düğün meselesini gereksiz ve abartılı buluyorum. Nikâh bence yeterli. Bütün ailenin yedisinden yetmişine yaşlılarının bir arada göbek atmasını saçma buluyorum. Gençler kendi aralarında bir kutlama yapabilirler (KK14). Düğünle ilgili şeyleri saçma buluyorum, muhtemelen yaptırmam da. Çok kargaşa ve masraf bir sürü insan davet etmek falan sadece

aileler olsa benim için yeter. İki insan çocuk düşünmedikten sonra evlilik sadece toplumsal baskıyı azaltmak için yapılır. Düğünün de bir anlamı kalmıyor benim için. Gösteriş sevmiyorum. Evde yemek yapılmaz, misafirler salona gelir zaten (KK3). Yani büyük bir kaos, curcuna. Sabahtan kalkıyorsun zaten ev çok kalabalık, gelinin evden çıkışı kuaföre gidişi, damat tarafının davul zurna ile gelini alması... Eskiden mesela düğün günü fotoğraf çekimi de olurdu şimdi artık fotoğraf çekimini de başka bir gün yapıyorlar, sıkışma olmasın diye. Ben sadece nikâh düşünüyorum; nikâh ve kokteyl tarzı düşünüyorum (KK11). Kır düğünü olsun, abartısız (KK24). Nikâh. Sade bir şey, kokteyl tarzı. Klasik müzik tarzında (KK11). Salon düğünü oldu. Yemek değil, tatlı ve içecek vardı (KK21).”

Düğünlerde yemek ikramı neredeyse yok olmaktadır. Düğün günü dış çekim yapma âdeti doğmuş, bunun çok yorucu olmaya başlamasının ardından bir kaç yıl içinde düğünden birkaç gün önce dış çekim yapılmaya başlanmıştır. Gelinlerin önce kuaförü, saçı ve makyajı denedikleri bu yöntemde ayrıca düğünde giyilecek olandan farklı bir gelinlik giymeye başlanmıştır. Ufak bir düğün provası yerine geçen bu günde gelinin yakın arkadaşları nedimelik için yanında bulunurlar. Organizasyon şirketleri tarafından düzenlenen düğünlerde bir tema belirleniyor ve gelinlikten davetiyeye, ikramlardan mekâna her şey bu tema etrafında tasarlanıyor. Çocuklar için ayrı bir bölüm organize ediliyor, “Çocuklar Masası” yapılıyor ve bu masaya boya kalemleri, kağıtlar koyarak çocukların da düğünde keyifli vakit geçirmesini sağlıyorlar.

Artık her düğünün bir teması var. Nikâh şekerinden davetiyeye, düğün pastasından dekorasyona kadar tüm seçimlerinizde kullanabileceğiniz düğün temasını seçmelisiniz. Deniz konsepti, doğa temalı, parti görünümlü bir gündüz düğünü, kütüphane temalı, evlilikleri yıllandıkça güzelleşsin isteyen çiftlere şarap temalı düğün, yolculuk temalı bir düğün... Önünde sonunda seçtiğiniz temayı hayata geçirecek, onu sizin için gerçek kılacak profesyonel bir organizasyon firmasına ihtiyacınız olacak. Aklınızdakini anlatın gerisini onlara bırakın!¹¹

“Düğün âdetlerinden hangilerini uyguladınız/uygularsınız?” sorusuna I. kuşak; “Kırmızı kuşak yok. Elime kuran verildi, ekmek atıldı bolluk olsun diye (KK12). Kırmızı kuşak yoktu o dönem. Kuran değil de ekmek ve şeker verildi. Bereket diye (KK25). Kırmızı kuşak bağlama falan yoktu o zaman, duvak da yoktu şimdiki krep onlara iğne oyası yapılır bir de gelin çiçeği (KK1). Kırmızı kuşak falan yok elbise gibi gelinlik, buğday serpmeye falan yok, gelini göstermeden bir sürü duvak örterler başlarına (KK4).” Yörede ilk kuşakta kırmızı kuşak bağlama âdeti yokken, buğday serpmeye ve kuran verme âdeti uygulanmaktadır. II.

¹¹<https://dugun.com/dugun-organizasyon/makaleler/yoksa-siz-hala-dugun-temanizi-secmediniz-mi-919>

kuşak; ‘‘Bana ekmek verildi bereketli olsun diye. Bardak kırdım sıkıntılar dağılsın diye. Gelinime de yaptım ben aynısını. İstemezlerse ben bir köşede sessizce bardak kırarım yine (KK2). Kırmızı kuşak bağlanmadı. Nedenini de bilmiyorum. Buğday serpme falan yoktu (KK7). Kırmızı kuşak, pembe de oluyor kardeşi bağlıyor. Kuran verdiler rızıklarımı açınlar diye. Bardak kırıldı, batıl inanç herhalde (KK23). Ben evlenirken kırmızı kuşak vardı, bana bağlandı, erkek kardeşim bağladı. Şu an farklı renkler de çiçeğin renginde kuşak bağlıyorlar, önceden sadece kırmızı vardı. Ekmek, kuran berekettir, bardak kırdım ne bilim, şeker atarlar gelin tatlı olsun diye (KK18). Kuşak bağlandı. Kız olduğuna dair bir simge. Yok kırmızı olur. Kuran verildi, ekmek, bardak kırıldı. Aslında bir önemi yok kuran dışında (KK26).’’ Orta kuşakta kırmızı kuşak yarı yarıya uygulanmış, yine bardak kırma ve kuran verme âdeti kabul görmeye devam emiştir. III. kuşak; ‘‘Kırmızı kuşak bağlandı, kız bakire anlamında, erkek kardeş bağlar. Şeker serpildi gelin bize tatlı gelsin diye. Ekmek verildi bereketli olsun diye, kuran verildi hayırlı gelsin, bardak verildi kırdık uğursuzluk nazar varsa gitsin diye. Kızıma da yaptırırım çok eğlenceli bir şey (KK27). Kırmızı kuşağı babam bağladı. Bence gelinlik zaten beyaz, kuşakta o evden telli duvaklı çıktığını gösterir, başka renk bence olmaz. Ekmek verildi herkese dağıttım bereket diye, çevremdeki bekârlara yedirttiler, kuran verildi ve bardak kırıldı. Kızıma da yaparım (KK19). Gelinin erkek kardeşi, şimdi o da görüyoruz pembe oluyor pembe oluyor mavi oluyor ama bizim âdetimizde kırmızı kuşak 3 defa dolandırılır ve 3.de bağlanır. Kız kendi evinden çıkar erkek evine girerken bardak kırılır. Bilmiyorum sebeplerini nazar çıksın diye olabilir. Şeker dökülür gelinin başından tatlı dilli olsun diye ya da ağzına bal çalınır ekmek kırılır bereket olsun diye. Yap derlerse yaparım, yapma derlerse yapmam, çok bir önemi yok benim için (KK11). Anlamını bilmiyorum ama yaparım herkes yaptığı için ben de yaparım (KK6). Kırmızı kuşak olur, nedenini bilmiyorum ama o an hoşuma gidiyor, farklı renkler de olabilir. Buğday serpme, bereket derler. Ne kadar doğru bilmem gerçekten amacı var mı diye düşünmüyorum ama yaparım yani (KK24).’’ Kırmızı kuşak ilk iki kuşakta mutlak bir yere sahip değilken, genç kuşakta büyüklerin âdeti olarak kabul edilerek uygulanmaya başlamıştır. Anlamının bilinmediği kişilerde gelin çiçeği ve ayakkabı ile kombin yapılarak pembe, açık mavi gibi renklerinin de kullanılıyor oluşu; geçmişten bir anlam üzere gelen âdetin kökeninin bilinmeyerek uygulanması halinde devrin hâkim moda anlayışına uydurulmak için nasıl değişebileceğinin bir göstergesi olmuştur.

Son dönemde medyada artarak yer alan ‘kendi kendisiyle evlenme’ haberleri, kişilerin toplum kurallarını sorgulamak için evlilik kurumunu tercih ettiklerini göstermektedir. Çevresinde pek

çok ritüelin şekillendiği evlilik kurumu, kişilere eleştirilerini yöneltebilecekleri sayısız kapı aralamaktadır.

I. kuşak kayınvalidenin oturduğu eve gelin olarak gittiği için ‘‘Evlendikten sonra aileleri ilk ne zaman ziyaret ettiniz?’’ sorusu sorulmamıştır. Bu gelenek II. kuşakta genellikle ilk hafta içinde gidilerek uygulanmıştır. ‘‘3 gün sonra el öpmeye giderler (KK18). O öncedenmiş, haftasına gidiliyormuş. Şimdi balayına giderler, onların da bir düzeni var (KK10).’’ III. kuşakta ise artık ‘‘bal ayı’’ geleneği olduğu için aile ziyaretleri biraz geri planda kalmıştır. ‘‘Biz düğünün ertesi günü balayına gittik, balayından gelip bir gün dinlendikten sonra aileleri ziyarete gittik (KK21). Bence hemen gerek yok ya zaten büyük bir kargaşadan çıkıyorsun, düğün yorucu bir şey yani (KK11) Ertesi gün gittik. Eşimle ben öyle istedik. Düğünden 1 hafta sonra balayına gittik, 2 balayı yaptık (KK19). Tatil olacak, gelince gidersin (KK24). Biz zaten o akşam şehir dışına gittik. Balayına (KK27).’’ Burada gelenek her kuşakta değişmiştir. İlk kuşakta gelin ve damada özel olarak tahsis edilmiş oda ve beraberinde bir dizi gelenek olmuştur, II. kuşakta geniş aileden çekirdek aileye geçiş yaşanınca ilk hafta içinde aile ziyareti geleneği oturmuştur, bir sonraki kuşakta ise tatile çıkma kültürü oluşunca aileler ‘‘önce balayına gitsinler’’ diyerek yeni geleneği hemen kabul etmişlerdir. Geleneğin zihniyet yapısına göre ne kadar değişkenlik gösterebileceği bu örnekte anlaşılmaktadır.

Yörede ‘Gelin görmeye gitme’ âdeti ilk kuşağın tamamı, ikinci kuşağın ise çoğunluğu tarafından bilinmekte iken üçüncü kuşağın ¼ ü tarafından bilinmektedir. I. kuşak; ‘‘15 gün gelinirdi konu komşudan. Gelin onların elini öpecek, hizmet edecek, ayakta duvara dayalı duracak. Oturma yok, kapıdan çıkarken de geri geri çıkacak. Bu zamanın güzelliği gibi nerede? Hakikaten erken doğmuşuz. Dünyanın zevki sefası yalan (KK1). Gelinirdi önceden 15 gün. Gelinin eşyalarına bakılırdı. Gelin gelinliğini giyer mevlit okutulur. Gelin görme yok şimdi, gençler balayına gidiyorlar. Herkes kopuk. Kopukluk iyi değil. Tek başına yaşanmaz (KK9).’’ Genellikle yakın ilişkilerin neticesinde kurulan bu evliliklerde, aynı yörede ikamet eden insanların yaklaşık iki hafta boyunca gelini ziyaret ederek onun eşyalarına baktıkları bu âdet varlığını II. kuşakta da aynen sürdürmüştür. II. kuşak; ‘‘Eskiden bizim zamanımızda gelin gelince sandalyenin üzerine çıkardı, herkes ona bakardı, gelinlikle dönerdi (KK7). Gelin mevlidi yapılıyor şimdi (KK13).’’ III. kuşakta ise; ‘‘Gelinir, onu biz gelin tevhitini olarak yaptık; hem evi görmek hem gelini görmek adına (KK21). Özel bir âdet yok, giden gider (KK8).’’ Yörede gelin görme âdeti yok olmaya başlamış; bunun yerine gelin mevlitleri yaygınlık kazanmıştır.

Sabire Susuz kendisiyle evlenen pek çok insandan biri. Nikâh davetiyelerini Sabire ve Eribas (isminin tersten yazılışı) olarak bastırırken “benlendim” demeyi uygun bulmuş. "Başka birinin hayatında iyi bir nesne olmaktansa, zor olsa da kendi hayatımın öznesi olmayı seçtim! Bir elmanın yarısı olmak istemedim, kendimi bir bütün olarak görmeliydim. Evlilik çok bilindik bir sembol olduğu için böyle bir karar verdim. Düşünün, hidrojen ve oksijen, özellikleri, atom ağırlıkları farklı iki elementtir. Onları belli dozajda birleştirirsin, su olur. Artık eski hidrojen, oksijen özellikleri yok olur. Tekrar oksijen ve hidrojene dönüştürmek istersen bile bu çok zordur ve eski kalitesinde olmaz bir daha. Bu su olma hali, bizim toplumdaki evlenme hali. Hayatı bunun üstüne kuruyoruz. Düğün seremonisi haricinde fotomontajlı “çift albümü” gibi ayrıntıları incelikle düşünen Susuz, takı töreni gibi gelenekleri dahi es geçmemiş. Düğününde

yarısı gelinlik, yarısı damatlık olan kendi hazırladığı kostümü giyen Susuz, daha sonra balayına çıkmış.¹²

3.2.4. Gelinlik Etmek

“Gelin, kayınpeder ve kayınvalidesine hizmet etmeli mi?” sorusuna ilk kuşak %90, ikinci kuşak %50, üçüncü kuşak %10 oranında “evet” cevabı vermiştir.

I. kuşak: “Zaten şimdi kayınvalide yanına giden yok, herkesin yuvası ayrı. Bu değişen düzeni doğru buluyorum, herkes hayatını yaşasın. Bir gelin; iş güç yemek yapılacak, kayınpeder yolcu edilecek, geldiği zaman yemeği verilecek, kayınpeder gece gezmesine gitti saat 12’de geldi onu beklemek zorundasın, gidip yatamazsın, o gelince açsa yemeğini vereceksin, sonra o odasına gidecek, sen odana gideceksin. Kayınvaliden ne dediyse onu yapacaksın, dediğinden çıkmayacaksın, emir kulusun. Ben bizim yaptığımız gibi hiçbir şeyi gelinlerimden beklemedim zaten uygun görmedim ki yapıları. İç açacak bir şey değildi sadece zahmet ve eziyetti. Yine Çerkez mahallesinde olduğumuz için biz 10 sene bir sofraya oturup yemek yemedik. Mesela annemize gideceğiz; bebekle bu mahallenin içinden eşinle gidemezsin. Evde görümcen varsa bebeği önden götürür, mahalle dışına kadar sen de arkasından gidersin, kucağına verir. Damat da önce gider sonra köyün çıkışında birleşirsin. Geri gelirken damat gelir önden, evden birini yollar bebeği alır sonra gelin tek gelir. Hakikaten de iyi bir şey değil. Biz değil herkes aynıydı. Tarlaya bile gitsen, aynı sofrada olmaz, o yiyecek gidecek. Misafir geliyor eşin içerdeyse sen giremiyorsun. Karı koca aynı odada asla. Çarşamba’ya gidecektik. Amcamızın oğlu var, saklanırken yolda rastladı bize.

¹²<https://onedio.com/haber/narsisizmin-doruklarinda-yasamak-kendiyle-evlenen-turk-sabire-susuz--518452>

Mezarlığın yanında minibüsü durdurdu. “Sen içeri bin” dedi bana, dedeni de minibüsün üzerine aldı. İçeri almadı, bir de toz var yazın ki... “Sizi de bir daha böyle görmeyeyim” dedi. Beraber bir yere çıkamazsın, kaçak gittiydik, yakalandık. O zaman mecburiydi bu saygı, istesen de yapacaksın istemesen de yapacaksın, sıkıcıydı yani. Yapmasan büyüklerimizin dilinde kalırdık, biz eşimle tek evde yaşamadık ki. Bir evde kayınpeder, kayınvalide, 3 görümce, kayın... O kadar insanın içine gitmişin hangisinin diline bakacaksın, yapmak zorundasın. Eşim öküz arabasını sürüyordu onu çekemiyor diye ben de arkasından itekledim, evin bahçesindeyiz. Benim abim de bize geliyormuş. Büyük amcamız abimi görünce dayak vermiş “ablanla enişteni çubukla” demiş, evden beni görmüş. O kadar katıydı. Karıkoca hayatı yaşamadık. Bir erkek gördü mü gözün ne kadar uzaktaysa sen geçemezsin onu bekleyeceksin, o geçtikten sonra geçersin. Bizim gençliğimiz çok zor geçti. Bu düzende çok güzel. Ben şimdi gençlere imreniyorum. Ben 1/3 ünü yaşamadım bu rahatlığın. Kayınpederin zagununa (kurallarına) gideceksin, kayınvalidenin zagununa gideceksin, görümcenin zagunununa... E zagunlar aşırı, 16 yaşındasın. Gençliğim hiç rahat geçmedi. Asla çocuklarıma yapmazdım, zaman değişirse ben değiştirdim. Çünkü ben çok çektim çektirmezdim (KK1). Ben şimdi 17 yaşında evleneyim kaynanamın topuğunda kıvrarım. Biz öyleyiz ama şimdiki cahiller öyle değiller. Cahiller kaynana yanına gidiyorlar mı? Abdest verirsin, havlu verirsin, önüne yemek verirsin, namaz kılarsa seccadesini serersin, akşam olunca yatağını serersin, kahve isterse kahvesini çay isterse çayını yaparsın, hürmetini yaparsın. Ben kayınvalideme içimden gelerek yaptım, hiç çekinmedim utanmadım. Gelinim de yapıyor. Ayakkabısı çamursa yıkayacaksın, çarşıya giderse ayakkabısını çevireceksin, giydireceksin, çarşıdan eve gelirse karşılayacaksın, elinde yükü varsa alacaksın, ayakkabısını alacaksın temiz bir yere koyacaksın. Ben babamın kapısında öyle gördüm öyle yaptım. Etmeleri lazım bizim de kaynanamız vardı (KK15). Çocuk dahi emzirmedim, bir kere çocuğumu elime almadım, kaynatamla bir masaya oturup yemek dahi yemedim. Çocuk ağlarsa dışarı çıkarırım soğuk da olsa. Şimdi herkes kucığına alıyor, emziriyor, ‘yavrum’ da diyor, ‘çocuğum’ da diyor, ne ‘yavrum’ diyebildim, ne ‘çocuğum’, ne kocamı kocam bildim, ne çocuğumu çocuğum bildim (KK22).”

II. kuşak: “Yeni gelirken bize gelirlerdi. Eşim yatardı, ben kayınpederimin yanından kalkıp eşimin yanına yatmaya gitmeye utanırdım, 1’e kadar otururdum onunla (KK20). Bizim zamanımızda kayınpederim seccadesini isterdi, havlusunu tutmamı istedi. Ben biraz yaptım ama sonra yapamadım çocuk oldu falan yetişemedim, azaldı. Ben yapamayınca eşi yaptı, bu saygısızlık değildi (KK16). Ben hala kayınvalidem koltukta oturuyorsa ben sandalyeye

otururum. Ben kesinlikle çocuk sevmezdim, elim severdi kayınvalidem bana derdi ki ‘‘Onu uyar, sevmesin.’’ Ben o günün Şartlarında kurallara uyardım. Kayınvalidenin yanında rahat oturulmaması, ayak uzatılmaması, ayak sallanmaması, yemeğe başlanmadan başlanmaması, eşimle birebir sohbette bulunmamak. Bu eğitimle ilgili, maddiyatla değil. Bize dendi ki ‘‘Kayınvalideni eşinin önünde tutacaksın’’ ama saçma olduğunu anladım Şimdiki aklımda. Ama o zaman mutlaka gerekli idi. Mesela kayınvalideme saygısızlık yaptığımda bunun dönüşü yok ama eşine yaparsan onun gönlünü alabilirsin gibi düşünürdüm (KK2).

III. kuşak: ‘‘Açıķçası benim istediğim bana eşimden başka kimsenin müdahale etmemesi. Ki belli bir yaştan sonra anne babamız bile müdahale etmiyorsa onların hiç bir müdahale hakkı yok. Bu eşimle benim aramda olan bir Şey herkesin kendi ailesi var söz hakkı vermem. O benim evimse benim bileceğim iş, büyüklere gerek yok. Ben fikir alıyorsam söylesin ama ben fikir almıyorsam gerek yok (KK11). Eskilerde böyleymiş ama bunlar saygı değil ben kabullenmezdim herkesin yapısı var, onların istediği kılıfa giremem onları da sokamam (KK19). Önceden zorunluluk varmış; gelinsen sabah erken kalkmak zorundasın, tarlaya gitmek zorundasın, kayınvalidenin yanında çocuk sevemezsin, bu gün gezmeye gittiysen yarın gidemezsin, eşinin annesi hastalanınca bakmak zorundasın... Hep böyle bir zorlama bu zorlama bir iticilik doğuruyor, kuşak değişiyor, zaman, televizyon, diziler, Şehirleşme... Bunlar hep bir etken. İnsanlar birbirlerinden etkileniyorlar ve birbirlerinden gördükleri Şeyi yapmak istiyorlar. Ben o zamanda olsaydım ve çocuk sevilmeseydi ben de sevmezdim çünkü o zamanın içinde olmak onu gerektiriyor (KK27). İnsanlar değişti o dönemde yaşasam muhtemelen ona ayak uydurmak zorunda kalırdım ama şu an farklı davranabileceğimi düşünüyorum (KK3). Cahil itici insanlar geliyor, tam manasıyla sağmalık. O düşüncedeki bir insanla aynı evde yaşamam zaten (KK14).’’

3.2.5. Çeyiz

‘‘eyiz yaptınız mı?’’ sorusuna ilk kuşağın tamamı, ikinci kuşağın tamamına yakını, üçüncü kuşağın ise yalnızca %20’si ‘‘evet’’ yanıtını vermiştir. I. kuşak döneminde çeyiz kadınlar için bir şan olarak algılanmış ve bu dönemde yapılan çeyizler zamanı geldiğinde çocuklara, oradan da torunlara bölünecek kadar büyük bir hacimde yapılmıştır. ‘‘Kendim yaptım. Ağır ağır yaptım. Küçük yaştan beri rahmetli anacağızım her çarşıya gitmede çemberleri aldı aldı getirdi (KK15). Nişandan sonra kanaviçe, hasse, kokla alınır, sonra konu komşu toplanır, hep birlikte yapılır. Zaten okuldan çıktım, nişanlandım bir zaman geçmedi ki (KK1).’’ II. kuşak çeyiz konusunda arada kalmış bir dönemdir. Annelerinden gördükleri geleneği kendileri de

devam ettirmiş, bir kısmı çalışma hayatına başladığı için gece yarısına kadar eksik parçaları tamamlamaya çalışmış ve bu gerekliliği yerine getirmişlerdir. Bu geleneğin aynı şekilde süreceğini düşündükleri için çocukları küçük yaşlarda iken onlar için çeyiz hazırlamaya başlamış fakat onlar erişkin olduklarında bu yapılanlara kendilerinin yüklediği anlamı yüklememiş hatta ortaya konan sandık dolusu çeyizleri annelerinin evinde bırakmışlardır. II. kuşak: “10 yaşında başladım. Çocuklarımın da ben yaptım (KK26). 14 yaşında. Aslında ben pek istemiyordum ama benden yaşça küçük kızlar köyde çeyiz yapınca annemin baskısına dayanamayınca başladım (KK20). 14 yaşında başladım. Ben iyi bakıyorum ama kızım dantel falan sevmiyor, “Sen yap ben bunu koymam” der. Birer parça yaptım zaten (KK16). Kızımınkini ben yaptırıyorum. Kendi çeyizimde olan yatak örtülerini modernize ediyoruz. Yorgana kaplanan örtülerdeki motifleri kesip yeni pikelerin üzerine aplike ederek daha modern yaptık. Güzel görüntüleri var, kızım da zevkli görsün etrafı, monoton düz olmasın. Ve gençlere değerdir bu. Kızıma değer verdiğim için yapmışım. Ben çocuğuma ilkokula giderken başladım (KK2).” III. kuşak ise çeyize karşı genellikle mesafeli bir tavır takınmaktadır. Çoğu çeyiz malzemesini annelerinin evinden kendi evlerine getirmemiş durumdadırlar. Çünkü onlara göre çeyiz boşa yer kaplayan, boşa emek harcanan ve artık modası geçmiş bir pakettir. Bu sebeple mümkün olduğu kadar az, yalnızca ailelerin gönlünü alacak kadar çeyize onay vermişlerdir. “Annem yaptı. Her genç kızın olmalı bence. Senelerin birikimi kıyamayacağı için belki kullanamayacaksın ama insanın kendi el emeğini görmesi çok güzel bir şey. Gerektiği kadar yapılmalı her şeyden 1 tane. Zaten “Kız çeyiz diye hiçbir şey getirmemiş” derler (KK24). Ben elişiyi yapmayı pek bilmiyorum. Çemberler sandıkta duruyor. Anneme “O kadar çok havlu yapmışsın ki ne gerek var?” dedim. Koymaya yer bulamıyorum. Kızıma aktarmayı düşünmüyorum, her şeyin bir zamanı var. Benim zamanımda o, onun zamanında başka bir şey. Belki birkaç tane hatıra olabilir (KK27).”

Her üç kuşak da çeyizinde olanları şu şekilde sıralamıştır:

I. kuşak; “İşleme kıyafet, kemer 115 tane, 25 tane elbise. 3 sandık çeyizim vardı; havlu, lif, çorap, küçük el mendili, dağıtmak için gelin gittiğin yere hısıma akrabaya kanaviçe... Hepsini kullandım, eskidiler. Geline de verdim bohçaları, tel mendilleri, işlemeleri. Döktüm sandığı orta yere kıza ve geline pay ettim (KK15). Yatak, yorgan, halı, karyola takımı, kanaviçe, havlu... Çocukluktan beri çok severek yaptım. Değmez insanların yıpranmasına. Nakış işleyeceğine okusunlar. Zevkine yapsınlar (KK9).” II. kuşak; “12 kişilik örgü masa örtüsü, danteller, tülbentler, lifler, kanaviçeler... Nişanlanana kadar hep erteledim ama nişandan sonra gündüz işe gidip gelince gece 1’e kadar elişiyi yapardım. Çok gerekli değil aslında ama o

dönem öyle düşünmüyordum ama çeyiz görmeye gelecekler ya oğlan tarafı ‘‘A bu kızın da hiç çeyizi yok’’ derler. Şimdiki gençler kolaylık arıyor, onları ütölemek var, sermek var. Aslında gereksiz. Bizim yaptığımız danteller gereksizmiş ama artık hayat kolayı seçiyor çünkü insanların vücudu dayanmıyor (KK18). Benim çeyizimle 3 kız gelin oluyor. Aslında o kadar da gerekli değil. Kızımda; pike, nevresim, havlu, yemeni, krep ama kararınca az ve öz. Mesela ben kızıma anneannesinden kalma kanaviçeyi yaptım onu yenileyerek yaşatmak istedim. Salon takımı, pike yaptık. Kendi çeyizimdekileri de aynı yaptım şimdi hep hazır ama sandıktakileri çıkarıp değerlendirince daha farklı şeyler elde ediliyor. Ben ortaokulda başladım. Kızıma ben yapıyorum (KK10). Şimdi herkes hazıra döndü. Çeyiz şimdi demode oldu ama hatıra olması için birer sıra olsun istiyorum (KK5). Çeyiz her zaman var. Biz şimdi kursa gidiyoruz. Bizim zamanımızda düz nakışlar vardı, şimdi biz onları keserek çoğaltıyoruz. Kızıma yatak odası takımı, brezilya nakışı işleyeceğim kasnakta. Nakışlar kesilip kadife üzerine sarılıyor, eskisi gibi sıra nakışı değil de estetik bir görünümde. Eski nakışları günümüze uyarlayarak çocuklarıma çeyiz olarak bırakacağım, antika gibi bir şey olacak o da. Çeyiz hep vardı hep de olacak yani. Çocuklarıma eskiden kalma, benden hatıra kalsın diye yapacağım (KK20).’’

III. kuşak yapılan bu emeğe saygı duyarak ona değer veren birinci kısım ve çeyizin kullanımdan kalkmasını isteyen ikinci kısım olarak ikiye ayrılmış durumdadır. ‘‘Herkes çeyizi sevmez. Ben el işine, emeğe saygı duyduğum için ailem de öyle gördüğü için geleneğimiz olduğu için. Abartmamak şartıyla...(KK8). Ben bir şey yapmıyorum ama annem çeyiz hazırlıyor yani bizde büyükler bakar. Havlu, yemeni, salon takımı, mutfak takımı, pike takımı, iğne oyaları, bende bu saydıklarımın hepsi var ‘telkırma’dan özel bir parça. Güzel bir şey hani yılların elişi yani yeni bir şey değil ya da kanaviçeler mesela bizim çeyizimizde kanaviçe var hatta anneannemden kalan kanaviçeleri değerlendirdi. Mesela bizim çeyizimize onu pike takımı olarak ya da bir oda takımı olarak dönüştürüyor, kanaviçeleri alıyor, parçaları onları tekrar monte ediyor, bu şekilde takım yapıyor. Ben bunları kullanırım. Kesinlikle kıymetli yani birde anneannemden kaldığı için manevi yönden çok kıymetli tabi ki eskilerden kalan şeylerin manevi değerleri var sonuçta. Onlar modern olanlardan daha değerli daha kıymetli (KK11). Çeyize olumsuz bakan genç kuşaklar; ‘‘Ya ben öyle sandıkta saklanılacak çeyizleri çok sevmiyorum gereksiz geliyor, yalandan niye salkıyayım ki önemsemiyorum öyle saklama taraftarı değilim (KK21). Evde kullanılacak bir şeye gerekli, kullanılmayacaksa gerekli değil (KK6). Ben sevmem hiç ama var kullanmayı da düşünmüyorum. Bana soran olmadı. Sandıkta saklarım. Ben çocuğuma dantel falan yapmam (KK17). Çok fazla teferruat

var çeyizde yapılan birçok şey kullanılmıyor, dolaplarda süs olarak duruyor. Hem zaman kaybı hem stresi maddi manevi... Dantel sevmiyorum. Benim yaşımdaki insanlar zaten kullanmıyor. Hayat standartları değişti, istemiyorum ve yaptırmadım. Hala annemin evinde durur dantelim. Evime getirmedim bile. Kızıma eski geleneklere göre çeyiz yapmayı düşünmüyorum. Tamamı kaybolmayacak ama fuzuli şeyler kaybolacak. Annem “İlla olsun olmazsa olmaz” dedi yaptı. Evime bile getirmedim hatta hepsini dağıttım, temizliği zor, yer yok (KK19).”

“Bulduğunuz yörede çeyiz sergileme âdeti var mı? Siz çeyiz sergilemeyi tercih eder misiniz?” sorusuna ilk kuşağın tamamı “evet” yanıtını vermiştir; “1 hafta sergilenirdi (KK1). Benden önce varmış ablamın sergilendi benim ki sergilenmedi 2-3 gün sürerdi. Şimdiden sonra serilmez (KK22). Duvarlara takıyorlardı. Ben yaptırmadım, sevmiyorum (KK4). Gelin evinin duvarına sıralanırdı. 9 sıra çeyiz oldu, sandığa diz vurulmadan açılmıyordu. 3 gün 1 hafta sergilendi (KK15). 15 gün sergilenirdi (KK9).” II. kuşak %30 oranında “evet” yanıtını vermiştir. “Benimki sergilendi (KK23). Düğünün ertesi gün “duvak” derler; o gün yatağın üzerinde çeyiz sergilenir ve de eğlence oluyordu (KK26). Çeyiz düzeltilir, düğünden 1 hafta önce eşya düzeltilir, gelenler bakar (KK20).” III. kuşakta ise bu oran % 10’a gerilemiştir; “Bence sonradan görmelik. Toplumda sürekli yapınca çok normal bir şeymiş gibi anlaşılıyor (KK14). Bu da mantıksız bence. Burada var mı bilmiyorum. İnsanlara bir şeyler göstermek çok hoş değil. Çocuğuma bir şey yaptıysam da başkasının hoşuna gitmesi benim bir işime yaramayacak (KK3). Duydum öyle bir şey ama istemem açıkçası. Ne gerek var ki yani “Aa bende bu var” demeye (KK11). Hayır. Böyle bir gelenek yok (KK8). İsterlerse sergilerim (KK6).” III. kuşağın tamamına yakını böyle bir geleneğin buldukları yörede var olup olmadığını bilmediklerini söylemiş ve kendilerinden bu geleneği yapmaları istendiğinde olumlu karşılamayacaklarını ifade etmişlerdir. Bu anlamda bu geleneğin aktarımı sağlanamamıştır.

3.2.6. Askerlik

“Asker eğlencelerine nasıl bakıyorsunuz?” sorusuna ilk iki kuşağın tamamı, üçüncü kuşağın da %90’ı olumlu baktıklarını ifade etmişlerdir. “Askere giderken ve gelirken yapılan hazırlık ve kutlamalar nelerdir?” sorusuna I. ve II. kuşak yaklaşık olarak aynı yanıtları vermiştir. Bu kutlamaların devamlılığı hususunda genel olarak sorun yaşanmamıştır. III. kuşağın da ağırlıklı olarak asker kutlamalarına olumlu baktığı söylenebilir. I. kuşak “Aynı şimdikiyle aslında.

Eskiden yolcu etmeye giderken yumurta götürülürdü, şimdi çamaşır götürüyorlar. Gelince de bir kutlama yapılır (KK15).” II. kuşak “Para verilir, hediye alınır, yolcu edilir. Asker önceden kına getirir, dağıtırdı (KK26).” III. kuşak “Askere dualarla uğurlarız. Eğlence de yapılır. Konvoylar falan düzenlenir, mutlu gitsin amacıyla dualar okutulur ki hani dua ile gitsin diye. Dönünce de eğlence yapan da oluyor, dua da okutan oluyor. Kardeşim gitti yakın zamanda, ona da kuran okutmuştuk ve konvoy düzenlemiştik (KK21).” Bunun yanı sıra konu hakkında III. kuşaktan birkaç olumsuz görüş de beyan edilmiştir. “Silah atıyorlar, bayrak açıyorlar, askeri zıplıyorlar, havai fişek, korna... Bu vergi vermek gibi bir şey abartmamak lazım hatta evlilik için askerliğin şart koşulması, erkekliğin tamamlayıcısı olarak görülmesi saçma (KK3).” Görüldüğü üzere asker uğurlamaları büyük bir değişiklik yaşamadan varlığını devam ettirmektedir. Yalnızca hediye kültüründe devrin şartlarına göre bir değişme olmuş durumdadır. I. kuşakta zamanında maddi imkânların yetersizliği ve ekonominin tarıma dayalı oluşu ile haşlanmış yumurta gibi gıda ağırlıklı, kişinin evinde bulunan ve askerin işine yarayabileceği bir hediye tercih edilirken, aradan geçen yaklaşık 50 yılda; önce çamaşır sonra cep harçlığı olarak para vermek daha uygun görülmüştür. Hediyeinin içeriğinde değişme olsa da hediye geleneği varlığını sürdürmektedir.

3.2.7. Ölüm

“Gündelik hayatta ölümü çağrıştıracak herhangi bir olay, rüya, nesne olduğunu duydunuz mu ve buna inanıyor musunuz?” sorusuna I. kuşak %62 “biliorum”, %40 “inaniyorum”; II. kuşak %100 “biliorum”, %50 “inaniyorum” ve III. kuşak %70 “biliorum”, %0 “inaniyorum” yanıtlarını vermiştir.

“Çünkü din; folklorun konusu olan olaylardan en çok ölüme el atmaktadır” sözüyle Sedat Veyis Örnek; insanın bilinemeyene, tecrübe edilemeyene, korkulana dair nasıl bir çıkış yolu bulunduğunu ifade etmektedir (Örnek, 1979: 13). Ruhi Ersoy ölüm ve çağrışımının kültürel uzantısının İslamiyet’e dayandığını söylemektedir. Türk Destanları ile yazıtlarda rüya ile ilgili inanış ve uygulamalara pek rastlanmadığını, günlük hayatla ilgili rüyalar hakkında pek bilgi bulunmadığını, bunun İslami ve ya Sami gelenekle yaygın olarak kültürel hayatımıza girdiğini vurgulamaktadır (Ersoy, 2002: 101). Tevrat’ın Tekvin bölümünün 37. Bab, 5-11. Ayetleri arasında Hz. Yusuf’un gördüğü rüya ve babası Yakup’un bu rüyayı yorumlaması, yine aynı bölümün 41.Bab 1-36. Ayetlerinde de Hz. Yusuf’un, Mısır Firavununun görmüş olduğu rüyayı yorumladığı haberi verilmektedir. Kur’an’da da (Yusuf: 4-6) yine Hz. Yusuf’un görmüş olduğu rüyanın babası tarafından yorumlanması görülmektedir. Ayrıca Hz. İbrahim’in rüyası ile

ilgili bilgiler de yine Kur'an'da geçmektedir (Kur'an, Saffat:102-106). Hz. Peygamber de çevresindeki sahabeden insanların görmüş olduğu rüyaları yorumlamıştır. İlk İslami dönem Türk eserlerinde de örneğin, Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig'inin (1070), 4366-4375. Satırlarında rüya tabircilerinden bahsedilmekte olup uykudan önce yenen yiyeceğin cinsine göre, mevsime göre, günlük işlere göre ve şeytani olup olmadıklarına göre rüya yorum ve tasnifi yapılmıştır (Hacib, 1991:-sıra sayısı- 6005-6288).

I. kuşak; "Baykuş bir evin üzerine çıkıp da bağırsa, aynısı da oldu artık biz inandığımız için belki. Bir de evdeki baca yıkıldı, çok geçmedi işte eşim vefat etti. Makas ağzı açık kalırsa cenaze olur derler, yemek pişirdiğimiz sacağın bacağı ters koymayacaksın, cenaze olurmuş. (Şu an dikkat ediyor musunuz?) Yok. Eskiden inanırdım. Ben de yeniye uydum (KK1). Rüyalara inanırım ve az çok belli ediyor. Korktuğum zaman hemen musluğu açıp rüyamı suya anlatırım, aksın gitsin diye. O rüyanın tesirinde ben çok kalırım (KK9). Ev yaparken kır at görürsen cenaze çıkar. Ben rahmetli eşim ölmeden gördüm, işte cenaze çıktı. Bunları ben denedim (KK15)." II. kuşak; "Köpek gece ulursa yukarı doğru, bir cenaze olur. Tedbir amaçlı evdeki saksının üzerine bıçak saplarım; o cenaze olmasın, bana uğursuzluk olmasın diye. Rüyamda ölmüş biri eve gelip benden bir şey alırsa, cenaze haberi alacağım diye beklerim (KK2). Rüyamda kara üzüm yersem muhakkak cenaze çıkar, herkese kötü gelen bir şey vardır (KK20). Baykuş, o zaman da yapalak derlerdi, evin üzerinde öterse o zaman çok korkarlardı. Bak ben bile hatırlıyorum ürperirdim, o evden cenaze çıkacak bir hastalık yani bu eve bir kara bulut düşecek gibi. Karga öterse 'hayırdır kargam' derler. Ben hala derim ötüncü, bir haber gelecek ama iyi bir haber olmayacak. Şimdi öyle bir şey olmaz herhalde. Ama şu an anmak değil de daha aydın olduğum için bir hayvanın öyle kötülük getirmeyeceğini biliyorum. Şu an az daha beynimiz açıldı, yaşlandıkça olgunlaşmak mı daha mı tecrübe bilemiyorum. O zamanda bir radyo vardı ama televizyon, bilgisayar bunlar her çeşit bilgiyi beynimize yüklediler. Eskiden köylüyü korkutabilirdin şimdi korkutabilir misin, yok. Şehirdeki gibi bilinçli. Şimdi kötülüğün bir kuştan gelmeyeceğini biliyor (KK13)." III. kuşak; "Bilmiyorum. Öyle şeylere inanmıyorum bilimsel bir dayanağı yok (KK3). Biri ölünce gözü açık giderse 40 güne kadar biri daha ölür diye biliyorum (KK11). Ben inanmıyorum ama duydum. Her gün evin üzerine karga konabilir, bir cenaze çıkacağı anlamına gelmez. Ülkemizde, Anadolu'da farklı medeniyetler gelip geçmiş. Her birinin kendine ait ayrı inancı var, eskilerde dinin olmadığı zamanlardan gelenler, dinle gelenler, dinden sonra uydurulanlar, medeniyetlere göre değişmiş bence yani (KK14). Hiç inanmıyordum ama köpek çok ulursa illa ki bu mahalleden bir cenaze muhakkak çıkıyor

demek ki eskilerin bir doğrusu da varmış (KK4).’’ Ölüm çağrıştırıcı öğeler genel itibariyle genç kuşak tarafından bilinmekte ancak bu unsurlara inanılmamaktadır.

’’Komşuların cenazede ne gibi vazifeleri vardır?’’ sorusuna her kuşak da yaklaşık olarak aynı cevapları vermişlerdir. Her üç kuşak da ağırlıklı olarak çevrelerinde bir cenaze evi olması halinde muhakkak o eve gideceğini, o evin işlerine yardım edeceğini ve konukları ağırlayacaklarını söylemişlerdir. I. kuşak; ’’Şimdi lokantalardan pide yaptırıyorlar, ayranla veriyorlar ama eski yemek türleri yok. Eskiden 7 gün ölü evine yemek taşınırdı, eskisi gibi değil (KK9). Kendi evi gibi, aniden diyelim ki cenaze oldu; karışık yerleri düzeltir, süpürür, temizlik yapar, her hazırlığı yapar, her hizmeti yaparlar (KK1).’’ II. kuşak; ’’Destek olmak gerek. Komşu evin işini yapar, geleni gideni karşılar. Ev insanı yolcu etmeye çıkmaz, ’’yine gelin buyurun’’ demez tekrar bir acı yaşar derler, komşular geçirir. Ben giderken yemek yaparım (KK2). Cenaze sahibine iş yaptırılmaz. Biz yapıyoruz. Kızım da yapsın isterim, bu geleneğin devam etmesi lazım bence (KK5).’’ III. kuşak; ’’Ben bir şey yapmam çünkü kimseyi tanımıyorum (KK3). Cenaze evine komşular getirirler çünkü cenaze evinde herkes acılı yasta olduğu için yemek yapmaya vakitleri olmaz dışarıdan gelir, hizmeti komşular akrabalar yapar, bizzat cenazesi olanı mutfağa sokmazlar (KK21). Çok üzgün olduğu için insanlar onlara yemek yapmalı, evini toplamalı, komşu da kendi eviymiş gibi üstlenmeli; ben de yaparım (KK6). Cenaze gecesi 12’ye kadar bayanlar bekler, 12’den sonra erkekler teslim alır. Yemekler pişirilir. Biz de yapıyoruz ve kendimden sonraki kuşağa aktarmayı düşünüyorum, çok güzel bir dayanışma bu (KK27). Yemek getirirler, orada ne toparlanacaksa onları toparlar. Yaparım tabi (KK14).’’

Ruhi Ersoy; Türklerde cenaze törenlerinin katiyen sıradan bir tören olmadığını bu törenlerin sosyolojik açıdan incelendiği takdirde toplumsal dayanışma ve dinamizmin merkezini oluşturduğunu ifade etmektedir. Törenlerde ’’ölü aşı’’ diye tabir edilen yemeğin sunulmasının sosyal bir organizasyon olduğunu ve bu geleneğin günümüze kadar geldiğini vurgulamaktadır (Ersoy, 2002: 86)

’’Ölü evinde yemek pişer mi?’’ sorusuna ilk kuşak %80 ’’hayır’’ demiş ve %70 oranında aktarılanlara inandığını söylemiştir, ikinci kuşak %60 ’’hayır’’ demiş, %50 aktarılanlara inandığını söylemiştir, üçüncü kuşak %20 ’’pişirilmez’’ demiş ve tamamı aktarılanlara inanmadığını ifade etmiştir. I. kuşak; ’’Pişirilmez 3 gün. Eskiden düzen öyle kurulmuş büyüklerimizden öyle gördük (KK25). Cenaze evinde 3 gün yemek pişmez, ’’kan sızar’’ derler, mekruhtur. Biz görmüyoruz ama eskiden komşulardan gelirdi ama şimdi yine aynı

yemek devam ediyor (KK1). Eskiden derlerdi ki “o evin duvarları hep kan olur” (KK22). “Ölünün eti pişer” derler (KK12).” II. kuşak; “Yemek yedikleri için kötü hissettikleri için olabilir (KK23). Eskiden cenaze evine yalnızca yemek giderdi, şimdi insanlar daha ince düşünmeye başladı. Mesela yas evine tatlı, kurabiye götürüyorsun diğer misafirlere ikram için. Biz yedirmeyi içirmeyi seven bir milletiz. Eskiden sadece yemek 3, 5 gündü ama şimdi 15 gün sonra gidiyor herkesin elinde tepsisiyle. Ama ben gözlemliyorum eskiye bakarak bu cenaze evlerine rağbet daha fazla. Mesela eskiden 3 5 kişi yemek getiriyorsa şimdi 30 hane getiriyor ve ekmeği dahil. Eskiden köy hayatında çok iş vardı, şimdi her şey teknoloji şu an vakit çok, insanlar daha çok vakit ayırıyorlar, maddiyat da daha iyi, insanlık da ölmemiş çok şükür (KK20). Eskiden yapılmazdı, “ölu eti kaynatılır” derler ama şimdi kalmadı. Şimdi artık cenaze evine belediye gönderiyor, şu an Samsunda belediye 50 kişilik ücretsiz pide gönderir; ayranla pideyi bir kişilik paket yaptırır (KK18).” III. kuşak; “Pişirilmez. Sebebini bilmiyorum ama iyi saymazlar (KK27). Eskilerin dediğine göre pişirilmez. Ölünün burnuna koku gider (KK17). “Pişirilmez” derler büyükler (KK24). “Pişirilmez” diyorlar ama niçin pişirilmesin ki. Saçma, belki insanlar üzgün diye olabilir (KK14). Pişirilmez, komşular getirir. Neden pişirilmez bilmiyorum. Ben de götürürüm. Bence bu gelenek devam eder (KK6). Pişirilmez. Bilmiyorum annemlerden gördüm (KK19).” Geleneğin sebebi yaygın olarak bilinmese de işlevsellik yönüyle bu âdet inanılmayarak da olsa genç kuşak tarafından sürdürülmektedir.

3.2.8. Yeni Geçiş Ritüellerimiz

Farklı ekonomik, siyasal ve kültürel çevrelerden insanlar, gündelik hayatın akışı sırasında hızlı bir şekilde etkileşime girebilmekte, maddi ve manevi alışverişlerde bulunabilmektedirler. Mezuniyet töreni, mezuniyet kınası gibi etkinlikler son dönemlerde bu kültürel alışverişin bir sonucu olarak; başka kültürdeki unsuru aynen aktarmak ya da kendi kültürel özelliklerine adapte ederek bir dönüşüme uğratmak şeklinde ortaya çıkmışlardır. Böyle ortamlarda hiç bulunmamış yaşlı ve orta kuşak da en az genç kuşak kadar bu eğlenceleri içselleştirmiş durumdadır. Mezuniyet törenine ilk iki kuşağın %80’i, üçüncü kuşağın da tamamı olumlu bakmaktadır. I. kuşak: “Onlar iyi oluyor seviyorum çok güzel (KK22). Ama o güzel. O onların rahat bir nefesi ona karışılmaz (KK9). Sonradan çıktılar, masraf boşuna (KK4). O gençliğin gülleri. Yapmaları lazım, biz ne yaptık zamanında? Gençlerin vazifeleri; okuyorlar, ediyorlar, Allah ondan bir şey sormaz, o doğru (KK15). Çok hoşuma gidiyor. Çok güzel bir şey. Yeni icat olanların çoğunu seviyorum (KK1).” II. kuşak;

“Doğal çünkü onlar unutulmayan şeyler oluyor. Nasıl ben 4 yaşındaki Hıdırellezi hatırlıyorsam onlar da onu hatırlayacak (KK18). Gençler eğleniyor, eğlensin de (KK16). Güzel şeyler. Memnun olmasak da gittiler sonuçta (KK7). Hiç iyi bakmıyorum. Benim oğlum imam hatipten mezun oldu, kızların o balo resimlerini gördüm, hiç iyi görmedim (KK20).” III. kuşak; “Bence çok güzeller, değişik duruyor, anlamı var (KK3). Çok eğlenceli bakıyorum. Güzel bir etkinlik (KK27). Eğlence olduğu için katılıyorum (KK17). Eğlenceli. Bir şeyleri kutlamak geçmişteki kötü anıları da unutturur (KK19). Gerekli değil ama arkadaşlarla hep beraber son kez eğlenmek adına güzel bir şey olduğunu düşünüyorum (KK21). Fazla batılı bence ama güzel bunu da abarttılar, anasınıfını bitirince yapıyorlar (KK8).”

Bireyselliğin bu döneme damga vurduğunu göz önüne alırsak yüzyıllardır uygulanan bazı gelenekler aslında biraz da orta ve yaşlı kuşağın rızası ile değişmiş durumdadır. Örneğin kendi çocuklarına isim verememiş anneler rızaları ile çocuklarını bu konuda özgür bırakmışlardır ya da eş seçimi hakkına sahip olamayan kadın çocuğunu aynı durumu yaşamaması konusunda bizzat teşvik ederek her türlü zorluğa rağmen eğitim aldirmiştir. Bu âdetler muhtemelen tekrar canlanamayacaklardır çünkü halkın onları yaşatmak gibi bir arzusu yoktur. “Çok kötü bir şey gençliğini yaşamıyorsun. Babamızın evinde 15 yaşına kadar durduk çocukluğu yaşamadık gelinlik gençlik ne bilmedik gençliğimden yaşlılığımı daha güzel yaşıyorum. Bizim hiçbir isteğimizin önemi yok çok af edersin ahırdan bir ineği takarsın yuları çekersen nereye çekersen oraya gelir gelin ne nişanında ne düğününde hiç söz sahibi değilsin. Çocuklarıma torunlarıma hiç karışmadım. Bana geriden izlemek düşer (KK1)”

Bu bağlamda bazı değişikliklere uğrayarak devam eden âdetler: Eskiye nazaran daha önemli hale gelen törensel uygulamalar olmuştur. Bebeğe bir törenle isim verme uygulaması ilk kuşakta %50 iken, genç kuşağın neredeyse tamamı bir kutlama yapmayı tercih etmiştir. Kız isteme eskiden sıradan bir ev oturması iken, günümüzde içine pek çok âdeti alan büyük bir ritüele dönüşmüştür. Aynı eve gelin gidildiği için düğünün ardından aile ziyareti eskiden olmazken, ayrı eve gelin gitmeye başladıktan sonra ilk hafta büyüklere el öpmeye gidilmeye başlanmıştır. Başlarda evliliğin ilk 3 günü içinde el öpmeye gidilirken, günümüzde balayına gidilmeye başlanınca ziyaretler de 15 gün içinde yapılmıştır. Zamanın değişen şartlarına göre gelenek de dönüşmüştür.

Aynı şekilde devam eden âdetler: Cenaze sırasında komşuların vazifeleridir. Genç kuşaklar cenaze evinde her türlü yardımda bulunacaklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca düğün âdetleri de aynı şekilde devam etmektedir. Genç kuşakların geneli bu âdetleri eğlenceli bulduklarını ve büyüklerin ricası üzerine yapacaklarını ifade etmişlerdir.

Yok olmaya yüz tutmuş âdetler: Hamilelik sürecinde dikkat edilmesi gereken uyarılar %20'ye düşmüştür. Bir aile büyüğünün bebeğe isim vermesi âdeti %10, göbek bağı uygulaması, ilk tırnak ilk diş % 0, çeyiz yapımı %20, çeyiz sergilenmesi %10, gelin görme %30, ölüm çağrışımı %0'dır.

Yeni üretilen âdetler ise; evlilik teklifi, balayı, mezuniyet töreni, 'genderreveal' ve 'babyshower'dır.

3.3. Efsane mi Gerçek mi?

3.3.1. Yaratılışa Dair İnanmalar

En geniş anlamda 2 yaratılış modeli vardır:

1) ExNihilo: Geleneksel olarak Zerdüştlük, Yahudilik Hristiyanlık ve İslam ExNihilo modelidir. Bu modele göre; evren başı ve sonu belli bir süre içinde tanrının hür iradesi ile yaratılmıştır. Öncesinde tanrı dışında hiç bir şey yoktur. Tanrı ve yaratma arasındaki gizli ilişkiden geçen yaratılış sürecinin safhaları hiçbir din sisteminde net değildir. Zerdüştlükte 1 yıl, Eski Ahitte altı aşamalı bir süreçtir, Kuran'da yaratım ol emri ve altı günlük bir süreçle ilişkilidir.

2) CircularCreation: Sonsuzdan beri var olagelen maddeler evreni dönüşümlerle kendiliğinden gelişmiştir. Kaostan kozmoza, kozmozdan kaosa geçen sürekli ve sonsuz bir döngü vardır. (Demirci, 1995: 11,12)

Adem ve Havva anlatısı kendisine pek çok dinde yer bulmuştur. Yasak meyvenin ne olduğu, hikâyenin kahramanlarının reflekslerinin alt metinleri, kadına bakış açısı, anlatının hikmeti gibi pek çok başlıkta ayrılık yaşamakla birlikte, hikayelerin ortak bir iskelete sahip olduğunu söyleyebiliriz. Şükran Köse Ünser öykünün, özellikle "düşüş"ün Hristiyanların tövbe ederek günahlarından arınma ritüellerinde çok önemli bir rol oynadığını söylemektedir. Adem-Havva ile İsa-Meryem arasındaki tipolojik bağlantıyla "kurtuluş umudu" mesajının verildiğini, Bizans sanatında bayram sahnelerinden biri olan Anastasis'in yaratılış sahnelerinden çok daha önemli olduğunu, "ilk günah"tan ziyade "affedilme" teması üzerinde durulduğunu ifade etmiştir. Batıda ilk günah ile birlikte nesillere günahın, Doğuda günah yerine ölümlülüğün geçtiği inancının hâkim olduğu, bu açıdan bakıldığında, Doğu ve Batı'nın Adem ve Havva'nın öyküsüne olan bakış açısı farklılığının daha anlaşılır olduğunu ifade etmektedir. Batı'ya göre Havva yaratılıştan zayıf karakterliyken, Doğu'ya göre Havva 'düşüş'ten sonra

zayıf bir insan olmuştur. Bizans sanatında yaratılış öyküsü Havva'nın yanında Adem'in üzerinde de durarak, daha çok düşünüş hadisesi ve onun sonuçlarına yönelik; pişmanlık, tövbe ve bağışlanma gibi kavramlar ön plana çıkarılmıştır (Ünser, 2013: 236,237). Görüldüğü üzere hikâyeye olan yaklaşım; inancın, coğrafyanın, hakim güçlerin egemenliği altında şekillenmektedir.

Yörede anlatının tam metni bilinmemekle birlikte, hikaye I. kuşak üzerinde büyük inanılabilirlik kazanmıştır: "Topraktan var oldu. Adem babamız ve Havva anamızdan. Çocukları oldu. Nüfus çoğalsın diye kardeş kardeşle evlendi. Yeme içme tuvalet olmayacaktı, bir şey yenmeyecekti aslında. Bunu yemiş, yutmadan aklına gelince boğazını tutmuş, erkeklerdeki çıkıntı o yüzden olmuş, babam vaiz ederdi. Harama girdiler, "yenme" deneni yediler diye bunlar çıplak kaldı. Biri bir tarafta biri bir tarafta çok zaman ayrı kaldılar. Buralarına incir yaprağı tuttular, bu incir yaprağının çatallı kalması oradan kalmış, babam öyle vaiz ederdi. Sonra Arafat'ta birleştiler. Oradaki dağın önünde taş var, orada buluştular ikisi son zamanda. Sonra insanlık devam etti. Bize de yeme işi olmayacaktı, af edersin tuvalet işi olmayacaktı terimizden çıkacaktı. Bu onlar o haram işi yaptıkları için böyle icat oldu (KK1)." II. kuşakta: "Adem babamız ve Havva anamızdan ilk insan onlar, çok uzun zaman oldu annem anlatmıştı. Cennette büyük abdest olmuyormuş; büyük abdestlerini saklamak için kol altı ve edep yerlerine sürmüşler ve orada çıkanlar o yüzden çıktı, derler (KK20). Topraktan yaratıldı. Adem ve Havva anamız, Adem babamız Havva anamız yasaklı bir elma ağacı var, o ağacın elması da çok güzelmiş. Bu ağaçtan kimse elma yemeyecek, şeytan da onları dürtüklemiş "o ağaçtaki elmalar çok güzel yesenize" demiş. Bir tane elmayı yemişler, bunu yiyince ister istemez vücuttan dışarı çıkacak. E yasak cennette pislemek, onu yapınca vücutlarının belli bölgelerine sürmüşler, kıllanma ondan gelir diye de söylentiler var. Onları cennetten kovmuş (KK13)" gibi bilgiler verilmiştir. Soruyu cevaplamaya başlarken 'Adem ve Havva anamız' dedikten sonra anlatmaya devam etmeyip konuşmayı başa alarak 'Adem babamız ve Havva anamız' diyerek ayrı ayrı saygı ifade eden kelimeler tekrar edilmiştir. Dil sürçmesi ve dikkatsizlikle de olsa mukaddese saygısızlıktan çekinilmektedir. Bunun yanı sıra metne ve içeriğe vakıf olunmadan gerçekleşen inanmalar da II. kuşakta oldukça yaygındır: "Bunu büyüklerimiz, peygamberlerimiz söylüyorsa inanıyorum (KK26). Öyle duyduk öyle gördük. Ben Ademle Havva'ya inanıyorum (KK18). Varsa inanmışızdır daha (KK23)." III. kuşakta bu anlatıya inanan kişiler çoğunlukta olmakla birlikte hikâyenin ayrıntılarına genel olarak vakıf olmadıkları görülmüştür. "Tabii ki hepimiz Adem ile Havadan geldik. Ona inanıyorum. Duydum ama ayrıntılı olarak ince ince bilmiyorum. Yasak meyveden yedikleri için cennetten

atıldıklarını biliyorum, onlar atılınca da onların ikisinin beraber oluşuyla da insanların ortaya geldiğini biliyorum. (Meyve neden yasakmış?) Bilmiyorum. (Hangi meyve?) Elmaydı galiba. (Yasak onları nasıl çeldirmiş?) Bilmiyorum. (Buna inanıyor musunuz?) İnanıyorum (KK21). Adem cennete koyuldu yanına yoldaş olması için Havva yaratıldı; bu da bence insanın sosyal bir varlık olduğunu gösterir. Allah onları bir imtihana tabi tuttu ve onu geçemediler; yasak meyveyi yediler, bu imtihanı geçememeleri onlara yeni bir imtihan kapısı açmış oldu ve insanoğlunun bu günkü imtihanı başladı. Yasak meyve hakkında bilgi yok; Hristiyanlar ve Yahudiler elma olarak biliyorlar ama elma diye geçmiyor (KK8).”

%20’lik dilimi ise bu anlatıyı reddeden kişiler oluşturmaktadır: “Evrimsel sürece inanıyorum. Adem Havva’yı doğru bulmuyorum. Allah önce Hz. Adem’i yaratıyor sonra Havva’yı kaburga kemiğinden. Cennetler, Allah diyor ki “Her şeyi yapın ama şu ağaçtaki meyveyi yemeyin.” Sonra Adem şeytana uyuyor, elmayı yiyor, oradan ikisi bir dünyaya atılıyor, oradan çocukları... Aileden öğrendim. İnanmıyorum. O doğaüstü varlığın olduğuna inanmıyorum. Yasak elmayı yediğimiz için insanlığın oluşmuş olması mantıklı gelmiyor (KK3). Güzel soru, ne desem, ola da bilir olmaya da bilir, çok şüpheli bir durum bence. “Cennetten kovulma, yasaklı elma falan” diyorlar, biraz saçma geliyor. Mantıken bir meyveyi yedi diye cennetten kovulmak, sonra dünyaya gelmek, sonra çocuklarının birbiriyle evlenmesi bana saçma geliyor. Mantıklı gelen bir taraf bulamıyorum (KK14).” Genç kuşakta “tanrı” fikrini reddeden, aktarılan bilgilere itimat etmeyen kişiler, inanmadığı metni anlatırken “Hz. Adem” diyerek saygılı bir tavır takınarak; inanmaya değer bulunmasa da bir milletin geneli tarafından kabul görmüş bir fikri saygıya değer bularak, fikirsel olarak özgür fakat içinde buldukları toplumun değerlerine saygılı bir tavır olduğunu göstermektedir.

3.3.2. Mekânın Kutsiyeti

Burada kaynak kişilere İbrahim peygamberin ateşe atılması, Yunus peygamberin balığın karnında kalması, denizin asa ile ikiye ayrılması, taşa çevrilme motifi vb... gibi içerisinde doğaüstü unsurlar barındıran anlatıların gerçek olup olmadığına dair inançları sorulmuştur. Her üç kuşağın da %20’si ilgisiz kalmıştır. I. kuşak: “Ben balıklı göle gittim gördüm inanırım. Havuz var içinde balıklar var. Hz. İbrahim’i dağdan atmışlar; o ateş olmuş havuz, İbrahim de olmuş balık, atılan dağı gördüm balıkları gördüm (KK9). Gerçek, yunus balığın karnı kitaplarda okunan bir şey (KK1). Söylüyorlar, ben bilmem demek ki oldu da söylüyorlar (KK4).” II. kuşak: “Allah tarafından olduğu anlatıldığı için inanırım (KK5). Annem bize kitapta okurdu. Rahmetli dedemin zamanından kalma kitaplar vardı, onları okurdu, yunus

balığın adı oradan kaldı (KK20). Eskilere bakarsan inanmamız lazım diye düşünüyorum (KK26). Hiç düşünmedim (KK7).” III. kuşak: “Tabi bunlar hep mucizedir. Mesela firavun için Nil nehri yarılmış, sonra bilim adamları araştırıyorlar; bir ceset mumyalanmamış, diz çökmüş bir şekilde secde ederken buluyorlar. Bu araştırtma olmasaydı yine inanırdım. Bunlar Allah’ın varlığına bir mucizedir (KK27). Anlatılıyorsa vardır bir şeyi, tabî ki bunların hepsi tam anlamıyla doğrudur denmez ama ana hatlarıyla doğru olduğuna inanıyorum (KK21). Allah’ın peygamberlere verdiği bir mucize inansınlar diye. Allah gibi bir gücün olduğuna inanılması için (KK14). İnanırım çünkü inancımızda var, bir halk hikâyesi olsa inanmazdım (KK6). İnanmam ilgimi çekmediği için araştırmadım (KK19). İnanmıyorum. Saygısızlık yapmak istemiyorum ama mantıklı değil asayı vurup denizin açılması. Tabi ki her şey bu kadar basit olmayabilir ama ben buna inanıyorum, bu sebeple öyle çılgın şeylerin olabileceğine inanmıyorum. Denizin ayrılması mantık kurallarına göre olmaz ama bu inanış insanlar kendilerini koruyacak yüce bir şeyin olması ve bu yüce şeyin izlerini mucizelerini görmek istiyorlar bence bunlar o yüzden insanlar tarafından üretilmiş (KK3).” Görüldüğü üzere bu konulara her kuşakta ilgisiz kalan bir kesim mevcuttur. Bunun yanı sıra mevcudun yarısı oranında her kuşakta kendine yer bulmuş bir inaniştir.

“Veli, Allah-u Teala’ya dost olan kimselerdir. Allah iman edenlerin velisidir. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır.” (Kur’an, 2/257) İşleriyle, yaptıklarıyla, ahlâkıyla İslam dininin bildirdiği gibi olan Allah’ın ve resulünün çok sevdiği kimselere veli denir. Türkçede halk arasında çoğu zaman evliya kelimesi tekil manada kullanılır... Zamanla bu kavram genişleyerek...benliği Allah’ta yok etmek suretiyle bir takım üstün vasıflar kazanarak harikulâde şeyler izhar edebilen büyük insan manasını almıştır (Ocak, 1997:1). Veli kültü fevkalâde kuvvet ve kudretlerle mücehhez olup, Tanrı’ya yakın kabul edilen bir şahsiyetin her hangi bir konuda sağ veya ölü iken yardımının dokunacağına inanılması ve bunu temin için ritüel yollara başvurulmasıdır (Ocak, 1997:6). Ahmet Yaşar Ocak bir velinin sadece bir insan değil aslında o toplumun inandığı değerler bütünü’nün temsilcisi olduğunu ifade etmiştir. “Evliyaya inanıyor musunuz?” sorusuna ilk kuşak %10 “evet” demiş %30 ilgisiz kalmıştır. İkinci ve üçüncü kuşakta %80, %60 oranında “inanıyorum” yanıtları alınmıştır. I. kuşak: “Gözümle görmeyince inanmam (KK9). Bir hasta olur, evliyanın türbenin yanına gidersen, 2 rekât namaz kılarırsın, türbenin yanında hastayı uyuturlardı, yemek yaparsın dağıtırsın. Rüyasında ne görecekti diye beklenirdi (KK1).” Yaşlı kuşağın geneli bu duruma mesafeli yaklaşırken orta kuşak daha fazla inanmış durumdadır. II. kuşak: “İnanırım. İnsan rüyada bile görse bir tedirgin olur (KK18). Bazı insan tembel, bazısı çalışkan olur ya onun gibi bazıları

ermiş olur (KK26). Onlar sayesinde biz bu günlere geldik (KK10). Peygambere inanıyorsak, ona da inanırım. Allah demek ki bazı insanlara bir özellik vermiş (KK5).” Orta kuşaktaki bu inanç düzeyi biraz azalarak da olsa genç kuşakta kendine yer edinebilmiştir. III. kuşak: “Eskilerden varmış bilmiyorum. Vardır yani. O keramete peygamberler hariç inanmıyorum ama duanın gücüne inanıyorum, bilmiyorum biraz çelişkili yani ola da bilir olmaya da bilir. Mübalağa da olabilir. Kararsız kaldım (KK11). İnanıyorum, anlatılanlar sonuçta bu zamana kadar gelmiş (KK21). İnanıyorum Allah’ın sevgili kulları (KK8). Zaten onların yaptığı şeyi ben dua ederek de yapabilirim mesela saçma (KK6). İlgisizim (KK11). İsmi duyulan insana inanırım herhalde (KK24). Ruhun ermesine inanmam ama insanlar çok okuyup saygın olabilir (KK3). Var oldukları söyleniyor. Neye göre kime göre ne olmuşta ermiş. İnanmıyorum (KK14).”

“Keramet” sözcüğü Büyük Türkçe Sözlük’te “Ermiş kimselerin gösterdiklerine inanılan, doğaüstü, şaşkınlık uyandırıcı davranış veya durum” olarak tanımlanır.¹³ Ermiş kişilerin yakınındakilere aynı anda değişik kılıklarda görünmesi, bir anda çok uzak mesafelere gidip gelebilmeleri, çeşitli hayvanların kalıbına girmeleri, öldükten sonra yeniden dirilmiş görünmeleri, öldürücü veya tahrip edici şeylerden etkilenmemeleri vb. olağanüstü durumlar keramet kavramına örnek olabilecek niteliktedir (Ocak, 1997: 5). Keramete ilk iki kuşağın tamamı, üçüncü kuşağın ise %30’u inanmaktadır. I. ve II. kuşakta; “Biz beynimizin yüzdesini bilemiyorum ama mesela peygamberimizde gideceği yere uçarak gidermiş çünkü o beyninin %100’ünü kullandığı için (KK20).” gibi açıklamalarla inanılır bulunan keramete III. kuşakta inanç yitirmeye başlanmıştır.

Doğaüstü varlıklara inanç ise ilk kuşakta %30 oranındadır. Genel itibariyle bu tür varlıklara inanılmasa da herhangi bir vaka ile karşılaşan kişiler ya da bu konuda hoca olanlar, hocalardan duyanlar bu varlıklara inanmaktadır: “Önceden çoktu cin peri şu bu, ‘tü destur’ demeden bilmediğin yere gece basarsan... Bilemezsin ki, cin varmış, bunu hocalar söylüyor ama çarpık önceden çok oluyordu. İzi kalırdı geçmezdi hep. Kaynar suyu gece vakti bir ağacın dibine döktün; o zaman el ayak büzülüyordu, ağız çarpılıyordu, göz ağız kayıyordu. Bunu ben kaç kişide gördüm (KK9). Çocukken tuvalet için ormana falan giderdik annem ‘işeme’ diye tembih ederdi (KK25). İnsanları çarpmak için insanın bir zayıf noktasını gözlerler, ya ‘bismillah’ sız bir yere basarsın ve yahut da cin ocağına basarsın sonra hastalık başlar. Hocaya gidilir, muskası yapılır. Şu anda yine var ama yeni nesiller bunu bilmediği için hep doktorlara başvurulur, yine kurtulmayanlar da var yazılacak olan da ayetini bekliyor.

¹³ www.tdk.gov.tr.

Ama şimdi hocaya çok önem veren yok. Şimdi ilim hep ilerledi, farklılaştı. Cinler hep kötü niyetlidir; bu cinler okuyan insana ve yere düşmandırlar, ezan sesini duymak hiç istemezler. Okuyan insana çok hırslanırlar ama bir şey yapamazlar güçleri yetmez. Bana bir hasta getirdiler. Buna görünüp arkadaş olmuşlar, bir kadın suretinde cin peri artık neyse. Evine geliyor anne baba da biliyor bunu dışarı çıkmasına izin vermiyorlar, alır götürürler diye. Dışarı çıkarken kadın kapıyı kilitlemiş anahtarı saklamış. O görünen gelmiş, bakmış kapı kitli. Anahtarın yerini söylemiş “Orada, al aç kapıyı, yalnız beni yolcu etme, yol etmeye dışarı çıkarsan senin için kötü olur.” demiş. Onu da çok sevdiği için söylemiş, yolculuk yapsalar beraber giderlermiş, bir araba gelse uyarırmış dikkat et diye. Kız “o benim koruyucu meleğim” dermiş, “nereye gitsem benim arkadaşım.” Bu cin ona fal bakmayı öğretmiş, bir kadına fal bakmış; “Sizin evden 1 haftaya kadar cenaze çıkacak” demiş önemsememişler, 1 hafta içinde kadının kocasını vurmuşlar. Bana getirdiler bunu, yazdım, okuduk. Rica ettik fal baktırdık ona. Çayla baktı “evinizden cenaze çıkacak” dedi, eşim öldü. Bu fıkra değil aslı olan bir şey. (Siz mi iyileştirdiniz?) Önce Allah tabî ki sonra (KK1)“. II. kuşakta bu tür durumlarla karşılaşan kişiler %80 oranında bir inanç artışı göstermişlerdir: “İnanırım. Hep besmele çekeceksin fazla dinlemeyeceksin uzak duracaksın (KK23). Korkarım ben. Kuranda oldukları geçiyor, hiç adlarını ağzıma bile almam (KK5). Kuran bile inkâr etmiyor, ben nasıl inkâr edim. Onlarla diyalogu kötü olan kişilere zarar verirler. Bir yengemiz vardı kendisi anlatıyordu. Dua ortamına, evde kuran varsa, dini kelimeler kullanılıyorsa gelemiyorlar diye biliyorum (KK13). Eskilerimizden de duyduk gece küle basmam, saçaklarda yürümem, gece “bismillah”sız çıkmam, soğan sarımsak kabuğu gece silkelemem. Yaparsam sanki rüyamda ayaklarımdan böcek çıkarmış gibi hissedip irkilerek uyanırım, bir kaç kere başıma geldi ve hiç yapmıyorum iyi gelmiyor bana (KK20). Kızımın arkadaşına gittik. Kadın evde oturuyor ama “bu evde beni basıyorlar, bu evde bir şey var fincan getirin” dedi. Bir ip bağladı fincanın içine koydu ters kapattı, okudu, üfledi artık neyse nasıl yaptıysa kadın büyüü buldu, o fincanın içine arıyı getirdi. Fincanı bağlamışlar yatağın arasına sokmuşlar. Kapalı fincanın içine o arı geldi. O akşam çok korktum. Bunu bire bir yaşadık (KK18).” III. kuşakta da inanma oranı bir önceki kuşaktaki gibidir: “Kuranda bunların varlığı olduğu için inanırım. Mesela siz şu an “cin” derken bile rahatsız oluyorum, gelecek zannediyorum. Benim amcamın torunu akşam ezanından sonra incir ağacının dibine işemiş, zaten gece vakti incir ağacına gitmeyen derler iyi saymazlar ben gitmem. O da çarpıldı. Camı açıp bize bakıyordu, elleriyle sobanın borusunu tırmalamış ve yanan sobada elleri yanmış, bebeğini tencerede yakmaya çalışmış sonra hocaya götürdüler düzeldi şimdi. Gece ıssız yere gitmem, kızım ağaç dibine tuvaletini yapacaksa “tütü destur” dedirtirim (KK27). İnanıyorum. Çok hikâye

dinledim ama inançlı insanlara zarar verebileceklerine inanmıyorum ama inanç zafiyeti olan, onları uğraş edinen insanlara zarar verir. Müslüman gibi yaşadığın zaman korunmuş olursun. Her namazın peşine dua oku korunursun özel bir şey yapmaya gerek yok (KK8). Yok mantıklı değil. Cin çapması psikoloji bile olabilir. Arkadaşım anlattı; gece dedesi tarladayken kocaman köpek gelmiş, dua okuyunca küçülmüş böyle bir şey olamaz. Kendi psikolojisi cine periye inandığı için kendisi bile görmüş olabilir (KK3).‘

“Doğaüstü gücü bulunduğu ve insanlara yardım ettiğine inanılan kimsenin mezarı” anlamına gelen yatır insanların dilek dilemek için ya da herhangi bir hastalığına şifa bulmak için gittikleri yerlerin başında gelir (TDK, 2005: 1606).

Orta Asya'daki eski Türk toplumlarında, özellikle Hunlar ve Göktürklerde görülen atalar kültü, eski inanışların güçlü ve devamı olanlarından biridir... Atalar kültü, "ruhun bedenden bedene geçmesi (tenasüh, reenkarnasyon)" inancını taşıyan Budizm ve Maniheizm'in Türklerce kabul görmesinde de etkili olmuştur. Bu külte göre, çok yaşayan, bilgili, yönetici insanlar öldüğünde onların ruhları, ailesine ve toplumuna yardım eder, onları kötülüklerden korur... İslamiyet'i kabul etmiş diğer milletlere göre daha farklı özellik gösteren, Türklerdeki evliya kültürünün temelinde de atalar kültü yatmaktadır. Halk, evliyaların yattığı yerlere (mezar, hazire, yatır, türbe, zaviye, tekke, dergah vs.) gider ve dua eder, ondan yardım diler. Bu yardım isteği, işsizlere işten, hastalara sağlığa kadar uzanır. Dua edip de istekte bulunanın mutlaka buna inanarak yapması şarttır. Aksi halde isteğin gerçekleşmeyeceğine inanılır (Kaya, 2001).Bahsedilen bu mezar ya da türbeler genellikle normal mezarlıklarda bulunmazlar. Bir tepenin başı ya da bir yolun kavşağı gibi bir yerde veya şehrin dikkat çekecek bir yerinde olabilir (Ocak, 1997: 9).

Yukarıda da anlatıldığı üzere ata ve tabiat kültleri birleşerek varlıklarını, evliya kültü şeklinde, İslami inanış ve uygulamalarla sürdürmektedir. Yörede mekânın kutsallığına inanç tüm kuşaklarda aynı olarak %30 seviyesinde olmuştur. I. kuşak: ‘Babaannem çok götürürdü bizi sonra gitmedik. Kutsal tabi (KK4). İnanmıyorum. Batıl olarak görüyorum, gidip dilek tutmak falan... Her şey Allahtan sonuçta. Eskiden inanırdım, giderdim. Ağaca bez bağlanır, 2 rekât namaz kılarırsın, dileğini dilersin. Ya eskiden cahillik vardı, şimdi bir karış çocuklarımız 70 yaşındaki insandan daha akıllı (KK1). İnanıyorum. ‘Ben iyi olup emsallerimin arasına çıkarsam Cin-i badad’a (Cüneyd-i Bağdadi’nin türbesine) gideceğim’ dedim (KK15).‘ II. kuşak: ‘İnanırım. Mübarek zatın vesilesiyle duamın gerçekleşeceğine inanırım (KK2). Tabi ki. Bir sakat tekkesi vardı, oraya gidince bir yaranın kabuğunu mu yakarlardı, bir şeyler

yaparlardı. Geçiyordu ya geçeceğinden ya mucizesinden (KK13). Pek bilinçli değilim. Küçükken bir yerde yara çıkınca annemler cini badi tekkesine götürürlerdi. Şimdi nerde bilmiyorum, inanıyor musun desen, bilmiyorum (KK20).” III. kuşak: “Belki onların kutsallığı değil de bizim duamızın kutsallığına inanırım. Giderim (KK17). Hayır. Zaten herkes ölür tamam iyi şeyler yapmış olabilir (KK6). Hiç yapmadım ama giderim duanın ne sakıncası olsun ki (KK24). Olumlu bir havaları olduğuna inanıyorum, orada olumlu bir enerji var (KK8). İnanmıyorum, sonuçta ölmüş biri artık dünyada yok (KK3). Sonuçta mezar oralar yani. Yok etrafında döneyim yok atlayayım, bunlar zaten dinimizde olmayan şeyler. Sadece dua edersin orada (KK11). Ölmüş bir bedenin beni kutsayacağını ya da bana yardım edebileceğine inanmam (KK14).” Bu inanış her kuşakta kendine aynı oranda yer bulmuş, ne artış ne de azalma göstermiştir.

3.3.3. Ruhlar Dünyası

“Ölen kişinin ruhunun evine gelebileceğine inanıyor musunuz?” sorusuna ilk kuşağın yarısı, ikinci kuşağın %70’i, üçüncü kuşağın %20’si “evet” yanıtını vermiştir. I. kuşak: “Ruh genellikle Cuma geceleri ruhlar gelmiş. Bana kuran okunur mu, dua edilir mi? Dua edilirse sana dua ederek gidermiş, eğer okunmazsa beddua edermiş. Ölüye bu dünyada ailesinden evlatlarından olan sevinç ve üzüntü malum olurmuş (KK1) Gezer. Uyuduğumuz zaman ruh çıkıyor zaten insan bir şey bilmiyor ki. Diyelim ki babamı gördüm, ölüler hep eski evlerinde görünürler. Bir şey konuşsalar senle onu çözemiyorsun. Ben rüyamda “oralar nasıldır” diyorum ama sana cevap veren yok (KK9). Rahmetli eşimi rüyamda gördüm hastanede ağır hasta yatarken. “Karı evi ne kadar güzel yapmışınız” dedi, oğlumun da arabayı değiştirmek niyeti vardı. “Arabayı değiştirsin de fotoğrafını eve assın” dedi. Oğlum evin üzerini yapmak istiyordu. “Evin üzerini yaptırın altına masraf etmesin” dedi. “Sen nerden biliyorsun evin yapıldığını” dedim. “Ey gidi ben evin her tarafını geziyorum her gece” dedi. Bir evde ruh gezerken namaz kılanı görmezse beddua edermiş (KK15).” II. kuşak: “Evden cenaze kaldırdığın yere tasla su konulur 7 gece. O ölü gelip içermiş ve o odanın ışığı hiç sönmez. Hakikaten o tasın suyu eksilir, bunu biz dedemde bire bir gördük (KK18). Hep biz küçükken annemler “Perşembe gecesı ölen ruhu evin çatısına gelir acaba bize okuyorlar mı diye bakırlar okuyorlarsa dua ederek giderler okumuyorlarsa beddua ederek giderler okuyun dedeniz gelir” derlerdi. Çocukluktan aklımızda kalmış. Kızıma anlatmıyorum (KK20). “Ölünce 40 gün gelir der” büyükler hatta 40 gün gelir su koyun abdest alsın ışık yakın derler ama muallaktayım (KK10). Öyle bir söylenti var. Kayınpederim öldüğünde 40 gün su koyduk

gelip de içiyormuş ve hiç kullanılmamış çarşaf yastık koyduk 20 yıl önce. Aslında şöyle düşündüm sonra cahillik de var biraz, buharlaşarak su azalmıştır bence. O zaman inanmıştım. Belki ruhu gelmiş olabilir ama tabi ki bilinçlendik. Cenabı Allah ölümlere bazı olayları malum ediyormuş rüyamıza giriyor mesela kayınpederim görmüş, kayınvalideme rüyasında söylemiş demek ki evdeki olaylar malum oluyor (KK16)” III. kuşak: “Cuma gecesi ölümler evine gelir sobaya mandalina kabuğu atalım ölümlerimizin burnuna tütsün” derler, inanmam, ruhu gelir ama biz göremeyiz (KK27). Ruh çağırma falan diyorlar ama ben hiç yapmadım. İletişim kurulamaz bence (KK11). “Öldüğü gece döner, izler” derler büyükler. Görmedim ama dedikleri için kulağımın bir köşesinde duruyor (KK24).”

3.3.4. Adak

Adak adamak; “Bir dileğin gerçekleşmesi amacıyla kurban kesip yoksullara dağıtmak veya kutsallığına inanılan bir güce yönelik bir niyette bulunmak” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2005: 18). Adak, genellikle herhangi bir konuda Allah’ın yardımını temin etmek gayesiyle başvuru olan dinî bir davranış olarak hemen hemen bütün dinlerde görülmektedir. Gerek Ahd-i Atik ve Ahd-i Cedid’de (Tevrat ve İncil); gerekse de Grek ve Latin literatüründe peygamberler, krallar, azizler ve başkanlarının yaptığı muhtelif adaklarla ilgili örnekler çoktur. Yahudilik ve Hristiyanlıkta adak, normal dinî vazifeler dışında, bir kimsenin ya samimî dindarlığının bir nişanesi olarak veya Allah’ın yardımını istemek maksadıyla belli bir şeyi yapma veya terk etme hususundan Allah’a söz vermesi şeklinde görülmektedir. Ortaçağda adak; çok varlıklı kimselerce kilise veya azizin türbesinin yaptırılması, onarılması yahut tezyin edilmesi şeklinde görülmektedir. Hristiyan dünyasında rastlanan sayısız adak türleri arasında haccetmek, sadaka vermek, hastalar için azizlerin kabirlerinden toprak almak, kilisede mum yakmak, kilise parmaklıklarına bez bağlamak gibi icralar en çok görülenlerdir. Eski Çin’de prensler ve yüksek devlet memurlarının ittifak veya barış antlaşmalarının onaylanması gibi önemli olaylar vesilesiyle merasimli adakta bulunmaları yaygın bir ibadettir. Prensler tarafından sığır veya domuz, memurlar tarafından köpek, halk tarafından da tavuk kurban edilir ve kanı adak adayanların dudaklarına sürülürdü. Mabet yakınındaki mukaddes ağaca bez bağlamak, dağları ziyaret etmek, mum yakmak gibi birçok adak çeşidinin yaygın olduğu Japonya’da mabetlerde hususi adak yerleri vardır. Dinî hayatın önemli bir kısmını adakların oluşturduğu Hindistan’da belli başlı adaklar arasında en önemlileri, belirli günlerde hiçbir şey yememek veya bazı yiyeceklerden kaçınmak suretiyle yapılan perhiz ve oruç tutmaktır. Eski Şamanist Türklerde suyu kutsama, ağaca bez bağlama, yatırları ziyaret etme

ve kurban kesme gibi adaklara rastlanmaktadır (Özel, 1988: 337,340). Türkler ata ruhlarını, muhtelif fonksiyonları yüklenen yerleri, Tanrı'yı memnun etmek, onun rızasını kazanmak, yardımını sağlamak, istediklerini ona kabul ettirmek için buraları ziyaret eder, kurban keser ve saç yaparlardı. Adak için seçilen yük hayvanının yünü kırılmaz, yüke koşulmaz, sütü sağılmaz, başboş bırakılırdı. Tanrı'ya bir şükran niteliğinde kesilen kurbanların yanı sıra, dilek ve adak için kurban kesmek, eskiden olduğu gibi şimdi de Anadolu'nun birçok yöresinde yaygındır (Kalafat, 1995: 110).

Kur'anı-Kerim'de de kurbandan bahseden ayetlerde şunlardır: “Şu halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.” (Kur'an, 108/ 2) “Her ümmet için, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine ismini ansınlar diye kurban kesmeyi meşru kıldık. İşte sizin ilahınız bir tek ilahtır. Şu halde yalnız ona teslim olun. Alçak gönüllüleri müjdele!” (Kur'an, 22/34).

Tarihte insanoğlunun neden adak adamaya, kurban kesmeye, bir yaratıcı için sunak töreni yapmaya ihtiyaç duyduğunun sebebi hakkında ortaya atılmış görüşleri şu şekilde özetleyebiliriz: Hediye Kuramı, Totemik Yemek Kuramı (Komünyon Teorimi), Kutsalla İlişki Kurma Kuramı, Büyü Olarak Kurban Kuramı, Psikanalitik Yönden Kurban Kuramı, Şiddeti Başka Yöne Çevirme Vasıtası Olarak Kurban. Freud kurban şöleninin dini fonksiyonunun yanında toplumsal işlevi için şunları söylemektedir: Genel kurban şöleninin ahlâksal gücü, hep birlikte yeme ve içme kuralları üzerine kuruluydu. Başkalarıyla birlikte yeme ve içme, aynı zamanda topluluğun ve karşılıklı bağlılıkların tanındığının bir işareti ve doğrulanmasıydı; kurban yeme inananların arasındaki ilişkileri güçlendirerek bütün inananların bir tanrıya erdiğini doğrudan doğruya göstermeye yarıyordu. Bugün çöl Arapları arasında yaşamakta olan bazı âdetler, bir arada yemek yemenin oluşturduğu bağlayıcı gücün dinsel bir etmen olmadığını, ama bu yemekten sonra oluşan karşılıklı borçların yeme ediminin sonucu olduğunu kanıtlar. Bir Bedeviyle birlikte bir lokma yiyen ya da sütünden bir yudum içen bir kimsenin artık ondan bir düşman olarak korkmasına gerek yoktur, onun koruma ve yardımına her zaman güvenebilir (Freud, 2016: 163).

İlk kuşağın tamamının inandığı ve uyguladığı bu gelenek kuşaktan kuşağa aktarılırken giderek zayıflamış ikinci kuşakta %60 olan oran üçüncü kuşakta %30'a düşmüştür. I. kuşak: “Adadım. Evlendiğim ilk yıl çocuğum olmadı eltimin dilinden duramadım çocuğum olmayacak diye. Dedim ki çocuğum olup bunların dilinden kurtulursam horoz keseceğim dedim kestim sonra (KK22). Koyun adadım kendime. “İyi olursam dedim 1 koyun keseceğim” dedim. Oğlum “Annem iyi olur da eve getirirsem 1 koyun keseceğim” demiş, onu kestik. Torunum

diyor ki ‘Babanne sürekli paraları koyuna harcıyorsun’ dedi, ‘Git deli’ dedim ona (KK15).’’ II. kuşakta ‘‘İnanırım. Ben ev yaptırıyorum bitince adak adadım (KK20).’’ diyerek inancını sürdüren kesimin yanında Özer Çetin’in rüşvet olarak kurban sunma olarak ifade ettiği, ‘‘do ut des’’ yani ‘‘ben veriyorum ki karşılık olarak sen de ver’’ (Çetin,2009) düşüncesi de karşılık bulmuş durumdadır: ‘‘Sen bana verirsen ben sana veririm gibi, bana yanlış geliyor (KK2).’’ III. kuşak da ise inanç iyice zayıflamıştır. ‘‘Allah’ın bizden gelecek, ona sunabileceğimiz herhangi bir şeye ihtiyacı yoktur. Yaratan o, ona kulluk edebilirsin, ona hayvan adamaya ihtiyacı yok (KK14). Küçükken adamıştım ama şu anki kafam olsa adamam. Şu olursa hayvan keseceğim. Onun olması ile hayvanın ne gibi bir bağlantısı olabilir (KK3). Bunun yanı sıra her yolu denedikten sonra çaresiz kaldığı takdirde deneyeceğini ifade eden genç kuşaklar da mevcuttur. ‘‘Hiç adamadım ama belli olmaz belki de yaparım (KK6).’’

3.3.5. Fal

Fal inancı ise ilk kuşakta %60 oranında kabul görmüş ardından %30’a ve %20’ye düşüp, giderek inanırlılığını yitirmiştir. I. kuşak: ‘‘Biri bana muska yemeğin içinde yedirmiş. Çocuklarımı hor gördüm. Ben de fal baktırdım. ‘‘Sende büyü var. Üzerinden 40 dalga geçir’’ dedi. Sonra iyi oldum (KK25). Fala inanıyorum çıkıyor (KK15). Günah, inanılmayacak ama vaktinde inandık (KK19).’’ II. kuşak: ‘‘Falcı biliyorsa kendine faydası olur (KK10). Gençken cahildik baktırdık (KK20). Baktırıyorum ama inanmam (KK18). İnanmak istemiyorum beni çok etkiliyor (KK13). Baktırdım gençken ve inandım o zaman (KK2). İnanmam. Biri bakmıştı ve etkisinde kalmıştım (KK7).’’ III. kuşak: ‘‘Eskiden varmış, sonra yasaklanmış. (Kim yasaklamış?) Herhangi bir fikrim yok ama yasaklı diye biliyorum (KK14). Baktırdım eğlencesine (KK3). İnanmam ama kalp gözü açık insanlara inanırım (KK27). Kimse geleceği bilemez, muhabbet olsun diye baktırıyorum (KK19). 3 harflilerin gaybı bildiğine ve onlarla bağlantılı kişilere bildirdiklerine inanıyorum, lanetlenen bir şey zaten (KK8).’’

3.3.6. Büyü

Büyü her üç kuşakta da hemen hemen aynı oranda kabul görmüş durumdadır. İlk kuşakta %50 olan oran sonraki iki kuşakta %40 olmuştur. Bu duruma bizzat maruz kalanlar inandıklarını söylerken, bizzat yaşamayanlar da uzak durup, ilgisiz kalmışlardır. Yalnızca III. kuşakta birkaç kişi büyüünün var olmadığını düşünmektedir. Büyü ilk iki kuşakta başka kanalları kullanarak gündelik hayatın içinde kendisine yer bulmuştur.

I. kuşak: ‘‘Ayetle olan bir şey. Bunu kuranda okuyorsun diyor ki ‘şu ayet şifa’ ama bunu iyi niyetle okursan şifa ama başka niyetle okursan o tarafa gidiyor. Yani bu büyü işi yalan değil olan bir şey. Yapana da Allah sorar, yaptırana da. Ama iyi niyetse şifa, karın ağrısı, baş ağrısı, sübyan muskası eskiden çok vardı. Eskiden doktor yoktu hep ayetlerle şifa yapılırdı. Mesela karı kocayı birbirinden ayıran, eskiye bakarak şimdi daha iyi çünkü eskiden bu yazı olaylarından çok şeyler yapılırdı. Mesela evli kadın güzel onu kendine döndürüyor, bunlar yapılıyordu ve de oluyordu. Öyle ayetler vardı ki şu kuru yere su çıkardı bunu yapan hocalar vardı. Babam hocaydı. Pratik birini istedi, çabuk birini ağırarak birini değil. Dedi ki ‘‘Bu muskayı alacaksın, yeşil ırmağa atacaksın ama çabuk kaçacaksın çabuk kaçmazsan seni su alır.’’ O adam gitti onu atmayla zor kurtuldu, 15 dönüm peşine su gelmiş düşünebiliyor musun? Bunlar olan şeyler, fıkra değil. Yaşadığımız şeyler. Birine gücendi mesela gidip de kurşun atmazlardı, bıçak çekmezlerdi, bilen iki yazıyla işini bitirirdi. Adam şişerdi, ‘‘yandım yandım’’ bar bar bağırdı, eğer geri okumazsa ölür, hasta okuduğu an geri döner çünkü bunlar hep oldu. Bir evde huzur var, öbürü bunu çekemez; eve büyü yapar, senin huzurun kaçır, helal ekmeği haram yersin. Karı koca birbirinden ayırma, kız kaçırma. Anne baba vermezse yaparlar büyüü kızı kaçırırlar, eğer o kız aile korkusu olup namusuna gidip kaçmayı kendine layık görmezse hastalanır ve ölür bile. Bu kadar kesin çünkü aynı eski işleri televizyondan de hocalardan da izliyorum. Ablam bekâr, evli bir adam ablamı seviyor. Kuma istese vermeyecekler, bu sefer ablama büyü yaptırdı ama ablam kaçamıyor. Bir gece sokak kapısına 7 kere gidip geri geliyor. Oraya kadar gidiyor, geri geliyor, kaçamıyor. Bu sefer kaçamadığı gibi düştü yataklara. Çok hocalara götürdüler, denize götürdüler, urgan bağladılar, 41 defa denizin derin yerine daldırdılar çıkarttılar tesiri gitsin diye ama hala daha eseri vardır. Bu büyü de ölene kadar gider. Ayn eskisi ay çıkarken onun etkisi vurur, rahatsızlanır, bir sıkıntı gelir, bunalır, sinir hastası gibi. 80 yaşında hala daha ayn başında, sonunda o onu vurur. Ablamı bir hocaya götürdüler (Babanız hocaysa neden başka hocaya götürüyordunuz?) Eskiden bir tabir vardı evin bıçağı evin öküzünü kesmez. Çare aramak için kimin elinin uğurlu geleceği belli olmaz. Falcı söylemiş ‘‘Kuyu ile evin merdiveninin arasında 7 yerde muska var’’ demiş. Gerçekten kazdılar 7 muskayı buldular. Yoksa ablam kurtulamazdı, ölürdü. Eğer bağlayıp da bağladığı şeyi ırmağa attıysa kurtuluşun hiç yok. Onu bulsa çözülsün olur ama nerde bulacaksın, eskiden bu işler çok vardı. (Şimdi neden yapılmıyor bunlar?) Herkes isteğiyle anlaşıyor gidiyor. O zaman seni vermiyorlardı, sen yan öl. (Korunmak için ne yapılır?) Her isteyen sana zarar verir. Rahmetli babamın en büyük vasiyeti odur; konu komşudan gelen en ufak bir şeyi yemeyin şeker, ceviz, fındık verirler yemeyin. Elma en müthiş büyü, elmaya okunan ayeti yediysen mahvoldun. Bilen çaresine bakıyordu, bilmeyen

ölürdü. (Babanız kimden öğrenmiş?) Bir arkadaşından. 3 arkadaş öğrendiler ama kimden öğrendiler bilmiyorum. Bana öğretti. Bende çok sene yaptım her gelen hastaya, nazara, karın ağrısı, baş ağrısı yaptım çok gelen oldu, çok şifa bulan oldu, çok dua aldım. Eşim öldükten sonra bıraktım. Babamın kitapları kayboldu şimdi yok (KK1). Bazı çıkar bazı çıkmaz bize çok dediler yazı var dediler, evi karıştırmak için yapmışlar dediler, inanmadım ben duvarlara giriş kapılarına sürmüşler dediler (KK15). Halama babası yazı yaptırmış bizim sokak kapıya gömmüş. Halama ayna tutuyormuş, halam camın kapaklarını örtüyormuş, babaannem gelip açarmış, o gidince tekrar örtermiş. Onu halam almış cahillik işte gömülü yerden çıkarıp tuvaletin deliğine atmış, ondan dolayı halam çarpılmış. Sonra o baş ağrısı ondan hiç gitmedi işte (KK22). Komşu kızı beni çağırırdı. Fraktının dibine gittim, babam beni görmüş, bir kızdı bir kızdı neredeyse dövecek beni ‘‘Sana o başka akıl verir, iyi akıl vermez’’ dedi. Ne olmuş gitmeyle bile diyemiyorum, hiç ses edemiyorum, sihir yaparlar gibi (KK22).’’ II. kuşak: ‘‘Çok değil de inanıyoruz daha ne yapalım (KK23). Duyuyorum ve korkarım demek ki biraz inanıyorum (KK10). Eskiden inanıyordum mesela güvenmediğim insanlar evime yemek getirince çocuklarıma derdim ki ‘‘yazı, çizi, tavşan götüne deyin’’ derdim. Şimdi inanmıyorum (KK2). Yeni evliyken eşimle beni soğutmak için yapılmıştı. Kapı kenarına muska sıkıştırılmıştı. 5, 6 ay baya sıkıntı yaşadık. Sonra muskayı bulduk, annem onu ateşte mi yaktı ne yapılması gerekiyorsa yapıldı. Çözülse bile bu gerçekten etkisi yapılan büyüler mesela eski ayın çıkımı eski ayın başında ben eşimden anlarım daha sinirli olur. 20 yıl geçti üzerinden ama hala etkisi var büyüye inanırım (KK20). Yaşadım. Komşum eşimle aramızı açtı. Bize gelirdi hep ben. Sonra biz eşimle birbirimize düşman olduk. Sonra Muzaffer hocaya gittik. Hoca bana dedi ki ‘‘Senin üstünde oturuyor, genç 2 çocuk annesi, senin evinin önünden giriyor çıkıyor’’ dedi. Ben eve geldim hocanın verdiklerini uyguladım ‘‘şunu 7 gün için, birde yıkanın’’ dedi. Hakikaten ikimizde döndük (KK18).’’ III. kuşak: ‘‘Şöyle bir söz var ‘‘dünya dua ile oluşmuş’’ diye. Büyü de duanın kötü amaçla oluşturulması (KK11). İnanmıyorum ama etkileniyorum duyduğum zaman yani inanmıyorum da denmez de bilmiyorum ya yani etkileniyorum duyduğum şeylerden anlatılanlardan. İnanmak, inanmamak şimdi şey yapamadım. Etkileniyorsam demek ki inanıyorum mu demek oluyor, bilmiyorum ama etkileniyorum (KK21). Şahit oldum. Bir ablamız vardı, o abla eve girince kaşınmaya başladı, ‘‘bu evde büyü var’’ dedi. Sonra kadın bir şeyler yaptı kapının önünde bir elek vardı onu kaldırdı attı, evin içinden fildişleri çıktı, arıyı ortadan bağlayıp yatakların içlerine koymuşlar, onları bulduk. Gözümle gördüğüm için inanırım (KK19). 3 harflilerin bir şeylere müdahil olduğuna ve insanlarla bağlantı kurduğuna inanıyorum (KK8). O bir şeyler söyleyecek, sonra

kısmeti bağlanacak, böyle bir şey olabilir mi? O zaman herkes birbiri hakkında bir şeyler söyler (KK3). Yok ya ‘‘Sihirli Annem’’de yaşamıyoruz (KK14).’’

3.3.7. Muska

Muska inancı ilk kuşağın yarısında, ikinci kuşağın %80’inde, üçüncü kuşağın %60’ında mevcuttur. I. kuşak; ‘‘Hoca komşumuz vardı, başım ağrıyor diye muska yazmıştı, attım ben (KK4). Çok muska yapılırdı önceden mesela ölümüne yazdırırlardı, yedirirlerdi, içirirlerdi. Bilemezsin ki sen, benim komşunsun, bana geliyorsun ama beni istemeyen başkaları var seni muskayla büyüyle seni etkilerler (KK9). Yıldıznamemiz vardı babamdan öğrendiğim gibi bakardım. Şimdiki gibi bu ilaçlar değildi, buhurlar vardı, ilaçlar, tütsüler, içmelikler... Sıradan kalemlerle muska yazılmaz, miskizafiren ile yazılırdı, mübarek olan bir şey o. Hocalık için cibre vardı ya uçlu onlar yazılırdı. Sonra sonra ötekilerle de yazılmaya başlandı ama en makbulü o yani. Ben babamdan sonra da o buharları ilaçları da bulamadım, babamdaki bitti, ben buhursuz yaptım. Buhur: kaç türlü ilaçlar var o kağıtları yazıyorsun, onların yazmaları var, tütsü derler tütsü için der kitap onları cimcik cimcik hep koyarsın, 1 2 diye not edersin, 7 sabah tütsü yapılacak, 7 sabah su içilecek, 7 sabah üzerine okunacak bunlara devam ederdik. Hamayullusu yazılacak, hamaylıdan geçirilecek yani muska halka olarak yapılırdı, hastayı içinden 3 kere okuyarak geçirirdik sonra takardık üzerine çok faydasını bulurduk. Kötülük için bir şey yapmadım hiç. Zaten babamdan olan o şişirme, öldürme onları yaktım benden sonra birinin eline geçer diye. Karın ağrısı ayetleri bunlar hep kurandan alınmış babam hep not etmiş. Mesela şu ayetel kürsüydü, şu levenzelnaydı diye yok. Bunların ismi yok hep ayetler yazılmış şu karın ağrısı için, şu baş ağrısı için, bu kulunç için... Bunların başında notları var ona göre yazıyorsun yilancık hastalığı, çıban, karın şişme, terme duası, sübyan mesela hep üzerine yazıyorsun. Mesela eskiden bir bebeğe sübyan muskası yazılmazsa ve bebeğe bir şey olursa ‘‘çocuğu sübyan boğdu’’ derlerdi, çocuk kararırđı köpük saçardı. Düşük yapanların ayeti ayırıydı. Çift sübyan yazılırdı ona birer tane takılırdı. Çocuk olmuyor mesela şimdiki tüp bebek yoktu. Kadınlar gelirdi ‘‘âdet zamanı geleceksiniz’’ derdim. Bak şimdi tıp da öyle mesela tıp da âdet zamanı eski zaman işi gibi. Âdet zamanında yazardık kocasına ayrı kendine ayrı. Geçen karşılaştık. Ben tanımadım bana dedi ki ‘‘Başta Allah sonra senin sayende ben bebek sahibi oldum’’ dedi. Başta gelen itikat. İnanmayan insana asla rast gelmez, itikat edeceksin önce Allah sonra ayetin diyeceksin yoksa fayda bulamazsın. Çok hastalar geldi ama kadın olduğum için eşim ölünce bıraktım, evde insan olur olmaz. Hep erkekler geliyor, erkekleri eve almak zorundasın, sonra bıraktım. Yıldıznameyi

açarsın ama sonunda yazar ki gaybı sadece Allah bilir. Çok net olma. Sonra kitap kayboldu. Bir hastanın adı bir de annesinin adıyla bakarsın. Orada çıkar şu zaman şu olsun işte 3 tane geçeğin var; geçek demek kaza demek, 2 sefer evlilik görünüyor, bunlar çıkar. Senin hastalık geçeğin var eğer doktor işi ise Yıldıznamede doktor işi çıkar birine dedi dalağından rahatsız dedim bu doktora gidecek demiş doktora götürmüşler doktor dalak demiş. Terme yazarsın güneş doğmadan 7 sabah yazılacak, çevrilecek, bir kalemle çevirirsin, bir bıçakla çevirirsin geçer Allah'ın izniyle. Sonra bu çarpılmış, bu cin ocağına basmış, bunun perisinin adı şu, bunlar da çıkar. Bu hasta çok ilerlemişse onlar ona görünür zaten onların ismini o hastadan aldıysan o hasta kurtulur. Onların ismini bir kâğıda yazıyorsun, duasını okuyorsun, bir mangala közü koyarsın, hasta karşında okudukça "filan adlı cine atıyorum" o bağırır ki "neden yakıyorsun" salsalar beni parçalayacak ama sıkı sıkı tutuyorlar. Bu cinlerle evli olan bile vardı, cinlerden çocuğu olan bile vardı. Bu bizim yakın komşumuzun gelini cinlerle evli, onlarla konuşur, sen göremezsin. O evli olduğu için onu kurtaramadık; nikâh geçtiyse kurtarmak imkânsız, bir yandıysa bir de evlendiyse iyi olmaz. Yaklaşık 500 sayfalık bir kitap Yıldızname. Abdestli hoca hastanın ismi ne Aslıhan, ayın kaç 15 sayı tespihte çek mesela ayına bak Yıldızname'de, kaç nokta varsa onu çek, lam da ne var onu çekersin. Sonra aynı annenin isminde de kaç harf varsa çekersin, bunun sonunda kaç kaldı diyelim ki 7 kaldı, hemen o 7 yeri açarsın, senin o hastalığın çıkar. Sonra doktorluk varsa doktor ya da çarpıklık varsa o ne varsa Yıldızname sana hep söyler ona göre yaparsın. Diyelim ki e son sayı ayın ayını açıyorsun şu rakam Aslıhan'a ait orada hep söyler çekeceğin sıkıntı çıkar. Belki rast geldi onu Allah bilir biz bilemeyiz yine de yapıyorsun ama Allaha bırakacaksın. (Siz bana öğretseniz ben yapabilir miyim mesela?) Yapabilirsin, o şahıstan izin alacaksın. Ben babamdan izin aldım, izin almazsan şifası eksik olur. Eskiden derlerdi ki "ben izinliyim bir nazar duası okuyayım sana" daha rast gelir. Mesela soba küreğine köz koyup, yazılı kâğıdı atıyorsun o ilaçları da kafanı çullarlar bir taraftan hoca okur, hasta bir taraftan o dumanı yutar. Sonra içmelikleri içer, takınmalıkları takar, şifa bulur Allah'ın izniyle. İlaç dediğim babamdan sonra ben alamadım; buhur mihlat kabuğu deniliyor, üzerlik tohumu deniliyor, çeşit çeşit Hindistan cevizi, çam, bir şeyi var onlardan azar azar koyarsan hastaya tütsü yaparsın. Her şeyi Allah için yapacaksın bana mesela biri dedi ki "Ben gelinimi istemiyorum bu gelinimi ayıracaksın sana dedi 100 milyon" gelin de o kadar iyi bir insan ki "Yapmam" dedim "Yapacaksın" dedi. Sonra "Tamam yapacağım" dedim. Ben bunlara sıcaklık yazdım, bunu yastığına koy, bunu yedir, bunu içir, bunu yap. Şimdi karşılaşıyoruz "Çocuk daha sarıldı kadına" dedi. "Ben bildiğim bu, daha başka ne yapabilirim dedim." O iyiliği de yaptım geline. Kadın kafaya koymuş bana olmasa başkasına yaptırarak (KK1)." Burada kaynak

kişinin mübarek olduğunu söylediği, babasının vefatından sonra ulaşamadığı özel tohum 5 tl'ye satın alınabilen 'üzerlik' bitkisidir. II. kuşak genellikle hamileyken sübyan muskası taşıdığını ifade etmiştir. III. kuşak; 'İçinde dua var. Dua duadır (KK14). İçinde ne yazdığına bağlı; peygamberimizin rivayet ettiği bazı dualar var, 'Yanınızda taşıyın'' diyor ama uydurma kaydırma ebced kitabına falan inanmıyorum. Sübyan muskası yapıldı beşiğinde bulunduruyorum (KK8). Sübyan muskası taşıdım (KK19). İnanmıyorum ama insan inanıyorsa güvende olmak için yaptırabilir ama boynunda o duayı taşımasının anlamı ne? Ben taşımam (KK3). İnanmıyorum ama içinde dua varsa insanı koruyabilir (KK17). İnanmıyorum. Bir büyüğüm derse taşırım, onun içi rahat olsun diye. Büyü çok saçma bir şey. Bir şey olsa zaten olur, olmayacak diye onu yapmak çok saçma (KK6). Ne işe yaradığını bilmiyorum açıkçası. İçinde benim anlamadığım şeyler yazacağı için güvenemem herhalde (KK11).''

3.3.8. Nazar

Arapça kökenli olan "nazar" kelimesi "bakış, bakma, göz atma" anlamlarına gelmektedir. Fakat hemen her kültürde daha derin bir kavram olarak kullanılmaktadır. TDK Güncel Türkçe Sözlük'de nazar; "Belli kimselerde bulunduğu inanılan, kıskançlık veya hayranlıkla bakıldığında insanlara, eve, mala-mülke hatta cansız nesnelere kötülük verdiğine inanılan uğursuzluk, göz" anlamına da sahiptir ve "kem göz" olarak da adlandırılır. Nazar; bazı insanların bakışlarındaki zararlı gücün bir kişiye, bir hayvana ya da bir nesneye; hastalık, sakatlık, hatta ölüm; nesne üzerinde sakatlanma, kırılma gibi olumsuz bir etki meydana getirmesidir (Boratav, 2013: 119).

Bütün toplumlarda yaygın olarak görülen nazar inancının kökeni, Neolitik çağlara kadar uzanmaktadır. Girit'te, Aşağı Mısır'da, Malta'da, Kuzey Fransa'da ve Britanya'da Bronz çağına ait, balta şeklinde yapılmış nazarlıklar (amuletler) bulunmuştur. Araştırmalar sonucunda, eski dönemlerden itibaren Batı'da ve Doğu'da büyü'nün ve nazarın kötü etkilerine inanma ve bunlara karşı tedbirler alma bilgisinin köklü olduğu görülmüştür (Koşay, 1956: 86).

Nazar her üç kuşakta da büyük oranda kabul görmüştür. Görüşülen tüm kaynak kişilerin içerisinde yalnızca III. kuşaktan bir olumsuz cevap alınmıştır. I. kuşak; 'Evvelden evele nazar söylenir. Babaannem 'malı kazana, insanı mezara'' derdi (KK22). Mezarlıkların %99'u nazardan. O küçük çocuklara çok nazar değer ve benim ilk çocuğum nazardan öldü. 40 günlüktü, adım atıyordu, çok güzeldi, iriydi nazardan öldü. 'Emine bir çocuk doğurdu kolum

kadar” dediler, gelenlerden çocuk çatladı, gitti. Başında bir şişlik çıktı, çaresini bulamadık ve öldü. Çatladı nazardan. Herkesi evine sokmayacaksın, her şeyini göstermeyeceksin (KK9). Benim yeğenimin gözleri ters döndü. Sonra okuma ile düzeldi ama hala şehla. Nazardan oldu. Tamdaki (ahırdaki) mal bile ölür (KK25).” II. kuşak; “Bazı insan vardır boş gözle bakar, bazısı hasetle bakar. Ne kadar muska takınsam bile nazar ayetleri okurum, benim kalbime vurur nazarlanınca (KK20). Ben ölüyordum, 20 gün yemeden içmeden yattım. Sonra doktordan geldik. Karşı komşumuz vardı, yaşlı bir kadın seslendi bize, “ben bir okuyum” dedi. İnanamazsın bunu yaşamak lazım, kadın beni okudu ve ayağa kalkıp yemek yedim. “Kızım çatlayacakmış çocuk nazardan” dedi. Bire bir yaşadığım için inanıyorum. Genelde mavi gözlülerin derler ama. Hep yatmak istersin. Ben kendime okurum (KK18). Hasetkâr insanın derler ama candan sevdiğinde de olur. Düşer, hastalanır, etkilenir, kaza olur. Nazar duası okursun (KK13).” III. kuşak; “Annem çok inandığı için ben de o yüzden inanıyorum (KK6). Hamileydim, birinin geliniyle arası iyi değildi, bizi kıskanırdı kayınvalidemle. Kadın beni süzdü süzdü, bir ayağım kaydı, yuvarlandım. O kadını ne zaman görsem illa bir yerime bir şey olur (KK19). İnanmıyorum. Ben sana imrenerek bakacağım. Herkes Ali Ağaoğlu’na imrenerek bakıyor, adama o kadar kişinin nazarının değdiğini düşünsene. Adam çöker bir şeyi kalmaz, herkes herkesin bir şeyine imreniyor (KK3). Çocuğu avm’ye götürürken yüzünü sararım nazar değmesin diye. Çocuk huzursuzlanır. Dua okunur, küçük kuran bulundururum başında (KK27).”

Kötü göz, kötü bakış pek çok kültürde var olduğu için tarihin çeşitli dönemlerinde nazar boncuğu kullanılmıştır. Aynı şekilde uğursuz gözlerden gelen fenalığı ortadan kaldırmak için Mısırlılar, Fenikeliler, Yunanlılar ve Romalılar tarafından el şeklindeki muskaların kullanıldığı tespit edilmiştir (Westermarck, 1961: 10). Metin Ekici nazar boncuğunun inanmayı nesneyle, nesneyi gelenekle buluşturduğu için önemli olduğunu ifade etmiştir (Ekici ve Fedakar, 2014). Nazar boncuğuna bakış açısı ise şöyledir;

I. kuşak; “Mesela bir yere ayva dalı kesip asarsan nazar insanın aklına gelir nazar değmezmiş. Büyükler öyle derler (KK22).” II. kuşak; “Eskiden inanırdım şimdi inanmıyorum. Ortam değişti. Boncuğu görünce aklına nazar gelsin, diye kullanılır (KK23). Süs olsun diye (KK10). Akla getirir ve kötü gözün üzerinde toplandığına inanırım (KK2). O bir sinyal gibi geliyor bana. Bu kişiye maşallah demem gerekiyor (KK13). Nazara inandığım için aklına getirmesi açısından takarım ama beni koruyacak diye takmam (KK5).” III. kuşak; “Ben simgelerin çok anlam ifade ettiğini düşünmüyorum. Duaların daha etkili olduğunu inanırım (KK19). Çok inanmam ama geleneksel olduğu için kullanırım (KK17). Yani belli bir

cisim olarak değil de bir çocuğun üzerinde ya da bir kişinin üzerinde dikkati ona toplayacak çekici bir şeyin, yani insanların gözünü çocuktan alıp belli bir cisme odakladığı için çocuğun güzelliğinden daha güzel bir şey koy ki ona gitsin bütün dikkatler (KK21). İlimünati işareti olduğunu öğrendiğimden beri inanmıyorum (KK24). İnanmıyorum bir boncuk insanı koruyamaz (KK6).”

Kurşun dökme ilk kuşağın ağırlıklı olarak inandığı sonraki iki kuşağın ise %20 oranında inandığı bir uygulama olmuştur. I. kuşak: “Ben mum döktürdüm kendime. Benim beynim var ya topak topak çıktı. Onun aslı var inanıyorum, gözümle görüyorum daha. Bilen yapacak ama herkes yapamaz (KK15). Hastanın üzerine bir şey örtülür sıçramasın diye. Kurşunu eritip 7 defa okunup dökülür. Suya koyduğun zaman kurşun böyle iğnelenirdi. Topaç olurdu, “bu topaç olmuş, ölecek” denilirdi, o hale gelirdi hasta. O kabaran şeyleri alıp oradan atacaksın (KK1).” II. kuşak: “Yapılınca gördüm ama ilgisizim (KK5). Eskiden mum yaptırılıyordu. Suya atınca zaten şekil değiştirir, şifa niyetine yapıyorlardı, o zamanlar inanıyorduk. O zaman kulaktan dolma yaşıyorduk biz, şimdi okuyarak araştırarak yaşıyorsun. O zaman büyükler ne derse o olur. Büyük derse ki “akşam dışarı çıkarsın çarpılırsın, biz korkardık çıkamazdık” (KK10). Mum dökülüyor ama günah diyorlar. Bazı insan muma çok alışkın olur, devamlı döktürmek gerekir her sene (KK23).” III kuşak: “Bana yaptılar, çok küçüktüm, o an inanmıştım ama şimdi inanmam, yaptırmam (KK27). Hiç yapmadım ama merak ediyorum (KK11). Mum döküyorduk önceden ama daha yapmıyoruz. Üzerimdeki ağırlığı alıyordu ya da ben ona inanmak istediğim için alıyordu (KK24). Yapmadım duydum ama çok da inanmıyorum açıkçası. Galiba nazarla alakalı bir şey (KK21).”

3.3.9. Bereket

Anadolu’da bereket kültürünün varlığına ilişkin en erken arkeolojik delillerden biri Şanlıurfa yakınlarında Fırat havzasında yer alan ve M.Ö. 7000 yıllarına tarihlenen NevaliÇöri neolitik yerleşiminde bulunmuştur. Kireç taşı kabartmalı bir kap parçasından oluşan bu eserin üzerindeki sahnenin merkezinde ellerini sevinç içinde yukarı doğru kaldırmış, âdeta oynar ya da halay çeker pozda iki insan figürü, onların arasında ise çocuk olarak tanımlanabilecek bir figür bulunmaktadır (Uzunoğlu, Seher ve Kızıltan, 1993: 43).

Anadolu’da M.Ö. 750’lerde büyük bir devlet olarak karşımıza çıkan Frigler’de de bereket kültürü dini yaşamın odak noktasını oluşturur. Burada kült Frig ana tanrıçası Kybele ile onun sevgilisi Attis etrafında şekillenir. Efsaneye göre Attis çok yakışıklı bir tanrıdır ve Kybele ona âşıktır. Ancak Attis, Pessinus kralının kızıyla evlenecektir. Bu duruma gücenen tanrıça, düşün

yerinde birden bire Attis'in karşısına çıkararak onu çıldırtır. Kendinden geçen Attis, (Hitit bereket tanrısı Kumarbi'nin babasının cinsel organını kopartması gibi) cinsel organını keser ve yere atar. Attis'in hayalarından akan kanla sulanan topraktan bitkiler fişkirir, doğa birden bire canlanır. Sevgilisinin ölümüne dayanamayan tanrıça, güzel vücudunun çürüyüp gitmesini önlemek için onu bir çam ağacına dönüştürür (Erhat, 1984: 15,16).

Görüldüğü üzere Anadolu topraklarında her dönem ve hemen her topluluk için bereket büyük önem taşımış, düşüncelerinden yaşam tarzlarına, sanatlarından inançlarına kadar pek çok alanı etkilemiştir. I. ve II. kuşakta bereketin varlığı ve bereket için yapılması gerekenler herkes tarafından kabul görmüş ve bilinmiştir. III. kuşakta ise bereket için yapılması gereken bilgiler neredeyse yarı orana düşse de berekete olan inanç büyük oranda varlığını sürdürmektedir: "Allah'a inanç, 5 vakit namazını kılarsın, önce herkese sonra kendine istersen. Sabah namazından sonra bismillah ile sağ elinle kapıyı açıp sağ ayağını açarsın. Şimdiki zaman kötü, kapı açamasan da pencereyi açarsın. Cenab-ı Allah nasip yollarmış eve (KK1). Yemek dökersem, ziyan edersem bereketsizlik olur. Misafirin olması bereketi artırır buna inanıyorum. Çocuk bereketiyle doğar derler (KK11). Huzur saygı olursa, küfür olmazsa Allah verir. İnançlı olacaksın, kıskançlık olmayacak, sabah abdestinle kapını açacaksın (KK25). Sabah namazına kalkınca kapıyı açarsın bolluk girer (KK5). Haram girerse bereket kaçar, helal rızık bereket sağlar (KK26). Kızlarımın evine ilk gittiğimde neden bilmiyorum; süpürge, şeker, ekmek, küçük musaf, ayna parlak olsun, ekmek koydum (KK18). Namazdan sonra "önce komşularıma rızık ver sonra bana" diye dua ederim. Gün ağarınca Allah bütün rızıkları kapıya bırakmış, eskilerimizden öyle duyduk, bilmiyorum kuranda var mı ama (KK20). Sabah kapını açarsın, yüzünü yıkarsın, namaz kılacaksın, "Allah'ım rızıklarımızı kesme" deyip kapatacağısın (KK12). Sabah erken kalkılır, besmelesiz bir şey ellemeyeceğsin, namaz kılacaksın. Kapımı açarım. Nenem derdi "sabah namazında kapınızı açın kızım Melekler rızıkınızı kapıya koymuştur, içeri girsin" derdi (KK13). Sabah kapı açardı annem, ben şimdi apartmanda nasıl açayım? Önceden kapı açardın, kimin ne olduğunu bilemiyorsun (KK10)." Genel manada kabul gören bereket konusu bazı III. kuşaklar tarafından sorgulanmıştır: "Bir şey 500 gr ise 500 gr'dır; onu dua ile 600 gr yapamazsın, 600 gr hissedemezsin, kesinlikle artmaz ya da artmış gibi hissedemezsin (KK3)."

3.3.10. Yağmur duası

İlk çağlarda varlıklarını sürdüren medeniyetlerin suya yakın bölgelerde kurulmuş, yaratılış mitolojilerinin kökeninde su yer almıştır. Günümüzde bilimin ve modern teknolojinin dahi

çaresiz kaldığı susuzluk ve kuraklık karşısında insanoğlu her dönem, çeşitli çareler aramış ve bir dizi uygulamalara başvurmuştur. Bu yolların en önemlisi Türk kültüründe de büyük yer tutan ve yüzyıllardan beri uygulanagelen yağmur duası geleneğidir. İslam öncesi Türk kültürünün çeşitli âdet, inanış ve İslamiyet'in de etkisiyle zengin bir içerik kazanan bu gelenek, atalarımızın geçerliliğine inandığı önemli bir kültür unsurudur.

Yağmur duası ilk iki kuşağın ağırlıklı kesimi tarafından inanılır bulunmuş, üçüncü kuşağın ise %20'si bu geleneğe olumlu bakmıştır. I. kuşak: “Kendim yapmadım babamlar çok yaptı. Tekkede, evliya yanında yapılırdı. Bir köyün tüm cemaati giderdi, sadece erkekler çünkü kadın erkek asla yoktu o zaman. Orada okunur, namaz kılınır, dua edilirdi. Öyle biliyorum şahidim ki onlar yolda gelirken yağmur binerdi. Bunu her zaman gördüm, az değil 73 yaşındayım, yağmur duaları var yavrum, dünya ayet üzerinde yavrum, yağmur duası var (KK1). Gördüm biliyorum. Kalabalık bir grup “Allah” diye diye gidiyorlar, “yağmur Allah’ım yağmur Allah’ım” diyerek eskiden çoktu. Bir şeyler bir iki dökülüyordu tamam eskiden kurak vardı şimdi yok Allah veriyor (KK15). Önceden dinamo falan yoktu, sebzeler kururdu. Herkes yağmur duasına çıkardı, sadece erkekler, sonra da yağmur yağıyordu (KK9).” II. kuşak: “Bilmiyordum sonradan öğrendim. Bilemiyorum ya dua ile yağar mı yani. Dua gizli olan bir şey pek inanmıyorum aslında (KK10). İnanırım, görmedim ama babamlar falan eskiden çok çıkarlardı. Yani Allah rahmetini ne zaman gösterir bilemem, batıl inanç mıdır ama genelde insanlar çaresiz kalınca Allaha sığınır (KK20). Hiç görmedim ama yapanları duyunca yadırgamam çünkü dua ile yağabilir (KK2).” III. kuşak: “Farklı topluluklar farklı şekillerde yapmış ama buna da inanmıyorum (KK3). Görmedim hiç. Hayır inanmam rabbim nasip eder onu (KK24). Hiç görmedim inanmıyorum (KK6). İnanmam. Dua edersen Allah kabul eder özel bir dua değil (KK17). Televizyonda gördüm. Önde erkekler, arkada kadınlar, namaz kılıyorlar ve ellerini aşağı tutarak dua yapıyorlar. Allah yağdıracaksa yağar inanmıyorum yani (KK8). Televizyonda gördüm. Köylü birleşiyor, duaya çıkıyor. İnanırım duanın gücüne (KK27).” İfadelerdeki “televizyonda gördüm, görmedim bunun için inanmıyorum” cümleleri dikkat çekicidir. Hayatın bu kadar dışında tutulan bir gelenek, hiç tanık olunmaması sebebiyle genç kuşakta çoğunlukla karşılık bulamamış, bir kurgunun içerisinde; çoğu zaman da gülünç bir durumla aktarıldığı için saygın bir konumda olamamıştır.

3.3.11. Kısmet Açma

Bir şeyler yapılarak kısmetin açılabilmesine ilk iki kuşağın yarısı inanırken üçüncü kuşağın hiç biri bu duruma inanmamıştır. Neler yapılarak kısmet açıldığını ise ilk iki kuşağın %60'ı tarafından bilirken, üçüncü kuşağın yalnızca %20'si tarafından bilmektedir. I. kuşak: “Fal bakılır, kitap açtırılır (KK25). Hoca yazıyordu, çiziyordu, bunu içeceksin, bunu döküneceksin. Şimdi kızlar hemen buluyorlar (KK4). Hıdırellez'de ağaca bez bağlanır, dilek tutulur (KK1).” II. kuşak: “Kitap açtırılırdı (KK26). Türbelere gidilir, adaklar adanır, Hıdırellez'de susamlar kesilir, güller kesilir (KK18).” İlk iki kuşakta benzer yöntemler uygulanırken III. kuşakta daha farklı âdetler üretilmiştir: III kuşak: “Bir arkadaşı nişanlanıyorsa; onun nişan yüzüğündeki kırmızı şerit yenilir. Gelinin ayakkabısının altına isim yazılır, çiçek atılır (KK6). Çiçek atıyor geriye, ayakkabının altına isim yazıyor. Yapmam saçma geliyor, batıl inanç gibi (KK3). Hiç yapmadım. Hoca yanına götürülür. Hıdırellez'de ağaca bir şey bağlanır. Batıl inanç onlar. Gelinin ayakkabısının altına isim yazılır; o da bir eğlence (KK27). Ayakkabıya isim yazdım çiçeği attım yani onu kısmet açmak olarak düşünmüyorum artık geleneksel olmuş her düğünde yapılır. Ekmek verildi çevremdeki bekârlara yedirttiler (KK19).”

3.3.12. Rüya

Rüya tabir etmek pek çok kültürde uzun yıllardır var olan bir gelenektir. Her inanç sisteminde her toplumsal düzende bir şekilde kendine yer bulmuş olan bu gelenek, geçmişin bilinmeyene karşı sırlarının çözümü için kullanılan bir yöntem olmuştur. Kaynaklarda rüyanın önemine dair olan birkaç bilgiye bakmak gerekirse:

Manas Destanı'nda Kanıkey, Manas'ın esir düştüğü gece rüya görür; avucu yanmakta, gözü seğirmektedir. Bundan Manas'ın ölümcül bir yara aldığını anlar... Manas'ın son seferinde yine Kanıkey rüyasında, Manas'ın tahtının ayaklarının kırıldığını görür ve felaketi anlar... Manas'ın yakın dostu ve savaşçısı Almambet, Manas'a katılmadan önce Manas bir rüya görür ve bu rüya üzerine yapılanlar destanda şu şekilde verilir: Er-Manas, gecelerden bir gece bir rüya görür. Oturup etleri şişlere dizip ateş üzerinde pişirip kızartırken birdenbire dizildiği demir şişler tutuşup yanmaya başlar. Şişler yanarken Manas uyanır. Bu rüyaya bir türlü anlam veremez. Düşünür, düşünür. Kırk yiğidini toplar. Onlara sorar, onların rüyasını tabir etmesini ister; ama hiçbiri görülen rüya hakkında bir şey söyleyemez. Rüyanı hiç kimse tabir edemediğinden toylar yapıp şölenler verilir; bu rüyayı tabir edene çok mal verileceği

duyurulur. Bu toylardan da bir sonuç çıkmayınca rüya Kara Han'ın oğlu Almambet'in kendi hizmetine geleceği şeklinde yorumlanır ve bu yorum da doğru çıkar (Kurt, 2015: 239).

Kasım Karaman; rüyaların aslında bir ritüel kaynağı olduğunu söylemektedir. Biyopsişik ve fiziksel bazı özelliklerinin yanında, kültürel sembolleri de içeren rüyalara göre davranan bireyler, bu kültürel sembolleri, günlük hayat içinde anlamlı hale getirmiş olurlar. Aynı kültürel sembolleri rüyalarında gören bireylerin, günlük hayat içinde rüyalarına göre davranmaları, bu bireysel tecrübelerin diğer kültürel sembollerle pekişerek toplumsallaşmasına yol açtığını ifade eder. Toplum kültürünün uzantıları durumunda olan rüyalardaki semboller bizzat bireyin yaşadığı olaylar olabileceği gibi sözlü anlatılarla şekillenen geçmişin izlerini de taşıyabilirler. Bu bağlamda rüyaların, psikolojik boyut yanında, kültürel değer ve sembolleri de içine alan toplumsal bir olgu olarak da değer kazandıklarını ifade etmesi bize rüyaların ne kadar büyük bir toplumsal semboller dizgisi oluşturduğunu kanıtlamaktadır (Karaman, 2004).

Kutsal kitaplarda rüyalara ve rüya yorumlarına yer veren olaylar anlatılmaktadır. Talmut'da "Yorumlanmamış bir rüya okunmamış bir mektuba benzer." ifadesi yer alır (Fromm, 1995: 25). Kitab-ı Mukad-des'te ise Hz. Yusuf'un iki rüyası ile babasının ve kardeşlerinin bu rüyalara ait yorumları anlatılır (Yaratılış: 37/5-11)...İslâm kaynaklarında da rüya ve rüya yorumculuğu hakkında bilgiler bulunmaktadır. Kur'an'da, Enfal Suresi'nde (8/43), Yusuf Suresi'nde (12/4-6, 36-37, 41-54, 100-101), İsrâ Suresi'nde (17/60), Sâffât Sure-si'nde (37/102, 105) ve Fetih Suresi'nde (48/27) çeşitli rüyalar anlatılmakta ve bu rüyalarla ilgili yorumlar yer almaktadır. (Karaman, 2004).

Oğuz destanında anlatılan rüyaya göre, Ulu Türk rüyasında altından yapılmış bir yay ile gümüşten yapılmış üç ok görür. Yayın uçlarından biri güneşin doğuşuna diğeri de güneşin batışına değmektedir, üç gümüş ok da kuzeye yönelmişti. Bu rüyanın yorumunda yay, hükümdarın gücünü, oklar da elçileri sembolize etmektedir (Ögel, 1997: 67,70).

Dede Korkut'ta anlatılan bir rüya ve yorumu şöyledir: "O gece Bayındır Han'ın güveysi Ulaş oğlu Salur Kazan kara kaygılı rüya gördü. Sıçradı ayağa kalktı, der: Biliyor musun kardeşim Kara Göne, rüyamda ne göründü, kara kaygılı rüya gördüm, yumruğumda çırpı-nan benim şahin kuşumu ölüyor gördüm, gökten yıldırım ak otağımın üzerine çakıyor gördüm, kapkara duman yurdumun üzerine dökülüyor gördüm, kuduz kurtlar evimi dişleyip yırtıyor gördüm, kargı gibi kara saçımı uzanıyor gördüm, uzanarak gözümü örtüyor gördüm, bileğimden on parmağımı kanda gördüm, ne vakit ki bu rüyayı gördüm, ondan beri aklımı fikrimi

toplayamıyorum, hanım kardeş benim bu rüyamı yor bana dedi. Kara Göne der: Kara bulut dediğin senin devletindir. Kar ile yağmur dediğin senin askerindir, saç kaygıdır, kan karadır, geri kalanını yoramam, Allah yorsun dedi” (Dede Korkut Kitabı, 1969: 33).

Rüyalara konu olan ve ritüel kaynağı olarak işlev gören rüyalardaki sembollerle bireyin toplumsallaştığı kültür arasında ayrılmaz bir ilişki vardır... Zira rüyalar, zengin anlam buketleri içerirler ve ifade ettikleri kavramlar da kültürelidir. Bu kavramların incelenmesi bir tür kültürel çözümleme sunmaktadır (Parman, 2001: 2, 7).

“Rüyanın etkisinde kalır mısınız?” sorusuna ilk iki kuşağın tamamı, üçüncü kuşağın ise %60’ı evet yanıtını vermiştir. I. kuşak; “Gördüğüm rüyalar çıkıyor. Bir evin bahçesinde kalabalık görürsem illa o evde bir şey olur (KK4). Belki aynı zamana denk geliyor bilemem ama rüyamda altın görürsem üzülürüm, bana iyi gelmez. Kitaplarda okumadım belki bir batıl inanç ama bu yer etmiş eskiden (KK1). İnanırım. Rüyamda Fikri’yi tabuttan çıkardım, bir şey yuvarlandı önümde. Oğlumun peşinden ayrılmadım; motordan düşecek, bir şey olacak, peşinden tarlaya gittim, eve geldim, içim yanıyor. Damadım 3 gün sonra ağaçtan düştü, önüme yuvarlandı (felçli şu anda) (KK22).” II. kuşak; “Benim eşim kamyon şoförüydü. İşe gittiği gece bir rüya gördüm; bir taş verip, bana “boynumu ez” dedi. Ertesi gün bir kaza geçirdi ve boynundan darbe aldı ve hayatını etkiledi, hala rahatsız (KK13). Çok inanırım ve mutlaka çıkar. Kötü rüya görünce; dua okuyup, sağ tarafıma tükürürüm (KK16). Kötü rüya görünce suya anlatırım, öyle duymuştum (KK7). İnanırım mesela siyah üzüm görmek bana hiç iyi gelmez, cenazeye çıkar; mavi boncuk, altın merdiven, alış veriş yapmak mutlaka sıkıntı yaşarım (KK20). Bulanık su görürsem iyi gelmez (KK23). İnanırım. Kötü görünce suya anlatırım, rüzgâra. Şahsa anlatmam; anlatıldığında dalga dalga onun bana döneceğine inanırım. Etkide kalırım. Devlet adamı görürsem; bir yükseliş yaşanır. Yorgan görürsem; bana yolculuk çıkar. Koşarsam; dinden uzaklaşıyorum. Ben yorumlarım, insanlar anlatırlar. “Ama bu bana göre derim”, kişiden kişiye değişir (KK2). I. ve II. kuşakta yüzyıllardan beri süregelen rüyaların bilinmeze dair haber verme işlevi, III. kuşakta %60’a düşmüş ve genç nesil tarafından önemini kaybetmeye başlamıştır. III kuşak; Freud “Bilinçaltının dışı vurumu” diyor. Ama şuna denk geldim; mesela teyzem var bir rüya görüyor, “bu gün biri ölebilir” ve o gün gerçekten biri ölüyor yani buna şahit oldum. Benim rüyalarım çıksa da çıktığını fark etmedim (KK11). İnanırım. Çünkü “rüyadayken ruh bedenden çıkar, onu yaşar sonra gelir” derler (KK27). İnanmak istemiyorum aslında rüya sonuçta bilinçaltında oluşabilir ama çıkıyor mutlak çıkar (KK17). İnanmam ama etkisinde kalıyor insan (KK14). Şunu gördüm, böyle

olacak tarzında inanmam ama rüya gördüğümde korkarak uyandığım olur, etkilenirim yani ama bunu gördüm bu günüm kötü geçecek o şekilde inanmam (KK21). Tabirlere inanmıyorum. Etkisinde kalmam (KK3).

3.4. KUTLAMALAR

3.4.1. Bayramlar Tatil midir?

Kadının iş hayatına girmesiyle birlikte aile içinde eşlerin ve çocukların birlikte geçirdikleri zaman azalmıştır. Resmi tatiller ailenin bir arada vakit geçirmesi için büyük bir fırsat doğurmuş, ulaşım ve turizm sektörü bu dönemlerde büyük kampanyalar yürütmüşlerdir. Eskiden aile fertlerinin bir arada yaşaması ve tanıdıkların da çoğunlukla civar semtlerde olmaları sebebiyle; bayram, bir arada olan insanların birlikte vakit geçirmesi anlamına geliyordu. Gurbetteki kesim ise bayramda memlekete dönmeyi âdet haline getirmişti. Üniversiteye gitmek, şark hizmeti, tayin gibi sebeplerle şehir dışında yaşamının zorunlu hale geldiği yeni dönemde bayramlar tatil için bir vesile haline gelmiştir. “Çocuklarınızın bayramda tatile gitmesi ve memleketlerine gelmemesine nasıl bakarsınız?” sorusu karşısında şöyle yanıtlar alınmıştır:

I kuşak: “Tatile gitmek doğru değil. Bu hürmetin itaatin, küçüğü büyüğü, senesi vakti olmaz. Ben gelinime bir şey deyince ‘o eski zamanda kalmış’ diyor. ‘Milletle işin yok senin’ diyorum (KK15). Gençler, bir şey denmez ama önce büyüklerin eli öpülmeli (KK9).” II. kuşak: “Hiç iyi bakmam. O tatile gitmek ister tabi ama (KK20). Normal karşılarım. Bayram dönüşü gelirler ya da ararlar kutlarlar (KK18). Kırılmam ama gelmelerini isterim (KK10). Gidebilirler, hoş karşılarım (KK26). Gitsin, kırılmam, bir tatili var (KK23). Üzülürüm, aileyle geçirilmeli (KK7). Bayram günü beraber olunur 2. günü gitsinler, kırgın olurum (KK13).” III kuşak: “Benim için çok sıkıcı, ben bayramları sevmiyorum. Sürekli el öpüyorum ve el öpmeyi sevmiyorum. Tanımadığım insan bir anda elini uzatıyor, yapacak bir şey yok o anda, öpeceksin. Pis geliyor ya. Ona bir saygı anlamı yüklemişler. Gitmezsem annemler üzülür. Bayramın ilk günü annemleri görürüm sonra tatile giderim çünkü üzülecek yani. Sadece yakınları görürüm, uzak akrabayı dolaşmam (KK3). Uzak olanlarla görüşmek, normalde görüşmediğim birine sadece bayram için gidip görüşmek saçma ve samimiyezsiz. Götürülüyorum. Bir bayram tatil, bir bayram aile (KK14). İlk gün gelirim, bayramda görüşülmeli. Sonraki gün giderim (KK24). Ailemin yanında olmayı tercih ederim (KK11).”

Tabloya göre bayram ziyaretleri varlığını devam ettirmektedir. Yaşlı kuşak torunların böyle bir şey yapmasına sıcak bakmamaktadır. Fakat torunlar ile herhangi bir konuda onları yönlendirecek bir tavra girmeyeceklerini, tüm sorulara verdikleri yanıtlardan anlamaktayız. Orta kuşak genel olarak ideal olanın bayramda eve gelinmesi olduğunu düşünmektedir. Ancak verilen cevaplardan anlaşılmaktadır ki çocuk tatile gitmek isterse onu engellemeyi düşünmemektedir. Yalnızca bir kırgınlık duyacak fakat onların tercihine saygı duyacaktır. Genç kuşak ise bayramın, geleneğin yüklediği şekilde kendinde karşılık bulmadığını ifade etmektedir. Ne akrabalar ile bayramlaşmaya gitmenin ne de büyüklerin ellerini öpmenin kendileri için gerekli, normal, saygılı tavırlar olduğunu düşünmektedirler. Tamamı ailelerinin üzölmelerinden endişe ettikleri için bir orta yol bulmaya çalışacaklarını ve bir vesile ile ya 1 günlüğüne ya bir bayramlığına mutlaka aileyi ziyaret edeceklerini söylemektedirler. Fakat bunu bir zorunluluk olarak gördüklerini ifade etmiş ve büyükler ile bayrama aynı anlamı yüklememişlerdir. Bu durumda %100 olan bayram tercihi, bir sonraki kuşağa azalarak aktarılacak gibi görünmektedir.

3.4.2. Hac, Aşure, Yılbaşı Hıdırellez, Mevlit

Hediye değış tokuşu, ekonomik antropolojinin temel konusunu oluşturmuştur. Çünkü ekonomik ve siyasal amaçlarla yerine getirilen bir kültür kalıbıdır. Daha çok akrabalık biçimindeki insan ilişkilerinin egemen olduğu toplumlarda bir anlamlılık kazanmaktadır (Bohannan ve Glazer, 1973: 265 akt Tezcan). Hac ziyaretleri de bu noktada hediye alışverişinin yapıldığı bir âdeti doğurmuştur. Genelde hediye alma ve ziyaret etme temelli olan hac uğurlamaları ilk iki kuşakta canlı bir şekilde yaşamaktadır. Hac uğurlaması için hediye getiren tanıdıklara hacdan dönüşte de hacı olan kişi hediye alır. Fakat III. kuşak bu uygulamanın varlığından genel itibarıyla haberdar değilken, haberdar olanların da ağırlıklı bir kısmı bu âdetin uygulama alanı kalmadığını düşünmektedir. I. kuşak: ‘‘Herkesi ziyaret edersin. Uğurlanırken çember, çorap, çamaşır, havlu götürürsün. Bende gelin çeyizi gibi doldu her şey. Geri gelirken de biz de hediyemizi dağıtırız; zembem, hurma, tespih, seccade... (KK1).’’ II kuşak: ‘‘Hacca gidenler herkesi gezer, gideceğine 3 gün kala o insanlar hediye ile gelirler, yakınlar garaja götürürler (KK2). Hediye götürölür, mevlidine gidilir. Bir havlu, bir çember alırım (KK23).’’ III. kuşak: ‘‘Gitmeden önce sevdiklerine uğrar, sonra hediye alıp onlar ona gider. Ben de yaparım (KK24). Hacca gidenler helallik istemek için eş dost gezerler. Misafirler atlet, havlu gibi hediye götürürler. Hacdan gelen de gelirken hediye getirir. Bu âdetleri kızıma anlatmayı düşünüyorum (KK27). Hiç görmedim (KK19).’’

Aşure günü ilk iki kuşağın tamamı ikinci kuşağın ise %90'ı tarafından kutlanmaktadır. I. kuşak: ‘‘7 eve dağıtmak sevap ve de kurban etinden içine atmak da çok sevap, her yere dağıtacaksın. Neden yapılıyor bilmiyorum ama öğrendiğimizden beri sevap, hayır diye devam ediyoruz (KK1). Ben hep yaptım, Allah sormaz. Benden sonra da gelinim yapıyor. O Allah’ın günü bereketiyle gelir (KK15). Ne bilim öyle bir kural mı koymuşlar, bilemiyorum, ‘‘aşure ayı geldi’’ derler. Hep yaptım, çok fakirsem, almaya gücüm yoksa da ne yapar eder bulurdum (KK12). Seneler önce bir yere mi gitmişler, yoksa bir şey yok muymuş, az az bir şeyler varmış, onları bir araya getirip, ondan çorba yapmışlar, aşure demişler. Bu aşur ayını yapacaksın. Evde kızı olan pişirecek, evde bereket olur (KK9). O sayılı aylar. Kuranın bir ayı. Yapıp komşuya dağıtırsın (KK25).’’ II. kuşak: Kızın varsa öyle derler, çok iyiymiş. Sevap için (KK23). Gününü bilmiyorum. Gelenek eski âdet yaparım hep (KK20). Nuh’un gemisiyle alakalı sanırım. Denize çıktıkları için yiyecekleri tükenmiş, azar azar kalmış yiyecekleri kaynatıp. Yapıyorum. Kızıma haber veriyorum yapsınlar (KK13). Sevaptır yaparız (KK26). Peygamberimiz hangisiydi Hz. İbrahim mi? Hiçbir şey bulamamış, her şeyden yapmış. Arş olmuş, ondan aş olmuş (KK16).’’ III. kuşak: ‘‘Aşure sevmiyorum, yemek bulamayıp hepsini karıştırmışlar. Günün benim için bir anlamı yok (KK3). Muharrem ayında oluyor, aleviler oruç tutar 10 gün. Aşureyi komşuya dağıtırsın. Bereket amaçlı yapılıyor sanırım. Ben yapmıyorum, annem yapıyor ama ileride neden olmasın (KK11). Dini bir şey galiba o ayla beraber. Yaparım herhalde o kadar insan yapıyor (KK14). Bereketdir, derler. Önceden de yapılırmış, onun hikâyesini annem anlatmıştı ama unuttum. Yapıp dağıtmak o günden sonra sevapmış. Ben de yapıyorum dağıtıyorum. (KK27). Önceden yapmıyordum ama her kız çocuğu olan evde pişmesi gerektiği için artık yapıyorum bereket diye. Sosyal medyadan falan görüyorum tarihi. Nedenini bilmiyorum (KK19).’’ Görüldüğü üzere anlatı 7 sayı motifi etrafında çerçevelenmiş; en az 7 ürün, en az 7 kapıya gitmeli vb... Bu âdet dinin bir parçası olarak görülmektedir. Bunun sevap olduğu, Allah’ın bu gün için hesap soracağı, bereket için bu tatlının pişmesi gerektiği ve evinde kızı olan ailenin bu günü kutlamak gibi bir zorunluluğu olduğu inancı hâkimdir. Sebebi tam olarak III. kuşak tarafından bilinemesi de bu geleneğin aktarımı sağlanmıştır.

Mevlit kültürü ilk iki kuşağın tamamı, üçüncü kuşağı ise %70’i tarafından sürdürülmektedir. Yörede hac mevlidi, ölü mevlidi, bebek mevlidi, asker mevlidi, gelin mevlidi, sünnet mevlidi, ev mevlidi vb... pek çok mevlit mevcuttur. I. kuşak; ‘‘Bunlar gerekli kızım, biz hepsini yaptık (KK15).’’ diyerek kendileri için önemini belirtmişlerdir. II. kuşak; ‘‘Millet biraya gelir, dua eder, sohbet eder, ölmüşünü anıyorsun, kendin görüşüyorsun güzel şeyler (KK13). Mevlit

bir vasıta insanların toplanmasına (KK2).” diyerek mevlitlerin insanların bir araya gelmelerindeki fonksiyonuna dikkat çekmektedirler. III. kuşakta da ağırlıklı olarak olumlu bakılmaktadır: “Yeni gelin mevlidi; evlendikten sonra ne zaman müsait olurlarsa, gelinin kendi evinde, kayınvalide anne falan yardımcı olur. Bebek mevlidi; artık 7’de mi 40’da mı dua edilir? Hiç bulunmadım, annem o zaman ne derse onu yaparız. Sünnet mevlidi yapılır. Yeni ev alınınca yapılır. Askere giderken yapılır (KK11). Ben yaparım; bir kuran okunsun, bereket olsun diye düşünürüm (KK24).” Fakat %30’luk bir kesim bu geleneğe olumlu bakmamaktadır: “Ben yaptırım. İnana da saygı duyuyorum, ben gitmem, beni çok sıkıyor (KK3). Sonradan oluşturulmuş bir gelenek bence. İnsan her şartta kuran okuyabilir ya da okutabilir bunun için bahaneye gerek yok. Biraz gösterişe girdi, yapılamaz demiyorum ama çok olumlu bir yere gittiğini düşünmüyorum kaynağından farklı bir yere gidiyor. Ben yaptırmadım (KK8).”

Çoğu ülkede Noel’in yeni yılla birleştiği 31 Aralık tarihinde, yeni bir yılı karşılamak, geride bırakılan yılın yorgunluğunu atmak ve gelen yeni yıl için umut beslemek amacıyla "yılbaşı kutlamaları" yapılmaktadır. Bu kutlamalar Hristiyanlardaki dini amacından sıyrılmıştır. "Noel Geleneği" içerisinde hediyeleşme, sofralar hazırlayarak kutlama yapma, Noel ağacı, ev ve caddelerin süslenmesi, "Noel Baba" kıyafetleri giyen insanların hediye dağıtması vb... yer almaktadır. Yörede yılbaşının kutlanması fikri pek de yaygın değildir. I. ve II. kuşağın tamamı bu günün özel bir anlamı olmadığını, Hristiyanlarca kutlandığını ve bu günde kutlama yapmanın günah olduğunu düşünmüş ve bu düşüncüyü sonraki kuşağa aktarmıştır. “Dinimizde bizim yılbaşı farklı bir gün. Yılbaşı Müslümanlıkla alakalı olan bir şey değil, o yüzden ben kutlamıyorum. Noel baba saçma inanmıyorum, kökenini de bilmiyorum. Bizim bayramımız değil. Milli piyango da haram olduğu için (KK11). Hayır, günah. Hiç yapmadım. Bizim kendi sayılı yılbaşımız var; Ocak 14. Eskiden öğlene kadar kimse kimseye gitmezdi. Eğer o sene bir hastalık olur, hayvanına zarar gelir, bir şey olur, “kim geldi bize, ne kadar uğursuz geldi” denilirdi. Hiç kimse gitmezdi. O gün evden bir şey verilmez evin bereketi gider ama bir şey almak çok iyi. Denediğin biri varsa o gelir. Benim eşimi denemişler, biz de amcamızın oğlunu her yılbaşında onlar çağırılır; karnını doyuracaksın ve tatlı yedireceksin muhakkak tatlı geçsin senemiz. Şimdi yapılmıyor. Yeniler inanmıyor onlara. Batıl inanç sayıyorlar. Mesela bir insan sayılı yılbaşı olunca bize gelebilir, “dön geri” diyemezsin. Ne yaparsın? Ahırdan hayvanı getirirsin, uğurlu gelecek hayvanı, merdivenden eve kadar çıkarırsın, doyurursun sonra gelen gelsin. Herkes öyle yapardı (KK1). Hayır gençler yaparsa yapar bizim geleneğimiz değil (KK13). Kutlamıyorum dinimize aykırı olduğu için (KK10).”

Bunun yanı sıra içinde bulunduğu aile ortamına uymak durumunda kalan fakat ileride bu kutlamaları yapmayı düşünen III. kuşaklar da mevcuttur. ‘‘Kutlamıyorum. Ailesel uygun ortam olsa kutlarım, karşılanabilir bir eğlence (KK14).’’ Yılbaşı kutlamaları %10 ve %20 dolaylarındadır.

Tarihin ilk çağlarından bu yana insanlar mevsimlerin ve yılların değişimini törenlerle kutlamışlardır. Tabiat kontrol altına alınamayan bir güç olduğu için ona uyum sağlamak, ekonomisi toprağa dayalı toplumlar için gerek kendi yaşamları gerek hayvanları ve ekinleri için önemlidir. Bu sebeple buğdayın evcilleştirilmesinden bu yana pek çok millet kendi yaşam tarzlarına, inançlarına, alışkanlıklarına göre bir dizi ritüeli uygulayagelmiştir.

Bütün insanların hayatında tabiatın yeniden dirilişi ilk çağlardan itibaren önemli bir olay olarak görülmüştür. Milattan önce 3000 yıllarında Mezopotamya’daki Ur şehrinde çeşitli törenler yapılmaktaydı. Bu törenler Mezopotamya ovasını sulayan Fırat ve Dicle nehirlerinin hayat verici gücünü simgeleyen Tammuz ilahı adına yapılırdı. Tammuz sonbaharda ölen, ilkbaharda dirilen bir tanrı olarak düşünülmüş, yeşillik ve bereketin sembolü olarak kabul edilmiştir. Eski iran’da da bahar mevsiminde su ve yeşillik kavramlarıyla ilgili çeşitli törenler yapılmaktaydı (Ocak, 1990: 141,144).

Hızır aslında İslamiyet’ten önceki inançların unsurlarını da bünyesinde toplamış bir şahsiyettir. Yalnızca tabiata değil, insanlara, bitkilere, hayvanlara da ihtiyaç duyduklarını verebilecek olağanüstü güçlere sahiptir.

Hıdrellez Hızır ve İlyas peygamberlerin yılda bir kere bir araya geldikleri gündür; ancak bu beraberlikte ismi yaşatılmasına rağmen İlyas’ın şahsiyeti tamamıyla silinerek Hızır motifi öne çıkarılmıştır. Bundan dolayı Hıdrellez Bayramında icra edilen bütün merasimler Hızır ile ilgilidir. Bunun temel sebebi, İslam öncesi devirlerde üç büyük kültürün hâkim olduğu alanlarda bu yaz bayramı vesilesiyle kültleri kutlanan insanüstü varlıkların daha ziyade Hızır’ın şahsiyetine uygun düşmesi ve onunla bütünleşmesidir (Ocak,1998: 313).

Halk inançlarında kült niteliği kazanan Hızır, İslamiyet öncesi" Gök Sakallı, Ak Sakallı Kocalar" gibi medet umulan, yardım istenen, akıl danışılan, kılavuzluk etmesi beklenen, barış, mutluluk, sağlık, refah getirdiğine inanılan bir kurtarıcı güç olarak telakki edilir. O, Çaresizliği, umutsuzluğu ve belirsizliği ortadan kaldıran İlahî güçle teçhiz edilmiş bir gücün sembolüdür. Bu bakımdan Hızır ile ilgili inanmalar efsane menkıbe ve benzeri şekillerle hemen her gün artarak yayılmakta ve sürekliliğini devam ettirmektedir. Hıdrellez adıyla

yapılan törenlerde O'na atfedilen birçok vasıf, eski dönemlerin sosyal ve dinî hayatının İslâmî yapı ile tekrar şekillenerek yeni bir oluşum ortaya çıkardığı görülmektedir (Yücel, 2002).

Anadolu'da Hıdırellez Kutlamaları İslamiyet'ten önce Türkler arasında bahar mevsiminde yapılan törenlerde çok önemli bir fonksiyona sahip olan "su" ve "ağaç" kültürü varlığını Hıdırellez'le sürdürmüştür. Hızır, Türk halk inanışına göre ölmezlik sırrına ermiş bir peygamber, Allah'ın yeryüzünde dolaşan bir elçisidir. Hıdırellez, resmi ve dini bayramlarımızdan biri olmamasına rağmen eskiden beri bütün Türkler arasında kutlana gelmiştir (Günay, 1990: 10,12)

Aslında bu insanın tabiatında olan genel bir eğilimdir. Çaresizlik ve acizlik içinde olan insan kendisine yardımcı olabilecek ama kendisinden daha üstün güçlere sahip bir "kurtarıcı" motifine her zaman ihtiyaç duymuştur. Hızır bu noktada Türk Halk kültüründe uzunca bir süre bir boşluğu doldurmuştur. "Hızır gibi yetişmek", "Hızır gibi imdada yetişmek", "Kul sıkışmayınca Hızır yetişmez" vb kalıp ifadelerden de anlaşılacağı üzere bir millet için büyük önem teşkil eden Hızırın şimdiki genç kuşakta aynı etkide olmadığı açıktır. Halbuki geçmişte Hıdırellezin organizasyonu genellikle gençler tarafından yapıldığı için hazırlık ve kutlamalar da çoğunlukla onlara yönelik olmakta idi; kısmet açmak, ev sahibi olmak, yuva kurmaya vesile olmak vb...

Hıdırellez ilk iki kuşağın %90'ı, üçüncü kuşağın %10'unu tarafından kutlanmaktadır. I. kuşak; "Bayılırim. Yiyecek hazırlanır, değirmen başına gidilir, kilim götürürdük, yerdik, içerdik, çay yapardık (KK12). Önceden giderdik oluktan 7 defa atlardık, başımızdan sular dökülürdü, yeşil ağaçlık bahçede. Yumurtalar haşlanır, börekler yapılır, çay demlenir, herkes kilim sererdi. Yer içer otururdu. Eve gelince de gül dalına para bağlardın, dilek dilerdin. Dışarıya da su sabah alınca o suyu odalara serp, 2 rekât namaz kılarınsın, sabah da uyanınca o paraya kırmızı bez bağlarsın, dileğin gerçekleşince o bezi çözersin. Ben bu sefer yaptım yine. 6 Mayıs'ta ve oluyor. Demek ki Hızır baba diyorlar gelip evlere bereket. 200 300 senelik şey bu. Şimdi yapan var ama eskisi gibi değil (KK9). Torunlar gitti de biz kutlamıyoruz (KK22). Değirmen başına giderdik piknik gibi ye iç. 2 kardeş varmış, subaşında buluşurlarmış, öyle derler bilmiyorum (KK4). Kitapta da olan bir şey, mübarek bir gün, duası niyeti var. O gün bir şey dikersen; çok döker, bereketli olur. Karısı hamile olan yaş kesmemeli. Değirmen çevirmeyeceksin; gülük yattığı zaman civcivin başı dönermiş. Gerçekten böyle oldu yani dönüyor sonra yaşamadı öldü. Makas tutmayacaksın; hayvanın ağzı yan olur. Bunlar artık olacağına mı yani bunlara inanılırdı (KK1)." II. kuşak; "Yazın gelmesi. Yumurta haşlanır,

bereketli olsun diye mi artık onu bilmiyorum, kırlarda olunur. Ev süpürülmez; o sene boyunca evde sülük olur, pire olur. Bu gelenek o şartların vermiş olduğu bir olay, kitaplarda yazmıyor çünkü (KK13). Bahar kutlaması. Büyük anneannem evin önünden arkasına tahta kepece atarmış, bolluk olsun diye. Eve tuz, şeker, ekmeğe sabah kalkınca alınır. Şimdi yapmıyorum. Yumurta haşlanır bereket diye. Hıdırellez olduğu aklıma gelmiyor (KK18). Birkaç kere kızım için gittik ateşten atlanıyor, Hızır as'ının bereketi için (KK5). Çok anlatamayacağım eskilerden gelen bir şey olduğu söylenir. Anlatmadım kızlarıma (KK7). Kutlamıyoruz, gittikçe kalktı, sıradan bir gün (KK26). Önceden kutlardık, subaşına giderdik, şimdi yok. Yazın başlangıcı. Bunları kızlarıma anlatmıyorum, onların da vakti olmaz (KK10). 1970'e kadar kutladık, oradaki değirmen yıkıldı, subaşı idi. Onun içine girilirdi, taştan atlanırdı 7 şer defa, omuzlara su atılırdı elle, dilek tutulurdu, oradan geçerdik. Ben bu vesileyle internetten bakarak o suyun nasıl oluştuğunu öğrendim. Şimdi oralar hep kurudu su kalmadı, apdal deresi kurudu (KK10).” III. kuşak; ‘6 Mayıs'ta bahar kutlaması, ateşten atlanır, hiç kutlamadım (KK14). Bahar şenliği. Aileden kaynaklı bence (KK19). Baharın gelişi miydi? Kutlayabilirsin. Yarışmalar yapılıyor, çuval falan, güzel şeyler ya. Oraya eğlenmek isteyen gidiyor (KK3). Yaz başlangıcı mıydı? Ateşin üzerinden atlıyorlar. Mart ya da mayıs. Kutlamıyorum. Olması gereken bir şey değil (KK24). Bahar şenliği. Tarihi bilmiyorum. Kutlamıyorum. Ateş yakılır, üzerinden atlanır. Para güle bağlanır. İnanmıyorum, yapmıyorum (KK17). Yılın bir döneminde kutlanıyor ama bilmiyorum (KK11).”

3.5. GÜNDELİK HAYAT

3.5.1. Ailemiz kaç kişilik olsun? Akrabalık ilişkileri nasıl olmalı?

Türkçe sözlükte; ‘Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik’ olarak tanımlanan aile kavramı bir yönüyle yıkılmaz bir kuvvetle ayakta kalırken; diğer yönüyle dünya üzerindeki her gelişmeden dolaylı ya da direkt olarak etkilenmiş, içinden bir şeylerin kopup gitmesi ve bünyesine yeni olanı dahil etmesiyle varlığını büyük bir zıtlığın üzerine inşa etmiştir. İlk ailenin ilk insan oldukları kabul edilen Adem ve Havva tarafından kurulduğu varsayıldığına göre, aile insanlık kadar kadim bir kavramdır. Aile bir çocuğun hayatı öğrendiği ilk yerdir; sosyalleşme, öğrenme, otoriteyi tanıma, sevgi bağı kurma, kurallara uyma, ceza alma vb... Aile; içinde yaşadığı toplumun ahlak kurallarını, toplumsal düzenlemelerini, sosyal ve siyasal oluşum yapılarını, tarih bilincini, eğitim yapısını, kültürel farkındalığını, yaşadığı coğrafyaya karşı tavrını, çevre bilincini, âdet, gelenek ve göreneklerine bağlılığını ekseri tüm bir

medeniyet anlayışını bize sunabilecektir. Belki de başka hiçbir millette bulunmadığı kadar çok akrabalık adlandırmaları, yeni bir aile kurmak için yapılan bir dizi tören, sözlü kültürde akrabalar ile ilgili pek çok formel ifadenin varlığı Türk milleti için ailenin çok önemli bir yere sahip olduğunun göstergesidir. Aile türlerine göre iki çeşit aile vardır: geniş aile ve çekirdek aile. Çekirdek aile; anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşmaktadır. Geniş aile ise; büyükanne, büyükbaba, hala, dayı, teyze, amca onların çocukları ve eşleri gibi birden çok ailenin bir arada yaşadığı bir aile türüdür. Geniş aile; yapısı itibariyle genellikle ataerkildir. Birden fazla ailenin bir arada yaşaması yalnızca erkeklere söz hakkı tanırken, erkekler arasındaki hiyerarşi de yaşla orantılıdır. Bu hesaba göre ailenin reisi en büyük erkektir, söz hakkı sırayla büyük erkekten küçüğe doğrudur. Bu anlamda büyüğün mutlak ve tartışmasız otoritesinden bahsedebiliriz. Yaşı büyük olanın ailenin diğer tüm fertleri üzerinde tasarruf hakkı vardır. Onların kaderleri üzerine; eğitim alıp almayacakları, kiminle evlenecekleri, ne kadar çocuk sahibi olacakları, çocuklarına hangi adları koyacakları vb... durumlarda söz sahibidir. Yine geçmiş dönemde din, töre, gelenek birbirleri içine geçmiş kavramlardır ve aile üzerinde baskın bir etkiye sahiptirler. Bir çocuğun babasının uygun gördüğü kişiyle evlenmek istemeyişi ayıp mı, günah mı, saygısızlık mı, töreyi çiğnemek mi, cehennemlik olmak mı, ileride aynı şekilde çocuklarının itaatsizliği ile cezalandırılmak mı ayırt etmeye gerek kalmadan tamamı ile adlandırılmıştır. Fakat aile çekirdek hale dönüşünce yapısı ve işleyişinde de farklılıklar oluşmaya başlamıştır. Çok kısa bir sürede toplum hızlı bir dönüşüm yaşamıştır. Ekonomik faaliyetler değişmiş, kişinin bu faaliyetler içindeki konumu ve beraberinde sosyal yapı değişmiştir. Edward Norton Lorenz'in kaos teorisine göre; Amazon Ormanlarında bir kelebeğin kanat çırpması ABD 'de bir fırtına kopmasına neden olabilmektedir. Örneğin; Buhar makinesi icat edildi. Ardından Sanayi Devrimi gerçekleşti. Sanayi Devrimi ile birlikte tarım toplumundan sanayi toplumuna geçildi. Böylelikle insan gücüne dayalı üretim faaliyeti son buldu ve makineye dayalı üretim tarzına geçildi. Demir çelik sanayi ve ulaşımda yeni bir sayfa açıldı. Kentleşme ve göç gibi kavramlar ortaya çıktı. Mesafeler giderek kısaldı. Değişen toplum yapısında yeni sınıflar ortaya çıktı. Bu yeni sınıflar yeni hak arayışları içine girdiler. Hak arayışı Rönesans, reform, hümanizm, milliyetçilik gibi akımlar olarak aydınlanma hareketi ile dünyaya yayıldı. Başlayan siyasi ayaklanmalar ile dünya haritası yeniden çizildi ve yeni siyasal düzenler kuruldu. İhtiyaçtan fazla üretim, tüketim temelli bir pazar sistemi kurdu ve yeni hammadde arayışları için savaşlar yaşandı. Toplumda artık ihtiyacı kadar üretip, ihtiyacı kadar tüketmek ve kendine yetecek kadar bir alanda yaşamak fikri değişti. Medya ve reklam kültürü devasa bir pazar haline geldi. Geçmişte her bir kişinin kas gücü değeri taşıması ve modern hukukun olmadığı devirlerde sorunları çözebilmek adına kalabalık

bir aile olmanın sağladığı avantaj, modernizmle birlikte ‘gelecek sağlayabileceğin kadar çocuk yapmak’ fikri ile yok oldu. İş olanakları ile evlilik yaşı arttı, bireyselleşmenin hız kazanması ile evlilik ya çok geç yapıldı ya da kısa süre içinde yıkılmaya başladı. Teknolojik imkânlarla aile fertleri aynı evin içinde giderek daha az paylaşımda bulunmaya başladılar. Kadının geç gelen haklarının iadesi ile sosyal hayata atılması onu fiziksel ve psikolojik olarak yıprattı. Geleneksel aile hayatını yaşamak arzusunda olan erkek ile aynı anda anne, eş, arkadaş, meslektaş olan kadın arasında çıkan çatışmalarla, boşanma sayısında büyük artış yaşandı. Çizilen bu çerçevede toplumun pek çok alışkanlığı yeniden yorumlandı.

“Çekirdek ailede mi, geniş ailede mi yaşadınız?” sorusuna ilk kuşağın %60’ı, ikinci kuşağın %90’ı, üçüncü kuşağın ise tamamı ‘çekirdek aile’ yanıtını vermiştir. Belirtilmelidir ki soru ‘şu an’ı kapsadığı için oranlar bu şekildedir. ‘İdeal olan sizce nedir?’ sorusuna üç kuşağın tamamından ‘çekirdek aile’ yanıtı alınmıştır. Devrin ekonomik şartlarının getirdiği bir zorunlulukla aynı evi paylaşmış olan aileler maddi imkânları elverdiği anda ayrı eve çıkmışlardır. Örneğin I. kuşakta verilen: “Anlaşabilene geniş daha iyi ama şimdi anlaşabilen yok. Ben geniş aile isterim, tabi kendi çocuklarım için dedim eşimin tarafı değil herkes kafasını dinlesin (KK1).” cevabı göstermektedir ki kadın kendi çocukları, gelinleri, torunları ile aynı evi paylaşmak isterken; kocasının ailesi ile aynı evi paylaşmak istememektedir. II. kuşakta: “Geniş aileden geldiğim için yoruldum, artık kafa dinlemek isterim (KK13).” şeklinde yanıtlar gelmiştir. III. kuşağın ise tamamı: “Çocuğum için geniş aile çünkü dede babaanne amca kavramını öğrendi ama kendim için çekirdek (KK27). Çekirdek çünkü aile budur. Bir evin içinde anne, baba ve çocuklar olarak yaşarız ama her zaman bir elimiz ailelerimizde olur. Kendi çocuğumu kendim yetiştirmek isterim (KK11).” yanıtlarını vermiştir. Burada genç kuşağın tamamı ailesi ile vakit geçirmeye, torunları ile anneannelerini sık sık bir araya getirmeye özen göstermektedir. Burada ilişkiyi kesmek isteğinden ziyade aynı evi paylaşmamak fikri ön plana çıkmaktadır.

I. kuşak: “16 sene büyüklerimle oturdum. Herkes ayrı yaşasın, iyi yaparsa kendinin olur, kötü yaparsa kendinin olur. Hiç kaşına gözüne bakmaz, rahat bir yaşamı olur (KK1). Hiç kayınvalide ile yüz göz olunmasın. Herkes evini eksliğini düzenini bilsin (KK9). Sütten demiş ağzım yandı... (KK22).” II. kuşak: “Ayrı olsun 2 bardak bir arada ses çıkarır. Bizim zamanımızda büyüklü yere gidiliyordu ama gelinler her zaman ezilir büyüklü yerde (KK16). Birbirine misafir olmak daha iyi, aradaki saygıyı sevgiyi öldürmemek açısından (KK13). Herkesin fikirleri farklı, yeni nesil bizim gibi düşünmez. Hayat kısa, herkes istediği gibi yaşasın (KK20).” III. kuşak: “Ben başkasının düzenine uymak istemem. Kendi irademle

döşeyebileceğim, rahatça yaşayabileceğim bir evim olmasını isterim (KK14). Evlilik; anne baba ve çocuklardan oluşan bir şey yani büyükanne, büyükbaba yok bunun içinde (KK11). Evlenmek, adı üzerinde büyüklerimiz bu şekilde türetmiş (KK8). Yuva üzerine yuva olmaz, herkes kendi düzenini bilmeli (KK24).”

Bu iki soruda da görüldüğü üzere birlikte yaşamak zorunda kalmış aileler, bu zorunluluğu sağlayan koşulları ortadan kaldırır kaldırmaz ayrı yaşamaya başlamışlardır. Büyükler ‘biz yaşayamadık, gençler rahat yaşasın’ düşüncesiyle onların ayrı bir düzen kurmalarını desteklemektedirler. Hatta bazı I. kuşaklar da kendileri daha rahat olmak için ayrı ev kurmayı istemişlerdir. ‘‘Akrabalar çocuk eğitime müdahale edebilir mi?’’ sorusuna ilk kuşağın %70’i, ikinci kuşağın %40’ı ‘‘evet’’ yanıtını verirken; üçüncü kuşakta hiç kimse buna müsaade etmeyeceklerini ifade etmişlerdir. I. kuşak: ‘‘Önceden karışılırdı. Benim çocuklarımın okul kayıtlarını bile amcanız yazdırdı. Ben karışmam, herkesin annesi babası var. (Zamanında size çok karışıldığı için mi böyle davranıyorsunuz?) Belki de öyle ama doğru yol da bu. Bu anne baba 10 tane çocuk yapacak değil ki, yapacağı 2 çocuk, ne isterse onu yapsın (KK1). Çok ettiler. Sen kimsin? (KK12). Etmez mi yavrum, etti ama bizimkiler bize ettirmede başka (KK22).’’ II. kuşak: ‘‘Eski şartlarda senin hakkın hiç yoktu, beraber yaşadığın için. Ben hiç karışmayı düşünmüyorum, akıl danışılırsa ancak (KK13). Büyüklü yerdeysen zaten karışıyorlar, bu sefer senin söylediğin bir şey yerine geçmiyor, çocuk da şımarıyor, arada kuşak çatışması oluyor. Yaşadık biz (KK16).’’ III. kuşak: ‘‘Yaptırmam benim çocuğum. Müsaade etmem katı davranırım (KK3). Fikirlerini söylerler. Mantıklıysa uygularız, benim aklıma gelmeyecek bir fikirse ve çocuğumun ilgi ve yetenekleri doğrultusunda, çocuğum da istiyorsa neden olmasın? Çocuğum kararıdır asıl olan (KK11). Müdahale ediyorlar ama müsaade etmiyorum. Onlar büyütüyor sadece seviyor; ödün verebilirler ama benim kurallarım içinde büyümeli. Çok müdahale ettikleri zaman bir süre mesafe koyuyorum araya (KK19). Bir kişi çocuğa doğruyu öğretirken diğeri müdahale ederse çocuk doğruyu öğrenemez. Ben eşimle konuştum, o annesi ile konuşup uyardı (KK27).’’

3.5.2. Köyde mi Kalsak Şehre mi Göçsek?

Modernleşme sürecinde meydana gelen önemli gelişmelerden biri de kentleşme olgusudur. Kentleşme, dar anlamda, kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artmasıdır. Kentleşme bir ülkenin teknolojik, ekonomik, sosyal ve siyasal yapısında meydana gelen değişmelerin sonucunda ortaya çıkar ve evrensel bir karakter taşır. Kent nüfusu bir yandan doğumların ölümlerden fazla olmasıyla, diğer yandan da iç göçlerle artar. Gelişmekte olan ülkelerin

kentlerinde doğurganlık eğilimleri genellikle azaldığı için, kentleşmenin, daha çok köyden kente akınlarla beslendiği söylenebilir. Görüldüğü gibi kentleşme zaman içindeki bir değişmeyi, bir süreci anlatan devingen bir kavramdır (Balcıoğlu,2011: 17).

Birinci kuşağın %70'i, ikinci kuşağın %30'u köyde yaşamayı tercih etmektedir. I. kuşak: "Köy daha iyi, şehirde bir kapıya gidemezsin, kendi kendine bir evin içinde duracaksın ama köyde bahçeye inersin, gönlünü eğlersin, bir tavuk bakarsın, odun taşırsın rahat edersin (KK22). Benim ruhuma bir rahatlık geliyor. Her yeri gezen ya da bir iş kadını olursan çok güzel şehir hayatı ama evde oturursan sıkıcı (KK1). Şehir güzel ama köyde kurulu bir düzenin varsa köy de güzel ama şimdi kimse uğraşmıyor, gençler okuyor. Ben şehri severim. Şöyle gezerim gözüm gönlüm açılır (KK9)." II. kuşak: "Gençken kentti ama şu an köy (KK20). Ben köyde sıkılıyorum, doğaya 1 gün bakarsın sonra sıkılırsın. Kent daha hareketli, özgür (KK2). Yalnızlığı sevmiyorum (KK18)." Köyde yaşamayı tercih eden genç kuşak %0'dır: "Böceklerle bir arada olmak beni geriyor, o tarz ortamları sevmiyorum. Bir inekle, tavukla aynı bahçede yaşamak istemem, fazla çamurlu ve kirli (KK14). Köyde sıkılıyorum, boş geliyor (KK24). Aslında köyde de yaşamayı tercih edebilirim ama köyde her istediğimi bulamayabilirim; banka, market bu tarz şeyler olmayacak köyde. Kentte her şey elinin altında, hayat standartların yükseliyor (KK11). Yaşamak için, gezmek için daha çok imkânı var, benim için bunlar önemli (KK6). Köyde istediğim mesleği yapamayacağımı düşünüyorum, ayrıca insanlar dünyaya bir kere geliyor; dünyanın o gelişmişliğinden faydalanmak yerine neden küçücük köye tıklalalım ki? Tabi köyü doğa falan diye çok isteyen insan olabilir (KK3). Kenti tercih ediyorum şu an için ama ilerleyen yaşlarda köyde yaşamak mantıklı geliyor bana. Emeklilik döneminde yaşamayı düşünürüm. Çalıştığım dönemde mecburen yaşıyorsun kentte. Ama emekli olduktan sonra doğayla, sessizlikle yaşamak bana daha sıcak geliyor, daha mantıklı doğal yaşamak (KK21)."

3.5.3. Mahalle mi Site mi?

"Mahallede mi, site mi yaşamak istersiniz?" sorusuna ilk kuşağın %80'i, ikinci kuşağın ise yarısı "mahalle" yanıtını vermiştir. Üçüncü kuşakta ise bu oran %30'a düşmüştür.

I. kuşak genellikle sıcak komşuluk ilişkilerinden dolayı mahalleyi tercih etmiş durumdadır: "Mahalle. Komşuluk yok, bir şey yok, burada benim evim doluyor (KK4). Mahalle daha serbest. Site kalabalık, sen beni tanıma, ben seni tanıma ama sitede rahat yaşam, ev güzel ama sanki şark hizmeti yaşar gibi kapalı kalıyorsun (KK9). Sitede kimseyi göremiyorsun.

Mahallede bir sandalye at, başına 10 kişi toplanır; gülersin, söylersin (KK15). Site kim kime dumduma. Mahalle sıcak, gidersen oturursun (KK12). Sitede duran kültürlü, seviyeli. Mahalle, mahalle karısı işte, ben siteyi tercih ederim. Şimdi anlaşılacak bir zaman değil zaten, en güzeli site. Herkes kapısını açar girer, insanlara bağımlı kalmanın anlamı yok (KK1).” II. kuşak sitenin rahat yaşam tarzı ile mahallenin sıcak ilişkiler ağı arasında kalmış durumdadır: “Mahalle daha sıcak (KK16). Site kısıtlı bir alan, mahalle özgür (KK2). Mahallede daha komşuluk var, herkes birbirini tanıyor (KK7). Site daha güvenli, sokakta her türlü insan var, kötü alışkanlıklar olabilir (KK26). Site. Mahallenin komşuluğu güzel ama site de düzen var, merdiven yıkamak bile sorun burada (KK5).” III. kuşakta ağırlıklı olarak site tercih edilmiş durumdadır: “Sitede yaşıyoruz ki onu da tercih ederim. Hem güvenlik adına hem de çocuğumun öyle mahalle kültüründe yetişmesini çok istemem açıkçası. Tabî ki ikisinin de kendine göre artışı eksisi vardır. Mahalle ortamında büyüyen çocuklar daha çok mahalle ağzıyla konuşabiliyor, başka çocuklardan küfürler kötü sözler duyarak. Mahalle ağzı biraz daha bozuk oluyor o yüzden çok fazla çocuğumu mahallede yetiştirmek istemem. Olumlu olarak da daha sıcak ilişkiler olabiliyor, bir sitede o kadar sıcak olmuyor. Sitede daha nezih bir ortam oluyor. Daha kalburüstü insanlar, daha işinde gücünde, daha eğitilmiş insanlar oluyor. Ve onların yetiştirdiği insanlarla arkadaşlık kuruyor çocuklarımız. Böyle olması da daha çok çocuklarımız için iyi olacağını düşündüğüm için siteyi tercih ediyorum (KK21). Site, güvenlik açısından, kamerası var. Mahallenin iyi taraflarını sitede bulabilirsiniz sonuçta orada da insanlar yaşıyor (KK3). Artık hayat şartları siteleri güvenli olmaları açısından daha mantıklı gösteriyor. Mahalle daha samimi bir ortam. Mahallede de yaşadım ben işte mahalle arasında top oynarsın, her şeyi yaparsın ama eskiden. İşte şimdi öyle değil site de daha resmi kim kime dumduma. Tabî ki görüştüğün kişiler oluyor ama mahalledeki gibi değil. Hayat şartları insanları asosyalleştiriyor, kendi içimize kapanıyoruz çünkü o kadar çok şey var ki... İnsanlar sabahları bir çıkıyorlar evden, akşama kadar para kazanmaya çalışıyorlar, sonrasında geliyorlar yorgun argın iletişim kurmaya eriniyorlar (KK11). Önce mahallede oturuyordum. Benim şartlarıma uymadı. Tek öğretmen bendim, herkes beyaz da siz siyah gibi bakıyorlardı. Bir de temizlik sitede daha iyi, her şeyi dert etmiyorsun (KK8). Site. İnsanlar küçük yaşta bir şeyleri alırlar. Daha elit insanlar oluyor, mahallede herkes sokakta, ayakta terlik yok, bir ilgi yok (KK19).”

İlk iki kuşağın tamamı komşuluğun önemli olduğunu beyan ederken üçüncü kuşağın yalnızca yarısı komşuluğu önemsediklerini söylemişlerdir. I. kuşak; “Ahirete gidince ilk önce komşudan sorulacaktımsın (KK13). Cenazen olsa komşuya güvenirsin. Evinin anahtarını bile

komşuya teslim edersin (KK25). Hakikatli olursa; anneden babadan ileri olur. Herkes hayatına bakıyor, şimdi komşuluk yok (KK9).” II. kuşak; “Ben seviyorum. Ama çat kapı komşum yok ama isterdim ama çok da çat kapıyı istemezdim artık yalnızlığa da alıştım galiba şu saatten sonra (KK5).” Yaşlı kuşak ile genç kuşak arasında kalan orta kuşağın düşünce dünyasını bu ifade açıklamaktadır. Bir taraftan eski zamanın samimi, teklifsiz ortamını isterken diğer taraftan yeni zamanın daha bireysel, hesap vermeyen, baskı hissetmeyen ortamından vaz geçemeyen orta kuşak eskiye özlemle başladığı aynı cümleyi bu bireyselliğin iyi geldiği hissiyle tamamlamaktadır. Genç kuşakta ise ‘yaşam şartları’ ifadesi ile komşuluk kıymetini yarı yarıya kaybetmiştir. III. kuşak: “Aslında çok fazla görüştüğüm kişi yok, bir kaç kişi ile ama büyük bir apartman olduğu için herkes işinde, çok fazla insanlar birbirlerini tanımıyor, hepsiyle görüşemiyorum tabi ki (KK21). İyi bir komşum olmasını isterdim ama olmasa da olur, olması için çaba harcamam (KK3). Önceden önemliydi ama şu hayat şartlarında herkesin bir geçim koşturmacası var zaten, gündüz kimse evde yok. Aman aman da benim için önemli değil (KK19). Önemli tabi. Ama şimdi yok (KK27). Önemlidir ya sonuçta asosyal insanlar değiliz, bir merhaba dediğimiz insanların olması gerekir bence yaşadığımız yerde (KK11).”

“Bir evde misafir odası ve eşyaları ayrı olmalı mıdır?” sorusuna ilk iki kuşağın tamamı, üçüncü kuşağın ise %80’i “ayrı olmalıdır” yanıtını vermiştir. Yaşlı ve orta kuşağın evlerinde yalnızca misafirler için özel alanlar oluşturulmuştur. Misafire özel bir oda, misafire özel giyim eşyaları, mutfak eşyaları... Genellikle bir şeyin yenisi ve güzeli kendi kullanımları için değil, eve gelecek konuk için ayrılmıştır. I kuşak: “Biz annelerden öyle gördük. O da bir adap, güzel bir şey (KK20). Ayrı olursa daha iyi olur (KK9). Şimdiki yeni gelinlerde yok. İyisini niye ben kullanayım benim büyüklerim varken, kullanmam (KK15).” II. kuşak: “Misafirimi en güzel şekilde ağırlamak isterim, kendi kullandığımı kullandırmam (KK18). Olmalı ama şimdiki zamanda çok misafir gelmiyor (KK16). Misafir Allah’ın gönderdiği bir ikramdır. Her şey ayrıdır; havlusu, yemek takımı, nevresim odası (KK2).” Genç kuşakta bakış açısı değişmeye başlamış, misafirin değeri düşürülmeden kendi kullanım alanları genişletilmiştir. III. kuşak: “Hayır. Yani özel bir yer olmasına gerek yok ki sonuçta ben de yaşıyorsam özel bir yerdir zaten; yok misafir için ayrı tabak, çatal... Normal evimi ben kurarım, hangi odada oturmak istiyorsam o odada otururum. Benim giremediğim yere neden misafir girsin ki? Bu hayatta değerli olan benim; ben ve ailem, benden daha değerli ne olabilir ki o odaya girecek? Öyle bir şey yok, yani ben evimi düzenlerim (KK11). Misafir benim düzenime uyum sağlamalı. Çok misafir davet edeceğimi sanmıyorum ve onun için ayrı

oda gerekmez (KK3). Süslü olması gerektiği için değil, düzen sağlamak için ev sahibi açısından da temiz tabak, temiz nevresim hazır durur. Daha iyisini misafire ayırıyorum, belki de ömründe 1 kere misafirim olacak, ben her gün yatıyorum evimde (KK8).”

Türk kültürünün yapısı içinde bazı meseleleri açık açık konuşmak yerine karşı tarafın hal ve tavırlarından anlamaya çalışmak gibi bir görenek vardır. Bu sebeple eski dönemlerden beri günlük hayatın içinde bir işaret dizisi oluşturulmuş ve bu işaretleri okuyarak kişilerin ihtiyaçları anlamaya çalışılmıştır. Örneğin misafire Türk kahvesi ile birlikte bir bardak su ikram etme geleneği vardır. Şayet misafir aç ise kahve içmeden önce elini suya uzatacak ve sonra kahveye yönelecektir. Bu durumu gözleyen ev sahibi ise “Aç mısın?” diye sormaya gerek kalmadan yiyecek bir şeyler hazırlayacaktır. İlk iki kuşakta bu ve benzeri kodlar mevcudiyetini devam ettirirken, genç kuşakta ilişki kurarken böyle bir “Shorlok’luğa” gerek olmayacağı düşüncesi oluşmaya başlamıştır. İlk iki kuşağın tamamı misafire “Aç mısın?” sorusunun sorulmaması gerektiğini düşünmektedir. Üçüncü kuşağın ise %30’u konuklarına böyle bir soru sormanın misafirperver olunmayacağı anlamına gelmediğini düşünmektedirler. I. kuşak: “Tek gelsin yeter ki, geldiği zaman hizmetini ederim, çayını çorbasını hazır ederim, gücüm yettiğince kendim yaparım (KK22). Ben hizmetimi yapayım da ister yesin ister yemesin (KK9). Allah’ın lütfu olarak bakarsın, Allah ona yaptıklarımı hep görür (KK25). Sorulmaz, açsam “açım” diyebilir misin? Demezsin (KK12). II. kuşak: “Bizim yaşlılarımızda farklıdır. Çayımız asla boş içilmez, ben zorunlu hissederim. “Aç mısın?” denmez, “kimseyi boş çevirmeyin” derim kızlarıma ve “ben öldüğüm zaman da kimseyi benim evimden aç göndermeyin” demişimdir (KK18). Benim annem derdi ki “Misafir gelince demliğe su koy; az kalırsa çay, çok kalırsa pilav suyu yaparsın.” Bir şey ikram etmek zorundayım mutlaka yoksa kendimi huzursuz hissederim (KK2).” III. kuşak: “Beni geren şeyler var, fazla topluluk gibi. Sürekli bir hizmet beni geriyor, bize misafir gelince varımızı yoğumuzu onun önüne sermeliyiz, ona iyi bakmalıyız... Yani onların da evinde bizimki gibi bir yaşam var. Niye yerlere atalım kendimizi, o kadar yorulalım? Biraz abartılıyor, bana mantıksız geliyor, o kadar yorulamam. “Aç mısın?” diye sorulabilir. Mantıklı, ya direkt önüne bir şey koymaktansa sor. Dışarı da davet edilebilir. Normal insan gibi otur (KK3). Geleneksel olarak çok güçlüyüz bu konuda. Sorulmaz, “açım” demez zaten (KK17). Büyükler “Bir yudum su da olsa, ikram etmeden yollamayın” derler. Uzaktan gelmişlerse yemek hazırlanır ama arkadaş çat kapı gelirse kahve ve ikramlıklar yapılır (KK27).”

3.5.4. Pazara mı Gidelim Marketten mi Alalım?

I. kuşak genellikle ekonomik koşullardan kaynaklı pazarı tercih etmektedir: ‘‘Pazar bütçene uygun, daha taze (KK1). Pazar da market de aynı ama markette bilerek bakarak görerek alırsın ama pazar da taze ikisi de (KK9).’’ II. kuşak hem ekonomik nedenlerin hem de pazarın bir sosyalleşme mekânı olduğunun üzerinde durmaktadır: ‘‘Pazar daha ekonomik, taze (KK13). Pazar, hem gezmiş olurum hem taze (KK26). Pazar, seçenek daha çok ve taze (KK10).’’ III. kuşak; ‘‘Pazarda daha sağlıklı, daha taze oluyor. pazara imkânım varsa isterim. Keseme mantıklı olan tarafı seçerim (KK11). Pazar daha sıcak ve taze (KK8). Pazar doğal ama çok kalabalık ve o kadar insandan rahatsız oluyorum marketi tercih ederim (KK3). Market, pazardan daha az yorulursun (KK14).’’

3.5.5. Veren El Alan Eli Görsün mü?

‘‘Kullanmadığınız bir ürünü bağışlamayı mı, satmayı mı tercih edersiniz?’’ sorusuna ilk iki kuşağın tamamı ‘‘bağışlamayı tercih ederim’’ yanıtını vermiştir. Üçüncü kuşakta ise bağışlama oranı düşmüş ve ikinci el satış uygulamaları popülerlik kazanmışsa da %80’lik kısım bağışlamayı sürdürmektedir. ‘‘Birini sevindirmek daha mantıklı (KK19). Hayır almak isterim (KK27). Sevap kazanırsın (KK13). Biri alsın, ‘‘Allah razı olsun’’ desin (KK10). Bu verilerin tamamının tercihlerden kaynaklı olduğunu düşünebilirse de imkânların etkisi de göz ardı edilmemelidir. Bundan kısa bir süre öncesine kadar insanların alım güçlerinin çok düşük olması ve yama yapma usulüyle bir ürünün moda değil yalnızca kullanım açısından değerli olması tüketim alışkanlığını yönlendirmiştir. Ayrıca satış yapılması için uygun ortamların olmadığı ‘‘eskiye rağbet olsa, bit pazarına nur yağardı’’ şeklindeki ifadelerden de anlaşılmakta; buraların aşağı görülen, çok da tercih edilmeyen mekânlar olduğu görülmektedir. Fakat artık pek çok uygulamada 2. el ürünleri kapınıza getirtip, ülkenin dört bir yanına kargo ücreti ödmeden satış yapabilmektesiniz. I. kuşaklardan; ‘‘Öyle bir ortam varsa ne kadar güzel, satarsın başka bir ihtiyacını görürsün. Bizim torunlar dünyaları aldılar da, sattılar da (KK1)’’ gibi görüşler de geçmişte bu tür ortamları bu günkü kadar rahat kullanım alanları olmadığını kanıtlamaktadır.

Metanın kullanımı kendi kendine yeterli hale gelir; ve tüketici metanın egemen özgürlüğüne dinsel bir sevgi duyar. Bütün haberleşme araçları tarafından desteklenen ve yaygınlaştırılan verili bir ürüne yönelik heyecan dalgaları büyük bir hızla yayılır. Bir giyim tarzı bir filminden çıkar; bir dergi çeşitli giyim alışkanlıklarını meşhur eden gece kulüplerini tanıtır. Bu tür ıvır

zıvır'ın ifade ettiği Şey, meta yığını sapkınlığa y6neldiğinde sapkın olan Şeyin kendisinin de 6zel bir meta haline geldiğidir... Meta fetiŐizmi, tıpkı eski dini fetiŐizmin bağnaz 6yelerinde ve mucize 6r6n6 kişilerde g6r6len kendinden geŐme durumlarına benzeyen ateŐli coŐku anlarına ulaŐır (Debord, 1996: 38). 6lkede kısa s6re işinde değişen ekonomik yapı insanları t6ketim Őılgınlıđına itmiŐ ve bu durumun sonucunda tatminsizlik baş g6stermiŐtir. Değişen moda ve 6zerinden hen6z etiketinin dahi Őıkarılmadıđı bir 6r6nden sıkılmak 2. el sekt6r işin pek Çok uygulamayı doğurmuştur.

Bir zamanlar severek aldığın ama kullanmadığın kıyafet, Őanta, ayakkabı ya da aksesuarları Dolap.com'da satarak yenilerini uygun bir fiyata alabilirsin. Binlerce 6r6n6 hızlı ve pratik bir alıŐveriŐ deneyimiyle takipŐilerine sunan Dolap; g6venli online 6deme sistemleri, taksit imkanları, orijinal 6r6n kontrol hizmeti ve 7/24 ulaŐabileceđin m6Őteri hizmetleri ile online alıŐveriŐ keyfini bir adım ileriye taşıyor. Dolap, giyilmeyenleri d6n6Őt6rerek d6nyayı daha da yaŐanabilir bir hale getirmeyi amaŐlıyor. Giymediklerini satarak DolapHesap'ta biriktirdiğin miktarın belirli bir kısmıyla Mika-Der, UNICEF, Aip,veHaŐiko gibi pek Çok derneğe bađıŐ ve katkıda bulunabilirsin. Peki sistem nasıl işler? Beğendiğin 6r6n6 kredi kartı ya da banka kartınla satın alırsın. Satıcı en fazla 3 iş g6n6 iÇerisinde 6r6n6 kargolar. 6r6n6 teslim aldıktan sonra sipariŐi tamamlarsın, Dolap da satıcıya kazancını aktarır. Alışverişini tamamladıktan sonra SipariŐi Değerlendir kısmından Dolap sahibine yıldız vererek değerlendirme yaparsın.¹⁴

3.5.6. Oyun D6nyamız Neresi?

Oyun bir 6ocuğun zihinsel ve fiziksel geliŐiminde Çok 6nemli bir yere sahiptir. S6ylediği tekerlemeler ve sayıŐmacalarla dil gelişimi; oyunun kurgusunu ve kurallarını 66z6p başarıya ulaşmak işin strateji belirlemeye 6alıŐırken zekâ gelişimi; bir Şeyi baŐarmak ve baŐarmak istenen Şeyi kaybetmek duygularını yaşayarak psikolojik gelişimi; koŐarak, tırmanarak, s6r6nerek, bir Şeyi fırlatarak, terleyerek, d6Őerek, zıplayarak fiziksel gelişimi; gruplara ayrılarak, bir eylem gerŐekleŐtirmek işin sıra bekleyerek, kurallara uymadığı işin oyun dışı kalarak sosyal gelişimi sağlanır. Fakat kentleşme ile birlikte 6ocukların oyun alanları b6y6k bir darbe g6rm6Őt6r. Nebi 6zdemir: ‘‘6ocukların ‘duvar kenarı, bahÇe, sokak, avlu, evin hayat adlı aşık b6l6m6, 6imenlik veya 6ayırılık alan, boş arazi, harman yeri, 6amurluk bir yer, sert zeminli geniş bir alan, bağ, kır, kayalık bir yer, dere kenarı, cami 6n6 veya caminin mermer avlusu, otlak, futbol sahası, dağ yamacı, bayram yeri, ev 6n6, ađaŐlık bir alan, tozlu

¹⁴<https://dolap.com>

bir yer, park, meydan, ev damı, kaldırım” ve benzeri her türlü açık mekan oyun sahası olarak kullandıkları belirlenmiştir.” (Özdemir 1997:137-138). Kentlerde ne önu açık alan, ne apartman önünde bahçe, ne ağaçlık bulunamaz hale gelmiştir. Sokakların güvenilmez oluşu, pedofilinin yaygınlaşması, sokakta oyun oynamak isterken kaçırılan, tecavüze uğrayan, kaza geçiren çocuklar vb... şehirleşme ile gelen mekan problemini gündeme getirmektedir.

Bir şehrin planlamasında nasıl ki yeşil alana, alt yapıya önem veriliyor imar ve iskânlar belli kanunlarla uygulamaya geçiriliyorsa; halk hayatı ve halk kültürünün de çağdaş yaşamın içinde kendine yaşam alanı bulabilmesi için başta yerel yöneticiler ve sivil toplum örgütleri olmak üzere her kurum, kuruluş ve kişiler ciddi gayret içinde olmalıdır. Bu durum, hayatın kaynağı olan oksijeni üreten ormanları korumak ve yeni fidanlar dikmek kadar önemli ve anlamlı bir iştir. Aksi durumda ormansız bir toprağın çölleşmesi gibi halk hayatı ve halk kültüründen kopmuş bir toplumun kaderi de çölleşen bir toprağa benzer (Ersoy, 2002: 101). Çünkü oyun çocuk için sıradan bir vakit geçirme eğlencesi değildir. Bir insanın duygularını, düşüncelerini, reflekslerini, ilişkilerini geliştiren; varlığını insanlığın ilk dönemlerine kadar dayandırabilen, kültürün saklı başlıklarını içinde barındıran bir olgudur.

İnsanoğlunun ataları çevrelerinde gördükleri şeyleri taklit ederek, yaptıkları eylemleri hareketlerle birbirlerine anlatarak farkında olmadan oyunu yaratmışlardır. Avını avlayan insan avını nasıl avladığını hem kendisinin hem de avının yaptığı hareketleri taklitlerle diğer insanlara anlatmıştır... Büyüklerin avlarını nasıl avladıklarını anlatırken onları izleyen çocuklar, onun elindeki sopasını taşını avına nasıl attığını günlük yaşamlarını taklit etmişler ve büyüklerine öykünerek benzer hareketleri yapmaya başlamışlardır. Bu tür oyunlar çocuklar tarafından nesilden nesile geliştirilerek aktarılmış ve bu günkü oyunları oluşturmuştur (Özhan, 1997: 10-11).

Modern hayat içinde bir çocuk 6-18 yaş arasında ortalama 16 bin saat televizyon izliyor. Ayrıca 4 bin saat radyo ve plak dinliyor ya da film izliyor. Bu iletişim araçlarıyla geçirdiği süre okulda ya da ailesiyle birlikte geçirdiği süreden çok daha fazla... Yapılan bilimsel araştırmalara göre televizyon duygusal beyin de denilen “limbik” sistemin çocuklarda gelişmesini engelliyor ve böylece beyin kendi imgelerini üretemez hale gelip sadece televizyondaki görüntülerin imgeleri, etkisi altında kalarak onun sunduğu kadarıyla düşünebilir hale geliyor. Söz konusu edilen “limbik” sistemin çocuğun gelişimindeki diğer önemi de beyindeki limbik sistemin gelişimi eş zamanlı olarak çocukların vicdan duygularının gelişimini de sağlıyor yani doğru orantılı bir gelişim söz konusu, eğer beyindeki

“limbik” sistemi yeterince gelişmez ise vicdan kavramını tanımayan “terminatör” türevi insanların yetişmesine neden olunuyor (Ersoy, 2002:101).

“Bir çocuk için ideal olan sokakta oynamak mı, bilgisayar başında olmak mıdır?” sorusuna ilk kuşak %20 oranında sokakta olmalı diyerek en düşük oranı vermiştir. İkinci kuşağın %70’i üçüncü kuşağın ise %90’ı sokak yanıtını vermiştir. I. kuşak: “Bilgisayar iyi değil. O çocuk normal olmuyor, bağımlılık... Kararında bırakacaksın, manyak olmuş çocuklar (KK9). Bilgisayar. Hiç değilse evde, dışarıyı güvensiz (KK12). Evinde olsun. Sokakta sürtük çok (KK15). Bilgisayar başındaki çocuk yarın büyüdüğünde hiçbir şey görmemiş, öğrenmemiş olur (KK25). Şimdi aşırı gitmediği sürece evde bilgisayarla ilgilenmesi sokakta gezmesinden daha iyi. Sokak iyi değil. Ortam iyi değil, kötü bir zamandayız (KK1).” II. kuşak ideal olanın sokak olduğunu düşünmekle birlikte sokağın güvensiz ortamdan korkarak çocuğu bilgisayara yönlendirmektedir: “Bilgisayar. 6 yaşına kadar sokağa çıkarmadık. Bir şey olmasından korktuk. Tabi parkta oynasın ama ortamımız yok (KK5). Doğayla iç içe olmak her zaman daha iyidir hem bedenen hem kafa olarak, doğada yetişsinler (KK13). Çocuklar dışarı çıkmıyor, tamam dışarı kötü ama çocuğun arkadaşı olmuyor (KK16). Sokak ama güvenilmiyor (KK26). Sokakla, toprak enerjisi alır, sağlıklı olur. Şimdiki çocuklar kusurlu; birinin beli, ayağı... Bunlar hep ev içinde kalmaktan (KK2).” III. kuşak: “Ben top, ipe büyüdüm. Bunun daha sağlıklı olduğunu düşünüyorum (KK3). Aslında biz sokak top, ip, istop, dombili, al satarım bal satarımla büyüdük ve çok da güzeldi ama televizyonda da çocuk kaçırma haberleri çok oluyor, evin önünde oynarken ölüsü bulunuyor. Güvensizlik var o yüzden çocuklar 4 duvar arasında avmaların oyun alanlarında. Keşke öyle olmasa, çok kötü bir şey (KK27). Şu devirde çok fazla sokak olamıyor, insanlara güvenemiyorsunuz, çok fazla çocuk kaçırmaları var. Genelde evdeyiz (KK19).”

3.6. Sağlığımız Kime Emanet: Alternatif Tıp mı Modern Tıp mı?

Binlerce yıl boyunca insanlığın kültür birikiminde pek çok tedavi yöntemi ortaya çıkmış ve bu yöntemler yine binlerle tecrübe edilmiştir. Bazen olumsuz sonuçlar doğurmuş, bazen tesadüfi keşifler yaşanmış, çoğunlukla şifa bulunmuş halk hekimliği yöntemleri; medyada insanların gözündeki geçerliliğini yitirmesi için bir karalama kampanyasına maruz kalmış, pek çok halk ilacı "koca karı ilacı" olarak adlandırılmıştır. Fakat son dönemlerde modern tıbbın her zaman çare olamadığı ve tedavi sürecinde pek çok yan etki içerdiği için geleneksel tedavi yöntemleri yeniden gündeme gelmiştir. Erman Artun Anadolu'nun, on üç bin bitki çeşidiyle dünyanın en zengin bitki florasına sahip yerleşim yerlerinden biri olduğunu ve tarih

boyunca tüm uygarlıkların bu zenginlikten yararlanmaya çalıştığını hatta bu bitkilerle tedavi yönteminin günümüzde de hala kullanıldığını ifade etmektedir. "Binlerce yıllık" bu tıp akımlarının, tüm dünyada en çok tercih edilen tedavi biçimi olma yolunda olduğunu, çoğu tıp doktoru olmayan alternatif tıpçıların Amerika ve Avrupa'da rehabilitasyon klinikleri kurduğunu ve yayın organlarını çıkarmaya başladığını; bitki özlü karışımların, akupunkturun, telkinin her türlüşünün, masajın, vitaminlerin, elektrik veya özel aletli uygulamaların, su (hidroterapi) ve benzeri pek çok yöntemin alternatif tıbbın bir parçası olduğunu, özellikle akademik tıbbın çaresini pek bulamadığı kanser, astım, şeker, sedef, romatizma, migren gibi hastalıkların alternatif tıba en çok başvuru nedeni olduğunu aktarmaktadır (Artun, 2008: 85).

“Alternatif tıp mı, modern tıp mı?” sorusu karşısında her kuşak eşit oranda arada kalmıştır. Her kuşakta mevcut yarıya bölünmüş ve bu konuda net bir tercih yapıldığı görülmemiştir. I. kuşakta; “Evvelden doktor yoktu, çocukların kulağı ağrısa sarımsağı kavurup kulağa koyuyordum, fayda oluyordu (KK22). Bitkiden alamadığımızı doktordan almaya çalışıyoruz zaten (KK23). Önceden koca karı ilacı vardı ama şimdi gene eskiye dönüş başladı farkındaysan, bütün bitkiler otlar eskinin faydalı olan bitkileri vardı (KK9).” görüşlerinin yanında alternatif tıba yaklaşılmaması gerektiğini düşünenler de mevcuttur; “Koca karı ilaçları bir gencimizi ziyan etti televizyonda duyduk (KK1).” II. kuşakta her iki yöneme de sıcak bakan kişiler artmakla birlikte, alternatif tıba uzak kalan kişiler sayısını aynen korumaktadır; “Kesinlikle bu zamana kadar asla yapmadım. Güvenmem (KK5). Zehirlenebilirsin (KK26).” III. kuşakta ise ilk tercih olan doktordan çare bulunamadığı takdirde denenmeye değer bir yöntem olduğu görüşü hâkimdir; “İkisi de; antibiyotik de zarar verici hap kullanmak da ne kadar doğru? Doğal olması daha iyi (KK24). İlk doktor, çare bulamazsam alternatif tıba başvururum (KK8). Hiç uygulamıyorum diyemem tabii ki bitkisel ilaçlar da faydalı ama genel olarak daha çok doktoru tercih ediyorum (KK21). Ayağım kırılmıştı bal muşambası dediler, eritilmiş mum onu da kullandım işe yaradı. Sonuçta doktorların kullandığı ilaçlar doğadan alınıyor, babaannelerimiz kullandığı ilaçlara da güvenilir (KK27). Tıp ama mecbur kalsam denerim (KK19).”

Yörede bir dönem yaygın olarak kullanılan bacak ağrılarını iyileştirdiğine inanılan “sülük tedavisi”nin varlığından haberdar olup olmadıkları ve bu tedaviyi uygulayıp uygulamayacakları kaynak kişilere yöneltilmiştir. İlk kuşağın yarısı bu tedaviyi bildiğini ve yine yarısı uygulayabileceğini söylemiştir. İkinci kuşak da tıpkı birinci kuşak gibi bir tutum sergilemiştir. Üçüncü kuşak ise %20 oranında böyle bir tedavi biçiminden haberdar olduğunu

ve mecbur kaldığında yine %20 oranında yaptırabileceğini ifade etmişlerdir. I. kuşak: “Ben yapmam korkarım (KK4). Kaynanam, babaannem yaptı; şifa buldu (KK15). Pis kanı emiyor. Eskiden hep genci yaşlısı yapıyordu ama şimdi ben mikrop kapmaktan korkarım. Pis kan aksın zaten kanı emen düşüp ölüyordu zaten (KK9). Mayıs ayında vurulur. Ağrı sızı için gerçekten fayda bulanlar oldu (KK1).” II kuşak: “Pis kanı alıyor, çok fayda gören olmuş. Ben yapmam (KK10). İnanırım, zararlı kanı emiyor. Ben yapmadım, halam yapar. Mayıs ayında alınır o (KK2). Hiç yapmadım. Doktorun demesinin dışında bir şey yapmaktan korkarım (KK5). İllaki rahatlatır ama şimdi tıp daha ilerledi, böyle şeylere gerek yok bence (KK13). Kızım yaptı şifa buldu (KK7). Önceden yaşlılar çok yapardı hakikaten rahat ettiklerini söylerlerdi. Ben korkarım yapamam (KK18). Tiksinirim, şifa olacağına inanmıyorum (KK20).” III. kuşak: “Biliyorum ama yapmam (KK24). Bilmiyorum, yapmam (KK19). Eğer çok acı çekersem ve çare bulamazsam denerim (KK6). Hiç duymadım, uygulamam (KK17). İşe yarıyormuş, inanıyorum (KK14). Ben yaptırmam ama belki faydası olabilir (KK8). Tıbbi olarak araştırırım; mantığı varsa yaparım (KK21).”

3.7. Sosyal Medya

Z Kuşağı Nedir Ve Nasıl İçerik Tüketir?

Tam olarak 1996 ile 2011 yılları arasında doğan Z kuşağı ya da jenerasyonu, dünya nüfusunun %25’ini oluşturuyor ve yakın gelecekte, satın alma gücü diğer kuşaklardan bu kuşağa geçecek. Çoklu platform medya şirketi Awesomeness, Y kuşağının genç kardeşleri Z kuşağının davranışlarını, araştırma şirketi Trendera’yla birlikte analiz etti. Awesomeness’a göre, bu yaş aralığındakilere markalı içerik üretenlerin bu kuşak hakkında bilmesi gereken öncelikli kelimeler arasında; ‘stresli, global, tedbirli, akışkan kişilikli, kuralları yıkan, niş ve teknolojinin içine doğmuş’ yer alıyor. Dijital dünyaya doğuştan adapte olan Z jenerasyonunun %62’si kendisini bireysel olarak değil dijitalde daha rahat ifade ettikleri söylüyor. Z kuşağının kullandığı ilk 5 sosyal platform şöyle sıralanıyor: YouTube (%79), Facebook (%78), Instagram (%69), Snapchat (68) ve Twitter (%49). Gençlerin %71’i video içerik tüketiyor. Awesomeness marka iş birlikleri başkan yardımcısı HarleyBlock, “Platform özelinde mobil optimizasyonlu ve eğlenceli içerikler yaratmak, Z kuşağı için vazgeçilemez. Günde 68 video izliyorlar. Bu da izleyicinin, daha öncekinden hızlı içerik seçtiğini gösteriyor” diyor. %80’i siyahların hayatına önem verilmesi gerektiğini, %74’ü trans bireylerin haklarını ve %63’ü de feminizmi savunuyor. Büyük bir çoğunluğu, bu hareketlerin toplum tarafından kabul edilmesi gerektiğini düşünüyor. Bu kadar geniş bir kimlik bilincine ve kabullenmeye sahip olsalar bile,

her 5 Z kuşağı gencin 1'i Instagram'da kendilerini daha rahat ifade edebildikleri alternatif ve özel bir hesaplarının olduğunu itiraf ediyor.¹⁵

Buhar makinesinin sadece sanayide değil, sosyo-ekonomik yaşamda da dönüşüme neden olması gibi her yeni icat sadece kendi ortamında değil toplumun her alanında bir hareketlenme yaratmaktadır. Newcomen ve Watt'ın bu yeni icadıyla bir yandan ulaşım ve demir çelik sanayindeki gelişmelerin önü açılırken bir yandan da bu yeni atılımlara ayak uyduran ve ona göre saflaşan yeni sınıflar ortaya çıkmıştır. Yeni sınıflar yeni hak arayışlarını, gelişen sanayi de yeni üretim biçimlerini ve ticari ilişkileri doğurmuştur... Değişen üretim biçimleri tüketimi körüklemiş, gelişen ulaşım olanakları mesafeleri kısaltmış, iletişim ise hiç olmadığı kadar önem kazanmıştır. Watt ve Newcomen muhtemelen icatlarının neden olduğu dönüşümü öngörememiş ve etki düzeyinin varacağı noktayı hesap edememişlerdir... Zira Harvard'ın mütevazî yurt odasında, arkadaş ortamını genişletmeye çalışan Zuckenberğ'in çabalarının bu gün dünyayı bağlayan bir sosyal ağa dönüşeceğini, etki alanının pazarlama anlayışından tüketim alışkanlıklarına kadar genişleyeceğini öngördüğünü varsaymak pek de mümkün değildir... Tıpkı basit buhar motorunun tüm toplumsal işleyişi ve algıyı değiştirdiği gibi sosyal medya da günümüz toplumunu ve ekonomik ilişkilerini kökten değiştirmektedir (Kara, 2013: 43, 44).

3 genç tarafından açılan Youtube'a başlangıçta dakikada 100 saatlik video yükleniyor, her gün 1 milyardan fazla kişi giriyor, 4 milyardan fazla video izleniyor, 61 ülkede 61 dilde yayın yapıyordu. 3 genç bu hıza teknik donanım yetiştirememeye başlayınca youtube kurulduktan 1 yıl sonra 1. 65 milyar dolara Google a satılıyor. Youtube da en çok izlenen amatör video 'Charlie parmağımı ısır' 775 milyondan fazla izlenince, aile youtube gelirinden 1 milyon dolar kazanıyor. Küçük bir anının internette paylaşılması ile milyoner olan aile sosyal medyanın sınırları hakkında bir örnek konumundadır. Bu bir devrin başlangıcı için atılmış ilk adımdı. Büyük firmalar artık kendileri için internette fenomen olan kişileri tercih etmeye başlamıştır. Le Bond; Cemiyetlerin oluşumunda artık yeni çağda hakim olan yeni bir güç olarak : 'kalabalıkların kudreti'ni göstermektedir ki devlet başkanlarının hareket tarzlarını bile belirleyebildiklerini, milletlerin kaderinin artık hükümdar divanlarında değil kitlelerin ruhunda hazırlandığını, kitlelerin mutlak hukukunun hükümdarların mutlak hukukunun yerine geçtiğini belirtmektedir (Le Bond, 2016: 8 19).

Serhat Ayan (Teknoloji Blogger'ı): Mesela eskiden bir film stüdyosu açmak istediğimizde ciddi zorlukları vardı tavan yüksekliği ışığı renki oydu buydu derken... Şu an 13 yaşında bir

¹⁵<http://www.dijitalajanslar.com/z-kusagi-nedir-ve-nasil-icerik-tuketir/> (28 Ara 2017)

çocuk evinde webcamıyla kendine sanal bir stüdyo kurup yayın yapabiliyor, bunu eş zamanlı olarak dünyaya yayınlarken dünyanın başka bir yerinden yanına konuk alabiliyor bunlar inanılmaz şeyler (JustinBieber'in 13 yaşında youtube yüklediği video ile şöhret oluşuna atıf yapılıyor)¹⁶

1998 doğumlu bir genç 14 yaşında iken youtube adlı video paylaşım sitesine; bizce "saçma" videolar çekip yüklemeye başladı. Vidolar karşındaki kişiyi güldürmeye çalışma, kafana çorap geçirip su içme, bilgisayar oyununu kamera karşısında oynama, teknolojik aletleri kullanma (odanın içinde 3 boyutlu gözlük kullanıp sağa sola çarpmak gibi), yurt dışında çekilen videoları uyarlamak, sevgilimle bize gelen mesajları okumak, şarkı açıp dans etmeyip mırıldanmamak vb. gibi başlıklardan oluşmaktaydı. Fakat 28.04.2019 tarihi itibarıyla çoğunluğu 18 yaş altından oluşan 10.176.120 aboneye sahip olan bu kanal Türkiye'nin en büyük 1. Youtube Kanalı iken; dünyanın en büyük 20 kanalı içinde yer almayı başarmıştır. Gelen bu popülerite ile bir ödül töreninde ilk kez "en iyi youtuber /instagramer" kategorisi açılmış ve ödülü ilk kez Enes Batur almıştır. Ardından Enes Batur 19 yaşında hayatını yani youtube kanalı açış hikayesinin sinema filmini çekmiştir. Filmde asosyal bir çocuk olan Enes, insanların kendisini ciddiye alması ve iç dünyasını yansıtmaya arzusuyla videolar çekmeye başlar. Polis olan babası ve hemşire olan annesi ile neredeyse hiç zaman geçiremez. 6 yaşındayken babası Enes Batur'a bilgisayar alır ve tüm dünyası o olur. Annesi ve babası onu bu boş hevesinden vazgeçirmeye çalışır, üniversite sınavına hazırlanması için onu zorlarlar. Enes, zor bir karar vermek zorunda kalır; ya hayallerinin peşinden koşup YouTuber olacaktır ya da üniversite sınavına çalışacaktır. Enes Baturun filminde babası ona: "Senin hayalin bu mu? İnternet geçici bir şeydir, mimarlık öyle mi?" dediğinde Enes babasına: "Senin hayallerinin değil kendi hayallerimin peşinden gitmek istiyorum" der. Ardından "Bu çocuğa her yerden para yağacak" diyerek onu keşfeden birileri olur ve gerçek hayatını filme uyarlar. Enes Batur'un filminin ilk 3 gün için toplam gişesi Cem Yılmaz'ın bu zamana kadar en büyük yatırımını yaptığı, kariyerinin zirvesinde onlarca oyuncuyu projeye dahil ettiği ve Türk sinemasına damga vuran tüm isimleri canlandırdığı filmini gişede geride bırakmıştır.

8 milyonluk takipçisiyle Türkiye'nin en ünlü YouTuber'u olan Enes Batur, sinemada önemli bir başarıya imza attı. Batur'un hayatının konu alındığı "Hayal mi, Gerçek mi?" adındaki film, 19-21 Ocak haftasında Cem Yılmaz'ın son filmi Arif v 216'yı geride bıraktı. Box Office Türkiye'nin açıkladığı rakamlara göre Enes Batur'un Hayal mi Gerçek mi? filmi 3 günde 453 bin kişi tarafından izlendi. Filmin elde ettiği hasılat ise 5.7 milyon TL olarak açıklandı. Arif v

¹⁶<https://www.youtube.com/watch?v=BAAdLyl8GOC4>

216 filmini ise yayınlandığı üçüncü hafta sonunda 432 bin kişi izledi. Bu filmin hasılatı ise 5.6 milyon TL oldu. Zaten Film 17 Günde 16.424.841,15 TL hasılat elde etmiştir¹⁷

Görüldüğü üzere Enes Batur'un filminin yakaladığı bu başarı, YouTube takipçilerin ulaşacağı kitleyi ortaya koyması açısından oldukça önemlidir. Youtube ve youtuberlık o kadar büyük bir sektör olmuş durumdadır ki içeride kıyasıya bir rekabet vardır. Ve bu rekabetin her adımı milyonlarca genç tarafından takip edilmektedir. buyoutuber in toplamda 2 milyarı aşan izlenme sayısı vardır. Görüldüğü üzere ailelerin onları kalıcı bir mesleğe yönlendirmeye çalışmaları fakat onların bu mecrayı tercih etmeleri ve asosyal bir hayat yaşarken insanların onları ciddiye almaları için bu tür içerik üreterek büyük bir servet kazanmaları Z kuşağının tamamı tarafından benimsenen bir hayaldir. Artık youtubervinerinstagramer gibi meslek tanımları yapılmıştır.

Instagram'ın aylık 700 milyon aktif kullanıcısı var. 25 yaş altı kullanıcılar Instagram'da günde 32 dakikadan fazla vakit geçiriyor. 18-29 yaş Instagram kullanıcı oranı %53. 30-49 yaş Instagram kullanıcı oranı %25. 50-64 yaş aktif Instagram kullanıcı oranı %11. 65 üstü yaş Instagram aktif kullanıcı oranı %6. 100 milyon Instagram kullanıcısı "hikayeler" özelliğini günlük bazda kullanıyor. Instagram kullanıcılarının %80'i ABD dışından. Instagram'da her gün 95 milyon fotoğraf ve video içeriği paylaşılıyor. Kuruluşundan bu yana Instagram'da 40 milyar fotoğraf ve video paylaşıldı.¹⁸

Tüm bu veriler ışığında "Sizce sosyal medya zararlı mı?" sorusuna ilk kuşağın tamamı ikinci kuşağın ise yarısı "evet" yanıtını vermiştir. Üçüncü kuşağın ise hiç biri böyle düşünmemektedir. I. kuşak; "Güzel bir şey değil. Atana yapana karışmam, çok yuvalar yıkıldı bunları hep izliyoruz (KK1). Hiç sevmiyorum. Her şey oluyor orda (KK12)." II. kuşak; "Çok üzülüyorum. Yediklerini göstermeleri, eşyle falan koyulacak resim var koyulmayacak resim var (KK7). Çok aktif değilim, günde 10 dk. İnsanların her dakikalarını görmek; özelleri, yatak odaları, ne yedikleri vb... çok rahatsız ediyor. Özel diye bir şey kalmadı (KK2). Pornografik şeyleri sevmem ama yemek fotosundan falan rahatsız olmam (KK16). Facebook'u yeni öğreniyorum. Yemek rahatsız etmez (KK26). Hayır. Çok iyi bakmıyorum. Gençlerin özel hayatı hiç kalmadı. Yemek türü bir şey hiç koymayız göz hakkına giriyoruz. Bir yere gidince sürekli atıyorlar (KK5). Çok vaktimi alıyor. Kendimi alamıyorum, frenliyemiyorum, onun için kapattım (KK10). Her türlü rahatsızlık. Yeme içme değil de terbiyesizlikten, çirkinlikten rahatsız oluyorum (KK18). Onlar iyi bir şey değil,

¹⁷<https://www.yenisafak.com/hayat/cem-yilmazi-soke-eden-sonuc-youtuber-enes-batura-yenildi-3026047>

¹⁸<http://www.dijitalajanslar.com/instagram-hakkinda-bilinmesi-gereken-35-gercek/>(28 Eylül 2017)

ihtiyaç dışı. Ben kek yaptım, börek yaptım bunu millete sergilemeye gerek yok. Yapan var, yapamayan var, karnı aç olan, aşeren... (KK13)’ III. kuşak; ‘‘Günde bir iki defa bakarım. Ayda 2 defa paylaşıyorum. Çok samimi görüntüler, insanların ne yediği ne içtiğinin paylaşılması, nü diye ifade edilecek fotolar rahatsız eder (KK11). Çok aktif kullanılınc normal dünyadan uzaklaşıyor (KK17). Facebook, intagram, twitter kullanıyorum. İnsanlar olduğu hayatı yansıtmıyor, olmadıkları gibi bir hayatı göstermeye çalışıyor. Eşiyile kavgalıyken fotoğraf atıyor, ona bakan insanlar ‘‘Bak onlar şuraya gitmiş, biz evdeyiz, bir şey yapamadık’’ bu sefer huzursuzluk yaratıyor. Abartılı bir hayat yaşıyormuş gibi olmamalı. Olduğunca yemek paylaşmamaya çalışıyorum. Seni hiç tanımayan biri ulaşabilir. Ben eşimle çocuğumla paylaşıyorum haftada 1, 2 (KK27). Facebook kullanıyorum. Olumlu tarafı normalde görüşme imkânım olmadığı arkadaşlarımı görebiliyorum. Eşinin getirdiği çiçeğe kadar insanlar paylaşıyor, evindeki yemeğe kadar, eşine sarılmış fotoğraflar... Çok yersiz ve gereksiz. Hatta ben günah olarak bakıyorum, belki ona bakan insanın eşi yok, yemeği yok. Yük altında bırakıyor bence insanları sosyal medya (KK8). İnstagram, facebook, periscop, snapcat, twitter kullanıyorum. Her gün kullanıyorum. Ben belirli bir arkadaş çevresiyle konuşuyorum. Asla yemek paylaşmam, durumu olmayan insanlar var. Şuradayım, buradayım bunlar çok saçma Sürekli arkadaşlarınla konuşabiliyorsun (KK6). İnstagram, facebook, twitter kullanıyorum. Çok rahatsız olmuyorum. Sık fotoğraf paylaşıyorum (KK19). İnstagram, snapcat, tumblır, twitter kullanıyorum. İnsanlar fena halde bildiğin instagramda paylaşmak için bir şeyler alıyor oldular, konsere giden falan saçmalaştı. Gösteriş. Nusret’e gittik, bana ne senin Nusret’e gitmeden? Özenen olabilir; ona gücü yeten var, yetmeyen var. Ayıp ya, etik değil bence. Bir günde 5, 6, 7 saatimi harcıyorum çünkü yapacak başka bir şeyim yok (KK3). İnstagram, twitter, snapcat, tumblır. 5, 6, 7 saat çoğu zaman. Yemek fotosu rahatsız etmez, mahremiyetini kendi oluşturabilecek insanlar kullanmalı zaten, buna göre kendini kısıtlayabilir. Sık paylaşım yaparım. Farklı kültürlerdeki görüşlerdeki insanları tanıyabilirsin (KK14). Facebook, instagram kullanıyorum. Her gün muhakkak kullanıyorum, yine birkaç saat harcıyorum. Özel hayatımı, her anımı paylaşmayı sevmem ama özel günler, özel anlar olunca ara ara paylaşıyorum. İnsanların mahremiyetini paylaşmaları rahatsız ediyor, her anını paylaşmalarını doğru bulmuyorum mesela yediklerini, içtiklerini, her hareketlerini paylaşmalarını doğru bulmuyorum. Ben de öyle paylaşmıyorum zaten (KK21).’’ Görüldüğü üzere ilk kuşak tamamen uzak kalırken, ikinci kuşak yalnızca facebook kullanmakta ve sosyal medyaya yeni adapte olmaktadır. Üçüncü kuşak ise mevcut tüm ağları kullanmakta, genellikle yemek fotoğrafı paylaşmaktan rahatsız olmamakta, sosyal medyayı asla tehlikeli bulmamakta ve bir kısmı tarafından aktif kullanım eleştirilmektedir.

4. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ VE DÖNÜŞÜMLER

Mitolojik sistemlerin büyük çoğunluğunda bütün canlı varlıkların anası olarak bilinen ve üretici güce sahip kutsal dişi- mitolojik ana paradigması vardır. Bütün arkaik yapıli mitolojik motifler, bütün hâmi ruhlar her ne kadar değişime dönüşüme uğrasalar da bir bütünün yani mitolojik ananın genetik hafızasından kopmuşlardır... Bazı tarihi ve arkeolojik verilere bakılırsa insanlar yer ana ve ya toprak ana olarak tanımlanan kutsal dişi ilaha taş devrinde inanmaya başlamışlardır. Bu ana tanrıçanın MÖ 24-22. binyıla ait olduğu belirtilen Willendorf ‘venüs’ heykelciği de tasdik etmektedir. Ancak bu küçük figüratifin bereket, üretkenlik tılsımı, muskası olarak da kullanılabileceği vurgulanmıştır (Gültepe, 2008: 108,109). Annenin doğurganlığı ile tabiat arasında kurulan ilişki ile “tabiat ana” kullanımı doğmuş, “toprak ana, anavatan, ana yol, anayasa, vb.” kavramlarla önemine vurgu yapılmıştır. İnsanoğlu kadını, üretkenliğinden dolayı kutsasa da uygulama alanında pek çok aksaklık yaşanmıştır. Kadın ve erkek arasında ataerkil bir zihniyetle kurulmuş bu iş bölümüne ilk karşı çıkanlardan biri de antik çağ Yunan filozofu Platondur (İ.O. 427-347). “Devlet” adlı eserinde kadınların devlet işlerinde erkek ile eşit olup olamayacağını tartışan Platon, bu konuda geleneksel düşüncelere aykırı bir sonuca vararak kadınların da erkekler gibi müzik ve jimnastik eğitimi aldıklarında, yönetici ve bekçi olabileceklerini söyleyerek meziyetin cinsiyette değil alınan eğitimde olduğunu vurgulamıştır (Platon, 2006: 160). Eski Türklerde ise kadın toplumda neredeyse erkek kadar söz sahibi olmuştur.

Gökalp’e göre devlet otoritesi, Hakan ve Hatun’da toplanmıştı. Bütün resmî kabullerde, hakan ve hatun birlikte bulunmuşlardı. Yayınlanan her ferman “hakan ve hatun buyururlar ki” diye başlardı. Türk Hakanı, Çin İmparatoruna mektup yazdığında “gökle yerin ‘taht’a geçirdiği, güneşle ayın koruduğu Türk hakanı der ki...” diye başlardı. Gök ve güneş hatunun, yer ve ay ise hakanın timsaliydi. Yine İbni Batuta seyahatnamesinde “Türk kadınlarına toplum içinde önemli yerler verildiğini, erkeklerle bir arada yaşadıklarını ve yemek yediklerini, kadınların konumunun erkeklerden yüksek olduğunu, Türk sultanlarının hatunlara saygı gösterdiklerini, ilk önce hatunu tutarak tahta oturtuktan sonra sultanı oturttuğunu” anlatmaktadır. Eski Türklerde kadın ekonomik, sosyal ve siyasal hayatta erkekten geri planda değil; aksine onunla beraber hareket etmiş ve eşit koşullara sahip olmuştur (Şentürk, 2015: 13).

Dede korkut hikâyelerinde kutsal bir yeri olan kadının edebiyatta özellikle XV. ve onu izleyen yüzyıllardaki divan edebiyatında İran etkisiyle artık kötü bir talihin sembolü olduğunu görürüz. Kadın akrep, yılan ve şeytana benzetilmekte; kendisi için sadakatsiz, kurnaz, aldatan ve hain sıfatları yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Kadını tanımlamak için ‘saçı uzun aklı

kısa” deyimi yaygınlaşmıştır. Bu tutumun ilk ifadeleri XI. yy’da Yusuf Has Hacıp tarafından yazılmış olan Kutadgu Bilig gibi İslam Edebiyatının ilk örneklerinde bile görmek mümkündür. Yusuf Has Hacıp şöyle der: “Kız çocuk dünyaya getirmemeye gayret etmemelidir, ama şayet doğacak olursa öldürülmesi daha isabetli olur.” Yazar erkeklere eşlerini dışarıya bırakmamayı önerir (Doğramacı, 1992). Bu ve benzeri pek çok örnekte görüldüğü üzere kadının Türk töresinde geniş bir hareket alanı var iken 8. yy’da İslamiyet’in kabulü ile birlikte pek çok şahsi uygulama neticesinde, kadın evin içine hapsolmuş ve erkekten bir adım geride kabul edilmiştir. Fakat XIX. yy’dan itibaren gelişen endüstrileşme ve beraberinde insan hakları konusundaki farkındalık kadına; eğitim görme, sosyal hayatta varlık kazanma olanakları sağlamıştır. Tanzimat ile başlayan süreç, Atatürk ilke ve inkılaplarıyla yasallaşarak daha geniş kitlelerce kabul görmeye başlamıştır. Artan imkânları kullanarak her geçen gün kadınlar haklarını genişletebilmek için mücadele vermeye devam etmişlerdir.

Türkiye’de, 1950’lerde sanayileşmenin artışı ve beraberinde kentleşmenin getirdiği yüksek koşullu yaşam beklentisi ile kadın da iş hayatında aktif olmaya başlamıştır. Kadının kendisine ait hakları devralışı, pek çok farkındalık projesini de beraberinde getirmiştir. Örneğin ilk iki, kuşağın zihninde ‘erkek olmak’ bir konuda yetkin olmakla aynı anlamdadır. Erkeğin kadından üstün olduğunu ve kadının onunla âşık atmaması gerektiğini düşünmektedirler: “Erkeklere önce yemek verilir, sonra kadınlara. Erkek erkek daha gene. Erkek dururken kadına vermek olmaz (KK15). Erkek erkekliğini yapar, kadın kadınlığını (KK4). Onun için de evlilikler pamuk ipliğine döndü, kadın özgürlüğünü kazandığı için. Önceden saygı sevgi çoktu, şu an herkes ‘erkek’ oluyor (KK10). Kızı 40, erkeği 41. günde, kız bir gün eksik kırklanır (KK2).” Fakat son dönemde toplumsal cinsiyet noktasında başarılı bir farkındalık süreci yaşanmış olmalı ki genç kuşak konuşurken; bir yanda kendisine aktarılan geleneksel tavrı hafızasında tutarken diğer yanda aldığı eğitimle tutum değişikliğine gitmeye çalışmakta ve bunu dil sürçmeleriyle açığa vurmaktadır: “Anne sütü diyorsa doktorlar, anne sütüdür ilk 6 ay. Doktorların dediğine güvenirim sonuçta adamlar okumuşlar ya da kadın neyse, eğitim almışlar, üzerine uzmanlık yapmışlar o yüzden (KK11).”

Cinsiyet algısı ve cinsiyete yüklenen görev toplum tarafından çocuklara kazandırılır. Bir kadının ya da erkeğin sorumlulukları, sınırları, tercihleri onlara küçük yaşlardan itibaren oyunlarla, aile ve toplum içindeki kurallar ile, okulda verilen eğitim ile bazen açık bazen de gizil yollarla öğretilmektedir. Clarissa P. Estes dünya üzerindeki kadınlarla ilgili pek çok anlatıyı derleyip, bu metinlerin arkaik çözümlemesini yaptığı “Kurtlarla Koşan Kadınlar” adlı kitabında; anlatıların yüzyıllardır kadınlara ne tür mesajlar verdiğini irdelemiştir. II.

hikaye olan ‘‘Mavi sakal’’ anlatısında; yaşadığı evin her odasına girebileceğini ancak 1001. odaya girmemesi gerektiğini söyleyen kocasına itaat etmeyip, merakına yenik düşerek odaya giren kadın, daha önce o kilidi açtığı için öldürülen kadın kemikleri ile karşılaşır. Şimdi büyük bir sorunu vardır. Odaya girdiğini anlayan kocası mavi sakalın kendisini öldürecek olması... Estes’e göre; anlatı, kadına merak ettiği için başının belaya girdiğini söyler, kendisine söylenileni yaptığı, sorgulamadığı, araştırmadığı takdirde kadının mutlu olacağını; şayet böyle davranmazsa belki de bedelini canıyla ödeyeceğini söyler. Masal; ‘‘bilinç’’ der, ‘‘kadını köleleştirir.’’ (Estes, 2003)

Masal bir aysberg gibi istediği kadarını göstererek, ama dev cüssesinden de vazgeçmeden, tam da arka planındaki toplumsal ideolojiye uygun, ustaca kurgular yapmıştır... prensesi ancak bir prens öper ve sınıf düzeni korunur... karşılaşma öncesi kadının çok önemli bir tehdit altında olduğu (bir canavar tarafından kaçırılmış; aşılmaz engeller, korkunç tehlikeler ve büyülerle korunmuş bir yere hapsedilmiştir), ailesi tarafından terkedildiği, sosyal sınıfının olanaklarından tamamıyla yoksun kaldığı ya da zaten çok fakir olduğu, çevresinde cücelerden ve alt sınıf erkeklerden başka hiçbir seçenek bulunmadığı, üvey annesi tarafından her an tehdit altında kaldığı ya da gerçekten öldüğü görülür. Böylece kadının hikayesi adeta erkeğin zaferini yüceltmek için en dip koşullarda kurgulanır (Sezer, 2010: 31). Pamuk prenses itaatsizliğinin cezasını ilk planda boğucu bir kuşak, sonra zehirli bir tarak, en sonunda da cücelerin söylemlerine itaat etmediği için zehirli bir elmayla ödemiştir (Sarı ve Ercan, 2008: 82). Bir başka masal prototipinde, kadın kocasının ihtarlarına rağmen balıkçı ve karısı masalında olduğu gibi, aşırı ihtirası ve açgözlülüğü nedeniyle büyülü nesnenin sınırlarını o kadar zorlar ki, ellerinde hiçbir şey kalmaz. Karar mekanizmasının kadının eline geçtiği evliliklerde çift sahip olduklarını yitirecek ya kadının dersini alması için bu ceza süregelen olacak ya da telafi erkek tarafından yapılacaktır (Sezer, 2010: 64). Ancak şu da var ki bu masal saraylılar için değil, halk için yazılmıştır... onun amacı zaten iyi bir kısmet bulmak, ülkesini de çeyiz olarak değerlendirmektir. Bu kısmete ulaşmak için güzelliğe, iyi kalpliliğe, uysallığa ve hamaratlığa sahiptir ama akla değil. Öyle ki ne durup dururken mesleği öldürmek olan avcı tarafından ormana götürülmeye karşı çıkar, ne vahşi bir ormanın tehlikeleri hakkında düşünür, ne de tanımadığı insanların evlerine sığınmakta sakınca görür. Hatta yedi cücelerin evine girer girmez kuşkusuz akıl almaz bir tuhaflıkla etrafı siler süpürür sonra da... uyuyuverir. Gerçek bir insanın üzüntüsüne bile sahip değildir... Pamuk Prenses her zaman himaye ister, baba sayesinde prenses, üvey anne nedeniyle hizmetçi, fakir ve çaresiz olur, ölüm tehdidi altına girer, sonra avcı ve yedi cüceler sayesinde kurtulur, derken üvey

anne tarafından öldürülür ve nihayet prens sayesinde dirilerek beklenen güzel bahtına kavuşur. Masalın kadınlar için öğretisi şudur: “Sen sesini çıkarma, evini ve kalbini temiz tut. Biri gelir kurtarır” (Sezer, 2010: 94).

1980’de Kopenhag’da toplanan II. Dünya Kadın Konferansı sonucunda alınan bu istek doğrultusunda 1981 yılından itibaren UNESCO’nun desteğinde çeşitli ülkelerde eğitim materyallerinde cinsiyet ayrımcılığını konu alan araştırmalar yapılmıştır. Ayrıca kitaplardaki cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılması için bazı kılavuzlar da geliştirilmiştir. Cinsiyet şema kuramına göre; cinsiyeti ayırma toplumun kadınsı ve erkeksi özellikleri tanımlamasına dayanmaktadır. Bu çerçevede çocuklar kültürel etkinliklerle erkeksi ve kadınsı özelliklere ilişkin bilgileri kodlamaya ve düzenlemeye hazırdırlar. Kurama göre çocuğun gelişim sürecinde toplumun kültürel kadınlık ve erkeklik tanımlarını gözleyerek öğrenmeye başladığını ileri sürer (Arslan, 2000: 28)

Tüm yaş gruplarında kadınlar genellikle temizlik ya da kozmetik gibi ev ile ilgili ürünler ile ilişkilendirilirken, erkekler otomobil ya da kamera gibi evin dışında kullanılan ürünler ile ilişkilendirilmiştir. Reklamlarda yer alan kadınların en fazla görüntülediği mekân ev olmuştur, erkekler yaşlıları olan kadınlardan daha fazla ev dışında görüntülenmiştir. İncelenen sosyokültürel değişkenlerden bir diğeri olan meslek değişkeni kapsamında erkekler daha yaygın olarak uzmanlık gerektiren işlerde yer alırken, kadınlar ev işlerini yaparken daha sık görüntülenmiştir... Kadınların %16.9’u metinlerde temel karakter olarak yer alırken, erkeklerin %82.9’u temel karakter olarak yer almıştır. Kadın daha çok şefkatli %6.91, fedakâr %8.54, çaresiz %4.47, uysal-pasif %5.28, çekingen %1.64 gösterilmiştir. Erkekler ise lider %4.29, girişken %6.44, başarılı % 8.13, yetenekli %3.30, bilinçli davranan %2.25, kararlı kendine güvenli % 5.88, cesur %5.31, kurnaz %2.41, azimli %5.64 gösterilmiştir. Kadınlar asla bilimsel ve içgüdüsel davranışta bulunan, saldırgan, dürüst, duyarsız, gösterilmezken erkekler narin olarak gösterilmemiştir. İç mekanda kadın temsili %17.1 oranında iken bu oran erkekler için %52.2’e çıkmaktadır. Dış mekanda temsil incelendiğinde kadının %6.4 gibi küçük bir oranda dış mekanda gösterildiği bulunmuştur. Erkeklerin dış mekânda temsil oranı %80.5’dir. Cinsiyet rolleri açısından incelendiğinde kadından beklenenin anne ve ev kadını olması, erkekten beklenenin ise üretime yeniden katılım sağlayacak işlevleri yerine getirmesi olduğu görülmektedir (Arslan, 2000: 85, 94).

Özellikle medya bu konuda son dönemde pek çok proje gerçekleştirmiştir. Bunlardan biri sözlü kültürde bir şeyi küçümsemek için kullanılan “kız gibi yapmak” kalıbı için getirilen

eleştiridir. Bir ped ürününün reklamı için Nil Karaibrahimgil tarafından yazılan şarkının sözleri şöyledir:

Kız gibi gülme dediler, kız gibi koşma dediler

Kız gibi yaptım ne yaptıysam, yapamazsın sen deseler de

Hem çocuk hem kariyer yaptıysam

Ooooo, o yılmayan kızlar gibi

Ooooo, o sönmeyen yıldızlar gibi

Kız gibi yap sen ne yaparsan, en iyisini yap sen ne yaparsan

Kız gibi yap ol kahraman

Nike'ın "Bizi Böyle Bilin" kampanyasında, Türk Milli Basketbol Oyuncusu, Milli Tenisçi, Milli Triatlet, Kikbokscu, Dans Fabrika dansçıları ile dizi oyuncularını yer alıyor. Dünyadaki kadın hareketinin öncülerinden Beyonce'un "Run the World" şarkısının kullanıldığı reklamda kalıplara sokulan kadınlara profesyonel sporcu kadınların ilham veren hikâyeleri anlatılarak sınırların ötesine geçmeye teşvik ediliyor. Reklam kendilerine dayatılan toplumsal cinsiyet rollerine boyun eğmeyerek kadınları spora başlamaları için teşvik etmektedir.

Reklam Metni

Bizi bilirsiniz. Güzeliz biz (Burada aile fotoğrafı çekilirken gülümseyip boks dişliği ile ringe koşan bir kadın vardır)

Ellerimiz de böyle ince ve narindir (Mutfakta hamur yoğururken, "elinin hamuruyla erkek işine karışmamak" klişesine gönderme yaparak halter kaldıran bir kadın vardır)

Ha, bu arada söylemiş miydim? Altını çok severiz (Kuyumcуда kendisine beğendirilmeye çalışılan kolyelerden sıyrılıp altın madalya takan bir kadın vardır)

E yakışır da. Bir kenarda sessiz sakin kendi halimizde otururuz (Yaşlı biri nasihat ederken uslu uslu kafa sallayıp birden tenis kortuna koşan bir kadın vardır)

Etrafı çekip çeviririz. Öyle herkesin içinde kahkaha filan da atmayız. Lütfen, yapar mıyız hiç? (Reklamın sonunda beyaz ve pembe bir prenses odası olarak dizayn edilmiş oyuncak evi koşarken basıp kıran ve amaçlarına koşmaya devam eden kadınlar görünür)

Siz, bizi bilirsiniz. Değil mi? "BİZİ BÖYLE BİLİN" ve Nike'ın sloganı "JUST DO IT" yazısı belirir.

“Adet görmek ayıp ve utanılacak bir şey midir?” sorusu yöneltildiğinde; I. kuşak bunun tamamen ayıp utanılacak bir durum olduğunu düşünmektedir, hatta bu dönemde kadının o kadar kirli olduğu düşüncesi hâkimdir ki yaptığı yemeğin bile yenmemesi gerektiği söylenmektedir. II. kuşak bir olgu olarak utanılacak bir şey olduğu düşüncesinden çoğunlukla sıyrılmış fakat tam olarak normalleştirmemiştir. III. kuşak ise %10’a gerileterek bu durumu neredeyse tamamen normale indirlemiştir. I. kuşak: “Ayıp bir şey, büyüklere belli etmeyeceksin. Ramazanda yemek yememelisin. Allah dedi ki onu “gizli” (KK25). Evet o zaman öyleydi. İlk âdet olunca çok utandık (KK9). Kirli bir dönem, aslında yemek de yapmaması lazım (KK15). Kirlidir. Bizim bir şeyimizi görmezlerdi. Şimdi annelere söylüyorlar (KK4). Önceden utanılacaktı ama şimdi değil (KK26). Tabi ki insan mahcup oluyor, hele ki ramazanda (KK12).” II. kuşak: “Bence değil ama bize öyle öğretildi. Ben ilk âdet olduğumda anneme bile söyleyememiştim. Anneme banyo yapacağım dedim, kış ayıydı. Annem “Yok, hafta sonu yapılır” dedi, ben kirli gezdim, bekledim. Ben kızımı olmadan bilgilendirdim (KK5). Büyüklerimizden öyle gördük, annem benim âdet olduğum günü bilmezdi, hiç söylemedim. Kızlarım öyle yetişmedi (KK7). Kirli bir dönemdir. Allah onu gizli yaratmış, “Bunu kendin yaşamalısın” demiş. Ortalığa yaymanın anlamı yok (KK2). Neden utanılsın, Allah’ın bir hikmeti ama “ben âdet oldum” diye bir erkeğin kulağına gitmemeli (KK10).” III. kuşak: “Hastayım diye nitelendirilecek bir dönem de değildir, aslında olmamak hastalıktır. Normal olan bir şeyden neden utanılmalı (KK4). İlk olduğumda çok utandım, çok kirli hissettim. Annem “Artık aşağılarda oynama, büyüdün” dedi. Utanılacak bir şey gibi öğretildi (KK27). Hayır ben utanmam. Sonuçta erkeklerin de özel durumları olabilir (KK6).”

“Erkek kız karışık bir ortamda pedinizi çantanızdan alıp çıkabilir misiniz?” sorusu karşısında; ilk iki kuşak bu durumu asla kabul edilemeyecek bir şey olarak görmektedir. III. kuşak ise bu durumun normal olduğunu düşünmekte fakat yetiştirilme tarzlarından dolayı bu tavrı gerçekleştiremeyeceklerini ama kendi kızlarını bu kurallarla yetiştirmeyeceklerini söylemektedirler. I. kuşak: “Ortamda olmaz, her şeyin adabı var, günah. Eskiden de olmazdı şimdi de olmaz (KK9).” II. kuşak: “Tövbe, yok o kadar da değil, pedini almayı bırak söylemesi bile ayıp (KK23). O bizim edebimize, toplumumuza ters. Bizim yetiştiğimiz çevrede bırak kız erkek; kız içinde bile onu yapmak ayıptır, öyle gördük, ters yani (KK20).” III. kuşak: “Utanılmayacak bir şey ama yapamam. Gereksiz bir baskı, bu da sonuçta Allah’tandır. Bayanın yapamayacağı noktalar var, rahatlıkla çıkamaz (KK17). Erkeklerin üstünlükleri söz konusu burada (KK24). Çıkarım. Çocuğumu bu şekilde yetiştirmem. Kadının her normal şeyi utanılacak bir şey gibi gösteriliyor, erkeğin erkek olduğu her şeyi de

abartılıyor (KK3). Çıkmam. Bu geçmişten gelen bir şey, hep erkekler ön planda tutuldu, o zaman sünnetten de utanılsın bence değişmeli (KK6).”

Dinsel ve töresel işlemler içerisinde en katası ve en yaygın olanı sünnet geleneğidir. Hiçbir çocuk sahibi anne ve baba bu köklü geleneğin dışında kalmak istemez. Sünnet geleneğinin yaptırımını bu konuda bir karşı koyuşa ve tartışmaya meydan vermeyecek kadar güçlüdür... Pratiğin çok yönlü bir işlevi olması bu konuda değişik görüşlerin ortaya atılmasına yol açmıştır. Dünyanın değişik yerlerinde uygulanan sünnet pratiğinin gerek operasyon olarak birbirinden ayrıldığı gerekse temelinde yatan dinsel toplumsal cinsel ve psikolojik etmenlerin çeşitliliği sünnetin ortaya çıkışını tek bir görüşle açıklamamıza engel olmaktadır... Sünnet zorunluluğu İslamiyet’in kutsal kitabında açıkça belirtilmemiş ve buyurulmamış olmasına karşın yine de İbrahim peygamberin bu husustaki şeriatına tabi ol ayeti genel bir kural olarak kabul edilmiştir (Örnek, 2000: 170, 173).

Bu durumdan yola çıkarak kaynak kişilere sünnet töreni hakkında fikirleri sorulmuş, erkeğin erkeklığe ilk adımı olan sünnetin törenle, davulla, zurnayla kutlanılırken; kadının kadınlığa ilk adımı olan âdetin neden gizli tutulması gerektiği tavrı sorulduğunda şu yanıtlar alınmıştır: I. kuşak; ‘‘O öyle âdet olmuş. Kız bebek doğarken yüzü aşağı doğarmış, bu böyle icat olmuş, erkek yüzü yukarı doğar. Bu da Allah’ın bir lütfu demek ki Müslümanın şartı sünnet (KK9). Sünnet çok eskiden beri var. Sünnette davul bile sevap. Kitapta da hoş karşılanır. Eskiden aşçı tuttuk, içki vardı 60 sofraya, sünnetten sonra davul tutuldu. Ama davul çalmak sünnette günah değil (KK1).’’ II. kuşak: ‘‘Bu daha mantıklı, kendisi özel yaşamalı. Bizim de Müslümanlar, Hristiyanlar olarak bir farkımız olmalı. Müslümanlar bunu böyle kutlamak istiyorlarsa bu böyle kutlanmalı, bu Müslümanlığın ilk doğuşunda var bu (KK2). E kadın her zaman çekimserdir, yaradılıştan mıdır bilemem ama hiç düşünmedim. Ayrıca sünnet başka, âdet başka eşit tutulamaz (KK10). Bayanlar erkekten daha şey olduğu için utanılacak bir şey olarak görüyorum. Erkeğin sünneti tabi ki o şey ama tabi ki kadın âdet olmuş diye elinde ped gezemez (KK16).’’ III. kuşak: ‘‘Geçmişten gelen bir şey. Günümüzde hala kutlanıyor ama kız çocukları daha utangaçtır; vücutları geliştiğinde bol tişört giyerler, biraz aile baskısı bence. Ben daha özgüvenli yetiştiririm kızımı (KK19). Aslında olması gereken bu ama olmuyor. Utanılacak bir durum değil, erkeğin de utanması gereken durumlar var ama utanmadan yapabiliyor. Eğer o yapıyorsa ben de yaparım. Evet rahatsızım. Kendi çocuğumun en azından bir erkekten farkının olmadığını anlatarak büyütürüm (KK14). Bence kadının kadınlığa geçişinin kutlanmaması değil de erkeğin sünnetinin kutlanması anormal geliyor bana, sünnet de sıradan bir şey. Tamam geleneğimize yerleşmiş bu, bir şeyler yapıyor ama çok abartı

geliyor bana düğünler, organizasyonlar (KK8). Ben genelde gitmiyorum. Ailem isterse de yapmam, onu isteyecek biriyle de zaten evlenmem, onu öncesinde konuşuruz zaten kafası bu yönde olan biriyle anlaşabileceğimi sanmıyorum (KK3).”

Kaynak kişilere “Kadın ve erkek arkadaş olup, bir arada vakit geçirebilirler mi?” sorusu yöneltilmiştir. Kadın-erkek ilk iki kuşakta hiç arkadaşlık kurmamış iken üçüncü kuşağın tamamı erkeklerle arkadaşlık kurmuştur. Orta ve yaşlı kuşağın genellikle kendi hemcinsleri ile kurmuş olduğu arkadaşlık dairenin dışına ilk çıktığında ya büyük bir toplum baskısı ile ya da evlilikle sonuçlanmıştır. Erkeğin kaçılması gereken, çekinilmesi gereken, saygı duyulması gereken bir yerden genç kuşağın tamamında pek çok ortak paylaşım girilebileceği bir konuma gelmesi kısa bir sürede olmuştur. İlk iki kuşak bunu yaşamamış ve tasvip etmemişken genç kuşağa bu konuda müdahale edemeyeceklerini anladıklarında durumu kabul etmek zorunda kalmışlardır. I. kuşak: “Ayrı ortamlarda yaşadık. Erkekten kaçma, çekinme, utanma vardı ama şimdi hep bir. Ben utanıyorum, erkekli bir yere ben sevmiyorum yakışık almıyor. Torunumun hoş bakmam zaman kötü (KK9). Eskiden yoktu, asla olamazdı. Hemen dedikodu çıkardı. Şimdi sohbet muhabbet olabilir. Torunlarımın ortam olarak olur. Okulda hep berabersiniz ya onu çok görmem normal sınıfça gezmeler. Zamanın görüşü değişti. Cahildi herkes, insanların bakışı değişti (KK1). Yok erkekte arkadaş olmaz (KK24).” II. kuşak: “Okulda vardı ama dışarıda gezemezdik. Ben normal karşılıyorum ama çevre çok önemli (KK18). Bizde yoktu. Kızlarımın var. Rahatsız ediyor ama müdahale ediyor musun, yok. Kendileri çizmişler yollarını (KK10). Şu an eğleniyor. Ben rahatsız olurum ama mesela ben gençken erkek arkadaşımın bir yere gitsem annemin “benim kızım hareketlerini kontrol edebilir” deme şansı hiç olmadı. Ben şimdi kızımı göndersem kızımın hareketlerinden rahatsızlık duymam, bunu deneyim ettim gitti, geldi, bir değişiklik olmadığını gördüm ama annem bu deneyimi yaşayamadı, benim annem erkeklerden uzak durmamı aşıladı. Bir yanışını görmedim (KK2). Hayır nerde o zaman, hemen evlenecek gözüyle bakarlardı. Kızım geziyor. Normal bakıyorum, bakmak zorundasın, baş edemezsin (KK5). Toplum olarak öyleydi. Öbür köyde kızlar erkekler bir arada diye duymuştuk da çok tuhafımıza gitmişti. Kızımın gezdiği oldu, bir şey demedim, normal karşıladım. Çağa ayak uyduruyoruz herhalde (KK7).” III. kuşak: “Bizim birlikte oluyor genelde, ben de böyle olmasını uygun buluyorum. Belli sınırlar çerçevesinde ama (KK21). Geçirirler. Toplum baskısı vardır geçmişte (KK3). Tabi ki niye geçiremesin? (KK6) Tabi ki. Devir değişimi, çevre, büyüme, farklılaşma oldu. Köyde yaşayan insanlar daha çekingen, kuralcı, katı oluyorlarmış ama onlar da şehre gelerek onlar da gelişmişler ve bu durum değişmiş (KK14).”

“Dul bir kadının hayatı değişir mi?” sorusuna ilk iki kuşanın tamamı, üçüncü kuşanın ise %60’ı “evet, değişir” yanıtını vermiştir. İlk iki kuşak kişinin kendisinden kaynaklı muhakkak hayatının değişmesi gerektiğini savunurken genç kuşak aslında bunun normal bir şey olduğunu fakat çevredeki diğer üst kuşakların böyle bir algı oluşturduğunu düşünmektedir. I. kuşak: “Çok olaylar olur. Bir yere oturmaya gitsen, biriyle konuşsan laf yaparlar. Çocuklara söylerler ‘annen filanla konuşuyor’ derler (KK25). Her şey değişir. Eskiden boşanan kadınları iyi saymazlardı. Adı üstünde dul, biriyle konuşsa dedikodu olur, biri baksa söz olur, her an tedirgin olur. Eğer arı, namusu olan biriye bir ortama rahat girip çıkamaz (KK1). Her şey değişir. Bir topluma girmeye, erkekli eve gitmeye çekinirsin ama yırtıksa çekinmez (KK12). Hey gidi yavrum sen bana sor. Kocasız diye her şeyi söylerler, komşuya gitsen söz yaparlar, çarşıya gitsin söz yaparlar, Allah kimsenin başına vermesin, dedikodu çok oluyor. Eşim ölünce çarşıya çocuklarıma kıyafet almaya gittim, eltilerim kayınlarım neler yapmadılar bana? Bir yere gitsem; ‘niye gitti, ne demeye gitti?’ gelirlerdi kaynanama sorgu sual çektiriyorlardı. Kayınım demiş ki ‘döveceğim onu, çarşıya niye gidiyor?’ ben de yalnız gitmeyeyim diye komşuyla giderdim (KK22).” II. kuşak: “Bizim toplumumuzda zor. Laf olur, söz olur giyim tarzı falan aynı devam etse bile (KK20). Kendini bilen insan her ortama çıkar ama şu hayat şartlarınsa bırak dudu evliler bile yapıyor (KK18). Aslında yapması lazım ama ortam öyle demiyor. ‘Filan ne kadar süslenmiş, koca mı arıyor?’ denir (KK26). Kişinin kendine bağlıdır. Kendine yakıştırıyorsa... Öncedendi onlar, dul kadını herkes biliyordu. Şimdi %70’i zaten boşanıyor (KK10). Benim alt katımı dul kadın tutacaktı, karşı komşum ‘Ona veremeyiz, senin eşin de genç benim eşim de genç’ dedi (KK2).” III. kuşak; “Bir ortama girerken ‘nasıl olsa dul, yazalım biz buna’ diye bakıyorlar, kandırmak istiyorlar. Ben bir tehdit olarak görmem, ayrılmak bir erkek için neyse bayan için odur (KK27). Çıkamıyor. Çünkü genelde toplum onları becerememiş eksik görüyorlar. Ben saçma buluyorum, dulsa dul. Herhangi bir kadından farkı yok (KK3). Çok şey. Ne kadar geçmişten bu güne farklı bir noktaya gelinmiş olsa da hala dullara birçok insanın bakış açısı aynı. Önceden dullar yadırganırdı, ayıplanırdı şimdi yadırganmıyor ama farklı gözle bakılıyor (KK19). Hiçbir şey değişmez ayıp bir şey yapmamış ya evlenmiş boşanmış (KK6). Tabii ki daha çok dikkat etmesi gerekir her şeye. Çünkü bir erkeğin evde olması bir güç yanındaki bayana, onun olmaması her konuda daha dikkatli olmasını gerektirecektir (KK21). Yadırganmaz bu zamanda herkese oluyor. Alışıldı (KK24).”

“Çocuk eğitiminde anne ve babanın sorumlulukları ortak mıdır?” sorusu karşısında çocuğun yetiştirilmesi hususunda ilk kuşak neredeyse tamamıyla anneyi sorumlu tutarken, orta kuşanın

yarıya yakını böyle düşünmemektedir. Genç kuşağın ise ağırlıklı bir bölümü bir çocuğu yetiştirmenin bir cinsiyetin doğuştan getirdiği vazife olmadığını, anne ve babanın ortak bir sorumluluk alanını olduğunu düşünmektedir. I. kuşak: “İkisi bir terbiye verecek ve babadan azıcık korkacak eğer babadan çekinmezse o anne çocuğu da baş edemez (KK9). En çok annedir. Kenarına bak bezini al annesine bak kızını al. Çocuğu eğitecek olan ana (KK1).” II. kuşak: “Eşit olamaz zaten biri daha fazlaysa diğeri elini çeker (KK10). İkisinin ortak olması daha iyi ama bizde bana kalmıştı (KK13). Kişiyeye göre değişir. Ben daha baskındım mesela (KK7).” III. kuşak: “Birinin ağırlığı olmaz. Eğer ikisi de çalışıyorsa zaten eşit şekillerde devam eder. Bence anne babanın bir ayrımı yok (KKK21). “Cennet annelerin ayağının altında” boşa dememişler (KK27). İkisi de eşit görevlere sahip. Mesela veli toplantısına ya anne ya baba değil ikisi bir gitmeli. Çocuğun eğitimini anne ve baba birlikte verir; sonuçta anne tek başına yapmadı bu çocuğu. Anneler de artık çalışıyorlar, o eskidendi. Kadının da artık ekonomik gücü var, o da çalışıyor. Çalışmak zorunda hayat şartları zor, tek maaşla geçinebilecek durumda değil hiçbir aile. O yüzden çocukla ilgili çalışsa da çalışmasa da ikisinin de söz söylemeye hakkı var, ikisinin çocuğu (KK11). Ortaktır ama annenin daha ağırlıklı (KK6).”

“Evlendikten sonra kadın soyadını değiştirmeli mi?” ilk kuşağın %80’i ikinci ve üçüncü kuşağın yarısı “değiştirmeli” yanıtını vermiştir. İlk kuşak bu durumu bir erkeğin mutlak otoritesine girildiği için onun boyunduruğunda olmanın kabul edilmesi olarak görürken; orta ve genç kuşak evliliğin bir gücün hâkimiyeti olmadığını, ortak bir yaşam alanını oluşturulduğunu ve bunun da bireysel özellikler korunarak yapılabileceğini düşünmeye başlamıştır. I. kuşak; “Hiç iyi değil o. Gidiyorsun, çıkıyorsun o evden. Eşinin soyadını alacaksın daha (KK4). İyi değil. Kocanın emrine gidiyorsun, onun ismini taşıyacaksın. O babanın evinde kalır, orası kocanın evi. Benim kızım da 2 soyadını alacaktı ben kabul etmedim, sen kocana gittin mi kocanın devrine geçeceksin. Kocanın ekmeğini yiyorsun, kocanın huzurunda duracaksın. Kocan senin hamayullun yani muskan. Kocanın emrinden çıkmayacaksın, kocana “şuraya gidiyorum” diye söyleyeceksin. “Komşuya gidiyorum” deyince “gitme” derse gitmeyeceksin. Şimdikiyle öyle mi? Bu aileyi huzursuz yapıyor (KK15).” II kuşak; “Değiştirmemeli, ben isterdim kendi soyadımı da kullanmayı (KK7). 2 isim kullansın, şimdiki aklım olsa ama o zamanda öyle değildi (KK16). Benim zamanımda yoktu olsaydı bende isterdim (KK20). Bu kanunu seviyorum ve büyük kızıma da uygulattım. Bu aileye geldin, bu aileden çıktın diye niye değiştiriyorsun? (KK18) Değiştirilmeli. Erkeğin soyadı alınmalı mantıklı açıklamasını bilmem ama öylesi daha hoş. Hiç hoş karşılamam

(KK2). İkisini bir kullanabilir. Gelinim bizim soyadımızı hiç kullanmasa benim canım sıkılır (KK5). İsterse. Sadece kendinin ki olursa eşinin tarafı onları istemediğini düşünür (KK26).” III. kuşak; “Ben değiştirdim, ailem değiştirmemi istemedi. Bence değişmeli, evet o aile büyüttü ama o ismi yıllarca taşıdım. Severek evlendiysen yapılmalı diye düşünüyorum (KK19). Ben değiştirmeyi düşünmüyorum (KK17). Bu gerekli değil ama bu gelenek olmuş artık (KK6). Değiştirdim. Kişisel bir tercih, soy ad insana sonradan verilen bir şey sonuçta, zorunluluk olamaz (KK8). Değiştirilmeyebilir ama ben değiştirme taraftarıyım ama bu tercih meselesidir (KK21). Geleneklere uyulmalı ne bilim (KK24). Hayır isteğe bağlıdır. Ben değiştiririm, çocuklarımla aynı soyadı taşımak isterim (KK14). Bunu ataerkil bir toplumun dayattığı bir şey olarak görüyorum (KK3).”

“Ev işi kadının vazifesi midir?” sorusuna ilk kuşak %80, ikinci kuşak %60, üçüncü kuşak %30 “evet” yanıtı vermiştir. I. kuşakta kadın ve erkek için kesin bir iş bölümü vardır. Ev işleri kadının vazifesidir ve erkek merhametinden yardım etmek isterse iş yapabilir. “Eskiden hep kadının göreviydi. Erkek ellemez, erkek kuyudan 1 kova su getirirse eve hep kınarlardı, karı işi yok hiç. Ben hastaydım el değirmenimiz yoktu. Komşuya gitti eşim, bana yardım edecek. Ama komşuya gidip beraber el değirmeni çeviremiyoruz ayıp. “Ben yalnız yapamıyorum, eşim bana yardım edecek ama utanıyor gelmeye. Değirmeninizi bizim eve götürebilir miyim?” dedim. “Tabi” dedi. Biz eşimle evde çektik. Erkek kadın işi o zaman ayrıydı. Ama hiç öyle değil, hayat müşterek. Oturursan da bir, kalkarsan da bir, çalışırsan da bir olmalı. Çok güzel bir şey şimdiki düzene bayılıyorum. Eski usulde zorluk çoktu (KK1). Görevidir. Kadın yaptıkça ışıldar. Erkeğin iş yapması olmaz (KK15). Evin işini kadın yapar, dışarı işini erkek yapar; adam işi ayrı, kadın işi ayrı. Ona karşıyım, adam kimse işini bilsin, kadın kimse işini bilsin (KK22). Tabi ki. Erkeğin vicdanına kalmış bir şey, kadın çok yoruluyor diye bir şeyin ucundan tutarsa kendine kalmış (KK12).” II. kuşak için de ağırlıklı olarak erkeğin ve kadının vazifelerinde bir ayırım yapılmaktadır; “Erkeğin yapacağı iş de olur. Eşimin de karizması bozulur, o kadar girmeyeyim şimdi. Ev süpürmeye yardım ediyor ama kızlar olduğu zaman yapmıyor, baş başa kalınca yapıyor (KK23). Ben eşimle çok farklıyım. Ben köye gidince erkek işi demem yaparım, o da evde kadın işi demez yapar; çocuklarıma da bunu anlatırım, hayat müşterek (KK20). Erkek istese de yapamaz; cam silemez, yatak yorgan düzeltmez, beceremez (KK16). Hayat müşterek deniyor ama eşit değil. Eşim asla olmaz, normal midir bu? Değil, ben karşıyım (KK18). Vazifesidir. Dışarıdaki işler erkeğin, içerideki işler kadının vazifesi. Yardımcı olması güzel bir şey ama bütün evin işlerini erkeğin yapması beni rahatsız eder, destek ayrı. (Bu ayrımı kim yaptı?) Bilmiyorum kim yapmış ama çok iyi

yapmış. Bir erkek her türlü işi yapacaksa bir kadın her türlü işi yapacaksa ortak yaşamının bir anlamı yok, biri içerde biri dışarda olacak (KK2).” III. kuşak; “Değildir. Ev işleri evde yaşayan kişilerin ortak vazifesidir (KK3). Erkek de yapmalı çünkü aynı evin içindeler (KK24). Temizlik yaparken yardım eder, ev süpürür, siler cam falan. Her konuda yardımcıdır. Dışarı işi ve ev işi diye ayırmıyorum, kim müsaitse o (KK21). Önce annemden gördüğümü söyleyeyim. Yemek yapar, evin düzeniyle anne ilgilenir, çocuklarıyla büyük ölçüde anne ilgilenir ama artık dediğim gibi böyle bir şey yok. Şimdiki düzende ben eşimin bana her zaman yardımcı olmasını isterim; ben yemeği yapıyorsam onun da masayı kurmasını isterim, hayat müşterek. Market alışverişini beraber yaparız ama tabii ki anne yemeği yaparken o da televizyonun karşısında yayılmayacak yani o da bir şeylere yardım edecek. Eşine yardım etmek bence çok güzel bir şey. Sevdiğin kadını mutlu etmek güzel bir şey (KK11). Bence işin kadını, erkeği olmaz ama eşim benim kadar geniş düşünmüyor. Çok yoruluyorum ev işlerinde dediğimde “biz ev arkadaşı mıyız?” diyor. Asla mutfığa girmez, çayını koymaz, yemeğini koymaz, gelenekçi huyları var (KK8).”

I. kuşağa “Evlenmek istediğinizi belirtebilir miydiniz?” sorusu sorulduğunda alınan cevaplar şu yönde olmuştur: “Torunum dedi ki “Anneanne köyünüzde hiç genç yok mu sizin?” şeyden bakıyor (facebook) “Yok anneanne hoşuma gitmedi diyor” “Kız sen utanmıyor musun? Bu ne diyor?” diyorum “Der anne” diyor. “Siz demiyordunuz ama diyorum.” Eski saygı ortamı daha iyiydi, biz görmediğimiz için ayıbımıza gidiyor. Babam çok şeydi, söyletmezlerdi. Komşu kızlardan biri evlendi, geri geldi. Babam ona sinirlendi, hırsını benden çıkardı “Eğer sen öyle bir şey yap, seni öldürürüm” dedi. Hiç ses edemiyorduk ki (KK22). Konuşamazdım. Evin önünden tren geçerdi, pencereden trene zorla bakardık açmadan. Şimdiki düzen daha iyi, her şeyi göre göre... Kafanı çalıştırıp onunla konuşacaksın anlayacaksın. Ben büyüklerimi hoş görmüyordum ki onları takip edeyim (KK12). Yok yok, dayak yer öyle derse (KK4). Yok yok. Nerde? Asarlardı adamı. Biz çektik ne çektiysek. Bu zamanda genç olmayı isterdim (KK15).” Kendileri bunun baskıcı bir sistem olduğunu düşünmüş ve toplum düzenini bizzat değiştirmişlerdir. “Yaşadığımızı yaşamaları” diyerek baba ile arada köprü görevi üstlenilmiş ve II. kuşakta anne ile bu konular konuşulabilir bir hal almıştır: “Anneme tanıştırdırımdı. “Aman sakın kaçma, babanın şapkasını önüne eğme” derdi. Damatlarla tanıştım bir konserde. Sakınca görmüyorum çünkü hayat benim istediğim gibi değil artık, olamaz da (KK18). Benim oğlumun kız arkadaşı vardı, ben çok karşı çıktım. Yanlış yapmamak için rehber öğretmene kadar gittim ama kızımın erkek arkadaşına müsaade etmem. Erkek çocuklarım da sözümü dinleseydi öyle isterdim. (Sizin annenize koyamadığımız

tavrı, çocuğunuz size nasıl koyabildi?) Zaman çok değişti, öğretmen ‘‘artık bizim zamanımızdaki gibi değil’’ dedi. 1 yıl mücadele verdim baktım ki çocuğumu kaybediyorum, bu sefer onun ilişkisini kabul etmek zorunda kaldım (KK20). O konuda ben bizim zamanımıza göre biraz esneğim çünkü ortam değişti. Ben kızıma güvendiğim için seviyeli arkadaşlık olduktan sonra müsaade ederim. Ben tanıyayım kimin nesi? (KK16) Doğrusu tanışmak, kızımın hangi zihniyetteki insanlarla birlikte olduğunu bilmek gerek (KK2). Tanıştırabilir. Belki benden gizli başka bir şey yapacak, en azından ben bileyim. ‘‘Benden hiçbir şeyinizi saklamayın’’ derim (KK23). Bu konularda kesinlikle kızmam, kızarsam çocuklar benden uzaklaşır. Hiç bir şeylerini anlatmazlar, çareyi dışarıda ararlar. Rehber öğretmen ‘‘Çocuğunuz sevgiyi dışarıda aramasın’’ dedi. Şimdi insanlar bilinçli, o zaman geri kafalılık vardı. Çocuğunu kaybetmeme korkusu var. Gizli yapıp sonradan duymaktansa (KK5).’’ dönem içerisinde neredeyse her 4 aileden 1 inde bu istek rahatlıkla konuşulabilir oluşmuştur. Aileden uzakta eğitim alan çocuklarının denetimini istedikleri gibi gerçekleştiremeyen ebeveynler evlilik isteğinin rahatça konuşulabilir bir muhabbet olmasını kabul etmiş ve genellikle bir uzmandan yardım almışlardır. İlk kuşakta %10 ile başlayan bu oran %20 ve %60’a çıkmıştır. III kuşak: ‘‘Önce annemle paylaştım, sonra diğer aile büyükleri ile. 7 yıl görüşmüştük, o süreçte ailemin haberi yoktu, olumlu karşılamayacaklarını düşündüğüm için söylemedim (KK21). Evet yaşı gelmişse. Erkek arkadaşımı ailemle tanıştıramam. Aile ortamım bunu kaldırmaz, ailem kaldırırsa da akraba ortamımız hoş karşılamayacağı için (KK6). Yapamam. Benim çocuklarımdan daha rahat olmalarını isterim (KK14). Rahat bir ortamımız var, yaparım. Değişimi farklı kültürlerle tanışmaya bağlıyorum. Aynı şekilde değişim devam ederse daha ileriki zamanda bile yaşamayı isterdim (KK3).’’

Kadının sosyal hayatta değişen konumunun kaynak kişiler tarafından yorumu:

I. kuşak: ‘‘Eski zaman tarlasından çıkıp, kendi evine gelmek daha iyi. Benim gelinim az mı yoruluyor ama kendi işi olsa çalışır, yorulursa yatar. Eskiden itaat, hürmet vardı, şimdi yok. Dan dan dan dan şimdiki cevap veriyor, büyük küçük tanınmıyor (KK15). Çalışsın yarın sigortası olur, yaşlanınca ne kadar lazım (KK12). Eskiden genci yaşlısı hep evde otururdu, şimdi çalışıyorlar, para kazanıp istediklerini alıyorlar. Benim dedem koca sakalıydı, okumaya göndermiyordu. İsterdim bende (KK4). Eskiden ne olurdu ‘‘kız çocukları okumaz, bir yere gitmez, bunu yapmaz’’, çok yanlış. Kadın ayaklarının üzerinde durmalı, her yere girip çıkmalı, her şeyi de yapmalı, şimdiki düzene çok katılıyorum. 7 yaşındaydım, beni babam yollamadı ilk sene okula. İkinci sene tekrar geldiler, vermeyene ceza vardı. Babam da sıralara oturamam, yara varmış gibi numara yaptırarak beni ayakta durdurdu, gelenlere öyle gösterdi

vermemek için. Bizim köyümüzde hiç okumuş kız yok. Çok başarılı bir öğrenciydim. Kadının yeri ev düşüncesi vardı. Son sene hocalarımız geldi, rica etti, ‘‘bunu okutalım’’ dediler, vermedi babam, sonra küçük yaşta evlendirdiler. Sonra hocamla karşılaştık, amcamızın oğluydu. Ondan kesilirdi tüm ailenin emri. Hocam dedi ki abimize ‘‘Ben bu Ayşe’yi hastaneye ebe olarak koyacağım’’ dedi. ‘‘Yok, bizde kadınlar okumaz’’ dedi. Şimdi kendi kızını bankada müdür. Sebep oldu, izin vermediler. Çok pişmanım, azimli bir öğrenciydim. Kendim de farklı olurdum, çocuklarım da farklı olurdu, her yönden farklı olurdum. Kendim de bu kadar yıpranmamış olurdum (KK1). Ben çok okumak istedim, çok ağladım. Kız çocuğu okumazmış, niye okumasın? Babam okutmadı. Yaşantım daha güzel olurdu, daha iyi şeyler yapardım, çocuklarımı daha güzel yetiştirirdim. Kocasının eline bakmaz. Şimdiki gençleri çok seviyorum, ayaklarının üzerinde dursunlar. Takdir ediyorum. Hayat insana neler getiriyor, muhtaç olmasın, başı dik gezsün ama terbiyeli, namusuyla gezsün (KK9).’’

II. kuşak; ‘‘Kendim için bile en çok istediğim şeylerden biridir. Çocuklarımı da hep yönlendirdim, bir kadın için en çok istediğim şey budur. Keşke yapabilseydim. Ben evlendiğim zamanda hep çalışmak istedim, eşim karşı çıktı ama yıllar sonra pişman oldu. Bir kadın evde oturur diye savundu yıllarca. Bir kadın kendi ayaklarının üzerinde durabilmeli, niye biliyor musun? Yarının ne göstereceği bilinmez, gün bu gün değil yarın. Ben istedim, babam göndermedi (KK18). Kendi ayaklarının üzerinde duran kadın kimseye muhtaç olmaz. Kimseyi çekmeye mecbur değilsin (KK26). Çok iyi bakıyorum ama bende o cesaret yok. Biz köydeydik ve çok iş vardı. Kızlara değer verip, kız çocuğu kendisini geliştirsün, ayaklarının üzerinde dursun, araba kullansın yoktu. Sen ikinci planda idin o zamanda, iş olarak düşünürlerdi, ne kadar çok insan varsa o kadar iş (KK13). Para kazanmaktan da ziyade hayatın değişiyor. Dışarı çıkmayınca insan kapalı, hiçbir şeyden haberi yok gibi hisseder. Ben kızımı desteklemeye uğraşıyorum, babası da arkadan çekiyor bizi. Büyük kızımın çalışmasına izin vermiyordu, liseyi kazanamadı. ‘‘Ben çalışacağım, telefonumu evde bırakırsam izin verir misin çalışmama’’ dedi babasına. ‘‘Bakarız’’ dedi. Mecburen desteklemek zorundasın, benim gibi cahil kalmasınlar kendilerini geliştirsünler (KK23). Babamın şartları vardı; akşam ezanı okunmadan önce evde olunacak, saygılı olacaksın, geriye cevap vermeyeceksin, erkek arkadaşın olmayacak, o kabul etse bile çevreden gelecek söz onu rahatsız ederdi (KK10). Evliliklerde kadın erkeğin söylediği her şeyi yapıp kapının önüne konulmamak için seviyormuş gibi, mutluymuş gibi görünüyordu ama şimdi beraberliklerde sevginin gerçek olduğunu düşünüyorum. Hem bağımsızlığımı kazanmış hem aynı evde yaşıyorsa sevgisinin gerçek olduğunu düşünüyorum (KK2).’’

III. kuşak; ‘‘Benim özgüvenim çok fazla, annem geçmişini anlatırken ‘‘Ben öyle yapamazdım’’ diyor. Bence özgüveni yoktu ve maddi imkânı. Bir kadının hak sahibi olması da çok önemli (KK6). Olması geren budur. Geçmişte çok eziliyormuş. Kadın ve erkek her konuda eşittir, bir erkeğin yapabileceği her şeyi bir kadın da yapabilir, aralarında bir fark olduğunu düşünmüyorum (KK14). Şu an daha ideal. Her şeyi yapabileceklerini kanıtladılar hatta erkeklerden daha ayrıntılı ve iyi yapabileceklerini düşünüyorum. Erkekler daha düz görüşlü. Kadınlar geçmişte daha ezilen taraf oluyordu, erkeğin lafına gidecek, hep bir geri adımda idi (KK24). Bir kadın sadece eviyle var olmamalı. Kendi özgürlüğü, sosyal hayatı olmalı (KK19). Şu an kadın sosyal hayatta olması gereken yerinde değil, daha da gelişeceğini düşünüyorum. Bu dönemde başka bir ülkede yaşasam daha mutlu olabilirdim mesela (KK3).’’

Kaynak kişilere ‘‘Geleneğin bağlayıcılığı nereye kadardır?’’ sorusu yöneltilmiş ve bu konuda onların fikirleri alınmıştır. Fakat bu kuşağın zihnindeki ‘‘gelenek’’ ile ‘‘gereklik’’ konusundaki ayrımın net olmadığı diğer sorulara verilen cevaplardan anlaşıldığı için ilk iki kuşağa art arda iki soru sorularak gelenek daha iyi anlatılmak istenmiştir. İlk olarak ‘‘Bir şey gelenek diye mutlaka yapılmalı mıdır?’’ sorusu sorulmuş, hemen ardından da ‘‘mesela kırklama?’’ diye eklenmiştir.

Yaşlı kuşak; ‘‘Eğer bu gelenekten fayda görüyorsan yaparsın, görmüyorsan yapmazsın. (Mesela çocuk kırklama) O kırklanacak. Bu yapılacak kırkı çıkacak. Atalardan analardan kalma bir şey bu olur bunu yaparsın ama başka şeye şey yapma (KK9). Her sene değişiyor her şey. (Mesela çocuk kırklama) Kırklamadan olmaz dünya öyle kurulmuş (KK4).’’ Görüldüğü üzere ilk kuşak için gelenek farkında olmasalar da büyük bir zorunluluktur.

Orta kuşakta ise; ‘‘Yani bir örnek vermeniz lazım. (Mesela çocuk kırklama) Kırklamak yapılmalı. Gelenek dediğiniz buysa yapılmalı (KK2). Yapmayabilirsin. İlle de yapılacak diye bir şey yok. (Mesela çocuk kırklama) Ama bu yapılmalı dinimizce de böyle bu hayatımızdan atılacak bir şey değil. ‘Yapmayalım’ dese kızarım, kabul etmese dinimize aykırı bir şey olur (KK13). Yok. Zorlamam kendimi (Mesela çocuk kırklama) Hayır kırklama yapılacak herkes kırkladığına göre bir keramet var demek ki (KK7).’’ Görüldüğü üzere ilk kuşakta olduğu gibi bu kuşakta da gelenek, günah, sevap, gereklik birbirinin içine geçmiş kavramlardır. Fakat genel manada gelenekçi bir tavır takınılmışken orta kuşakta geleneğin önüne devrin değişen şartlarının farkındalığını koymak isteyenler de mevcuttur ‘‘Yanlış olan gelenekler de olabilir ama (KK10). Hayır her gelenek de yapılmamalı. Gittikçe her şey sosyalleşiyor düzenin daha iyi olması lazım (KK26).’’ III. kuşak geleneğin ayrımını yapabildiği için onlara yalnızca ‘‘Geleneğin bağlayıcılığı nereye kadardır?’’ sorusu yöneltilmiştir: ‘‘Bana doğru gelen yere

kadardır (KK14). İnsanların hayatında işe yaradığı kadardır (KK8). Hoşuma giderse yaparım (KK24). Benim mantığıma göre şekillenir mantığım kabul etmiyorsa yapmam (KK19). Mantığıma ters geldiği an geleneği sürdürmem (KK3). Yapılmamalı, sorgulanmalı. Adet olarak görürsem bana bir zararı yoksa yaparım ama mantığıma aykırı olursa yapmam (KK17). Kesinlikle aman bu gelenek diye muhakkak yapmam, mantıklı geliyorsa yaparım. Keyif aldığım şeyler de var onu zaten uygularım (KK21).” cevapları göstermektedir ki genç kuşak bu noktada biraz işlevsel biraz da hedonist bir tutum sergilemektedir ki bu da onlara tatmin olabilecekleri bir açıklama yapılırsa bu gelenekleri sürdüreceklerini göstermektedir. Bir kısmı ilgisiz; “Yap derlerse yaparım çok sorun olmaz (KK6)” bir kısmı da geleneğe karşı farkındalığı yüksek bir tutum sergilemektedir; “Gelenek devam ettirilmeli. Toplum toplumu yapan adetleri gelenekleridir ama tabii kişisel kararlar da önemlidir size kalmış bir şey bu (KK27).”

Bu kez de konuyu biraz daha ayrıntılandırmak adına “Geleneklerde değişikliğe uğrayan var mı ve bunu nasıl karşılıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Üç kuşak da ortak olarak hem olumlu hem olumsuz bir durum olduğunu ama neticede genç kuşağın gençliğini yaşadığı zamanın en ideal yaşam ortamı olduğunu söylemektedirler. Yaşlı kuşak; “Bu kadar değişim iyi değil ama rast gelen de oluyor (KK9).” Orta kuşakta; “Şimdi çok iyi, özgürsün. Şu gençlerin yaşadığını yaşamak isterim, çok baskılı bir gençlik yaşadık (KK2). İnsanların araştırmacı olmaları güzel ama saygı sevgi çerçevesini düşünürsen güzel değil. Şimdiki gençlik araştırmacı, bu yüzden de özgüvenleri çok fazla. “Ben biliyorum” hiç doğru değil (KK10). Şimdinin iyi yönleri daha çok insanın insan olarak değer görmesi daha güzel bir şey. Değerli bir şeyim ki geleceğimle ilgili bir şeyi başkası yönlendirmiyor. Çocuklar evlenip askere gidip ayrılmıyorlar, 12 yaşında çocuğu okuyacak diye başka yere gönderebiliyorsun. Bu da çocukların ayakları üzerinde olmasını sağlıyor, bir güven oluşuyor çocuklarda. 12 yaşında çocuk yemeğini yapacak, parasını idare edecek, kendiyile ilgili her şeye karar verebilecek (KK13). Şimdiki çocuklarla bizim aramızda çok büyük fark var. Bir Hıdırellez olurdu. Bütün mahallenin genç kızlarını gelinlerini 2 kişi 2 kişi taşır yeşillik alanlara götürürlerdi, salıncaklar, ip atlamalar, top oynamalar... Öyle güzel günler vardı, şimdi Hıdırellez geldi mi sadece takvimden biliyoruz. Değirmenbaşına giderdik tüm Çarşamba halkı oradaydı taşlardan atlardık. Şimdi nerde, hiçbir şey yok. Çocuklar evlerin içinde, taşın içinde büyüyorlardı. Ailecek hep bir aradaydık, bayram gecesi pişmaniye çekilirdi, çok güzel günlerimiz vardı. Ortalık çok kötü. Biz gece sokaklarda oynardık, evin kapısı açık yatardık. Şimdi komşundan

korkuyorsun, çocuğumu sokağa gönderiyorum korkuyorum (KK18). Kadınların özgür olması güzel bir şey ama komşuluk ilişkileri bitti, herkesin elinde telefon (KK7).’’

III. kuşak; ‘‘Babaannelerin zamanında daha resmi imiş.Kayınpeder, kayınvalide dedin mi yanlarında çok dikkatli olmak gerekiyormuş ama şu anda mesela o kadar ince çizgiler yok, herkes rahat. Zaman, şartlar, artık insanlar değiştiği için mi daha geniş düşünüyor herkes. Babaannem anlatınca ‘‘Neden öyle yapıyorlarmış ki’’ diyorum, neden o kadar kasıyorlarmış yani (KK21). Bence olumsuz.Ben iletişim araçlarının ilişkilerimizi ve geleneklerimizi kötü yönde etkilediğini düşünüyorum.Materyalistliğe sebep oldu.Artık gelenek de materyalistleşti, her şey maddesel, mevlit yapıyorsun insanlar görsün diye. Bir ev tevhide yapılıyor; ben bunun dua için olduğuna inanmıyorum, insanlar toplansın baksın diye.Ben ne almışım görsün, her şeyimi sergileyeyim, çocuğum oldu insanlar görsün, ben o yüzden yapmadım. Yozlaştırıldığını düşünüyorum gelenek de maddesel bir kılığa büründü artık (KK8). Şimdi evinin aşağısındaki düğünden cenazeden haberin yok. Ama kadın hakları açısından bu gün yaşamak isterdim (KK27)’’ gibi farklı fikirler ortaya konmaktadır. Olaya sosyolojik bir açıdan bakan genç kuşaklar da mevcuttur; ‘‘Eğer kimseye zararı yoksa bu geleneğin, sürdürülebilir yani. Eskiden insanlar bunu yapıyorlarmış fayda gördüler ya da görmediler hani tartışılır bir şey illa onu yaptı diye mi oldu bunu hiç bir zaman bilemeyeceğiz ama güzel bir ritüel olmuş işte evin kızlarını bir arada toplayan yada evin erkeklerini bir arada toplayan ya da dua edilen insanları bir arada tutan bir şey aslında o yüzden yapılabilir. Zaten şu andaki sıkıntılardan en önemlisi insanların asosyalleşmesi birbirlerinden ayrılması o yüzden güzel olabilir. Gelenekler de çok önemli değil moda da çok önemli değil insanlar neyi nasıl istiyorlarsa öyle yapsınlar, bu değişime ilgisizim. Sonuçta büyüklerimiz daha fazla şey bilirler, bir alt nesle geçerken bir kısmı unutuldu, bir alt nesle geçerken bir kısmı unutuldu, bana geçerken yine büyük bir kısmı unutuldu.Ben de yapmadığım için bazı şeyleri unutulup gidecek yani. Ben kendi çocuğuma ne kadarını bırakabileceğim, yapmak istememek ya da önemsememek denebilir. Zaman, kuşak farkı.Her şey değişiyor çünkü. Bilimsel bazı gerçekler açıklanıyor, yapılan basmakalıp şeylerin yanlış olduğu biliniyor, o yüzden de insanlar yapmamayı tercih ediyorlar. Bilimsel olarak artık daha iyi konumlarda olduğumuz için (KK11).’’

SONUÇ

Çalışmanın birinci bölümünde alan araştırmasının kısa bir hikayesi aktarılmış; ikinci bölümde ise “küreselleşme” kavramı ele alınmıştır. Yenedünya düzeninde aktarımın gerekliliği, aktarım sorunları ve aktarım için oluşturulmuş yeni bağlamlar incelenmiştir. Günümüzde aktarımın kendiliğinden gerçekleşmeyen, dış etkilerle şekillenebilen ve yönlendirilebilen bir süreç olduğu örnekleriyle gösterilmiştir. Medya, sosyal medya, artan bireysellik algısı vb... gibi unsurların aktarım bağlamlarını değiştirdiği kaynak kişilerin ifadeleriyle açıklanmıştır. Kuşaklararası kültürel aktarım yapılırken karşılaşılan sorunlar incelenmiş; gençlerin mesajı aldığı kaynağa saygı eksikliği içinde olduğu, kendilerine yapılan aktarım unsurlarına karşı mantıksal sorgulamaya giriştikleri ve tatmin edici cevap alamadıkları, geleneksel unsurların çağdışı bir dille kendilerine sunulduğu düşünceleri tespit edilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde aktarımı yapılan kültürel öğeler incelenmiş, sözlü kültür unsurlarının hafızalarda ne kadar kaldığı araştırılmıştır. Tekerleme, efsane, atasözü, fıkra gibi öğeler yaşlı ve orta kuşak tarafından eskiden bilinmekte iken şu an hafızalarda kalmamış, genç kuşak için ise gündelik hayatta karşılığı olmayan metinlere dönüşmüştür. Masal ve ninni ilk iki kuşağın hayatında yer almazken, üçüncü kuşak tarafından benimsenmiştir. Burada görülmektedir ki sözlü kültür ürünleri düzenli olarak artan ya da azalan bir skalaya sahip olmamıştır. Yaşlı ve orta kuşak sözlü kültür unsurlarının tamamına hakim iken giderek bir azalmanın yaşandığı ve genç kuşakların bu unsurlara karşı ilgisiz olduğu kanısının doğru olmadığı görülmüştür. Ninni ve masal gibi unsurların özellikle medya tarafından güncellenerek yeni bir forma dönüştürülmesi ile unutulmaya yüz tutmuş bu öğelerin yaşlı ve orta kuşağın da hayatına girdiği görülmüştür.

Geçiş ritüelleri bölümünde törensel uygulamalar eskiye nazaran daha önemli hale gelirken, uygulamaların inançsal tarafının giderek zayıfladığı görülmüştür. Geçmiş dönemde aynı eve gelin gidildiği için düğünün ardından aile ziyareti olmazken, evlendikten sonra ayrı ev tutulmaya başlandıktan sonra ilk hafta büyüklere el öpmeye gidilmeye başlanmıştır. Önceleri evliliğin ilk 3 günü içinde el öpmeye gidilirken, günümüzde balayına gidilmeye başlanınca ziyaretler de 15 gün içinde yapılmıştır. Burada da görüldüğü üzere gelenek zamanın değişen şartları içinde ihtiyaca uygun yapıya göre dönüşmüştür. Ayrıca evlilik teklifi, balayı, mezuniyet töreni, ‘genderreveal’ ve ‘babyshower’ gibi köklerini geleneksel bir alana salmış fakat ticarî bir döngü oluşturmuş yeni geçiş ritüelleri de oluşturulmuştur.

inanmalar bölümünde; ruhun gezebilmesi, adak, fal, büyü, muska gibi ögeler her kuşakta inanç kaybına uğramış, giderek azalan bir inanılrlıkla aktarılmışlardır. Nazar ve bereket inancı ise her kuşakta inanılrlığını genel olarak korumuşlardır. Kısmet açma ise geleneksel yöntemler uygulandığında ‘batıl’ fakat modern yöntemler uygulandığında ‘eğlenceli’ olarak nitelendirilmiştir. Sözelimi hıdırellezde gül yaprağı ile ilgili uygulamalar yapmak reddedilirken, düğünde gelin çiçeği kapmaya çalışılmaktadır.

Kutlamalar bölümünde bayram, hac, aşure günü, yılbaşı hıdırellez, mevlit gibi günlere kuşakların birbirinden çok farklı bakış açıları olduğu görülmüştür. Yaşlı kuşak dini kaynaklı günlerin kutlanmasında bir sakınca görmemiş diğer kutlamaların ise ‘günah’ olduğunu düşünmüşlerdir. Aşure, mevlit, bayram gibi kutlamalar ise aynı oranda devam etmektedir.

‘Gündelik Hayat’ başlığı altında; ailenin küçüldüğü ve aile bireyleri tarafından artık ‘geniş aile’ formuna gelmesinin istenmediği görülmüştür. Yaşlı kuşak da artık doğru olan düzenin geniş aile olduğu fikrini benimsemiştir. Ayrıca çocuğun yalnızca anne ve baba tarafından yetiştirilmesi gerektiği fikri genel olarak benimsenmiştir. Yaşlı kuşak bu gibi konularda büyüklerine karşı isteklerini dile getirememekten dert yakınmış, genç kuşak ise rahatsızlıklarını açıkça büyüklerine ifade etmeyi tercih etmiştir. Yine kaynak kişilerin büyük çoğunluğu şehir hayatını tercih etmiş, köyün mahrumiyet bölgesi olduğunu ifade etmişlerdir. Yaşlı kuşak pazarı, eşyalarını bağışlamayı ve mahalleyi tercih ederken; genç kuşak marketi, eşyalarını satmayı ve siteyi tercih etmiştir. Alternatif tıp konusunda ise her kuşak yarı oranda doktorun dışında bazı uygulamaları kabul edebileceğini söylemiştir.

Toplumsal cinsiyet başlığında ise her üç kuşak da hem fikir olmuş ve kadının sosyal hayatın içerisinde aktif bir rol oynaması gerektiğini savunmuştur. Zamanın değişen şartları ile kadının sahip olduğu haklarda yaşanan bu farklılık her kaynak kişi tarafından benimsenmiştir.

Sonuç olarak; aktarım yalnızca yaşlı kuşaktan genç kuşağa doğru, tek yönlü bir akışa sahip olmamış, eş zamanlı olarak genç kuşaktan yaşlı kuşağa doğru da bilgi akışı olmuştur. Geleneksel unsurların giderek önemini yitirip, genç kuşaklar tarafından tamamıyla reddedildiği, ‘zamane gençleri’nin yüzünü başka kültürlere döndüğü kanısının yapılan bu çalışma ile yanlış olduğu ortaya konmaktadır. Çoğu meselede yaşlı kuşağın eski fikir ve alışkanlıklarını devam ettirmedikleri, orta kuşağın ise gündelik hayatın işleyişi sırasında kendince yanlış bulunduğu adet ve uygulamaları rafa kaldırdığı görülmektedir. Geleneksel çocuk oyunları aktarımının yapılabilmesi için en gerekli alan olan sokağın şehirleşme ile birlikte artık çocuklara ait bir alan olmaktan çıkması, çocukları mecburen sanal ortamlara

yönelmiştir. Buradan genç kuşağın geleneğe karşı ilgisiz olduğu sonucuna değil değişen şartlara göre geleneksel unsurların güncellenemediği sonucuna ulaşılmaktadır. Üzerinde titizlikle durulup, günümüzün ihtiyaçlarına cevap verecek forma dönüştürülen masal gibi unsurlar da bize genç kuşağın beğenisine hitap edebileceği formları ne kadar başarıyla benimseyeceğini göstermektedir. Geleneğin kültürel arka planının tatmin edici yöntemlerle anlatıldığı genç kuşak, yaşlı ve orta kuşağın kendisine aktardığı bilgileri hayatlarına uygulayabileceklerdir.

EKLER

TABLO

İNANIŞLAR	I. KUŞAK		II. KUŞAK		III. KUŞAK	
	BİLİYORUM	İNANIYORUM	BİLİYORUM	İNANIYORUM	BİLİYORUM	İNANIYORUM
BEREKET	% 100	% 100	% 100	% 100	% 60	% 90
CİNSİYETİ BELİRLEMEK İÇİN NE YAPILIR	% 50	% 60	% 100	% 50	% 80	% 0
GÖBEK BAĞI NE YAPILIR	% 90	% 60	% 100	% 90	% 70	% 0
HAMİLEYKEN YAPILANLAR	% 100	% 70	% 100	% 70	% 50	% 20
İLK DİŞ NE YAPILIR	% 80	% 80	% 70	% 40	% 30	% 0
İLK TIRNAK NE YAPILIR	% 80	% 80	% 40	% 40	% 20	% 10
KIRK BASMASI	% 100	% 100	% 60	% 60	% 10	% 30 F
KIRK BASMASI TEDAVİSİ	% 100	% 100	% 30	% 100	% 0	% 50
KIRKLAMA	% 100	% 100	% 100	% 100	% 100	% 70
KISMET AÇMAK	% 50	% 60	% 50	% 50	% 60	% 10
LOĞUSALIK	% 100	% 100	% 100	% 40	% 70	% 10
ÖLÜ EVİNDE YEMEK PİŞER Mİ	% 40	% 70	% 60	% 50	% 20	% 0
ÖLÜM ÇAĞRIŞIMI	% 60	% 40	% 100	% 50	% 70	% 0
ADAK ADAR MİSİNİZ	% 100	% 60	% 30	% 30	% 30	% 30
ADEM VE HAVVA HİKAYESİNE İNANIYOR MUSUNUZ	% 100	% 100	% 100	% 90	% 90	% 90
ADETTEN UTANILMALI MI	% 100	% 30	% 30	% 10	% 10	% 10
AKRABALAR MÜDAHLE EDEBİLİR Mİ	% 70	% 40	% 40	% 0	% 0	% 0
ANNE BABANIN VAZİFESİ ORTAK MI	% 10	% 40	% 40	% 80	% 80	% 80

AYRI EV AÇMAK DOĞRU MU	%100	%100	%100
BÜYÜĞÜN İSİM VERMESİNİ KABUL EDER MİSİNİZ	%100	%100	%10
BÜYÜYE İNANIR MISINIZ	%50	%40	%40
CENAZEDE KOMŞULARIN VAZİFESİ	%100	%100	%100
ÇARŞAMBAYI SEL ALDI NİN HİKAYESİNİ BİLİYOR MUSUNUZ	%10	%10	%30
ÇEYİZ SERGİLENİR Mİ	%100	%30	%10
ÇEYİZ YAPTINIZ MI	%100	%90	%20
ÇOCUĞA EZAN OKUMA	%100	%100	%90
ÇOCUKSUZ KADINA EKSİK BAKILIR MI	%100	%100	%20
DOĞAÜSTÜ VARLIK VAR MIDIR	%30	%80	%80
DUL BİRİNİN HAYATI DEĞİŞİR Mİ	%80	%100	%60
EV İŞİ VAZİFE Mİ	%70	%60	%30
EVLİLİK İSTEĞİ BELİRTİLEBİLİR Mİ	%10	%20	%50
EVLİLİK TEKLİFİ ALDINIZ MI?	%0	%0	%100
EVLİYAYA İNANIYOR MUSUNUZ	%10	%80	%60
FALA İNANIR MISINIZ	%60	%30	%20
GELENEĞİN BAĞLAYICIĞI	%90	%50	%0
GELİN GÖRMEYE GİDİLİR Mİ	%100	%90	30
GELİN HİZMET ETMELİ Mİ	%90	%50	%10
GERÇEK OLDUĞUNA İNANIYOR MUSUNUZ	%40	%70	%50
GÖRÜCÜ USULÜ MÜ EVLENDİNİZ	%100	%80	%20
KADIN-ERKEK BİR ARADA VAKİT GEÇİRİR Mİ	%0	%0	%100
KAHVE YE TUZ ATTINIZ MI	%0	%0	%100

KERAMETE İNANIYOR MUSUNUZ	% 100	% 100	% 30
KOMŞULUK ÖNEMLİ Mİ	% 100	% 100	% 50
KURŞUN DÖKME	% 70	% 20	% 20
MEKAN KUTSALLIĞINA İNANIR MİSİNİZ	% 20	% 20	% 20
MİSAFİR EŞYALARI AYRI OLMALI MI	% 100	% 100	% 90
MİSAFİRE AÇ MİSİN DENİR Mİ	% 0	% 0	% 30
MUSKAYA İNANIR MİSİNİZ	% 50	% 80	% 60
NİŞAN ATABİLİR MİSİNİZ	% 0	% 20	% 90
NAZARA İNANIR MİSİNİZ	% 100	% 100	% 90
PEDİ AÇIKTAN ALIR MİSİNİZ	% 0	% 0	% 10
RUH EVE GELİR Mİ	% 50	% 70	% 20
RÜYANIN ETKİSİNDE KALIR MİSİNİZ	% 100	% 100	% 60
SAYILARIN ANLAMI VAR MIDIR	% 50	% 50	% 10
SÜLÜK KOYMA TEDAVİSİ	% 50	% 50	% 20
SOSYAL MEDYA ZARARLI MI	% 100	% 50	% 0
SOYAD DEĞİŞTİRİLMELİ Mİ	% 80	% 50	% 50
YAĞMUR DUASINA İNANIR MİSİNİZ	% 80	% 70	% 20
ASKER UĞURLAMASI	% 100	% 100	% 80
AŞURE GÜNÜ	% 100	% 100	% 80
BABY SHOWER	% 60	% 50	% 50
DOĞUM GÜNÜ	% 20	% 90	% 90
HİDIRELLEZ KUTLAMAK	% 80	% 80	% 10
MASAL	% 0	% 50	% 80
MEVLİT	% 100	% 100	% 71

MEZUNİYET	%80	%80	%100
YILBAŞI	%10	%20	%20
TERCİHLER	1. Yİ TERCİH EDERİM		
ALTERNATİF TIP-TIP	%40	%50	%50
BAĞIŞLAMAK-SATMAK	%100	%100	%80
ÇEKİRDEK AİLE-GENİŞ AİLE	%60	%90	%100
KÖY – KENT	%70	%30	%0
MAHALLE – SİTE	%80	%50	%30
PAZAR – MARKET	%100	%100	%80
TOP- KONSOL	%20	%70	%80
GELENEĞİN BAĞLAYICIĞI	%90	%50	%0
EVLENME YAŞI	17	21.7	23.25

KAYNAK KİŞİ LİSTESİ

Ad Soy ad/Doğum Yeri/Doğum Yılı/ Eğitim Durumu/Medeni Hali /Meslek/İkamet Edilen Şehir/ Derlemenin Yapıldığı Yer/Derlemenin Yapıldığı Tarih

1. AİLE: KK1: Ayşe Arslan, Cilme Köyü, 1945, İlkokul Mezunu, Dul, Hoca, Tepealtı Köyü, Tepealtı Köyü, 10.05.2017

KK2: Şükran Altınörs, Çarşamba, 1960, Lise Mezunu, Evli, Emekli, Çarşamba, Çarşamba, 21.06.2017

KK3: EslemAltınörs, Sinop, 2001, Lise 3. Sınıf, Bekar, Öğrenci, Samsun, Çarşamba, 24.06.2017

2. AİLE: KK1

KK20: Aygül Yıldırım, Çarşamba, 1960, Ortaokul, Evli, Terzi, Çarşamba, Çarşamba, 08.05.2017

KK21: Gözde Arslan, Çarşamba, 1989, Harran Üniversitesi Metamatik Bölümü Mezunu/ Ordu Üniversitesi İlköğretim Matematik Öğretmenliği Okuyor, Öğrenci, Evli, Samsun, Çarşamba, 19.04.2017

3. AİLE: KK9: Emine Altınsoy, Çarşamba, 1941, İlkokul Mezunu, Dul, Ev Hanımı, Çarşamba, Çarşamba, 11.05.2017

KK10: DursuneGökbilgin, Çarşamba, 1957, Lise Mezunu, Evli, Emekli, Samsun, Samsun, 14.04.2017

KK11: Derya Gökbilgin, Samsun, 1989, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Matematik Öğretmenliği/ Giresun Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık Ve Rehberlik Bölümü, Bekar, Samsun, Samsun, 13.04.2017

4. AİLE: KK12: Bahar Sümertaş, Samsun, 1950, Okul Yok, Dul, Ev Hanımı, Atakum, Atakum, 15.06.2017

KK13: Hanife Sümertaş, Geçmiş Köyü, 1965, İlkokul Mezunu, Evli, Ev Hanımı, Çarşamba, Çarşamba, 23.05.2017

KK14: Nur Bahar Sümertaş, Çarşamba, 2000, Lise Son Sınıf, Bekar, Öğrenci, Çarşamba, Çarşamba, 01.08.2017

5. AİLE: KK12

KK18: Aliye Yılmaz, Çarşamba, 1961, Orta Okul, Evli, El İşi Ürünleri Yapıp Satıyor, Samsun, Samsun, 01.06.2017

KK19: Serap Ayyıldız, Samsun, 1992, Lise Mezunu, Evli, Satış Görevlisi, Samsun, Samsun, 12.06.201

6. AİLE: KK4: MefaretTekinkuş, Donurlu Köyü, 1941, İlkokul 3, Evli, Ev Hanımı, Çarşamba, Çarşamba, 12.07.2017

KK5: Melek Tekinkuş, Çarşamba, 1972, Lise Mezunu, Evli, Ev Hanımı, Çarşamba, Çarşamba, 18.05.2017

KK6: Meltem Tekinkuş, Çarşamba, Lise 2, Bekar, Öğrenci, Çarşamba, Çarşamba, 25.05.2017

7. AİLE: KK4

KK7: Türkan Tekinkuş, Donurlu Köyü, 1969, İlkokul Mezunu, Evli, Pazarcı, Çarşamba, Çarşamba, 18.05.2017

KK8: Özge Yıldız, Çarşamba, 1988, Hacettepe Üniversitesi İngilizce Öğretmenliği, Evli, Öğretmen, Çarşamba, Çarşamba, 26.05.2017

8. AİLE: KK15: Şakire Kaya, Samsun, 1954, Okuma Yazma Bilmiyor, Dul, Ev Hanımı, Çarşamba Samsun, Çarşamba, 09. 05. 2017

KK16: Sevda Kaya, Terme, 1973, Orta Okul, Evli, Bankada Hizmetli, Çarşamba, Çarşamba, 07.06.2017

KK17: Sevilay Kaya, Çarşamba, 1995, Yüksek Lisans Okuyor, Bekar, Sekreter, Çarşamba, Çarşamba, 20.06.2017

9. AİLE: KK22: Gülhatun İnce, Oymalı Köyü, 1953, Gece Okulunda Okuma Yazma Öğrendi, Dul,Çiftçi, Tepealtı Köyü, Tepealtı Köyü, 10.05.2017

KK23: Nurcan Ekici,Çarşamba,1973, İlkokul Mezunu, Evli, Ev Hanımı, Çarşamba, Çarşamba, 30.06.2017

KK24: Nazlı Ekici, Çarşamba,1996, Ön Lisans,Bekar,Öğrenci,Çarşamba,Çarşamba, 30.07.2017

10. AİLE: KK25: Şehriye Özcan, Çarşamba, 1956, Okul Yok,Evli, Hasta Bakıcı,Çarşamba,Çarşamba, 31.07.2017

KK26: Durdane Okur, Çarşamba, 1970, İlk Okul Mezunu, Evli, Ev Hanımı, Çarşamba, Çarşamba, 05.08.2017

KK27: Gülşen Okur, Terme, 1988, Lise Mezunu, Evli, Güvenlik Görevlisi, Çarşamba, Çarşamba, 27.05.2017

KAYNAKLAR

- Abalı, İ. (2016). *Günümüzdeki Bazı Sosyal Gruplarda Erginlenme Üzerine Düşünceler*. Ulakbilge. Cilt 4. sayı 7
- Alangu, T. (1983). *Türkiye Folkloru El Kitabı*. İstanbul: Adam Yayınları
- Arslan, A. (2018). Geleneksel Unsurların Organizasyon Şirketleri Tarafından Kullanımı. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. cilt 5. sayı 14. syf347 – 362
- Arslan, Ş. (2000). *Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik*. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü. Aralık
- Artun, (2000). *İletişim Çağında Aşıklık Geleneğinin Geleceği İletişim Çağında Halk Kültürü ve Ozanlığın Geleceği Sempozyumu Bildirileri*. Ankara
- Artun, E. (2008). *Çağdaş Tıptan Alternatif Tıbbaya Yöneliş: Medya Çerçileri Halk Kültürü Araştırmaları*, Kitabevi Yay. İstanbul. S. 85-95.
- Artun, E. (1998). *Kültürel Değişim ve Gelişim Açısından Bakış*. Giresun Kültür Sempozyumu Bildirileri. İstanbul. S. 307-312
- Ataman, S. (1991). *Atatürk ve Türk Musikisi*. Kültür Bakanlığı Yayınları. Atatürk Dizisi/31. Atak Ofset. Ankara
- Aydemir A, (2010). Türk Folklorunda Nişanlanma ve Evlilik Sembolü Olarak; ‘Gerdanlık, Küpe Ve Yüzük’. *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*. Sayı: 282. s. 20-23
- Balcıoğlu, İ. (2011). *Şiddet ve Toplum*. İstanbul: Bilge Yayınları
- Bilkan, A. (2009). *Masal Estetiği*. Timaş Yayınları. İstanbul
- Bohannan J. P. Ve Glazer, M. (1973). *HighPoints In Antropology*. USA. s 265 Aktaran; Tezcan M. (1989). Folklorik Ve Antropolojik Yönleriyle Hediye Geleneği ve Türk Kültüründeki Yeri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Sayı: 1. Cilt: 22
- Boratav, P. N. (2013). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Bilgesu Yayıncılık
- Boratav, P.N. (2000). *Tekerleme*. İstanbul: Türkiye Tarih Vakfı Yayınları. 10
- Cemiloğlu, M. (2015). *Çocuğun Doğum Öncesi Yapılan Hazırlıkları*. Aile Yazıları/7 Aile. 139
- Çalış, H. (2010). *Sözlü Kültür Ortamından İnternet Ortamına Fıkralar*. 4. Halk Kültürü Alan Araştırmaları Sempozyumu
- Çobanoğlu, Ö. (2000). *Aşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*. Akçağ Yayınları
- Debord, G. (1996). *Gösteri Toplumu*. Ayrıntı Yayınları. Çeviri: Ayşen Ekmekçi, Okşan Taşkent
- Demirci, K. (1995). *Tekvindeki Yaratılış Kıssalarının Çivi Yazılı Kaynaklardaki Yaratılış Kıssalarıyla Mukayesesi*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Dinler Tarihi Bilim Dalı. İstanbul. 11-12
- Dilçin, D. (2000). *Edebiyatımızda Atasözleri*. Ankara: TDK. XIII.
- Doğramacı, E. (1992). *Türkiye’de Kadının Dünü ve Bu Günü*. Türkiye İş Bankası Yayınları

- Ekici, M. Fedakâr, P. (2014). Gelenek, Aktarma, Dönüşüm ve Kültür Endüstrisi Bağlamında Nazar ve Nazar Boncuğu. *Millî Folklor*. Sayı: 101
- Ekici, S. (2002). *Türk Müziği Devlet Konservatuarlarında Nasıl Bir Yapılanma Olmalıdır?* 21.yy Başında Türkiye’de Müzik Sempozyumu. s.217, Sevda Cenap And Müzik Vakfı. Ankara.
- Ergin, M. (2008).*Dede Korkut Kitabı I*. Ankara
- Erhat, A. (1984). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Eroğlu, E. Özkanat, Z. (2014). *Unutulmaya Yüz Tutmuş Bir Gelenek “Duvak Töreni”*.*Türk Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*. Sayı: 3 Syf. 272-278
- Ersoy, R.(2002). Türklerde Ölüm Ve Ölü İle İlgili Rit Ve Ritüeller. *Milli Folklor*. S.54, 86-101
- Estes, C. (2003).*Kurtlarla Koşan Kadınlar*. Ayrıntı Yayınları
- Fındıkoğlu, Z. F. (1990). *Türklerde Aile İctimaiyatı*. Aile Yazıları. Cilt 1. Ankara
- Freud, S. (2016).*Totem Ve Tabu*. İstanbul: Olympia Yayınları
- Fromm, E. (1995). *Rüyalar, Masallar, Mitoslar*. (Çev. A. Arıtan- K. H. Ökten), Arıtan Yay. İstanbul
- Gültepe,N. (2008).*Türk Kadın Tarihine Giriş*. ÖtükenYayınları
- Günay, U. (1990). *Ritüeller Ve Hidrellez*. Millî Kültür.Kültür Bakanlığı Yayınları. Sayı: 72. Syf: 10-12. Ankara
- Günay, U. (1999). *Osmanlı İmparatorluğu ve Türk Halk Kültürü*. *Osmanlı Kültür ve Sanat*. Yeni Türkiye Yayınları. Ankara
- Gürcan, H.(2006). *Samsun Folkloru*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
- Güvenç, B. (1993).*Türk Kimliği*. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara
- Hacib, Yusuf Has (1991).*Kutadgu Bilig*. Sadeleştiren R. R. Arat, Ankara
- Hail, T. (1976).*Beyond Culture*. New York
- İnternet: [Http://Asirkinaorganizasyonu.Com](http://Asirkinaorganizasyonu.Com) (12.01.2019)
- İnternet: [Http://İzgorenakademi.Com/Genel-Tr/Cembere-Yolculuk-2](http://İzgorenakademi.Com/Genel-Tr/Cembere-Yolculuk-2) (02.01.2019)
- İnternet: [Http://Seibaanlatimerkezi.Com/Tr/Anlaticinin-Yolu](http://Seibaanlatimerkezi.Com/Tr/Anlaticinin-Yolu) (11.03.2019)
- İnternet: [Http://Turkoloji.Cu.Edu.Tr/Halkbilim/55.Php](http://Turkoloji.Cu.Edu.Tr/Halkbilim/55.Php) (17.05.2019)
- İnternet: [Http://Www.Akasyam.Com/Carsambayi-Sel-Aldi-Turkusunun-Hikâyesi-149962](http://Www.Akasyam.Com/Carsambayi-Sel-Aldi-Turkusunun-Hikâyesi-149962) (23.01.2019)
- İnternet: [Http://Www.Dijitalajanslar.Com/Z-Kusagi-Nedir-Ve-Nasil-İcerik-Tuketir](http://Www.Dijitalajanslar.Com/Z-Kusagi-Nedir-Ve-Nasil-İcerik-Tuketir) (19.04.2019)
- İnternet: [Https://Blog.Gazella.Com/2017/11/20/Meksikada-Oluler-Gunu](https://Blog.Gazella.Com/2017/11/20/Meksikada-Oluler-Gunu) (14.01.2019)
- İnternet: [Https://Dolap.Com](https://Dolap.Com) (03.05.2019)
- İnternet: [Https://Dugun.Com/Dugun-Organizasyon/Makaleler/Yoksa-Siz-Hala-Dugun-Temanizi-Secmediniz-Mi-919](https://Dugun.Com/Dugun-Organizasyon/Makaleler/Yoksa-Siz-Hala-Dugun-Temanizi-Secmediniz-Mi-919) (30.03.2019)

- İnternet: <https://kiymetlim.net/anne-bebek-parti-paketleri/kiz-mi-erkek-mi-partisi> (12.03.2019)
- İnternet: <https://onedio.com/haber/narsisizmin-doruklarinda-yasamak-kendiyle-evlenen-turk-sabire-susuz--518452> (05.01.2019)
- İnternet: <https://www.partisepeti.com/baby-shower>(12.01.2019)
- İnternet: <https://www.prima.com.tr>(06.01.2019)
- İnternet: <https://www.yenisafak.com/hayat/cem-yilmazi-soke-eden-sonuc-youtuber-enes-batura-yenildi-3026047> (27.01.2019)
- İnternet: <https://www.youtube.com/watch?v=Badlyl8goc4> (12.01.2019)
- İnternet: www.tdk.gov.tr(21.03.2019)
- Işık, M.(2002).*Kitle İletişim Teorilerine Giriş*. Eğitim Kitapevi Yayınları
- Kalafat, Y. (1995), *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Ankara Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Yayınları
- Kalınkara, V (2004). *Yaşlılık Disiplinler Arası Yaklaşım*. Odak Yayınevi. Ankara
- Kara, T. (2013).*Sosyal Medya Endüstrisi*. İstanbul: Beta Yayınları
- Karaman, K. (2004). *Rüya Kaynaklı Bireysel Tecrübelerin Toplumsallaşması. —Bayat Köyü Dede Örneği—Tübar-XVI*
- Karataş, A. (1991). *Veziirköy (Artvin) Doğum Âdetleri. Türk Halk Kültüründen Derlemeler*. Ankara. 63-70.
- Kaya, M. (2001). Eski Türk İnanışlarının Türkiye'deki Halk Hekimliğinde İzleri. *Folklor ve Edebiyat*. Cilt VII. Sayı:25
- Kongar, E. (1997).*Küreselleşme ve Kültürel Farklılıklar Çerçevesinde Ulusal Kültür*. Kaynak: www.kongar.org/makaleler/mak_ku.phb.
- Koşay, H.(1956). *Etnografya Müzesindeki Nazarlık, Muska ve Hamailer*.*Türk Etnografya Dergisi*. s.1
- Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*. (1983). Ankara
- Le Bond G. (2016).*Kitleler Psikolojisi*.İstanbul: Olympia Yayınları
- Mazrui, A. (2012). *Küreselleşme İslam ve Batı: Türdeşleşme ve Tahakküm Arasında Küreselleşme Çok Kültürlülük ve İslam*. Rağbet Yayınları. syf 10-11
- Ocak, A. (1997). *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara.
- Ocak, A. Y. (1998). *Hidrellez İslam Ansiklopedisi*. c.17. TDV Yayınları. İstanbul
- Oğuz, Ö. (2002). Ulusal Kalıtın Küreselleştirilmesi ve Türk El Sanatları. *Milli Folklor*. s.54. 5-10
- Oğuz, Ö. (2013).*Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?* Geleneksel Yayıncılık. Ankara

- Orhun, A. (1996). İslamiyet'ten Önceki Uygurların Ad Koyma Adetleri, Xinjiang Tezkeresi, Aktaran; Varis A. (2004). Türklerin Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme. *Millî Folklor*. Sayı 61
- Ögel, B. (1997). *Türk Mitolojisi I*. MEB Yayınları. İstanbul
- Örnek, S. V. (1973) *Budunbilim Terimleri Sözlüğü*
- Örnek, S. V.(2000). *Türk Halkbilimi*. Kültür Bakanlığı
- Örnek, S.V. (1979). *Anadolu Folklorunda Ölüm*. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Basımevi
- Özbek, M. (1994) . *Folklor ve Türkülerimiz*. İstanbul: Ötüken Yayınları
- Özdemir, N. (1997).*Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Çocuk Oyunlarının Halkbilimi Açısından İncelenmesi I-II*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi TDE Bölümü (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara
- Özel, A. (1988). *İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları. İstanbul. c. 1
- Özhan, M. (1997).*Türkiye’de Çocuk Oyunları Kültürü*. Feryal Matbaası. Ankara
- Özünel, E. Ölçer. (2013). “Yeni Miras”lar ve Uluslararası Sözleşmelerde Sürdürülebilir Kalkınma Stratejileri. *Millî Folklor*, Yıl 25, Sayı 100
- Parman, S. (2001). *Rüya ve Kültür, Batı Entelektüel Geleneğinin Antropolojik İncelemesi*, (Çev. Kemal Başcı), Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara
- Ritzer, G. (2011).*Küresel Dünya*. Ayrıntı Yayınları
- Sakaoğlu, S. (1992). *Efsane Araştırmaları*. Selçuk Üniversitesi Yayınları. Konya. 7-80.
- Sakaoğlu, S. (2015). *Çocuk İçin Ad Seçimi. Aile Yazıları*. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. s 185
- Sarı, A. Ercan C. (2008).*Masalların Psikanalizi*. Salkım Söğüt Yayınları. Ankara
- Selvi, R. (2005). *Atasözlerinde “Kadın Güzelliği” Anlayışının Dönüşümü*, *Millî Folklor*. S 67
- Tekeli, İ. ve İlkin, S. (2001). Küreselleşme Ulus-Devlet Etkileşimi Bağlamında AB-Türkiye İlişkilerinin Yorumlanması. *Doğu-Batı Dergisi*. S. 10, Syf. 113
- Türk Dil Kurumu Sözlük*(2005). Ankara
- Türk Dili Ve Edebiyatı Ansiklopedisi*(1986) C. 6 İstanbul
- Türkçe Sözlük*(1988)
- Uzunoğlu, E. Seher, B. Seher ve Kızıltan Z. (1993). *Çağlar Boyu Anadolu’da Kadın*. İstanbul: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları
- Ünser, Ş. (2013). *Bizans Sanatında Âdem ve Havva İmgeleri*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı. Ankara. 236-237
- Westermack E. (1961). *Nazar Değmesi İnancı*. Ankara. Yeni Matbaa
- Yücel, A. (2002).*Türk Dünyasında Hıdırellez Kutlamaları ve İşlevleri*. *Millî Folklor*. 2002. s.54, s. 35-38

Zweig, S. (2016). *Buluşmalar*. İstanbul.Çev: Ahmet Arpad. Tekin Yayınevi

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı,adı : ARSLAN, Aslıhan
Uyruğu :TC
Doğum tarihi ve yeri :09.05.1991/ Salıpazarı
Medeni hali : Bekar
Telefon : 0507 148 55 45
e-mail :aslihanarslannn@gmail

Eğitim

Derece	EğitimBirimi	Mezuniyet tarihi
Lisans	Gazi Üniversitesi Türk Dili Ve Edebiyatı	2013
Lise	Çarşamba Anadolu Lisesi	2009

İşDeneyimi

Yıl	Yer	Görev
2016	SOKÜM Müzesi	Müze Görevlisi
2018	Açı Koleji	Geleneksel Çocuk Oyunları Öğretmeni

Yabancı Dil

İngilizce

Yayımlar

Arslan, A. (2018) ‘‘ Kültürel Unsurların Organizasyon Şirketleri Tarafından Kullanımı’’,
Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 5, Sayı 14, Syf 347 - 362

